

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Veronika Lesjak

Otrokovo doživljanje ločitve staršev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2018

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Veronika Lesjak

Naslov diplomske naloge: Otrokovo doživljanje ločitve staršev

Kraj: Ljubljana

Leto: 2018

Število strani: 206

Število prilog: 18

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ključne besede: ločitev, otrokovo doživljanje ločitve, spremembe ob ločitvi, stopnja vključenosti otroka v odločitve, stiki, vzgoja, dogovarjanje med staršema.

Povzetek: Diplomsko delo raziskuje perspektivo otroka v primeru ločitve staršev. Osredotoča se na otrokovo doživljanje same ločitve, sprememb, ki jih je ločitev prinesla, stikov z odsotnim staršem, vzgoje po ločitvi in dogovarjanja med staršema po ločitvi. V teoretičnem delu pišem o razliki med ločitvijo in razvezo zakonske zveze, o najpogostejših razlogih za ločitev, postopku razveze zakonske zveze in vlogi centra za socialno delo, o tem, kako otroku povedati za ločitev, kako otroci ločitev doživljajo, kakšen vpliv ima ločitev na otroka, koliko naj bi bil otrok vključen v odločitve o življenju po ločitvi ter o stikih in vzgoji po ločitvi. V empiričnem delu sem pomočjo osmih intervjuvancev, starih med 18 in 26 let, katerih starši so se v preteklosti (ko so bile te osebe stare med 4 in 14 let) ločili, prišla do naslednjih ugotovitev. Ugotovila sem, da so se intervjuvanci, ko so izvedeli za ločitev, počutili zelo različno. Najbolj pogosto doživeto čustvo ob soočenju z ločitvijo je bila žalost. Tudi sam proces ločitve so intervjuvanci doživljali zelo različno. Večina intervjuvancev danes odločitev staršev za ločitev podpira, medtem ko jih ima sedem od osmih danes drugačen pogled na ločitev kot takrat, ko je do nje prišlo. Intervjuvanec, ki je bil deležen zelo podrobne obrazložitve pomena ločitve in tega, kaj to pomeni za nadaljnje življenje, ter je bil prisoten pri zelo malo prepirih med staršema, svojega takratnega pogleda na ločitev do danes ni spremenil in je že kot otrok ločitev doživljal kot nekaj običajnega. Dva intervjuvanca sta kot opažene spremembe ob ločitvi navedla več preživetega časa s staršema, medtem ko so drugi navajali spremembe, povezane z menjavo okolja in novim partnerjem starša. Vsak od intervjuvancev je spremembe po ločitvi sprejel na svoj način. Nekateri zelo dobro in hitro, drugi z večjimi težavami. Vsi intervjuvanci so po ločitvi živeli z mamo, razen enega, ki je po polnoletnosti živel z očetom. Sedem intervjuvancev je imelo stike z očetom, en intervjuvanec pa prvi dve leti po ločitvi ne, potem pa. Stiki so se izvajali zelo različno, večinoma med vikendi. Skoraj vsi intervjuvanci so stike z očetom dojemali pozitivno. Večina intervjuvancev ni želela izbirati, pri kom bi radi živeli po ločitvi, in jim ta možnost tudi ni bila ponujena. Pri ostalih odločitvah so nekateri želeli sodelovati, nekateri pa ne. Vsi intervjuvanci so

opazili razlike med vzgojnimi pristopi mame in očeta. Nekateri intervjuvanci so te razlike dojemali kot nekaj običajnega in nemotečega, nekateri pa so jih kar težko sprejeli. Dogovarjanje med staršema po ločitvi so intervjuvanci doživljali precej različno. Intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala, so dogovarjanje med staršema doživljali zelo pozitivno in razlike med vzgojnimi pristopi očeta in mame kot običajne in nemoteče. Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, so se pojavili nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema. Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša vpricho otroka, pa je to vodilo do negativnih občutkov. Staršem, ki se ločujejo, na podlagi teh ugotovitev predlagam predvsem, da ohranijo svojo starševsko vlogo, otrokom zagotovijo, da jih ne bodo zapustili, in se potrudijo, da bo otrok občutil čim manj posledic.

Title: A Child Experiencing Parents' Divorce

Descriptors: divorce, a child experiencing divorce, changes that come with divorce, the level of child's inclusion into decision-making process, contact, upbringing, communication between parents.

Abstract: The bachelor's thesis researches child's perspective in case of a divorce of their parents. It focuses on the experience of a child of a divorce, changes that a divorce brings, contact with the absent parent, child's upbringing after the divorce, and the communication of parents after the divorce. In the theoretical part, I write about the difference between the divorce and the dissolution of the marriage, about the most common reasons for a divorce, about the procedure of the dissolution and about the role the social work center, and also how to tell your child about the divorce, how children experience divorce, what kind of influence this has on a child, and how much the child should be involved into the decision making process after the divorce. I also write about the contact and the child's upbringing after the divorce. In the empirical part, I interviewed eight people, aged between 18 and 26, whose parents got divorced in the past (when they were between 4 and 14 years old). I found out that the interviewees felt differently when they found out about the divorce. The most common emotion was sadness. The interviewees felt differently about the process of the divorce as well. Most of them support their parents' decision for divorce today. Seven out of eight have a different point of view of their parents' divorce today than they did in the past. One of the interviewees has not changed his point of view since the beginning. Already then, he thought of the divorce as something usual because he was given an extensive explanation of their parents' divorce, what it means for their future life and was not a part of many of their parents' quarrels. Two of the interviewees mentioned that they spent more time with their parents after the divorce. The rest of them mentioned changes connected to the changing environment and their parents' new partners. Each of the interviewees dealt with the new changes in their own way. Some of them accepted changes very quickly and very well. The others had more difficulties with them. All of the interviewees lived with their mother after the divorce, except one, who lived with his father after turning 18. Seven interviewees had contact with their fathers. One of the interviewees did not have contact for the first two years after the divorce but had contacts after that period of time. Contacts were carried out differently, mainly during the weekends. Almost all of the interviewees experienced the contact with their father in a positive way. Most of them did not want to choose with whom to live after the divorce and that option was not given to them. Some of interviewees wanted to

cooperate in the decision making process and some did not. All of the interviewees noticed the differences between their mother and father in their upbringing. Some of them thought of this as normal. Others had a hard time accepting this. The communication between parents after the divorce was experienced differently. In the cases where parents communicated well and reasonably, children experienced their communication in a positive way and they thought of the differences in the upbringing as normal and unobtrusive. Children experienced neutral feelings and disinterestedness for the communication between their parents in the two cases where the interviewees' parents communicated rarely and mainly via the telephone. In one case, where parents fought very often even after the divorce and they gossiped the other parent in the presence of the child, this led to negative feelings. On the basis of my findings, I recommend parents who get a divorce to keep their parent role and assure their children they are not going to leave them and try to have their child experience as few consequences as possible.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Veronika Lesjak

Otrokovo doživljanje ločitve staršev

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Ljubljana, 2018

Rada bi se zahvalila vsem, ki so mi na različne načine pomagali pri pisanju diplomskega dela.

Najlepša hvala mojemu mentorju doc. dr. Milku Postraku, ki me je s strokovnim znanjem, nasveti in spodbudnimi besedami odlično vodil skozi proces pisanja diplomskega dela ter bil zelo odziven vsakič, ko sem potrebovala pomoč.

Hvala tudi vsem mojim intervjuvancem, ki so privolili v sodelovanje, si vzeli čas in z menoj podelili precej osebne izkušnje iz njihovih življenj. Hvaležna sem vsakemu intervjuvancu posebej, saj je vsak prispeval svojo zgodbo, ki predstavlja pomemben del mojega diplomskega dela.

Veliko zahvalo dolgujem tudi mojim prijateljem, ki so mi kakorkoli pomagali in me v času celotnega procesa pisanja diplomskega dela na različne načine podpirali ter spodbujali.

Hvala, brez vas mi ne bi uspelo!

To, kar človek doživlja v mladih letih, kar se kali skozi otroško dušo, to ostane odločilno pri odraslem, iz tega rastejo nagibi, dejanja. Če se ti v mladih letih do česar koli vsadi ljubezen ali pa sovražstvo v srce, to ostane in se pozneje vedno v taki ali drugi obliki pokaže.

Prežihov Voranc (Samorastniki)

KAZALO VSEBINE

1	TEORETSKI UVOD.....	1
1.1	LOČITEV IN RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE.....	1
1.1.1	Opredelitev ločitve in razveze zakonske zveze.....	2
1.1.2	Najpogostejši razlogi za ločitev oziroma razvezo.....	3
1.1.3	Postopek razveze zakonske zveze in vloga centra za socialno delo.....	5
1.2	KO ODLOČITEV O LOČITVI PRIDE NA DAN.....	14
1.2.1	Kako otrokom povedati za ločitev?.....	14
1.2.2	Ravnanja, ki so otrokom v pomoč.....	17
1.3	OBČUTKI IN DOŽIVLJANJE OTROK OB LOČITVI STARŠEV.....	23
1.4	VPLIV LOČITVE NA OTROKA.....	28
1.4.1	Posledice, ki se kažejo na otroku ob ločitvi.....	28
1.4.2	Posledice, ki se kažejo na otroku kasneje v življenju.....	34
1.5	GLAS OTROKA V ZVEZI Z ŽIVLJENJEM PO LOČITVI.....	36
1.6	VZGOJA OTROK PO LOČITVI.....	39
1.6.1	Vzgojni pristopi.....	39
1.6.2	Starši tudi po ločitvi.....	40
1.6.3	Stiki z odsotnim staršem.....	44
1.6.4	Podpiranje odnosa z drugim staršem.....	48
1.6.5	Obrekovanje drugega starša.....	49
2	FORMULACIJA PROBLEMA.....	53
3	METODOLOGIJA.....	55
3.1	Vrsta raziskave.....	55
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov.....	55
3.3	Populacija in vzorec.....	56
3.4	Zbiranje podatkov.....	56
3.5	Obdelava in analiza podatkov.....	57
4	REZULTATI.....	58
5	RAZPRAVA.....	66
6	SKLEPI.....	73
7	PREDLOGI.....	78
8	ZAKLJUČEK.....	80
9	UPORABLJENA LITERATURA.....	82
10	PRILOGE.....	86
10.1	VPRAŠANJA ZA INTERVJU.....	86
10.2	INTERVJU A.....	87
10.3	INTERVJU B.....	91

10.4 INTERVJU C.....	95
10.5 INTERVJU D.....	99
10.6 INTERVJU E.....	102
10.7 INTERVJU F.....	106
10.8 INTERVJU G.....	110
10.8 INTERVJU H.....	114
10.9 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA A.....	118
10.10 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA B.....	127
10.11 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA C.....	132
10.12 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA D.....	137
10.13 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA E.....	143
10.14 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA F.....	150
10.15 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA G.....	157
10.16 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA H.....	163
10.17 OSNO KODIRANJE.....	171
10.18 ODNOSNO KODIRANJE.....	185

KAZALO TABEL

Tabela 1.....	118
Tabela 2.....	125
Tabela 3.....	132
Tabela 4.....	137
Tabela 5.....	143
Tabela 6.....	150
Tabela 7.....	157
Tabela 8.....	163

PREDGOVOR

Razveza oziroma ločitev je v današnjem svetu zelo pogost in običajen pojav. Vsak od nas pozna vsaj nekoga, ki se je ločil ali pa ima ločene starše. Velja prepričanje, da je ločitev težka preizkušnja. Vseeno pa se mi zdi, da prav zato, ker je ločitev danes tako veliko, vse, kar spada k ločitvi, dojemamo preveč z "levo roko", sploh kar se tiče otrok. Pogosto se otroke preprosto seznanijo z dejstvom, da mama in oče ne bosta več živela skupaj in da bo otrok od zdaj na prej na primer med tednom pri mami in med vikendi pri očetu, kar mora otrok sprejeti kot dejstvo. Po možnosti se mora še preseliti in zamenjati osnovno šolo, ne da bi sploh imel kakšno možnost izbire. Ko sem v 3. letniku fakultete opravljala prakso na CSD Vič-Rudnik mi je bilo omogočeno, da sem bila prisotna pri nekaj razgovorih, ki jih je imela moja mentorica s starši, ki so v postopku razveze. Med temi razgovori sem se večkrat vprašala, kaj ob vsem tem doživljajo ti otroci. Razmišljala sem o tem, ali jih sploh kdo vpraša, kako bi njim najbolj ustrezalo življenje po ločitvi ter ali si pri teh odločitvah sploh želijo sodelovati in kako podrobno, ter na kakšen način jim je celotna situacija sploh predstavljena.

K pisanju diplomskega dela na to temo me je torej spodbudila izkušnja na praksi. Ta tema je zame še posebej zanimiva tudi zato, ker je na nek način povezana z mojo družinsko situacijo. Moja starša se namreč ločujeta že od mojega ranega otroštva, a po besedah moje mame še vedno živita skupaj, da bi naju z bratom čim bolj zaščitila. Ko danes pogledam nazaj v moje otroštvo in rano mladost, razumem, da sta mama in oče želela le najboljše za naju z bratom, a še vedno zagovarjam dejstvo, da so lahko posledice ločitve manjše, kot so posledice odraščanja v nefunkcionalni družini z vsakodnevnimi prepiri in slabo voljo, seveda, če starša razumeta, da je lahko ločitev za otroka zelo stresna, in poskrbita za to, da otrok občuti kar najmanj posledic. Prav zato, ker v primeru, če starša v razmerju nista srečna in prideta do spoznanja, da bi v življenju bolje funkcionirala, če se njuno razmerje konča, bolj podpiram ločitev kot vztrajanje v nefunkcionalnem odnosu, želim s tem diplomskim delom prikazati perspektivo otrok pri ločitvi, ki za vse vpletene še zdaleč ni lahka preizkušnja. Vseeno menim, da se jo da izpeljati tako, da vsi vpleteni kasneje v življenju spoznajo, da je bila ta odločitev prava.

Namen mojega diplomskega dela je vsem staršem, ki se ločujejo, in strokovnim delavcem, ki so v stiku s temi starši, prikazati doživljanje in perspektivo otrok v procesu ločitve in jih opozoriti na to, da bi morda morali pomisliti tudi na otroke in njihovo korist. Rada bi dosegla, da bi s pomočjo mojih ugotovitev starši in strokovni delavci bolje razumeli, kaj otroci ločenih staršev preživljajo in bi tako otrokom pomagali, da bi vse skupaj čim lažje prenesli, saj menim, da ima lahko ločitev ne glede na vse tudi dobre dolgoročne posledice.

1 TEORETSKI UVOD

1.1 LOČITEV IN RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE

“Tradicionalne norme izgubljajo svojo moč. Zakonski in družinski odnosi niso več strogo predpisani in obvezni. Urejajo se s sporazumi in dogovori tako, da se lahko preoblikujejo, dopolnjujejo in razvezujejo.” (Stražar, 2007, str. 214). “Vzdrževanje povezujočih odnosov med člani družine se v sodobnem času izkazuje kot težka naloga, za marsikatero družino pretežka. V skladu s splošnim dogajanjem v razvitem svetu so tako tudi pri nas postale ločitve v zadnjih desetletjih pogost pojav.” (Štadler idr., 2009, str. 40). Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (b.d.) je bilo v Sloveniji, od leta 2006 do leta 2016 več kot 2000 razvez zakonskih zvez na leto. V letu 2016, ki je trenutno zadnje leto, za katerega so na voljo statistični podatki, je bilo v Sloveniji izvedenih 2531 razvez zakonske zveze, od tega 1269 razvez, v katerih sta imela zakonca otroke. Številka se mi zdi kar precej visoka, sploh če upoštevamo, da ti podatki ne vključujejo tudi razpadov zunajzakonskih skupnosti. V Sloveniji je razvez oziroma ločitev torej kar precej, kar opazimo tudi, če pomislimo na naše znance, prijatelje, sorodnike, ki imajo izkušnjo ločitve. Večina izmed nas pozna vsaj nekoga, ki ima ločene starše ali pa je ločen sam.

Čeprav je razveza oziroma ločitev dandanes tako pogost in običajen pojav, pa še vedno ne gre za nek vsakdanji dogodek, ki si ne zasluži naše pozornosti, saj le-ta “[...] popolnoma spremeni obliko družinske skupnosti, družina pa mora preiti dodatne faze v svojem življenjskem ciklusu. Vse to zahteva veliko energije vseh družinskih članov in kar nekaj časa je potrebnega, da se življenje stabilizira.” (Stražar, 2007, str. 213). “Za vse člane družine pomeni ločitev boleče in stresno dogajanje, ob katerem ne more ostati nihče neprizadet, saj je doživljanje resnega zakonskega konflikta podobno procesu žalovanja.” (Štadler idr., 2009, str. 41). Charlish (1998, str. 9, 25) pravi, da na ločitev pogosto gledamo kot na osamljen dogodek, a gre v resnici za dolg in razvlečen proces, zapleteno verigo dogodkov, ki odmevajo še veliko let. Razpad zakona za vsakogar predstavlja hud pretres, takoj za smrtjo najhujšo duševno obremenitev. “Žrtve” ločitvenega procesa so predvsem otroci, katerim se, kot pravi Lüpkes (2012, str. 129, 150, 155), podre svet in razbije običajna družinska struktura. Otroci doživljajo

travmatično celo ločitve, ki jih odrasli označujejo kot sporazumne in brez preprirov. Če se najljubši ljudje na svetu ne marajo več, preprosto boli. Kljub pa je lahko ločitev dolgoročno boljša rešitev kot vztrajanje v zelo konfliktni družini, saj otrok v napeti družini trpi bolj kot v zadovoljnih okoliščinah enostarševske družine. Zaupanja in ljubezni se otrok namreč nauči v stabilnem odnosu – ta pa ni nujno zakon staršev. Charlish (1998, str. 33) navaja, da nekatere raziskave kažejo, da lahko nasilni prepiri med roditeljema, med katerima vlada globoko nerazumevanje, otrokom bolj škodijo kot dejanski razpad družine in selitev enega od staršev.

1.1.1 Opredelitev ločitve in razveze zakonske zveze

Glede na to, da je glavna tema mojega diplomskega dela ločitev oziroma razveza in da se bosta ta dva izraza v diplomskem delu zelo pogosto pojavljala, bi rada opredelila razliko med njima. Zato v nadaljevanju navajam dve razlagi, za kateri menim, da zelo dobro opredelita pomen teh dveh podobnih, a hkrati dokaj različnih izrazov.

V slovenskem prostoru uporabljamo za situacijo, ko se zakonca razideta oz. prenehata živeti skupaj, dva izraza: ločitev in razveza. Pojem ločitev je poljudni izraz in pomeni prenehati biti v zakonski zvezi oziroma razvezati se. Pojem razveza je juridičen (pravni) izraz za prenehanje pravnega razmerja. Po ZZZDR (Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih) je razveza prenehanje zakonske zveze na podlagi sodbe sodišča. Ko partnerja nista sklenila zakonske zveze in sta živela v zunajzakonski skupnosti, o prenehanju njune zveze govorimo kot o razpadu zunajzakonske skupnosti. Ko partnerja sprejmeta v svojo sredo otroka, trojica predstavlja pomembno družinsko skupnost ne glede na to, ali sta partnerja sklenila zakonsko zvezo ali ne. Kadar bo med partnerjema prišlo do razpada njune zveze, torej do ločitve, bo za otroka ta situacija težka ne glede na to, ali sta bila njegova starša kdaj poročena ali ne (Štadler idr., 2009, str. 12).

Ločitev (angl. separation) je proces ali stanje, v katerem partnerja ne živita več skupaj, temveč ločeno, zato preneha obstajati njuna življenjska skupnost. Ker gre največkrat za ločevanje čustveno povezanih oseb, obsega množico čustvenih, socialnih in drugih procesov. Pravna ureditev ločitve je razveza zakonske zveze (angl. divorce), to je pravni akt, sodba sodišča o prenehanju pravnega razmerja zakonske zveze, če sta se partnerja poročila in sklenila zakonsko zvezo, z zakonom urejeno življenjsko skupnost moža in

žene (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih 2004). V primeru razpada zunajzakonske skupnosti, to je prenehanja dlje časa trajajoče življenjske skupnosti moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, pa ločitev ni posebej pravno urejena (včasih se za razpad zunajzakonskih skupnosti uporablja izraz ločitev). Po istem zakonu je družina življenjska skupnost staršev in otrok, ki zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo (Andrejč, 2014, str. 25).

”Ločitev” je torej širši pojem, saj zaobjame razpad zakonske in tudi zunajzakonske skupnosti. Pri mojem diplomskem delu se bom osredotočala na razpad družine in na fizično ločitev ne glede na to, ali sta bila starša poročena ali ne, saj menim, da to, ali sta starša v preteklosti sklenila zakonsko zvezo ali ne, ne igra nobene vloge pri tem, kakšne posledice za vse udeležene prinese razpad njune zveze in posledično družine. Na tem mestu bi zato rada izpostavila, da imam, kadar bom v nadaljevanju uporabila samo izraz ”ločitev”, v mislih fizično ločitev in razpad partnerske skupnosti ne glede na to, ali gre za razvezo zakonske zveze ali za razpad zunajzakonske skupnosti.

1.1.2 Najpogostejši razlogi za ločitev oziroma razvezo

Mnogo ljudi razmišlja o razvezi le kot o pravnem dejanju, vendar se razveza začenja že veliko pred tem, ko do nje dejansko pride, in prav ta proces ločevanja je tisto, kar pomembno vpliva na dinamiko družine in prilagoditev posameznikov po končani razvezi. Traja lahko mesece, celo leta, in običajno se proces psihične in čustvene ločitve začne pri enem partnerju prej kot pri drugem (Stražar, 2007, str. 216).

Do ločitve oziroma razveze lahko vodi veliko različnih situacij. Različni avtorji navajajo nekaj najpogostejših razlogov, zaradi katerih naj bi se pari odločali za ločitev oziroma razvezo. Seveda je pri vsakem paru situacija popolnoma individualna in lahko do ločitve oziroma razveze vodi tudi kaj, kar ne sodi med najpogostejše razloge, ali pa je razlogov več. Štadler in drugi v knjigi *Otrok in ločitev staršev: Da bi odrasli lažje razumeli otroke* (2009, str. 40, 41) kot najpogostejše razloge za ločitev navajajo:

- *Novi partner*: v primeru, če ima eden od partnerjev potrebe, ki so v obstoječem odnosu redko zadovoljene ali niso nikoli zadovoljene, se zaljubi v neko drugo osebo, ki je sposobna zadovoljiti njegove potrebe.

- *Praznina*: partnerja ugotovita, da nimata več skupnih vsebin, ki bi ju povezovale. Nimata se o čem pogovarjati, zato postane njuno skupno življenje prazno in dolgočasno.
- *Različni osebnostni razvoj*: kljub začetni podobnosti med partnerjema se lahko zgodi, da se v nadaljevanju razvijata vsak v svojo smer. Imata različne nazore, cilj in pričakovanja, drug drugega ne podpirata niti v najosnovnejših vprašanjih.
- *Nasilje in odvisnost*: proces ločitve poteka v povezavi z drugimi življenjskimi okoliščinami. V nekaterih družinah se pojavijo težave z odvisnostjo (npr. alkohol) in/ali s pomanjkanjem samoobvladovanja enega ali obeh partnerjev, ki se odraža v neuspeli medsebojni komunikaciji. Spori lahko privedejo do slabega ravnanja in celo do nasilja.

Charlish (1998, str. 19, 20) pa kot najpogostejše težave ali okoliščine, ki so lahko razlog za ločitev, navaja naslednje:

- nezvestoba,
- nespametno vedenje,
- nepremostljiva nasprotja,
- težave v spolnem življenju,
- nenehni in siloviti prepiri o spolnosti, denarju, otrocih in domačih opravilih,
- zelo velike spremembe v življenju (npr. rojstvo otroka, zamenjava službe ali selitev),
- neutemeljeno ljubosumje,
- težave z otrokom ali z otroki,
- usihanje ljubezni, odtujitev in razlike v pogledih na to, kaj partnerja želita od zakona in življenja,
- alkoholizem ali uživanje mamil.

Ne glede na to, kaj je razlog za ločitev, Dodič (2016, str. 5, 6) poudarja, da je pomembno, da partnerja v zvezi z odločitvijo o tem, ali sta pripravljena svojo zvezo rešiti, ali je najboljša rešitev ločitev, "izključita" svoje otroke v smislu, da želita zakon obdržati zaradi njih. Pomembno je namreč, da so starši srečni, ker lahko samo srečni in zadovoljni starši osrečijo svoje otroke. To, kar imamo, lahko damo. Če je to zagrenjenost, sovraštvo, žalost namesto sreče in zadovoljstva, ne bomo za otroke naredili nič dobrega.

1.1.3 Postopek razveze zakonske zveze in vloga centra za socialno delo

Glede na to, da je zakonodaja v vsaki državi malce drugačna, enote populacije moje raziskave pa prihajajo iz Slovenije, si sedaj pogledjmo, kaj glede razveze zakonske zveze in razpada zunajzakonske skupnosti določa slovenska zakonodaja. Ker diplomiram iz stroke socialnega dela, bom predstavila tudi vlogo centra za socialno delo v primeru razveze ali razpada zunajzakonske skupnosti.

Pri nas obstajata dva načina razveze zakonske zveze, in sicer sporazumna razveza ter razveza zaradi nevzdržnosti. Oba načina bom na kratko povzela po Zupančič (1999, str. 81–84) in se vmes sklicevala še na trenutno veljavni Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.:

- **Sporazumna razveza:** Ta omogoča zakoncema, da se na human in dostojanstven način rešita zakonske zveze, ki je ne želita več vzdrževati. Za razvezo jima ni treba navesti razlogov, ki so ju pripeljali do tega. Sodišče teh razlogov tudi ne ugotavlja in ne raziskuje stanja njunega zakonskega razmerja. Vseeno pa se mora sodišče prepričati, da sta se zakonca res sporazumela o razvezi, da sporazum izraža pravo voljo obeh zakoncev in da sta volji enega in drugega svobodni, brez napak.

ZZZDR-UPB1 (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo), 2004) določa, da lahko sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s staršema v skladu z določbami tega zakona in če sta predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

- **Razveza zaradi nevzdržnosti:** ZZZDR pozna samo en razvezni razlog, in sicer nevzdržnost zakonske zveze. Če je zakonska zveza iz kateregakoli vzroka nevzdržna, sme eden ali drugi zakonec s tožbo zahtevati razvezo. Vprašanja krivde za nevzdržnost se ne postavlja; sodišče je ne ugotavlja. Do nevzdržnosti lahko pride iz kateregakoli vzroka, ki ga mora sodišče raziskati.

Sodišče po prejemu predloga za sporazumno razvezo ali tožbe za razvezo zakonske zveze pred njeno vročitvijo toženi stranki, pošlje predlog oziroma tožbo centru za socialno delo, da ta opravi svetovalni razgovor. Svetovalnega razgovora se udeležita zakonca osebno brez pooblaščenecv. O opravljenem svetovalnem razgovoru poroča center za socialno delo sodišču. Če sta zakonca sporazumno predlagala razvezo zakonske zveze, pa nista prišla na svetovalni razgovor, se šteje, da je predlog za sporazumno razvezo umaknjen. Prav tako se šteje, da je tožba za razvezo umaknjena, če tožnik ni prišel na svetovalni razgovor. Iz utemeljenih razlogov lahko sodišče izjemoma nadaljuje postopek za razvezo zakonske zveze. Kadar sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi 65. člena tega zakona, torej, če je zakonska zveza zaradi kateregakoli vzroka nevzdržna, odloči tudi o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši v skladu s tem zakonom. Pred tem mora ugotoviti, kako bodo otrokove koristi najboljše zagotovljene. O tem mora pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo), 2004).

Strokovni delavci v centrih za socialno delo imajo torej po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004) javno pooblastilo za tri naloge: 1.) opravljanje svetovalnega razgovora ob razvezi zakonske zveze ali razgovora s staršema v primeru zunajzakonskih skupnosti, 2.) pripravo strokovnega mnenja za sodišče glede otrokovih koristi (o zaupanju v varstvo in vzgojo, stikih, preživnini), in 3.) pomoč pri pridobivanju otrokovega mnenja. Strokovni delavec pomaga staršema pri urejanju medsebojnih družinskih razmerij in drugih posledic, ki nastanejo z razvezo oziroma ločitvijo za starša in otroke, pomaga staršema pri sklenitvi sporazumov glede otrok (varstvo in vzgoja, stiki, preživnina), tako da bodo zagotovljene otrokove pravice in koristi. Center podaja strokovna mnenja, kako bodo otrokove koristi najboljše zagotovljene ob zaupanju v varstvo in vzgojo (enemu ali drugemu ali obema staršema), stikih (kakšen obseg, potek) in preživnini (višina). Pri tem ocenjuje, kako bodo pri preoblikovanju družine

zagotovljene otrokove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe, uspešen telesni, duševni in osebnostni razvoj otroka ter njegove pravice. Pri tej presoji in pomoči staršema je potrebno in koristno znanje o tem, katere okoliščine in dejavniki negativne vplive razveze povečujejo ali zmanjšajo ter kakšne rešitve ob razhajanju družine so za otrokov razvoj ugodnejše (Andrejč, 2014, str. 26).

Običajno se starša že v trenutku, ko nehata živeti skupaj ali celo še pred tem, odločita, kdo od njiju bo skrbel za otroke oziroma pri kom bodo le-ti živeli. Če je to tako, potem zmanjšata vlogo sodišča, saj to le še oceni, ali je njun sporazum v skladu s koristjo otrok, in če je, njuno odločitev tudi uradno potrdi. Poleg tega določi še pravice tistega od staršev, ki ne živi z otroki, in sicer glede na količino časa, ki ga lahko preživi z njimi (pravica do stikov), in obseg, v katerem lahko sodeluje pri odločanju glede šolanja, zdravljenja in ostalih zadev, pomembnih za otroke (Goldstein in Solnit, 1984, str. 37). Seveda pa se v veliko primerih starši tudi ne morejo dogovoriti sami. V tem primeru odloči sodišče, in sicer na podlagi tega, kar bi bilo najboljše za otroke.

105. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (2004) v zvezi z varstvom in vzgojo skupnih otrok po razvezi navaja:

(1) Če starša ne živita ali ne bosta več živela skupaj, se morata sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z njihovimi koristmi. Sporazumeta se lahko, da imata oziroma obdržita oba varstvo in vzgojo otrok ali da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo.

(2) Če se starša sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok, lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

(3) Če se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok, odloči sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev, da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju ali da so neki otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Sodišče lahko po uradni dolžnosti tudi odloči, da se vsi ali nekateri otroci zaupajo v varstvo in vzgojo drugi osebi. Preden sodišče odloči, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(4) Zahtevi iz prejšnjega odstavka mora biti priloženo dokazilo pristojnega centra za socialno delo, da sta se starša ob njegovi pomoči poskušala sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok.

Osebnim stikom med starši in otroki bom v nadaljevanju namenila posebno poglavje, a na tem mestu vseeno navedla, kaj o tem pravi Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (2004). Citiram 106. člen tega zakona:

(1) Otrok ima pravico do stikov z obema staršema. Oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi.

(2) Tisti od staršev, pri katerem otrok živi v varstvu in vzgoji, oziroma druga oseba, pri kateri otrok živi, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora za ustrezen odnos otroka do stikov z drugim od staršev oziroma s staršema. Tisti od staršev, ki izvršuje stike, mora opustiti vse, kar otežuje varstvo in vzgojo otroka.

(3) Če se starša sporazumeta o stikih, lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

(4) Če se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o stikih, odloči o tem sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev. Pri odločanju vodi sodišče predvsem korist otroka. Sodišče odloča v nepravdnem postopku, razen kadar odloča o stikih skupaj s spori o varstvu in vzgoji otrok. Predlogu oziroma zahtevi za ureditev stikov mora biti priloženo dokazilo pristojnega centra za socialno delo, da sta se starša ob njegovi pomoči poskušala sporazumeti o stikih.

(5) Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji samo, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi. Stiki niso v otrokovo korist, če pomenijo za otroka psihično obremenitev ali če se sicer z njimi ogroža njegov telesni ali duševni razvoj. Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo pod nadzorom tretje osebe ali da se ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist.

(6) Če tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim od staršev in stikov ni mogoče izvrševati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na zahtevo drugega starša odloči, da se staršu, ki onemogoča stike,

odvzame varstvo in vzgoja in se otroka zaupa drugemu od staršev, če meni, da bo ta omogočal stike in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.

(7) Preden odloči sodišče po četrtem, petem ali šestem odstavku tega člena, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje centra za socialno delo. Sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

V skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (2004) so starši dolžni svoje otroke preživljati do njihove polnoletnosti. Če se otrok redno šola in tudi če se redno šola, vpisan na izredni študij, pa so ga starši dolžni preživljati tudi po polnoletnosti, vendar največ do dopolnjenega šestindvajsetega leta starosti.

Tako je ob razvezi zakonske zveze pomembno, da se starši dogovorijo o plačevanju preživnine, torej denarne pomoči tistemu od staršev, ki ima pravico do varstva in vzgoje otrok. Če je razveza sporazumno sklenjena, navadno pri tem dogovoru ni večjih nesporazumov in tudi plačevanje preživnine je redno. Kadar pa se starši ne morejo dogovoriti sami, je potrebna intervencija sodišča. To določi višino preživnine po potrebah otrok in v skladu z možnostmi staršev. To pa še ne daje zagotovila, da bo tisti od staršev, ki ne živi z otroki, preživnino tudi dosledno plačeval. Boj za preživnino med starši ni samo stvar, ki se tiče njiju dveh. Starši bi se morali zavedati, da je njihova dolžnost poskrbeti za to, da bodo otroci imeli zadovoljene osnovne življenjske potrebe in dostojno življenje, saj oni niso krivi za razvezo svojih staršev. Nagajanje oziroma maščevanje bivšemu zakoncu z neplačevanjem preživnine vedno bolj kot tega prizadene otroke, ki v tem vidijo le še eno potrditev več, da jih odseljeni starš nima rad. Kadar otrok ostane brez skrbi za preživljanje s strani enega od staršev, je z Zakonom o jamstvenem in preživninskem skladu RS urejeno izplačevanje nadomestil preživnin ob izpolnjenih zakonskih pogojih. V tem primeru se nadomestila preživnin izplačujejo iz preživninskega sklada (Stražar, 2005, str. 228).

Čeprav so skrbništvo, stiki in preživnina zelo pomembne teme pri razvezi zakonske zveze oziroma pri razpadu zunajzakonske skupnosti, kjer imata bivša partnerja skupnega otroka oziroma skupne otroke, pa Tepavčević (2005, str. 214, 221) poudarja, da vseeno ni problem le to, komu bodo dodeljeni otroci in kako bodo določeni stiki z njimi, plačevanje preživnine in razdelitev skupnega premoženja. Problem je predvsem v

načinu reševanja teh vprašanj in načinu, kako se zakonska zveza konča, saj je to za partnerja sama in zlasti za njune otroke izjemnega pomena. S kakšno stopnjo napetosti in medsebojnih konfliktov se bosta zakonca razšla, je odvisno od partnerjev samih, od širšega okolja, od tipa skupnosti (partnerja sama ali prisotnost otrok) in tudi od usposobljenosti strokovnjakov, ki vodijo postopek razvezovanja. Svetovalni proces v postopku razveze zakonske zveze je namreč zelo težko in odgovorno delo, katerega rezultat ima velike posledice za življenje bivših zakoncev in bistveno vpliva na to, kako bosta kot starša funkcionirala v prihodnosti. Prav zato so zelo pomembne besede Gabi Čačinovič Vogrinčič (2006, str. 79-81), ki pravi, da v socialnem delu, v procesu ločitve ali razveze, z družino vzpostavimo delovni odnos in sodelujemo v izvirnem delovnem projektu pomoči, ki nastaja v podporo družini, da bi zmogla rešiti naloge v procesu spreminjanja ob razvezi ali ločitvi. Iz perspektive socialnega dela je izredno pomembno, da najdemo obliko sodelovanja, ki je uresničljiva. Tu ne gre za prepričevanje. _Gre za soodkrivanje načina, kako sodelovati v spremembi v življenju, kako odkriti nove, dobre, zaželenne alternative. Zato je socialno svetovanje tisto ravnanje v stroki, ki omogoči, da se proces začne, vzdržuje in ohrani. Realna dobra možnost je sodelovanje staršev in otrok v projektu transformacije, vendar moramo najprej ustvariti pogoje za delovni razgovor, v katerem se ta možnost izkusi in preizkusi. Zato ni dobro, da pri prvem, obveznem pogovoru z družino prehitro preidemo k razpravi o tem, po kakšni poti bi radi urejali stike. Tema prvega pogovora je spreminjanje življenja po ločitvi in razvezi in ustvarjanje novih rešitev v novih okoliščinah starševstva. Center za socialno delo je mesto, kjer lahko dovolj varno ubesedimo novo resničnost in spremembe, ki nas čakajo, vzamemo resno.

V tem kontekstu bom v nadaljevanju povzela še 13 stopenj oziroma faz transformacije družine skozi razvezo in ponovno poroko, kot jih je v svoji knjigi *Transformacija družine skozi razvezo in ponovno poroko* (1993, v Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 81-84) definirala Margaret Robinson. Teh 13 stopenj namreč socialnemu delu prinaša koncept mogočega dobrega izida kompleksnega procesa transformacije družine in partnerjev po ločitvi ali razvezi. Margaret Robinson nam pokaže, kako je mogoče zastaviti dolgoročen življenjski projekt starševstva, ki ostaja za vse življenje, ker se otroci ne razvežejo od staršev. Delovna tema za socialno delo po tem konceptu ni "urejanje stikov", ki je preozek okvir za kompleksne naloge spreminjanja. Socialnemu

delu je naloga zastavljena kot soustvarjanje pogojev za spremembe drugega reda, ki jih potrebuje družina v procesu transformacije v enostarševsko in reorganizirano družino.

Pri prvi do šesti fazi gre za transformacijo družine skozi razvezni postopek, pri sedmi do trinajsti fazi pa za transformacijo družine po razvezi. Margaret Robinson s pomočjo trinajstih faz opredeli dva procesa: čustveni proces tranzicije para in spremembe drugega reda, ki jih zahteva družina, da bi lahko nadaljevala razvoj.

Prva faza: priznanje zloma zakona ali partnerstva

Čustveni procesi v tranziciji para: sodelovanje pri odločitvi, ali znova sprejeti obvezo, da nadaljujeta razmerje.

Potrebne spremembe drugega reda: vzajemno sprejemanje lastnega deleža in deleža drugega pri zlomu zakona.

Druga faza: odločitev za ločitev ali razvezo

Čustveni procesi v tranziciji para: spoznanje enega izmed partnerjev ali obeh, da ni mogoče razrešiti napetosti do take mere, da bi lahko ostala zakonca.

Potrebne spremembe drugega reda: obojestransko sprejetje neuspeha zakona oziroma partnerstva, dogovor, da se zakon konča z ločitvijo ali razvezo in upoštevanje otrokovih potreb.

Tretja faza: priprava in načrtovanje izida

Čustveni procesi v tranziciji para: prizadevanje, da bi si zmogla deliti odgovornosti zdaj in v prihodnosti.

Potrebne spremembe drugega reda: sodelovanje pri problemih, kako povedati otrokom, dogovor o stikih, obravnavanje težav z razširjeno družino, prijatelji in kolegi.

Četrta faza: ločitev

Čustveni procesi v tranziciji para: storiti kaj, da se zmanjša navezanost na zakonca, in krepiti sostarševske odnose, žalovanje zaradi izgube, podpora otrokovi navezanosti na drugega izmed staršev.

Potrebne spremembe drugega reda: restrukturiranje zakonskega odnosa in odnosov starši-otrok ter objava odločitve razširjeni družini in drugim v skupnosti.

Peta faza: razveza, pravni proces

Čustveni procesi v tranziciji para: odpoved fantazijam o ponovni združitvi družine, razreševanje bolečine, jeze, grenkobe itn. skozi proces žalovanja, umik čustvene investicije iz zakona.

Potrebne spremembe drugega reda: preverjanje odločitve o razvezi na pravnem, finančnem, psihičnem in sostarševskem področju in skupnosti, ohranitev povezanosti z razširjeno družino in drugimi v skupnosti.

Šesta faza: družina po razvezi

Čustveni procesi v tranziciji para: zmožnost, ohraniti stik z bivšim zakoncem in razvijati sostarševske odnose, spoznanje, da se otroci ne razvežejo od staršev, zato opogumljanje otrokovih odnosov z drugim izmed staršev in priznanje, da lahko bivši zakonec vzpostavi novo zvezo, ki lahko pripelje do ponovne poroke ali zunajzakonske skupnosti.

Potrebne spremembe drugega reda: oblikovanje bolj fleksibilnih odnosov, v katerih so stiki kolikor mogoče brez konfliktov, prestrukturiranje, organizacija in upravljanje ločenih enostarševskih gospodinjstev, ponovna vzpostavitev svoje socialne mreže in sprejemljivost za partnerstvo.

Sedma faza: novi začetki

Čustveni procesi v tranziciji para: priznanje mitov in fantazij o mačehah, očimih in pastorkah.

Potrebne spremembe drugega reda: priznanje potrebe po sostarševstvu v času, ko še teče čustvena razveza in spoznanje, da je odnos starši-otroci pred odnosom, ki ga vzpostavlja ponovna poroka.

Osma faza: napor asimilacije

Čustveni procesi v tranziciji para: dovoliti očimu, mačehi, pastorkom čas in prostor, da razvijejo svoje lastne odnose.

Potrebne spremembe drugega reda: priznanje žalosti, ljubosumja in konfliktov lojalnosti zaradi izgube prvotne družine.

Deveta faza: ozaveščenost

Čustveni procesi v tranziciji para: ponovna potrditev meja med generacijami in meja med gospodinjstvi.

Potrebne spremembe drugega reda: priznanje biološkim staršem, da imajo ključno pozicijo in avtoriteto in priznanje ponovne poroke in prostora za očima oziroma mačeho.

Deseta faza: restrukturiranje

Čustveni procesi v tranziciji para: mobilizacija in "prezračevanje" težav.

Potrebne spremembe drugega reda: preoblikovana razširjena družina sprejme spremembe, ki so potrebne, da dopolnjena družina postane funkcionalna.

Enajsta faza: akcija

Čustveni procesi v tranziciji para: začetek sodelovanja.

Potrebne spremembe drugega reda: ustvarjanje novih pravil, ritualov in meja, ki jih dosežemo s ponovnimi pogajanjmi v celostni preoblikovani in razširjeni družinski mreži.

Dvanajsta faza: integracija

Čustveni procesi v tranziciji para: kontakt in intimnost v dopoljnjeni družini.

Potrebne spremembe drugega reda: dopustiti, da očim ali mačeha dobi tako vlogo, da niti ne tekmuje z vlogo bioloških staršev niti je ne ogroža in jo sprejme vsa reorganizirana in razširjena družinska mreža. Vloge vključujejo generacijske meje med očimom oz. mačeho in pastorki.

Trinajsta faza: odločitev za dvojedrno družino

Čustveni procesi v tranziciji para: "zdržati in spustiti".

Potrebne spremembe drugega reda: odpoved zadnjemu upanju, da bo mogoče živeti kot enojedra družina, sprejem pretrganega starševstva in družinskega življenja, zmožnost za pogajanje o družinskih ritualih in spremembah v stikih in skrbi za otroke.

1.2 KO ODLOČITEV O LOČITVI PRIDE NA DAN

1.2.1 Kako otrokom povedati za ločitev?

Z intervjuvanci moje raziskave se bom pogovarjala tudi o tem, kako so izvedeli za ločitev in kako so se takrat počutili, saj menim, da igra to, kako in od koga otrok izve za ločitev staršev, kar veliko vlogo pri tem, kako otrok v celoti doživlja ločitev in kako situacijo sprejme. Poglejmo si, kaj o tem, na kakšen način naj bi otroci izvedeli, da se bosta starša ločila, menijo in svetujejo različni avtorji.

O vsebini, kot je ločitev, se je staršem težko pogovarjati, saj je prisotne veliko bolečine. Tudi prave besede, s katerimi bi otroku na razumljiv način pojasnili dogajanje, je včasih težko najti (Štadler idr., 2009, str. 51). Barnes (1998, str. 103) pravi, da starši, ki so bili zapuščeni ali prevarani in zaradi tega močno trpijo, raje pustijo stvari nerazčiščene v upanju, da se bo njihov zakon rešil.

Številni starši se motijo v prepričanju, da njihovi otroci nočejo vedeti, kaj se dogaja, ker kažejo tako malo zanimanja. Nemo pokimajo, ko jih o tem obvestijo, in ne zastavljajo vprašanj. To pa še ne pomeni, da jih družinsko ozračje in občutek grozeče spremembe ne begata, temveč da so preprosto preveč prestrašeni, da bi se s tem soočili (Charlish, 1998, str. 41).

Otrok na lastna vprašanja o svoji družini želi in potrebuje odgovore, čeprav številni otroci žal nočejo zastavljati vprašanj, ker se bojijo, da so oni krivi za nastalo situacijo ali da bodo katerega od staršev s svojimi vprašanji prizadeli. Na vsak način moramo biti v pogovoru z otrokom iskreni, seveda na njemu razumljiv in sprejemljiv način. Lažne iluzije rušijo otrokovo zaupanje v starše. Zaupanje pa je ravno tisto, kar v tem času otrok zelo potrebuje. Odlično rešitev iz stiske ob odkrivanju te teme v odnosu z otrokom ponuja otroška literatura (Štadler idr., 2009, str. 51, 81).

Charlish (1998, str. 40, 41) staršem svetuje, da naj otrokom ob vsaki priložnosti zagotovijo, da jih imajo radi, da bodo vedno skrbeli zanje in da bo roditelj, ki bo odšel, še vedno njihov roditelj, čeprav ne živi več skupaj z njimi. Pri pogovoru o ločitvi naj otrokom povedo odgovore na naslednja vprašanja:

- Kateri od staršev bo še naprej skrbel zanje, jih hranil, oblačil in tako dalje?

- Kateri od staršev bo odšel od doma?
- Kje bosta živel otrok in roditelj, ki bo ostal z njim? Povedati mu je treba, ali bo ostal v istem stanovanju, ali se bo preselil v nov dom.
- Kje bo živel roditelj, ki bo odšel?
- Kdaj ga bodo otroci lahko videvali in kako pogosto?
- Kako bo med počitnicami?
- Ali bodo še naprej hodili v isto šolo, čeprav se bodo preselili?
- Ali se strinjajo s tem, da povedo tudi svojim prijateljem?

Pomembno jim je tudi zagotoviti:

- da bodo še vedno lahko obiskovali svoje prijatelje,
- da se bodo v primeru selitve z njimi lahko preselili tudi njihovi hišni ljubljenci.

V nadaljevanju bom na kratko povzela dva odgovora iz intervjuja s psihologinjo Renate Niesel (v Lüpkes, 2012, str. 150-152) na temo naznanitve ločitve otrokom. Renata Niesel pravi, da na žalost ni zlatega pravila, kako bi otrokom prihranili trpljenje, ko izvedo, da se bosta mama in oče ločila. Sinovom in hčerkam se v tistem trenutku sesuje svet in to seveda zelo boli ne glede na to, koliko je otrok v tistem trenutku star. Pomembno je, da otrokom ne pripovedujemo le, kaj vse se bo odslej spremenilo, pač pa mnogo bolj, kaj vse kljub ločitvi ostaja, kot je bilo prej. Koliko resnice naj bi otroci slišali in je hočejo slišati, je zelo odvisno od starosti otroka. Mali otroci na primer še niso sposobni razumeti kompleksnih povezav. Njim je vseeno, zakaj se mama in očka nenehno prepirata. Nikomur ne dajejo prav in nikogar ne obsojajo. Želijo si le, da bi vse potekalo miroljubno, da jim je nekdo na voljo, da nekdo skrbi zanje in jih ima rad. Otroci v predšolskem in zgodnjem šolskem starostnem obdobju se nagibajo k temu, da se počutijo odgovorne za spodletelo zvezo staršev, zato tu najbolj pomaga, če vedno znova povemo in pokažemo, da ločitev nima nobene zveze z njimi in da jih imata oba starša enako rada kot prej. Če gre za nekoliko starejše otroke, jih že zanima, kaj se je pravzaprav zgodilo med mamo in očetom. Toda ne bi jih smeli obremenjevati s podrobnostmi iz partnerskega spora. Dovolj bo, če jim povemo, da se starša nista več razumela, zato sta se ločila, preden bi se prepiri le še nadaljevali. Najstnikom pomaga, če se z njimi več pogovarjamo o tem, kaj vse je bilo v letih skupnega življenja dobro, saj v nasprotnem primeru začnejo dvomiti o ljubezni nasploh tudi v svojih prvih

razmerjih. Neodvisno od starosti pa nikoli ne bo ostalo le pri enem pojasnjevalnem pogovoru, pač pa se pri otrocih vprašanja in skrbi pojavljajo vedno znova.

Tudi McGhee (2015, str. 149-154, 156, 166, 167, 171, 173) ima glede pogovora o ločitvi z otroki kar nekaj nasvetov, ki jih povzemam v nadaljevanju: Prvi pogovor o ločitvi z otroki je najverjetneje eden najpomembnejših pogovorov, saj je osnova za prihodnje pogovore. Glede na raziskave je 95 odstotkov vprašanih otrok povedalo, da imajo občutek, da so jim starši dali malo ali nič informacij glede ločitve ali razveze. Če otrokom ne povemo ničesar (ali zelo malo), jih s tem postavimo v položaj, ko so prepuščeni sami sebi in svojim razlagam za nastalo situacijo. Otroci si zaslužijo razlago in če je ne dobijo, bodo našli nek način, da si situacijo razložijo. Če otrokom zagotovimo razumno, odkrito in neobsojajočo razlago za spremembo v družini, jim bo to pomagalo razumeti situacijo in zmanjšalo njihovo zaskrbljenost pri soočanju z velikimi spremembami v življenju. Za otroke nikoli ne bo lahko izvedeti, da gre do starši narazen. Toda ko je odločitev dokončna, je čas za pogovor o tem. Seveda je odločitev, kdaj povedati otrokom, zelo osebna. Nekateri starši se za pogovor odločijo, še preden se kateri od staršev odseli, pri drugih pa lahko pride do pogovora šele nekaj časa po ločitvi. Pri pogovarjanju moramo biti neposredni in uporabljati besede *razveza*, *ločitev in razhod* ter poudariti, da gre za trajno spremembo. V nasprotnem primeru lahko otrokom damo lažno upanje, da bi bile lahko stvari spet po starem. Najbolj idealno je, da sta pri prvem pogovoru o razvezi z otroki prisotna oba starša. Vendar je to primerno samo takrat, ko sta oba starša zmožna obvladovati svoja čustva in znata otroke zaščititi pred napetostjo ali spori. Najbolje je, da se starša pogovorita o vsebini pogovora z otroki še pred dejanskim pogovorom, da bodo otroci slišali dosledno zgodbo. Če tudi se z otroki ne moreta pogovoriti skupaj, je priporočljiv vnaprejšnji dogovor o vsebini, saj je za otroke koristno izvedeti enake informacije od obeh staršev. Med pogovorom na vprašanja otrok odgovarjamo odkrito in njihovi starosti primerno. Ponudimo jim kratko razlago, ki ne prelaga krivde izključno na enega ali drugega starša in pričakujemo, da bodo otroci želeli izvedeti tudi podrobnejše informacije, kar pa še ne pomeni, da jim jih moramo tudi dati. Če nas otroci vprašajo, zakaj, mi pa jim nismo pripravljeni odgovoriti, potem tega ne storimo. Povsem sprejemljivo je reči, da nismo pripravljeni odgovarjati na njihova vprašanja oziroma da bi si radi vzeli nekaj časa za premislek. Če preložimo pogovor, jim povejmo, kdaj se bomo pogovorili z njimi. Vseeno pa ne

čakajmo predolgo oziroma ne izrabimo preložitve pogovora kot način, da se pogovorom povsem izognemo.

Najbolj osnovno pravilo je, da – kot bi rekel Gordon (1983) – pri pogovoru z otrokom uporabljamo "jezik sprejemanja". To pomeni, da otroka sprejemamo takega kot je, sprejmemo vse njegove občutke in vse, kar nam pove. Nikoli ne rečemo, da ni prav, da nekaj čuti ali da se ne bi smel počutiti tako, kot se. Dajemo mu potrditev za to, kakšen je, in to mu seveda omogoča, da se razvija, da konstruktivno rešuje probleme, da sprejme tudi sam sebe ipd.

1.2.2 Ravnanja, ki so otrokom v pomoč

Pomembno vprašanje v zvezi z ločitvijo je tudi, kaj otrokom pomaga, da ločitveni proces "preživijo" s kar čim manj bolečine. Bingham (2006, str. 24, 25, 30) pravi, da pomaga, če se spomnijo, da je veliko drugih mladih preživelo podobno izkušnjo. Mnogo jih odkrije, da jim pomaga, če se o svojih težavah pogovorijo s prijateljem ali sorodnikom, ki jih zelo dobro pozna, ali pa si izberejo koga zunaj družine – učitelja ali svetovalca. Kogarkoli si izberejo, jih pogovor z nekom, ki ga imajo radi in mu zaupajo, potolaži, čeprav je o dogajanju v družini včasih zelo težko govoriti. Nekaterim pomaga, če o svojih občutkih pišejo ali rišejo. K boljšemu počutju in manjši napetosti pripomore tudi fizična aktivnost, kot sta tek ali brcanje žoge.

Dodič (2016, str. 29-31) svetuje, da naj imajo starši (nasveti lahko seveda veljajo tudi za socialne delavce in socialne delavke ter vse druge strokovnjake in na splošno osebe, ki se srečujejo z otroki ločenih staršev) v mislih predvsem to, da je za zdrav razvoj otrok pomembno, kako ločitev poteka. Za otroke si vzemimo dovolj časa, se z njimi pogovarjajmo, jih podpirajmo, bodimo do partnerja miroljubni in spoštljivi, dovoljujmo stike z drugim partnerjem in ne obremenjujmo otroka z lastnimi težavami zaradi osamljenosti in izgube partnerja. Skratka, kot bi rekla Čačinovič Vogrinčič (2011), bodimo otrokovi "spoštljivi in odgovorni zavezniki" in jih obravnavajmo kot "eksperte iz izkušenj", ki najbolje poznajo situacijo, v kateri so se znašli, ker so prestali različne življenjske izkušnje in zato tudi oni najbolj vedo, kaj potrebujejo in kam bi radi prišli. Dodič predlaga tudi dve aktivnosti, ki lahko otroku pomagata pri izražanju njegovih čustev v zvezi z ločitvijo. Ko se bodo glavni viharji po ločitvi pomirili, lahko z otrokom

narišemo ali napišemo, kaj vse se je zdaj spremenilo. Naj otrok nariše/napiše, kako čuti življenje sedaj. Pri tem moramo biti pozorni na to, kaj nam zraven pove in katere barve uporabi (temnejše, turobnejše, svetle, vesele). Spremljajmo otrokovo počutje in ga spodbujajmo, da govori o svojih občutkih. Naša naloga je, da ga poslušamo, ne govorimo in usmerjajmo. Druga aktivnost, ki jo lahko izvedemo z otroki, pa je igra z balonom. Lahko rečemo: "Zdaj pa udari z balonom tako močno, kot si v tem trenutku jezen, zdaj pa tako, kot si bil jezen takrat, kot sva ti povedala za ločitev." Nadaljujemo z medsebojnim "tepenjem" z baloni.

Štadler in drugi (2009, str. 63-70) kot ravnanja, ki so otroku v pomoč ob ločitvi njihovih staršev, navajajo naslednje:

- **Otroku povejmo, kaj se dogaja in zakaj.** (Povejmo mu, kako bo potekalo življenje v prihodnje in da bosta zanj še vedno skrbela mamica in očka, vendar nekoliko drugače kot prej. Ni potrebno razlagati, niti ni dobro razlagati podrobnosti. Prav pa je, da otrok ve, za kaj gre, in da mu predstavimo zanj potrebne spremembe. Seveda mu moramo dejstva povedati na način, ki je prilagojen njegovi starosti, zrelosti in zmožnostim razumevanja. Otroku zatrdimo, da ga ne bomo nikoli zapustili, da bo drugega starša videval in da ga sme imeti rad.)
- **Poudarimo, da za razhajanje ni kriv otrok.** (Otroku nikoli ne očitajmo, da do ločitve ne bi prišlo, če bi bil bolj priden ali ubogljiv. Zatrdimo mu, da on ni kriv za nesporazume.)
- **Otroku posvetimo več pozornosti, časa, nežnosti in zaščite kot običajno.** (V obdobju, ko se starši ločujejo, je otrok dostikrat zapostavljen. Čeprav starša njun partnerski odnos zelo okupira in se zato težko ukvarjata z otrokom, ju ta takrat dejansko potrebuje še bolj kot sicer, saj je v času ločitve bolj občutljiv kot običajno. Starši naj otroku dajo čutiti, da jim je mar zanj in da ga imajo radi. Prizadevajo naj si ohraniti z njim močno čustveno vez.)
- **Omogočimo otroku izražanje čustev.** (Razpad družine je ena najtežjih stvari, ki se otroku lahko zgodijo. Omogočimo mu in ga z vključevanjem v ustrezne dejavnosti spodbujamo, da izrazi svojo stisko, strahove, žalost, jezo in druga občutja. Svoja čustva in doživljanje lahko izrazi tudi skozi igro, risbo, ples. Z nekoliko starejšimi otroki se lahko o njihovih čustvih tudi pogovarjamo. Če se

otrok ob tem zjoče, se njegove reakcije ne prestrašimo. Povejmo mu, da se tudi odrasli kdaj zjočemo in nam je potem bolje.)

- **Življenje otroka in družine naj poteka čim bolj po ustaljenem redu.** (Poskušajmo v življenju otroka in družine čim bolj ohraniti rutino in navade, ki so za otroka običajne, saj ustaljeni red in stalnost v njem krepita občutek varnosti. Izogibajmo se vnašanju sprememb, ki niso nujne (npr. menjava vrtca, šole, varuške).
- **Upoštevajmo, da ima lahko otrok sam pri sebi skriti načrt ali namen, da bo mamico in očka zopet spravil skupaj.** (Če se otrok nenadoma začne obnašati zelo ubogljivo, je včasih v ozadju upanje oziroma pričakovanje, da bo njegova pridnost povzročila, da bo spet vse v redu, ali da bo roditelja, ki je odšel, priklicala nazaj. Včasih ubogljivo vedenje izvira iz otrokovega strahu, da bodo starši tudi njega nehali imeti radi ali da bo odšel še drugi roditelj).
- **Starši naj pomagajo sebi, da bodo lahko pomagali svojemu otroku.** (Če so starši sami v slabem duševnem ali telesnem stanju, bodo svojemu otroku težko stali ob strani. Partnerja se morata na ustrezn način soočiti z bolečimi čustvi. To pomeni tudi si vzeti čas zase, kadar ga kdo od njiju potrebuje.)
- **Tudi stari starši lahko pomagajo. Včasih je ločitev staršev priložnost, da se stari starši dejavneje vključijo v skrb za otroka.** (Lahko mu nudijo toplino, varno zavetje in občutek ljubljenosti. Ob njem so lahko, ko mu je hudo. Zlasti če starša zaradi dogajanja v svojem partnerskem odnosu ne najdeta dovolj časa za otroka, je lahko vloga dedka in babice zelo pomembna.)
- **Upoštevajmo, da je otroku težko.** (Z otrokom bodimo potrpežljivi tudi v primeru, ko izraža jezo ali razočaranje, ki je usmerjeno nanje.)
- **Po potrebi poiščimo pomoč.** (Obstaja kar nekaj ustanov, kamor se lahko obrnemo po pomoč v zvezi z otrokom, če jo potrebujemo. Šole in tudi mnogi vrtci imajo svetovalno službo, ki lahko pomaga. Pomoč lahko dobimo tudi na centru za socialno delo ter v svetovalnih centrih za otroke, mladostnike in starše.)
- **Po ločitvi si prizadevajmo oblikovati dobro delujočo družino, ki bo vsaj tako ali še bolj trdna kot prejšnja.** (Ustrezna nova družina bo, čeprav reorganizirana, nudila varno, ljubeče in spodbudno okolje, ki ga vsak otrok tako zelo potrebuje za zdrav razvoj. Oblikovanje nove družine pa ne pomeni, da si

mora ločeni roditelj čim prej poiskati novega življenjskega sopotnika. Nasprotno, ponovna odločitev za partnerstvo, če si ga želi, je smiselna šele, ko temeljito predela ločitev in prejšnji odnos.)

- **Omogočimo otroku stike z drugim roditeljem.** (Roditelj, ki je prevzel varstvo in vzgojo otroka, naj ne zanemarja ali celo otežuje otrokovih stikov z drugim roditeljem. Stiki z obema staršema po ločitvi so namreč za otroka koristni in potrebni. Izjema so seveda primeri, v katerih so ob stikih prisotni nasilje in druge vrste zlorab ali zanemarjanj).
- **Stiki z drugim roditeljem naj bodo kakovostni.** (Četudi se eden od staršev odseli, ga ima otrok še vedno rad in običajno pogreša stike z njim. Odseljeni roditelj mu lahko še vedno veliko nudi, še posebej, če sta se starša po ločitvi v dobro svojih otrok o tem pripravljena dogovarjati.)
- **Ne lažimo oziroma ne prikrivajmo resnice otroku.** (Otroci hitro opazijo ali vsaj začutijo, da je v družini nekaj narobe. Ne smemo dopustiti, da otrok zaznava napetosti in nesoglasja in se o svojih skrbih in občutjih ne more z nikomer odkrito pogovoriti. Otroku tudi ne dajajmo lažnih ali malo verjetnih obljub, da se bo drugi roditelj vrnil.)
- **Ne izpostavljam otroka partnerskim odnosom.** (V procesu ločevanja so prepiri med partnerjema običajno pogosti in intenzivni. Za otroka je škodljivo, če jim je izpostavljen. Vznemirjajo ga in mu povečujejo stisko, ki jo že sicer doživlja ob razhajanju svojih staršev.)
- **Starši naj zaradi napetosti, ki je posledica dogajanj v partnerskem odnosu, do svojega otroka ne bodo vzkipljivi in zadirčni.** (Nezadovoljstvo z otrokom, ki ga starši nehote izražajo na tak način, lahko v njem še okrepi občutke krivde za nerazumevanje med staršema. Starši naj si prizadevajo za prijaznost, potrpežljivost in ljubečo skrb za otroka. Naj ga ne kritizirajo, češ da je ravno tak/-a kot njegov/-a oče/mama.)
- **Ne vpletajmo otroka v dinamiko partnerskega odnosa.** (Partnerja naj ne merita moči ali zaslug na otroku. Preprosto na noben način otroka ne vpletajmo v dogajanje, ki se tiče le obeh staršev. Otrok ni odgovoren za to, kar se dogaja med njegovima staršema, in ne sme biti orožje v spopadih med njima.)

- **Pred otrokom ne govorimo grdo o enem od njegovih staršev.** (Otrok ve, da je potomec obeh staršev. Če blatimo enega od njegovih roditeljev, lahko dobi občutek, da podobno mislimo tudi o njem.)
- **Po ločitvi otroka ne vzgajajmo v prepričanju, da se partnerski odnos ne splača.** (Ločitev staršev naj v otroku ne pusti vtisa, da dober partnerski odnos ni možen ali da ne more biti smiseln. Čeprav se dandanes veliko parov loči, je veliko tudi takih, ki imajo dober in obojestransko zadovoljujoč odnos. Tudi če je v starših ločitev pustila slab vtis o nasprotnem spolu, naj se izogibajo posploševanju in otroke vzgajajo v prepričanju, da imajo ljudje dobre in slabe lastnosti ne glede na spol.)
- **Ne silimo otroka, naj sprejme krušnega starša.** (Če se ločeni roditelj po ločitvi ponovno odloči za partnersko zvezo, je potrebno otroku pustiti čas, da sprejme nadomestnega starša. Poskusi krušnega starša, da se približa otroku svoje partnerke oziroma partnerja so koristni in zaželeni, vendar morajo biti nevsiljivi. Otrok mora vedeti, da rodni oče (mama) za vedno ostane rodni oče (mama).)

Lüpkes (2012, str. 155) v tem kontekstu staršem svetuje:

- Odločitve, povezane s prihodnostjo otroka, sprejemajte v miru in s strokovno pomočjo.
- Če otroka zapuščate, ohranjajte bližino in skupne navade, da bosta še naprej ohranila tesen stik.
- Če otrok ostane pri vas, mu priznavajte in dopuščajte tudi bližino in hrepenenje po drugem od staršev.
- Če hočeta otroka vzgajati skupaj, poiščita najboljšo pot, s katero boste lahko živeli vsi – še zlasti otrok.

McGhee (2015, str. 35) pa svetuje, da starši, kadar je to mogoče, zmanjšajo število sprememb in prilagoditev, ki jih morajo oni in njihovi otroci sprejeti prvo leto po ločitvi. Otroci naj na primer ostanejo v isti šoli ali soseski, imajo stik s člani razširjene družine in prijatelji ter so vključeni v zunajšolske dejavnosti.

McGhee (2015, str. 92, 95, 96, 98, 103, 104, 111-113, 119, 120, 122, 129-132, 145, 146) opisuje tudi, kaj potrebuje dojenček ob ločitvi staršev in naniza nekaj idej za varstvo in vzgojo otrok ločenih staršev v različnih starostnih obdobjih:

- **Dojenčki (od novorojenčkov do 18 mesecev)** potrebujejo:
 - redno in pogosto preživljanje časa z obema staršema;
 - priložnost, da zgradijo na zaupanju temelječ odnos z obema staršema;
 - stabilno in predvidljivo okolje (enaka rutina pri obeh starših glede časa za spanje, hranjenje in počitek);
 - čim manj drastičnih sprememb v dojenčkovem življenju;
 - zaščito pred stresom in napetostjo staršev.

- **Malčki (od 18 mesecev do 2 let):**
 - pogosto ga objemajte in fizično izražajte naklonjenost;
 - spodbujajte otrokovo radovednost, vendar ne pretiravajte;
 - pomagajte otroku ohraniti pozitivne odnose s pomembnimi ljudmi v življenju.

- **Predšolski otroci (od 3 do 5 let):**
 - ustvarite predvidljivo okolje;
 - pripravite svojega otroka na prehode (od enega doma do drugega);
 - pomagajte otroku pred spanjem in med obroki;
 - spodbujajte pozitivno samopodobo.

- **Prva triada OŠ (od 6 do 9 let):**
 - namenite nekaj časa samo otroku;
 - bodite vključeni v vsakdanje življenje in dejavnosti;
 - pomagajte otrokom, da se naučijo govoriti o čustvih in razvijati spretnosti.

- **Prednajtistiško obdobje (od 9 do 12 let)**
 - dajte otrokom priložnost za razvijanje samostojnosti;
 - podpirajte prijateljske odnose otrok;
 - bodite prisotni in vzdržujte družinske vezi.

- **Najstniki (od 13 do 18 let)**
 - bodite prilagodljivi glede urnika (videvanja otroka), ne da bi otroka prepustili samemu sebi;
 - vztrajajte z vprašanji, s kom, kdaj, kje se dobiva in družijo v prostem času;

- pogovorite se z najstnikom o življenjskih spremembah in skrbah v prihodnosti.

1.3 OBČUTKI IN DOŽIVLJANJE OTROK OB LOČITVI STARŠEV

Ne glede na to, kako nesrečna je bila partnerska zveza, je njen razpad za otroka pretresljiv dogodek. Otrok doživlja ločitev svojih staršev boleče in kot motnjo. Ob njej je čustveno prizadet (Štadler idr., 2009, str. 45). Ločitev in razveza vključujeta spremembe na skoraj vsakem področju družinskega življenja. V tem času se starši in njihovi otroci soočajo z mnogo spremembami naenkrat in z vsako novo spremembo se pojavi mešanica čustev in občutij izgube (McGhee, 2015, str. 34, 35). Glede na to, da me bodo v diplomskem delu zanimala predvsem ta čustva in občutki, ki se pojavljajo pri otrocih ločenih staršev, bom na tem mestu povzela, kaj o teh občutkih in doživljanju pravijo nekateri avtorji, ki se ukvarjajo s tem področjem.

Najprej bom po McGhee (2015, str. 81, 82, 84, 87, 88, 91) na kratko povzela čustvene faze žalovanja ob izgubi pri otrocih, ki se običajno pojavijo ob ločitvi staršev. Te faze so:

1. **zanikanje** (To je eden od načinov, kako se otroci poskušajo zaščititi pred življenjskimi dogodki, ki jih ne morejo spremeniti ali nadzirati. Morda se bodo odločili, da se s težavo spoprimejo tako, da je ne sprejmejo za resnično. Mogoče ne bodo hoteli govoriti o razvezi ali pa bodo zamenjali temo, vsakič, ko jo boste omenili.),
2. **jeza** (To je ena najzahtevnejših faz, s katero se morajo soočiti starši, a je pričakovan in običajen del procesa žalovanja.),
3. **sprava** (To je obdobje, ko otroci usmerijo energijo in prizadevanja v to, da bi rešili družino. Želijo si, da bi bile razmere spet takšne kot nekoč.),
4. **depresija** (Ko otroci dojamejo, da ne morejo spremeniti ali popraviti tega, kar se je zgodilo v družini, lahko postane njihov občutek izgube in žalosti zelo močan. Podobno kot jeza je tudi depresija za starše težka faza.),
5. **sprejetje** (Ko se prah poleže in preteče nekaj časa, se v večini družin življenje spet zdi normalno. Otroci se počasi privadijo na usklajevanje urnikov med dvema domovoma; prehodi med njima pa postanejo lažji. Življenje se torej ustali.).

Ko otroci spoznajo, da se njihovi starši ločujejo, so običajno čustveno zmedeni. Prvih nekaj tednov ali mesecev se čustva ves čas spreminjajo. Včasih so zelo žalostni, ker se končuje določen način življenja, ki so ga poznali. Gre jim na jok ali samo želijo biti sami. V naslednjem trenutku so jezni na starše, ker so jih razočarali. Radi bi vpili in vprašali, s čim so si to zaslužili. Lahko se počutijo izgubljene, prestrašene in zaskrbljene zaradi prihodnosti. V zgodnji fazi se pogosto počutijo nemočne, ker nimajo nič pod nadzorom. Novica, da se starši razhajajo, jih lahko popolnoma ohromi. Nekaj časa so preveč šokirani, da bi sploh lahko kaj občutili. Mnogo mladostnikov opisuje občutek odrezanosti od celotne okolice, celo od najboljših prijateljev. V tem času se mnogo težje zberejo v šoli in ne uživajo več v stvareh, v katerih so prej uživali. Nekateri težko verjamejo, da se bodo njihovi starši resnično razšli in si dopovedujejo, da bo njihova družina kmalu spet skupaj. Za nekatere je ločitev olajšanje, saj pomeni konec neprestanih prepиров. Veliko mladih je tudi prepričanih, da so nekako krivi za ločitev. Sprašujejo se, ali bi mama in oče ostala skupaj, če bi se lepše obnašali, prosili za manj denarja ali preprosto bolj osrečili svoje starše. Včasih v prepirih staršev slišijo svoje ime in mislijo, da so starši jezni ali razburjeni zaradi njih, čeprav se morda le poizkušajo dogovoriti, kaj je najbolje za otroke (Bingham, 2006, str. 24, 26-29).

Gostečnik (2009, str. 102-103) pravi, da otrok ob konfliktnih staršev postane žrtev, saj ti konflikti v njem povzročijo občutek skrajne bolečine in skrajne nevarnosti. Poleg tega tudi občutek, da je odveč, da je prenaporen, in celo, da je kriv, da se starša ne razumeta, sicer bi te svoje konflikte reševala drugje ali pa vsaj na primernejši način. In ker tega ne storita, se otrok čuti čedalje bolj odveč in posledično neljubljenega, nehotenega in nezaželenega. Vse dokler starša ne bosta prišla do osnovnega soglasja, bo otrok trpel in se počutil, kot da je odlagališče za vse njune nerazrešene spore. V sebi bo nosil njune konflikte, in sicer v obliki notranjega nemira, jeze, besa in stiske. Ti občutki se bodo lahko v otroku vedno znova prebujali, in sicer v najbolj nepredvidljivih situacijah, npr. v šoli, ko bo otrok čutil, da mu morda učiteljica dela krivico, ali da so njegovi sošolci proti njemu. Potrebno je poudariti, da otrok starševskih sporov običajno sploh ne razume. Njihova groba čutenja jeze, besa in razočaranja bo zato samo srkal vase, ne da bi se sploh zavedal, kako in zakaj. Zato se bo lahko vedel zelo neprimerno. Počutil se bo, kot da ga neka nezavedna sila vedno znova vodi v čudna, tudi zanj nepredvidljiva čutenja in da vsega tega sploh ne obvlada. Skratka, otrok ne bo vedel, zakaj se tako počuti, zakaj se tako vede in zakaj si pri vsem tem enostavno ne more pomagati. Z

drugimi besedami lahko celo rečemo, da ta otrok sploh ne ve, kaj se mu dogaja, ampak čisto avtomatsko sledi svojim občutkom in impulzom, ki ga nezavedno vodijo v ta čudna obnašanja.

Otrok lahko postane poosebljena žrtev starševskih sporov že pred ločitvijo. Še veliko huje je seveda lahko po njej. Pri tem moramo vedeti, da je otrok vedno prizadet, ko se starša ločujeta, čeprav čuti, da mu je pozneje bolje, še zlasti če ločitev vsaj delno ustavi silovite starševske spore, ki vse dušijo in hromijo (Gostečnik, 2009, str. 123).

Lüpkes (2012, str. 130, 131) navaja, da otroke ločenih staršev muči:

- strah (Moj oče/moja mama zapušča ženo/moža. Bo tudi meni storil/-a enako?),
- krivda (Morda se nisem lepo obnašal/-a in sem tako privedel/-la do težav.),
- samozavest (Toliko lastnosti, zaradi katerih zdaj starši zmerjajo drug drugega sem podedoval/-a po očetu/mami. Ali sem zato slab/-a?),
- hrepenenje (Očeta/mame ne morem več tako pogosto videvati, kot bi si to želel/-a.),
- sram (Moja družina ni delovala, a pri drugih je vse v redu. Ali sem zato izobčenec?),
- jeza (Moji starši vedo, kako zelo me prizadene njihovo ravnanje. Zakaj jim je vseeno?),
- konflikt pripadnosti (Rad/-a imam oba, čeprav grdo govorita drug o drugem.),
- Vprašanje, ali se mora odločiti za enega od njiju,
- občutek odgovornosti (Sam/-a moram urediti to stvar, saj so starši že tako ali tako zaposleni sami s seboj.),
- spolna identifikacija (Mama ima očeta za značilnega napihnjenege mača. In kaj sem jaz?),
- skrb za prihodnost (Hišo je treba prodati, mama mora v službo in nenehno se prepirata zaradi denarja. Ali smo sedaj revni?),
- tihe želje (Če bom močno verjel/-a v to, bo spet vse dobro, saj vendar sodimo skupaj.).

Charlish (1998, str. 44, 45) pravi, da utegne trajati dve ali celo pet in več let, da otrok popolnoma sprejme in razume izgubo enega od staršev. Pravi tudi, da se čustva otrok ob ločitvi utegnejo kazati s katerimkoli ali z vsemi od naslednjih znakov:

- zanikanje – preprosto ne verjamejo tistega, kar so jim povedali starši,
- šok,
- jeza,
- prepiri,
- strah,
- negotovost,
- osamljenost,
- občutek krivde.
- občutek sramu.
- bedno počutje.

Charlish (1998, str. 55-57) veliko pozornosti nameni strahu, s katerim naj bi nekateri otroci živeli mesece in mesece, včasih celo leta. Strah in zaskrbljenost sta lahko različno močna in sta odvisna od otrokove starosti. Številne majhne otroke na primer skrbi, kdo bo zanje skrbel. Podobno jih je lahko strah zaradi bojazni, da bodo starši prezrli njihove osnovne potrebe, na primer po hrani. Starejši otroci se lahko bojijo, da po ločitvi sploh ne bodo imeli več dostopa do drugega starša. Kot pglavitne vzroke za strah otrok ob ločitvi Charlish navaja naslednje:

- Bojijo se, da ne bodo nikoli več videli roditelja, ki je odšel.
- Bojijo se, da jih bosta zapustila oba roditelja.
- Bojijo se, da ne bodo mogli ohranjati vsakdanjih stikov z roditeljem.
- V svojih družabnih stikih postanejo manj samozavestni. Bojijo se, da jih bodo tisti, ki jih imajo radi ali jih ljubijo, zapustili.
- Njihovo zaupanje v roditelja, s katerim živijo, je spodkopano. Razočarani so. Niso še čustveno zreli in ne razumejo razlogov za svojo izgubo. Njihov skriti strah bi lahko izrazili takole: "Če ga ti nimaš več rada, boš morda nehala imeti rada tudi mene."
- Nasprotujejo ločitvi svojih staršev.
- Številni otroci še več let po ločitvi premišljujejo o možnosti sprave med starši, včasih tudi še več let po sodni razvezi. Verjamejo, da je pobotanje možno in ga poskušajo tudi dejavno doseči.
- Številni otroci so prepričani, da je ločitev ena od možnosti, ki so si jo izbrali starši, ne da bi upoštevali želje otrok. Zaradi tega se lahko otrok počuti

nemočnega. To pa v njem vzbuja jezo na enega ali oba roditelja, zlasti tistega, ki z otrokom živi.

- Občutijo splošno zmedenost, kar spodkopava njihovo samozaupanje in dobro mnenje o sebi.

Kakšen bo otrokov odziv na samo ločitveno dogajanje in kako bo to vplivalo na njegov kasnejši razvoj, je poleg teže konfliktnosti v družini in stiske ob razpadu celovitosti družine odvisno tudi od nekaterih drugih dejavnikov. Ti so otrokova starost, njegov temperament, druge osebne značilnosti in sam splet okoliščin, v katerih se ločitveno dogajanje odvija. Otroci, ki imajo že pred razvezo staršev morebitne psihosocialne težave in so bolj ranljivi, se na dogajanja ob ločitvi staršev lahko na primer pogosteje odzivajo z dolgotrajnimi emocionalnimi motnjami. Otroci, ki se lažje prilagajajo, pa lahko kljub večjim obremenitvam in prikrajšanostim ostanejo v psihičnem in socialnem smislu bolj zdravi. Velik vpliv na odziv otrok na ločitev ima, kot že rečeno, tudi otrokova starost. Predšolski otrok ob ločitvi staršev ne more realno oceniti dogajanja, motivov in čustev svojih staršev, niti svoje lastne vloge v tem dogajanju. Ta otrok je še močno odvisen od svojih staršev in ima manjše zmožnosti za samostojno obvladovanje in reševanje nalog, težav, ovir, stresnih in problemskih situacij. Kljub skupnim značilnostim predšolskih otrok so si ti med seboj glede na starost zelo različni.

- **Od rojstva do drugega leta:** Sprememba dnevnega ritma, druge spremembe in hitre odločitve jih razburijo. Prizadene jih daljša ločitev od oseb, s katerimi so močno povezani (doživljajo strah pred zapustitvijo od ljubljenih oseb, kar imenujemo separacijski strah). Kadar do tega pride, se pri njih lahko pojavijo naraščajoči nemir in jok, spremembe prehranjevalnih in spalnih navad, odmaknjenost, pasivnost in druge oblike vedenja, ki jih prej pri otroku ni bilo. Otroci v tem obdobju potrebujejo usklajenost in rutino; pomirjeni so v okolju in med ljudmi, ki jih poznajo in so nanje navezani.
- **Od drugega do petega leta:** V tem času otroci že nekoliko jasneje prepoznavajo spremenjeno družinsko situacijo. V tem obdobju aktivnega razvoja lastne samostojnosti potrebujejo usklajeno vodenje staršev. Znaki stresa zaradi ločitve se lahko kažejo v tem, da začnejo otroci ponovno sesati prst, imajo težave s kontrolo odvajanja in s spanjem ali izražajo drugo vedenje, ki je značilno za mlajše otroke. Pogostejša sta jok in izbruhi jeze. Lahko se pojavita tudi nemir in jeza, ki je zavestno usmerjena na katerega od staršev. Lahko se

pojavijo tudi različni strahovi, zlasti pred tem, da ga zapusti še tisti od staršev, ki je ostal z njim.

- **Od petega do osmega leta:** Otroci te starosti aktivno spremljajo spremenjeno družinsko situacijo in jo skušajo razumeti. Razmere v družini si lahko razlagajo po svoje, pogosto v povezavi s seboj (čutijo se na primer krive za prepir med staršema). Najpogostejša znamenja otrokove čustvene stiske so otopelost in potrnost, pogosti strahovi, jokavost, neobičajna pridnost, izguba interesa za igro z vrstniki ali težave v medsebojnih odnosih, dnevno sanjarjenje in zamišljenost, umik vase, nemirnost, upornost, agresivnost, pretirana zaskrbljenost glede odsotnega starša... Z žalostjo, jezo ali agresivnostjo izraža otrok občutje nesreče. Težave se lahko odražajo tudi na telesni ravni (z bolečino v želodcu, neješčnostjo, z glavobolom, motnjami spanja in odvajanja ...). Otrok potrebuje kakovostno preživljanje časa z vsakim staršem posebej. Pomembna mu je pravičnost, saj želi, da oba starša z njim preživita zadostno količino časa. Zanima ga, kdo je kriv za ločitev. Realnost ločitve bo v tem obdobju otrok lažje sprejel, če mu bo omogočeno, da bo dovolj časa preživel ločeno z vsakim staršem posebej. V tem obdobju je otrokom zaradi različnih razvojnih dejavnikov tudi lažje razložiti situacijo. Mineva namreč zelo močno čustveno obdobje navezanosti na starše in dozori otrokovo besedno izražanje in razumevanje. V tem obdobju je mogoče otroku dokaj preprosto razložiti, da ima vsak otrok očeta in mamo ne glede na to, ali živita skupaj ali ne. Sposoben je tudi razumeti, da se situacija, ki se je zgodila v njegovi družini, dogaja v več družinah in da ni on edini otrok ločenih staršev (Štadler idr., 2009, str. 46, 48-50).

1.3 VPLIV LOČITVE NA OTROKA

1.4.1 Posledice, ki se kažejo na otroku ob ločitvi

Ločitev oziroma razvezo največkrat spremljajo nenehni prepiri partnerjev, ki pa imajo lahko katastrofalne posledice za njihove otroke, še zlasti če so ti spori polni nemira, sramotenj in celo fizičnih zlorab. Četudi so starševski prepiri navidezno še tako zelo nedolžni, nikoli zares ne ostanejo brez odziva pri otrocih. Otroci so namreč izjemno

občutljivi na vsak čustveni vzgib med staršema. Nič zares ne ostane nezaznano v njihovih srcih. Najgloblje v otroške duše se zarišejo zlasti tisti spori, ki ostajajo nerazrešeni oziroma ki jih starša ne naslovita, se z njimi nočeta ali pa ne zmoreta soočiti. Te stiske in z njimi povezana strah in groza najdejo v otroških srcih svoje mesto in tam bivajo ter se nenehno prebujajo. Otrok se čuti čedalje bolj nezaželenega in neljubljenega, kar lahko pripelje do tega, da začne na ves glas kričati o svoji bolečini, kar pa stori tako, da se začne neprimerno vesti v šoli, dobiva slabe ocene, je skrajno nemiren in ta nemir trosi vsepovsod, kar se velikokrat odraža v jemanju drog, pitju alkohola in vsesplošni razposajenosti. Ti otroci so zelo nemirni, težko se ustavijo, težko najdejo igro, v kateri bi se zares v polnosti umirili, in nadvse težko jim je najti prostor ob očetu in materi oziroma v družini, kjer bi lahko našli tisti prostor umirjenosti, v katerem bi zares zmogli najti notranjo harmonijo (Gostečnik, 2009, str. 102-103).

Štadler in drugi (2009, str. 50) pravijo, da otroci svoje občutke in čustva lažje in učinkoviteje izražajo z vedenjem kot z besedami. Sanjarijo pri belem dnevu, so čustveno odmaknjeni, lahko izgubijo motivacijo za stvari, ki so jih prej radi počeli, ali pa se pretirano posvečajo določenim dejavnostim. Lahko postanejo plahi ali izrazito jezljivi. Izražati začnejo močnejšo potrebo po bližini odraslih oseb.

Otroci, ki niso prav nič krivi za zaplet in razvoj okoliščin, morajo ob ločitvi staršev marsikaj prenesti. Obstajajo sicer razlike glede na to, ali gre za fanta ali punco, in glede starosti otroka, toda lahko ni prav nikomur. Mali otroci se na spremembo običajno odzovejo psihosomatsko, z motnjami spanja ali bolečinami v trebuhu. Šoloobvezni otroci si pogosto zelo prizadevajo, da bi vse naredili prav in ne bi bili nikomur v breme. Nasprotno pa lahko slabo ozračje doma povzroči, da otrok postane neuravnotežen in agresiven, sledijo prvi klici učiteljev iz šole in prvi zapisi v šolski dnevnik. Najtežji je čas od začetka do konca pubertete, ker gre ravno v tem obdobju za spolno identifikacijo in otrok potrebuje tako očeta kot mamo, čeprav na različne načine. Najstniki se pri ločitvi staršev nagibajo k prekomerno tveganemu obnašanju, medtem ko se najstnice že zgodaj spustijo v intimna razmerja ali pa se umaknejo v depresijo (Lüpkes, 2012, str. 130).

McGhee (2015, str. 92, 94, 98, 99, 101, 104-107, 109, 110, 114, 116, 117, 122, 123, 125-127, 132, 134, 140, 141, 143, 144) razvojne težave, ki se lahko pojavijo pri otrocih ločenih staršev v različnih starostnih obdobjih, opiše še malce bolj podrobno:

- **Dojenčki (od novorojenčkov do 18 mesecev)**

- *Vzpostavljanje vezi* (Eden najpomembnejših razvojnih mejnikov pri dojenčkih je vzpostavljanje varne navezanosti na mamo in očeta. Ta pomemben odnos se spleta med preprostimi vsakodnevnimi dejavnostmi, kot so hranjenje otroka, igranje z njim, previjanje in tolažba, kadar je vznemirjen. Dosledno zadovoljevanje teh potreb pomaga dojenčku razviti občutek varnosti v svetu in zaupanja vanj. Seveda postane zadovoljevanje te razvojne potrebe veliko težje, kadar starši živijo v ločenih domovih.).
- *Obvladovanje stresa* (Težave se lahko pojavijo tudi kadar je dojenček pod stresom ali vznemirjen, kar pokaže z obnašanjem, ker ne more povedati, kako se počuti. Morda bo šel skozi obdobja, ko bo še posebej tečen.).

- **Malčki (od 18 mesecev do 2 let)**

- *Občutek varnosti* (Podobno kot pri dojenčkih se občutek varnosti krepi preko vsakdanje organiziranosti in rutine. Majhni otroci najbolje delujejo, kadar vedo, kaj pričakovati. Vendar pa za otroke razveza pomeni veliko sprememb, zaradi česar se lahko počutijo nekoliko nevarno, negotovo in zaskrbljeno.).
- *Čustveni izbruhi* (Čeprav že začenjajo govoriti, malčki svoja čustva še vedno sporočajo preko dejanj. To je faza, v kateri bo malček pri izražanju jeze, razburjenosti ali stresa udarjal, brcal, grizel, pljuval in imel napade jeze. V tej razvojni fazi namreč še ne zmore razumeti ali obvladovati svojih čustev.).

- **Predšolski otroci (od 3 do 5 let)**

- *Lastna podoba* (Otrok hoče razumeti, na kakšen način je podoben mami in kateri del njega je podoben očetu. Pozitivno poistovetenje s starši je zares pomembna razvojna potreba za otroka. Če imata mama in oče ljubeč in srečen odnos, otroci običajno dobijo ogromno pozitivnih povratnih informacij o tem, kako so podobni svojim staršem. Žal se ton teh primerjav lahko bistveno spremeni, kadar starši skupaj niso srečni. Otrok se mora v razvojnem obdobju pozitivno

poistovetiti z obema staršema. To je eden od razlogov, da morata biti starša pozitivno naravnana do bivšega partnerja vpričo otrok.).

- *Regresija* (Ko se starši ločijo, se otroci lahko odzovejo z regresijo. To pomeni, da se poskušajo vrniti v prejšnje in varnejše obdobje. Če je bilo v življenju otroka vse v redu, ko je sesal prst, se mu zdi, da bodo morda stvari ob ponovnem sesanju prsta spet po starem. Otroci tega ne počnejo zavedno. To je le njihov način soočanja in shajanja s trenutnim stresom.).
- *Občutki odgovornosti* (Otroci lahko domnevajo, da je njihovo obnašanje povzročilo težave med starši. To lahko spremlja tudi močan občutek krivde in odgovornosti.).
- *Izražanje* (V tem obdobju lahko otroci že izražajo svoje misli in občutke. Imajo tisoč in eno vprašanje in še vedno so nagnjeni k izbruhom, zlasti kadar so razburjeni ali jezni. Pogosto reagirajo, ne da bi svoje občutke zares razumeli.).

- **Prva triada OŠ (od 6 do 9 let)**

- *Samospoštovanje* (Ko se starši odločijo razvezati, je pri šoloobveznih otrocih veliko večja verjetnost, da bodo razdor zveze jemali osebno. Kadar otroci niso zmožni spremeniti odnosa med mamo in očetom, čutijo, kot da jim je spodletelo. Pereče vprašanje, ki si ga lahko zastavljajo nekateri otroci, je: "Zakaj nista mogla ostati skupaj zaradi mene? A nisem tega vreden?").
- *Razvijanje veščin in talentov* (Ob razvezi ima veliko otrok vse prepogosto na voljo manj virov in priložnosti. Namesto da bi oba starša vlagala čas in energijo v en dom, imajo zdaj otroci dva ločena domova, ki ju morata starša vzdrževati. To pogosto pomeni, da imata na voljo manj časa, po možnosti manj denarja in manj energije za otroke.).
- *Večji občutek žalosti* (Otroci med šestim in devetim letom so nagnjeni k drugačnemu dožemanju razveze kakor mlajši otroci. Zavedajo se stopnje izgube, zato so lahko zaradi izgube v družini bolj žalostni. Morda si mislijo, da se nihče

na tem svetu ni nikoli tako počutil kot oni. Skrbi jih tudi mnenje njihovih prijateljev.).

- **Prednajtniško obdobje (od 9 do 12 let)**

- *Spremembe v razmišljanju* (V tem obdobju otroci verjamejo, da bi moral svet delovati po določenih pravilih. To je obdobje, ko otroci veliko uporabljajo besedi *nikoli* in *vedno*. Z njihovega zornega kota svet temelji na skrajnostih. Prav zato se lahko zlahka znajdejo sredi težav odraslih ali pa čutijo močno potrebo postaviti se na stran enega starša. Nekateri otroci utegnejo postati zelo kritični do dejanj enega starša. Nekateri gredo lahko v drugo skrajnost in trdno ščitijo ali zagovarjajo starša, zlasti če menijo, da je bil starš deležen slabega ravnanja ali krivice.).
- *Fizične spremembe* (Ko se starši ločijo, se normalni razvojni prehodi lahko zgodijo hitreje ali pozneje. Ker se marsikaj spreminja, so lahko prilagoditve težke, zlasti če starši otroka ne vidijo vsak dan.).
- *Čustvene spremembe* (Skupaj s telesnimi spremembami se pričnejo spreminjati tudi hormoni. Otroci v prednajtniškem obdobju lahko zlahka doživijo širok razpon čustev iz ene minute v drugo. Medtem ko se starši soočajo z razdorom zveze, lahko pričakujemo intenzivnejša čustva otrok. Otroci lahko postanejo tudi čustveno zelo nedostopni.).

- **Najstniki (od 13 do 18 let)**

- *Zmeda glede vlog* (Ker so najstniki intelektualno sposobni razumeti odrasle koncepte, se meje med starši in najstniki zlahka zabrišejo. A čeprav utegnejo najstniki delovati bolj odraslo kakor otroci, ne smemo pozabiti, da so še vedno otroci s potrebo po nasvetih in podpori.).

- *Nove izkušnje* (Otroci se v tem obdobju soočajo s številnimi izzivi in prvimi izkušnjami. V ločenih družinah žal veliko teh prvih najstniških izkušenj postane zapletenih in polnih bitk za premoč med mamo in očetom.).
- *Tveganje* (Tveganje je za najstnike normalen in zdrav del odraščanja in kadar najstniki tvegajo na zdrav način, jim to pomaga definirati same sebe in stvari, ki jih v življenju cenijo. Toda kadar je tveganje povezano z močnimi čustvi zaradi razveze, to lahko postane nevarno. Če najstniki nimajo primerne podpore ali strategij za soočanje, jih lahko zlahka prevzamejo zelo tvegane dejavnosti (npr. pitje in vožnja, uporaba drog, neprimerno spolno izražanje, pretirano hujšanje ali prenajedanje, samopoškodovanje).).

Življenjski svet mladih je opredeljen s celo vrsto vidikov, ki jim lahko rečemo dejavniki odraščanja, dejavniki prestopniškega vedenja, dejavniki tveganja ali varovalni dejavniki. To so torej razsežnosti, vidiki, ki na razne načine, ogrožajoče ali varovalno, učinkujejo v življenjskem svetu mladostnika. Različni avtorji te dejavnike različno poimenujejo, a večina navaja naslednjih pet dejavnikov: *spol, družina, šola, vrstniki, vrednote* (Poštrak, 2015). Vsak dejavnik lahko torej varuje ali ogroža otroka oziroma mladostnika. V primeru ločitve gre pri dejavniku "družina" za dejavnik tveganja, saj leta otroka oziroma mladostnika ne varuje, ampak ga ogroža in predstavlja tveganje, da bo prišlo do težav oziroma posledic, o katerih sem pisala zgoraj.

V povezavi s posledicami, ki se kažejo na otroku ob ločitvi staršev McGhee (2015, str. 63) nameni nekaj besed tudi sodnemu postopku ob razvezi zakonske zveze. Pravi, da preveč obremenjujoč sodni postopek, ki se predolgo vleče, neverjetno škoduje otrokom. Kadar se starši odločijo bitko biti na sodišču, je večja verjetnost, da bodo otroci:

- deležni finančnih obremenitev v enem gospodinjstvu ali v obeh,
- zaskrbljeni glede prihodnosti,
- doživljali višjo raven stresa in tesnobe,
- potrebovali več časa za prilagoditev ali doživljali hujše probleme,
- ujeti sredi odraslih težav,
- imeli starše, ki so preobremenjeni in manj fizično ter čustveno dostopni.

Raziskave dokazujejo, da otroci zaradi ločitve staršev najprej trpijo kratkoročno, kar se izraža skozi hujše in očitne težave ob ločitvi, a pogosto žal trpijo tudi dolgoročno. Nekateri otroci lahko začetno trpljenje in prikrajšanost zaradi staršev prebolijo v času enega do treh let. Njihovo življenje se ustali in po začetni stiski zaživijo zdravo in zadovoljno. Ključni vpliv na to, ali bo otrok nadalje (ko mine začetna stiska) v življenju lahko živel brez težav ali ne, ima učinkovit odnos med očetom in materjo po ločitvi ter zadovoljstvo otroka v reorganizirani (novi) družini. Nekateri otroci se v novih družinskih okoliščinah ne morejo ustaliti. Ostanejo nesrečni in težavni. Še vedno upajo, da se bodo starši pobotali. Prav tako ima lahko ločitev staršev tudi ekonomske in socialne posledice za otroka, ki v najslabšem primeru trajajo vse življenje. Raziskave kažejo, da je pri otrocih ločenih staršev večja verjetnost, da bodo imeli v šoli slabši uspeh. Na drugi strani pa je ugotovljeno, da je šolski uspeh otrok z enim staršem, ki uživa podporo svoje primarne družine (svojih staršev), enako dober kot uspeh ostalih otrok (Štadler idr.. 2009. str. 54, 55).

Glede tega, ali je ločitev spodbudna za otroke ali ne, obstajajo deljena mnenja. Charlish (1998, str.151-153, 158) na primer piše o tem, da si je težko predstavljati, kako lahko nekdo, ki je seznanjen z raziskavami o vplivu ločitve na otroke, še naprej misli, da je lahko ločitev spodbuden dogodek v življenju otrok, saj ločitev otroke razvrednoti in poniža na več načinov, omaja njihov občutek identitete, hudo prizadene njihovo samozavest in v veliko primerih povzroči slabši učni uspeh ter poveča možnost, da bodo otroci trpeli revščino. Marijan in Tea Košiček (1980, str. 193) pa pravita, da otroku ne škoduje sama ločitev, pač pa vsa ravnanja staršev in medsebojni odnos, ki ga je otrok doživljal vrsto let pred ločitvijo in ga na žalost v večini primerov doživlja še dolgo potem, ko starši že zdavnaj razdrejo svojo življenjsko skupnost.

1.4.2 Posledice, ki se kažejo na otroku kasneje v življenju

Večina avtorjev se strinja, da so lahko posledice, ki se kažejo na otroku ob ločitvi staršev ne samo kratkotrajne, ampak tudi dolgotrajne. V tem podpoglavju bom z nekaj citati in povzetki naredila kratek pregled tega, zakaj in do kakšnih dolgotrajnih posledic naj bi lahko prišlo.

Košiček (1993, str. 127) pravi: [O]trok [je] največja žrtev zakonske vojne, saj prenaša večje breme kot oba zakonca skupaj. Partnerja se namreč lahko razideta, se lahko rešita te obremenitve. Otrok pa, ki je veliko let priča zakonski vojni, vedno stopi iz nje s številnimi poškodbami čustvenega življenja, ki se težko zacelijo. Včasih ga spremljajo vse življenje.

Tudi Andrejč (2014, str. 29, 30) meni podobno, saj pravi, da lahko izkušnja razveze staršev in njeni negativni vplivi v otroštvu tako kot druge negativne izkušnje v otroštvu na posameznika vplivajo tudi dolgoročno, tudi na njegovo funkcioniranje v odraslosti. Posledice se lahko kažejo predvsem kot čustvene in druge psihične težave ter kot težave na področju partnerskih in drugih medosebnih odnosov.

Nerazrešeni spori staršev in z njimi povezana groba čutenja (zlasti jeze, besa in globokega nemira) lahko v celoti preplavijo otroka, ki lahko zato ob teh sporih enostavno zamrzne, onemi; v njegovo telo se naselita stiska in nemir, ki se lahko vedno znova prebujata tudi v odrasli dobi ob podobnih situacijah, ki spominjajo na ta spor med staršema (Gostečnik, 2009, str. 102).

Otroci ločenih staršev v sebi velikokrat nosijo občutek strahu in manjvrednosti, saj je njihova originalna družina razpadla, kar se bo lahko predvsem pokazalo ob izbiri njihovega bodočega življenjskega partnerja. Tedaj se bodo lahko pojavili vsi stari strahovi. Strah jih bo npr., da jih bo njihov partner kar enostavno zapustil. Zato se bodo bali vsakega konflikta, bali se bodo lahko celo izraziti svoja občutja, saj bodo vedno znova lahko doživljali, da niso sprejemljivi, da so njihove želje in potrebe preveč za partnerja, ki jih lahko zaradi tega tudi zapusti (Gostečnik, 2009, str. 125, 126).

Charlish (1998, str. 154, 156, 157) pravi, da je dosti bolj verjetno, da se bodo otroci ločenih staršev bolj zgodaj poročali in se tudi sami pogosteje ločevali. Težje kot njihovi vrstniki bodo obdržali prijatelje in sklepali nova prijateljstva. Obstaja tudi možnost, da bodo manj izobraženi in bodo opravljali manj prestižne poklice kot njihovi vrstniki, ki so bili deležni vzgoje obeh roditeljev. Za to naj bi bili krivi predvsem manjša finančna sredstva, občutek negotovosti in spodkopana samozavest. Portnoy (2008, v Andrejč, 2014, str. 30) trdi, da otroci razvezanih staršev pozneje kot odrasli doživljajo manj zadovoljstva z življenjem, višjo stopnjo depresivnosti, anksioznosti, imajo slabšo samopodobo kot odrasli otroci nerazvezanih staršev, doživljajo težave v intimnih

medosebnih odnosih, manj so zadovoljni z zakonsko zvezo in pogosteje razmišljajo o razvezi ali se razvežejo.

Sedaj pogledajmo še, kaj je o dolgotrajnih posledicah ločitve na otroke pokazala ena od finskih študij in kaj nizozemska študija. V finski študiji so avtorice primerjale 300 oseb, ki so v otroštvu imele izkušnjo razveze staršev in približno 1000 oseb, ki te izkušnje niso imele (Huurre idr., 2006, v Andrejč, 2014, str. 30). Osebe z izkušnjo razveze staršev so se manj časa izobraževale, več je bilo brezposelnih, več razvezanih, več z drugimi negativnimi življenjskimi dogodki. Ženske v starosti 32 let, ki so odraščale v razvezanih družinah, so imele v primerjavi s tistimi iz nerazvezanih družin več psiholoških in zdravstvenih težav (depresivnost, psihosomatika, splošno zdravje) ter več težav v medosebnih odnosih. Avtorji nizozemske študije pa ugotavljajo, da moški, ki so bili kot otroci v razvezani družini, vstopajo v partnerske zveze pri nižji starosti in imajo običajno več seksualnih izkušenj kot tisti, ki prihajajo iz dvostarševskih družin (Spruijt, Duindam, 2005, v Andrejč, 2014, str. 30).

1.5 GLAS OTROKA V ZVEZI Z ŽIVLJENJEM PO LOČITVI

Pri intervjuvanju bom moje sogovornike med drugim spraševala tudi o tem, koliko so bili vključeni v odločitve glede poteka njihovega življenja po ločitvi staršev in ali so bili s stopnjo vključenosti zadovoljni, ali pa bi si morda želeli biti vključeni bolj oziroma manj. Torej, če povem z drugimi besedami, spraševala jih bom o tem, ali je bil njihov glas slišan in ali so bili s tem zadovoljni, zato bom na tem mestu povzela, kar o tej temi pravita literatura in naša zakonodaja.

Golobič (2013, str. 47, 48) v svojem prispevku povzema Gaucheta, po mnenju katerega je med otrokovimi temeljnimi potrebami najpomembnejša potreba biti v družbi z odraslimi in se z njimi neposredno pogovarjati – biti sogovornik odraslega. Problem današnjega časa je, da ostaja ta potreba, navkljub vsesplošni teoretični in institucionalni osredotočenosti na otroka in otrokove pravice v veliki meri nezadovoljena.

Kot sem že navedla v enem od prvih podpoglavij, ZZZDR-UPB1 (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo), 2004) sicer določa, da sodišče pri razvezi zakonske zveze upošteva tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil

sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Tudi ena od nalog, za katere so pooblaščen strokovni delavci v centrih za socialno delo, je pomoč pri pridobivanju otrokovega mnenja, a do tega vseeno velikokrat ne pride.

Glede tega, ali naj bi bili otroci vključeni pri odločitvah, imajo avtorji različna mnenja. Robinson (1993, str. 266, 272, 274) navaja, da je več raziskav pokazalo, da lahko izključevanje otrok pri odločitvah vodi do vedenjskih težav pri teh otrocih. Vseeno pa meni, da mlajši otroci sploh ne bi smeli biti vprašani, pri katerem od staršev želijo živeti. Starejši otroci bi morali biti vprašani za mnenje, a končna odločitev bi naj bila še vedno odgovornost staršev. Otrok namreč ne smemo spodbujati, da bi se postavili na stran očeta ali mame. Glede stikov otroka s staršem, ki po ločitvi ne živi več z njim, Robinson pravi, da se morajo pri mlajših otrocih za termine stikov dogovoriti starši. Starejši otroci se lahko ob podpori in pomoči glede terminov dogovarjajo tudi sami. Tudi Lüpkes (2012, str. 153, 154) pravi, da otroci pred puberteto pravzaprav sploh ne želijo o ničemer odločati, saj je to preveč obremenjujoče zanje. Oni bi hoteli le živeti z obema od staršev, kar pogosto tudi povedo in že s to željo zaidejo v konflikt, ker nove družinske okoliščine te želje ne morejo več uresničiti. Če otrokova želja ni uresničljiva, mu je treba to jasno razložiti.

Tem besedam navkljub Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 34) pravi: "Ampak do besede je treba priti. Dati besedo drug drugemu." Velja namreč, da je, kot pravi Magajna (2008, str. 73), v delovnem odnosu soustvarjanja otrok v svet odraslih vključen kot "slišan sogovornik in dejavni sodelavec".

Čeprav naj bi bilo to strokovnim delavcem, ki tako ali drugače delajo z otroki, nekaj povsem samoumevnega, pa se Dogenik (2013, str. 209) vseeno sprašuje, koliko res slišimo otroka in ga upoštevamo. Vsa pomoč, vsa naša prizadevanja so usmerjena vanj, toda ali kljub vsem našim prizadevanjem morda ne kleknemo že na samem začetku – koliko si vzamemo časa, koliko prostora mu damo, koliko ga lahko sploh vidimo, zagledamo, koliko se mu približamo na njegov način, da lahko on sam izrazi sebe, svoje potrebe, predstavi svoj pogled na okoliščine? Koliko mu dovolimo, da je soustvarjalec v vseh fazah delovnega odnosa?

V nadaljevanju povzemam nekaj napotkov različnih avtorjev glede tega, kako se pogovarjati z otroki in kako res slišati njihov glas. Menim namreč, da lahko ti napotki

koristijo vsem staršem, socialnim delavcem, učiteljicam, vzgojiteljicam in drugim strokovnim delavcem, skratka vsem, ki se z otroki pogovarjajo o ločitvi staršev in o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi. Gehart (2007, str. 183-196) poudarja, da je zelo pomembno, da za pogovor zagotovimo prijazen prostor, v katerem se bo učenec dobro počutil in imel mir, da misli in raziskuje. Zelo pomemben je tudi čas, ki ga damo otroku. K ustvarjanju dialoškega prostora spadata čas in potrpežljivost, da otrok pove, razloži, ne da bi mu vedno znova skakali v besedo. Zelo pomembni izhodišči sta tudi zavzemanje stališča oziroma drža "ne vedeti" in pa "biti radoveden". Pomembno je namreč, da otroku v pogovoru ne vsilimo svojih odgovorov in dobrih namenov prehitro, ne da bi počakali, da učenec sam pride s svojim razmišljanjem in razlagami. Drža "biti radoveden" še okrepi in razširi prostor za otrokov glas: radovednost za otrokove razlage in resnice, ki se dodajo resnicam odraslih ljudi. Priporočljiva je tudi uporaba plesa, igranja vlog, petja, uporaba igrač in risb. Slikovno gradivo predlaga tudi Dogenik (2013, str. 210), saj to otrokom pogosto pomaga ubesediti njihove občutke, cilje in dosežke. Podobno kot Gehart tudi Clark (2011, str. 82-91) svetuje, da pogovora oziroma intervjuja z otrokom ne začnemo, preden nismo vzpostavili osnovnega konteksta zaupanja in varnosti - zagotovimo mu zasebnost in se pogovarjajmo o njegovi družini, domačih ljubljenskih, priljubljenih dejavnostih, filmih in televizijskih oddajah... Clark za mlajše otroke priporoča bolj konkretna vprašanja in svetuje, da intervju začnemo in končamo s preprosto nalogo, to je lahko risanje ali drugačna nebesedna dejavnost, ki krepi otrokovo moč. Po enostavnih nalogah na začetku nadaljujmo z zahtevnejšimi, a jih vedno prilagajamo otrokovim zmožnostim in interesu. Zelo pomembno je, da otrok ne izgubi zanimanja za sodelovanje. Pri vprašanjih, ki zahtevajo določeno mero otrokove samorefleksije, lahko mlajšim otrokom pomagamo s pripomočki. Povabimo ga na primer, naj si predstavlja, kako je lutka doživela enak položaj in naj opiše njeno izkušnjo. Prizadevajmo si aktivno poslušati otrokovo zgodbo in se mu pridruževati z zrcaljenjem njegove govornice telesa ter njegovega besednega govora. To pomeni, da mu vračajmo izraze iz njegovega značilnega besednjaka, dobesedno ponavljajmo, s svojimi besedami parafrazirajmo in občasno povzemimo daljše odgovore sogovornika ter preverjamo svoje razumevanje s podvprašanji. V procesu spraševanja je pomembno tudi, da poleg vsebine tega, kar nam pove otrok, spremljamo njegove občutke in čustva ter jih po potrebi preverimo. Sogovornika spoštljivo spodbujajmo in opogumljajmo in ga ne podcenjujemo ali celo omalovažujemo. Sogovornika si prizadevajmo razumeti, ne pa presojati in ocenjevati. Tudi Miller (2000, str. 67, 68) poudarja, da moramo sprejeti

vse občutke, ki jih izrazi otrok in se izogiba odgovorom, kot so: "Ne bi smel tako čutiti, prepričana sem, da tvoj oči resnično..." Takšno presojanje namreč pri otroku vzbudi še dodaten občutek krivde, jeze in sramu. Izogniti se moramo presojanju in komentiranju ter otroku raje omogočimo, da občutke izrazi na svoj način. Povejmo mu, da otroci zelo različno občutijo spremembe v družini in da je to povsem prav. Otrok naj spozna, da ni edini, ki čuti in doživlja na tak način.

1.6 VZGOJA OTROK PO LOČITVI

1.6.1 Vzgojni pristopi

En sklop vprašanj v mojem vprašalniku, ki je opomnik za intervjuje, je namenjen vzgoji, ki so je bili intervjuvanci deležni po ločitvi staršev. Vzgoja je zelo kompleksen pojem, zato sem o vzgoji pripravila več vprašanj. Zanimalo me bo predvsem, kakšen je bil vzgojni pristop, ki so ga njihovi starši uporabljali po ločitvi in ali se je vzgojni pristop po ločitvi kaj spremenil od tistega pred ločitvijo ter ali sta starša po ločitvi uporabljala enak ali različen vzgojni pristop. V nadaljevanju bom predstavila, kateri vzgojni pristopi sploh obstajajo in kakšne so razlike med njimi.

O vzgojnih pristopih pišejo mnogi avtorji, a vsak jih opredeli in poimenuje na malo drugačen način. Sama bom opisala tri vzgojne pristope, in sicer tako, kot smo jih opredelili na fakulteti, pri predmetu Koncepti socialnega dela z mladimi (Poštrak, 2016), ker se s to opredelitvijo tudi sama še najbolj strinjam. Pri vsakem vzgojnem pristopu bom opredelila, kakšna komunikacija, vloge, avtoriteta, odgovornost, ukrepi, cilji in pravila so značilni zanj. Prvi pristop smo poimenovali ukazovalni oziroma nedogovorni-neodgovorni, lahko pa bi ga opredelili tudi kot avtorski ali avtoritarni pristop. Za ta pristop je značilna enosmerna in nekompromisna komunikacija, kjer niso slišani vsi udeleženi. Vloge so jasno določene, a so vsiljene (nedogovorjene), kar velja tudi za cilje in pravila. Avtoriteta je avtoritarna. Zgrajena je na moči položaja ("Tako bo, kot bom jaz rekel, ker sem v tej hiši jaz glavni!"). Odgovornost je zunanja oziroma apostolska (npr. na predavanja ne hodim zaradi sebe, ampak zaradi profesorjeve grožnje, da brez 80 % prisotnosti ne bom mogel pristopiti k izpitu). Značilni ukrepi za ta pristop pa so kazni in pohvala. Naslednji pristop je vsedopuščajajoči. Lahko bi ga

poimenovali tudi kot permissivni ali anarhični pristop. Komunikacija je pri tem pristopu mimobežna, vloge niso jasno določene, avtoriteta pa je odsotna ali prikrita ("Big Brother avtoriteta – če namerno uporabljamo vsedopuščajoči pristop). Odgovornost, pravila in ukrepi so odsotni oziroma jih sploh ni. Cilji so prav tako odsotni ali nejasni ter v nekaterih primerih jasni (pri načrtno permissivnem pristopu). Tretji, katerega lahko označimo tudi za najustreznejši pristop, je dogovorni/soustvarjalni/dogovorno-odgovorni pristop, ki bi ga lahko poimenovali tudi kot avtoritativni ali demokratični pristop. Komunikacija je pri tem pristopu dvosmerna in kompromisna. Značilno zanjo je aktivno poslušanje. Jezik sprejemanja, ki sem ga že omenjala v prejšnjih poglavjih, in to, da se sliši tudi glas otroka. Pri tem pristopu vse temelji na razgovoru, pogovoru in dogovarjanju. Vloge so jasno določene (spoštljiv in odgovoren zaveznik, ekspert iz izkušenj) in dogovorjene. Pravila in cilji so prav tako jasni in dogovorjeni. Avtoriteta je avtoritativna. Temelji na moči argumentov, ne na moči položaja in na tem, da tej osebi, ki je "avtoriteta", drugi priznavajo neko sposobnost ter jo vidijo kot "avtoriteto". Odgovornost je obojestranska, ampak ni enaka za vse (vezana je na vlogo). Ukrepi značilni za ta vzgojni pristop so posledice. Da lahko sploh nosimo posledice, moramo razviti notranjo, samoobvladujočo avtoriteto.

1.6.2 Starši tudi po ločitvi

Kot sem že večkrat zapisala, je ločitev je za vse vpletene zelo stresen dogodek, ki s seboj prinese obilo sprememb, zato je razumljivo, da starši otrok ne morejo več vzgajati popolnoma na enak način, kot so jih pred ločitvijo. Vzgoja otrok po ločitvi seveda predstavlja velik izziv, a vseeno je zelo pomembno, da tudi po ločitvi starši res ostanejo starši za svoje otroke.

Verjetno ne moremo dovolj poudariti, kako izjemnega pomena so starši v dobi odraščanja in to navkljub mladostniškemu nenehnemu upiranju in dokazovanju, da jih ne potrebujejo (Gostečnik, 2014, str. 259). Življenjskega pomena je, da se starši zavedajo, da jim je roditeljska vloga namenjena za vse življenje. Starševskega odnosa do otrok ni mogoče kar opustiti, ko enkrat ni več osebno osrečujoč in zadovoljiv (Charlish, 1998, str. 33).

Otrok je odvisen od svojih staršev in odvisen ostaja tudi, če se oče in mati ločita. Za svoj zdrav duševni razvoj nujno potrebuje ljubečo vzgojo. Ne glede na to, kako boleč je proces razpada partnerske zveze za odrasle, so oni tisti, ki imajo moč, dolžnost in odgovornost zagotavljanja pogojev ljubeče vzgoje svojemu otroku tudi v tem težkem času in kasneje po njem (Štadler idr., 2009, str. 10).

Štadler in drugi (2009, 62) trdijo, da starša predstavljata stebra, na katerih stoji otrokov svet, in če se stebra razmakneta, je razumljivo, da se ta svet počasi zamaja, če že ne poruši. Starša se morata zavedati, da obstajata stebra otrokovega sveta tudi po tem, ko sta se razšla. Ali bo otrokov svet ob ločitvi samo vratolomno zanihal ali pa se bo porušil, je v veliki meri odvisno od ravnanja staršev v odnosu do njega. Čeprav sta v času po ločitvi oba starša lahko močno okupirana z obremenilnimi posledicami njunega odnosa, zaradi tega ne smeta pozabiti položaja svojega otroka.

Po ločitvi staršev vezi med družinskimi člani ni mogoče pretrgati ali izbrisati; člani ostanejo med sabo še vedno povezani. Vendar drugače kot prej. Spremenijo se vloge, naloge, medsebojna pričakovanja in življenjske okoliščine. Za vzpostavitev novega ravnovesja je potrebno sodelovanje in konstruktivno iskanje rešitev vseh udeleženi. In čas. Da bolečina zbledi in se rane zacelijo. Pot okrevanja ni kratka in ni enostavna. A se je vredno potruditi zaradi osebnega duševnega miru in zaradi otrok (Štadler idr., 2009, str. 81).

Da bi starša po ločitvi uspela ohraniti čim bolj uspešen odnos McGhee (2015, str. 55) svetuje, da naj na svoj odnos z bivšim partnerjem gledata tako, kot da se spreminja iz odnosa med možem in ženo v odnos dosmrtnih poslovnih partnerjev. Posel, ki ga imata od zdaj naprej med sabo, je vzgajati srečne in uspešne otroke. Za uspešen odnos med starši, ki skupaj vzgajajo otroke, je potrebno, da dasta starša osebna čustva in mnenja postavita v drugi plan, se oddaljita od močnih čustev, ostaneta osredotočena na nalogo pred sabo, sta spoštljiva drug do drugega, se naučita iskati kompromise in zmanjšujeta priložnosti za prepir. Charlish (1998, str. 34-36, 98) staršem svetuje, da poskušajo obdržati vsakdanji domači red in tako kar najbolj zmanjšajo občutek razdvojenosti in grozečega kaosa, ki je značilen za obdobje pred ločitvijo. Zaradi otrok je treba vpreči vso voljo, da starši opravljajo vsakdanja rutinska domača opravila, ki so v navadi v družini, kot so nakupovanje, kuhanje, pospravljanje, pranje in skrb za domače živali. Te vsakdanje dejavnosti so neprecenljive vrednosti tako za otroke, kot za starše.

Pomembno je tudi, da starši poskusijo obdržati spodbuden in optimističen pogled na svet ter da poskusijo poskrbeti zase. Idealno bi bilo, da vzpostavijo nekakšno ravnotežje med delom, odnosi in njimi samimi. Pozitivna energija na enem področju namreč krepí drugi dve. Kriza v osebnem življenju vpliva na delo in osebnost, zato Charlish svetuje, da si starši zagotovijo nekaj mirnih ur zase in ne posvetijo življenja samo služenju drugim. Glede discipline, ki lahko hitro postane leglo nezadovoljstva in napetosti, pa Charlish svetuje, naj starši prisluhnejo lastnemu notranjemu glasu. Pravi, da lahko samo oni postavljajo pravila za vedenje otrok, ki se jim zdi sprejemljivo. Če se ta pravila razlikujejo od tistih, ki jih postavlja nekdanji partner, lahko otrokom razložijo, da se očku zdi prav tako, mamici pa drugače, in da ni nujno, da imata dva človeka isto mnenje. McGhee (2015, str. 179-181) v tem kontekstu dodaja še, da naj starša po ločitvi sprejemata odločitve in delita informacije glede skupnih otrok, kot da sta še vedno poročena. Pri vseh pomembnih stvareh v zvezi z otroci naj se med seboj posvetujeta in obveščata. Pomembno je tudi, da ne podcenjujeta avtoritete drugega starša, četudi nista istega mnenja glede neke stvari in se ne strinjata z nekaterimi vidiki glede varstva in vzgoje. Prav je, da se starša podpirata pri postavljanju omejitev otrokom, četudi se o vseh ne strinjata. Če na primer oče zahteva, da se postelja postelje takoj po zajtrku, je prav, da mama podpre očeta pri tem in otroke spodbudi, da to res storijo, četudi se s tem ne strinja in imajo lahko takrat, ko so pri njej, cel dan nepostlane postelje.

Na kratko bom povzela še koncept "dveh domov" avtorice Christine McGhee, ki ga opisuje v knjigi *Vzgajati ločeno: kako lahko ločeni in razvezani starši vzgojijo srečne in brezskrbne otroke* (2015, str. 188-193), saj se mi zdi zelo zanimiv, koristen in sodobno zastavljen. Koncept dveh domov nudi otrokom največ možnosti, da se uspešno prilagodijo na življenje po ločitvi. Mama in oče sicer nista več skupaj, vendar se vzpostavita dve zdravi družinski okolji, ki soobstajata. Starši zagotavljajo vzajemno podporo obema gospodinjstvom, s čimer otrokom omogočijo ohranjanje močne čustvene in psihološke povezave z obema staršema. Potrebe otrok so kljub ločenima domovoma še vedno zadovoljene s strani njihovih dveh družin. Koncept dveh domov nima ničesar opraviti s tem, koliko časa otroci preživijo v vsakem domu. Ta način varstva in vzgoje temelji na ideji, da imajo otroci ne glede na količino časa občutek pripadnosti z vsakim staršem in da še naprej delijo življenje z obema. Otroci, ki so lahko čustveno, psihološko in fizično povezani z obema domovoma ne glede na količino preživetega časa z vsakim od staršev, imajo namreč več možnosti za pozitivno

prilagoditev. Avtorica tega koncepta priporoča tudi nekaj načinov, kako otrokom pomagati, da se prilagodijo na življenje v dveh domovih. Ti načini so:

- **Znebite se kovčka** (Avtorica svetuje dva kompleta vsakodnevnih stvari v obeh domovih. Če to za starše predstavlja prevelik finančni zalogaj, avtorica svetuje, da so stvari že vnaprej pripravljene ob pobiranju in odlaganju otrok. Prenašanje kovčka od enega doma do drugega vključno s pakiranjem in razpakiranjem lahko namreč otrokom povzroči veliko stresa.).
- **Poskrbite, da bodo imeli otroci svoj prostor v obeh domovih** (Za otroke je najbolje, če imajo lahko v vsakem domu svojo sobo. Če to ni mogoče, naj imajo vsaj svoj prostor, kjer imajo lahko svoje stvari.).
- **Spremenite način, kako govorite o obeh domovih** (Otroci in starši se ne bi smeli nikoli počutiti, kakor da so obiskovalci v življenju drug drugega, zato avtorica namesto besed *obisk*, *stiki* in *kontakt*, predlaga uporabo izrazov *čas s staršem*, *tvoj dom z mamo* in *tvoj dom z očetom*.).
- **Dovolite drugačnemu, da je drugačno** (V obeh domovih bo verjetno veliko stvari drugačnih. Čeprav se z vsemi stvarmi oba starša verjetno ne strinjata, drugačno ni nujno tudi slabo. Pozitivna plat za otroke je, da se bodo naučili delati stvari na dva načina, da bodo imeli dve različni družini in dva načina, kako živeti.).
- **Jasno izrazite svoja pravila in pričakovanja** (Če imata starša različna pravila, morajo otroci jasno razumeti, katera pravila veljajo v katerem domu. Avtorica svetuje, da otroke spomnimo na naša pravila vsakič, ko pridejo v naš dom.).
- **Dajte otrokom koledarje** (S koledarji v obeh domovih lahko starši otrokom pomagajo premagovati tesnobo. Na koledarjih naj bo jasno označeno, kateri dan je otrok pri katerem od staršev. Za mlajše otroke lahko uporabimo dve barvi, s katerimi na koledarju označimo dneve, na katere bo pri katerem od staršev, starejšim otrokom pa lahko damo rokovnik z vnaprej označenimi dnevi za eno leto ali vsaj pol leta vnaprej.).
- **Prehodni ritual** (Otroci se včasih od drugega starša vrnejo polni izpadov ali pa polni energije in potrebujejo nekaj časa, da se zopet privadijo na življenje pri prvem staršu. Da to privajanje čim bolj olajšamo, lahko uporabimo "prehodni ritual". To pomeni, da starš za otroka ustvari organizirano in predvidljivo okolje vsakič, ko vstopi v njihov dom ali izstopi iz njega. Na primer, recimo, da se Nik

vrne od mame in se obnaša grozljivo. Ne upošteva pravil in ima redne izpade ter napade jeze. Oče bi lahko Niku pomagal tako, da bi ga vključil v neko organizirano aktivnost takoj po prihodu od mame. Lahko bi ga na primer peljal ven in bi si podajala žogo. Po 30 minutah bi ga lahko vpeljal nazaj v običajno rutino. Za čim večjo doslednost nato oče Nika po vsakem prihodu od mamine hiše sprejme na enak način.)

1.6.3 Stiki z odsotnim staršem

Vzgoja po ločitvi je med drugim močno odvisna od tega, ali ima otrok po ločitvi redne stike s staršem, ki ne živi več z njim in kako te stiki potekajo, o čemer se bom tudi pogovarjala z mojimi intervjuvanci, zato bom v nadaljevanju namenila nekaj besed tudi teoriji na to temo.

Če hočemo, da bodo otrokove potrebe imele prednost, in naša dolžnost je, da to dosežemo, se moramo potruditi, da po ločitvi zagotovimo nadaljevanje prožnih stikov z obema roditeljema. Otroci imajo svojo naravno družino za trajno. Novi sorodniki utegnejo postati zelo pomembni za otroka, v njegovem srcu pa ne morejo nadomestiti pravih staršev. V njegovih očeh ostaneta starša vedno navzoča ne glede na to, ali je z njima ohranil stike ali ne. Nadaljevanje stikov z odsotnim roditeljem je zaradi otrok nesporno pomembno načelo ločitve (Charlish, 1998, str. 85).

Tudi Lüpkes (2012, str. 77, 78) piše podobno, in sicer, da se morata partnerja, kakor hitro je ločitev izvedena tudi fizično, sporazumeti, pri kom bodo v prihodnosti živeli otroci in kako naj se uredijo stiki (pravica do obiskovanja otrok). Piše tudi o tem, da bi morali starši otroke praviloma izpostaviti čim manjšim in čim manj bolečim spremembam. To pomeni, da bi moral osrednjo starševsko vlogo ohraniti tisti partner, ki je to opravljal že v obdobju do ločitve. Zaželeno bi bilo tudi, da otroci ostanejo v okolju, ki so ga vajeni. Tisti, pri katerem otroci ne živijo, ima pravico do stikov. Poleg tega jih je tudi dolžan imeti. Pravica do stikov se oblikuje povsem prilagodljivo in individualno.

Robinson (1993, str. 264) trdi, da redni in stalni stiki nudijo otrokom veliko prednosti:

- vzdržujejo navezanost otrok na tistega od staršev, ki ne živi z njimi, in s tem pripomorejo k temu, da otroci ne občutijo zavrnitve ter nimajo občutka zapuščenosti;

- zmanjšujejo pojavljanje fantazij, ki se razvijejo kot posledica strahu pred izgubo enega od staršev;
- pomagajo zmanjšati občutke otrok, da so oni odgovorni za razvezo staršev;
- otrokom dajo priložnost, da vidijo, da je možno intimno razmerje končati na razumen način ter jim omogočijo, da sta v njihovem življenju še vedno prisotni vloga matere in vloga očeta;
- ne dajejo možnosti, da bi otroci v prihodnosti obtoževali tistega od staršev, s katerim živijo, da je kriv za pretrganje odnosov med njimi in tistim, ki se je odselil;
- omogočajo otrokom, da ostanejo povezani tudi s sorodniki tistega od staršev, ki ne živi z njimi, in tako niso prikrajšani za stike z dedkom, babico, tetami, strici, sestričnimi, bratranci idr.

Zaželeno je torej, da se stiki brez odlašanja navežejo takoj po ločitvi staršev in se redno in ne samo občasno nadaljujejo. Dogovor o stikih naj bi otroku dajal možnost, da z roditeljem preživi dovolj časa in da z njim zaživi "naravno" domače življenje. Starše je treba spodbuditi, da otroku dovolijo prespati pri odsotnem roditelju, če je to le mogoče in izvedljivo. Najbolj običajen dogovor, za katerega se starši običajno odločijo, je, da otrok vsak drugi konec tedna preživi z odsotnim roditeljem. Seveda pa je odločitev popolnoma individualna in je primernih še veliko drugih različic tega vzorca (od katerih ima vsak svoje prednosti in slabosti), na primer:

- *Otrok preživi štiri dni na teden z materjo in se potem za tri dni preseli k očetu, ali obratno* (Takšen dogovor otrokom zagotavlja tesen in nenehen stik z obema roditeljema, a na nekatere otroke vpliva slabo, saj čutijo, da ne sodijo niti v materin niti v očetov dom. Svoj življenjski slog morajo nenehno prilagajati, saj se domače življenje v enem in drugem domu razlikuje. Otroci morda čutijo, da morajo svojo vdanost deliti med očeta in mater, kar spodbujata njihov občutek varnosti.).
- *Otrok preživi vsak konec tedna z odsotnim roditeljem* (Tak dogovor pomeni, da otrok nikoli ne preživi prostih dni z roditeljem, s katerim živi. Ta je odgovoren za to, da otrok hodi v šolo, da mu pomaga pri domačih nalogah, da ga pravočasno spravi spat in tako dalje, nikoli pa ne dobi priložnosti, da bi preživel z njim ves dan, na primer na morju. Otroku utegne biti s takšnim dogovorom nezadovoljen, saj morda ob koncu tedna pogreša roditelja, s katerim živi, nikoli ne preživi prostega časa z njim niti ne more obiskati prijateljev, če drugi roditelj

ne živi v bližini. Vendar tudi za ta dogovor velja enako kot za vse druge: če deluje, je dogovor dober.).

- *Otrok preživi po en dan vsak konec tedna z vsakim od staršev* (Pri nekaterih otrocih se dobro obnese enodnevni obisk pri odsotnem roditelju ob koncu tedna. Pri njem prespijo, nato pa se naslednji dan vrnejo k roditelju, pri katerem živijo.).
- *Otrok preživlja konce tedna izmenično z vsakim od staršev* (Ta dogovor je dober zato, ker so obiski redni, vendar utegne biti dvanajst dni za otroka predolgo obdobje med dvema obiskoma, če naj otrok ohrani lahkoten in sproščen odnos do odsotnega roditelja. Prav gotovo pa je dvanajst dni predolgo obdobje tudi za marsikaterega roditelja.).
- *Otrok preživi en konec tedna na mesec z odsotnim roditeljem* (Do takega dogovora običajno pride, če odsotni roditelj ne živi v bližini. Za otroka pa takšna rešitev ni preveč primerna, saj je osemindvajsetdnevna odsotnost enega od staršev za otroka prevelika.).
- *Otrok za dlje časa obišče odsotnega roditelja le med šolskimi počitnicami in ne med šolskim letom* (Če živi odsotni roditelj na primer v drugi državi, je obisk med počitnicami v resnici edina možna rešitev. V takšnih primerih traja obisk v idealnem primeru nekaj tednov. Tako ima otrok priložnost ponovno navezati in utrditi odnose z roditeljem. Pri takem dogovoru je pomembno, da damo otroku priložnost, da pride med šolskim letom z odsotnim roditeljem večkrat v stik po telefonu ali s pismi.)
- *Otrok ne videva odsotnega roditelja redno, temveč le od časa do časa na zahtevo roditelja ali otroka* (Neredni stiki so za otroka navadno mučni in nezadovoljivi in jih je zaradi otroka treba razširiti. Nedvomno je otroku v največjo korist, da vzdržujemo, kolikor je le mogoče, zaupne in redne stike, seveda če ni resnih razlogov, ki takšnim stikom ne govorijo v prid. Nasilnost in zloraba otrok sta očitna razloga, zaradi katerih začnemo razmišljati o prenehanju stikov.).
- *Posebne priložnosti* (Otrokov rojstni dan, božič in druge posebne priložnosti so navadno dogodki, ki povzročijo največ razprav med starši. Nekateri starši se dogovorijo, da bodo te praznike z otrokom praznovali izmenično, drugi se dogovorijo, da ima roditelj, s katerim otrok živi, otroka doma ob pomembnih

praznikih. Ko so otroci dovolj veliki, je dobro, da jih spodbudimo, da sami povedo, s katerim roditeljem bi radi praznovali (Charlish, 1998, str. 67, 72-77.)

Če je dogovor o stikih dober, lahko stiki z odsotnim staršem potekajo brez problemov. Seveda se lahko pojavijo tudi težave. Mladostniki včasih ne živijo tam, kjer bi želeli. Mogoče je blizu kraja, kjer živi mama, zabava čez vikend, ki ga oni preživljajo z očetom. V takih primerih je dobro, da otroci povedo staršem, kako se počutijo in morda predstavijo datum obiska ali pa se odpovedo nekaj zabavam, da bi lahko nekaj časa preživel tudi z drugim od staršev (Bingham, 2006, str. 38).

Nič nenavadnega ni tudi, če otroci izjavijo, da zaradi različnih razlogov nočejo videti odsotnega roditelja. Večinoma se ne upirajo, ko pride oče/mama ponje, včasih pa zares nočejo iti. Včasih je upiranje samo začasno. Otroci poskušajo okrepiti varnost, ki jo čutijo pri očetu/materi, tako, da ne pokažejo zanimanja za odsotnega starša. Včasih so zares sovražni do očeta/matere in jezni nanj/-o, ker jih je, gledano z njihovega stališča, zapustil/-a. Do otroka je pošteno, da mu omogočimo prožnost in tudi nadaljevanje stikov z očetom/materjo. Tako je popolnoma sprejemljivo, če se otrok odloči, da gre raje k prijatelju na praznovanje rojstnega dne, kot pa na obisk k očetu/materi. Oba roditelja naj bi bila v takšnih primerih prožna in prilagodljiva. Če se izkaže, da so težave resnejše in da otrok odsotnega roditelja sploh noče videti, čeprav sta oba, oče in mati, naklonjena obiskom, pa je morda koristno poiskati strokovno pomoč (Charlish, 1998, str. 83).

Kljub poudarjanju, da otrok potrebuje aktivno prisotnost obeh staršev tudi po razvezi ter da je pomembno, da vzpostavi s tistim od staršev, ki ne živi več z njim, ljubeč in zadovoljiv odnos, nekateri avtorji opozarjajo, da stiki med odsotnim staršem in otrokom po razvezi niso koristni v vseh primerih. Včasih so lahko celo škodljivi, saj otroka neposredno ogrožajo. Pri tem mislimo predvsem na psihična obolenja staršev, na močno agresivnost do otroka, na razna perverzna nagnjenja, na alkoholizem v poznem stadiju. Za otroka so ogrožajoče tudi močne čustvene napetosti pri enem od staršev, njegova neorientiranost in notranja nestabilnost ter sovražna razpoloženja med starši (Stražar, 2007, str. 226).

1.6.4 Podpiranje odnosa z drugim staršem

Z mojim intervjuvanci se bom med drugim pogovarjala tudi o tem, ali so njihovi starši podpirali stike in odnos otroka z drugim staršem. Starši si po ločitvi namreč velikokrat "nagajajo" in če niso v najboljših odnosih, pogosto tudi ne podpirajo odnosa, ki ga ima otrok z drugim staršem, kar lahko otroka spravi v zelo neugoden položaj.

Številni starši vztrajajo pri tem, da sploh ne pokažejo zanimanja za odnose, ki jih otrok razvija z ločenim partnerjem. Ko otrok odhaja na obisk ali ga roditelj pripelje nazaj, si nadenejo videz lažne naklonjenosti ali pa, kar je še huje, ledene hladnosti, s katero komaj prikrivajo potlačeno sovražnost. Takšen odnos otroku prav nič ne pomaga pri navajanju na dejstvo, da njegovi starši zdaj živijo narazen in da se bo moral prilagoditi dvema življenjskima slogoma. Zaradi otrok se je vredno potruditi in se z njimi pogovoriti o obiskih pri roditelju, ki ne živi z njimi, ne da bi bili pri tem brez potrebe radovedni ali ljubosumni. S tem namreč pokažemo, da res odobravamo stike, ki jih imajo z drugim roditeljem, da jih sprejemamo in da bomo storili vse, da bi jih olajšali. Popolnoma naravno je, da otroke vprašamo, kaj so delali, kaj so jedli in ali so se lepo imeli. Vse, kar moramo narediti, je, da pokažemo prijateljsko zanimanje za to, kako so preživeli čas s svojim drugim roditeljem, in da jim, če to potrebujejo, ponudimo priložnost, da na glas spregovorijo o težavah, ki jih morda imajo z obiski. Dobro je, če jih spodbujamo, da tako pogosto, kot si želijo, tudi telefonirajo in pišejo kratka sporočila odsotnemu roditelju (Charlish, 1998, str. 74, 89, 90).

Kot primer pomanjkanja podpore oziroma nepodpiranja odnosa z drugim staršem navajam Binghamov (2006, str. 38) primer: Včasih eden od staršev daje otrokom veliko dragih daril in priboljškov, ker skuša s tem pokazati ljubezen. To je zelo težko za drugega roditelja, posebej če nima veliko denarja, ki bi ga lahko porabil za otroke. Starši so v taki situaciji lahko ljubosumni in jezni, ker ne morejo ravnati enako.

McGhee (2015, str. 176, 177) meni, da ni destruktivno samo pomanjkanje podpore, ampak ima tudi pasivno spodkopavanje močan čustveni vpliv. Svojim otrokom sicer lahko govorite same lepe stvari glede njihovega odnosa z drugim staršem. Toda kadar se dejanja ne ujemajo z besedami, bodo otroci to opazili. Sčasoma lahko takšno vedenje spodkoplje starševsko verodostojnost ali še huje – otroci vam lahko zamerijo zaradi nenehne negativnosti in pomanjkanja podpore. Ne pozabite, da otroci sebe vidijo kot

pol mamo in pol očeta. Kadar razvrednotite ali zavračate drugega starša, napadate velik del samopodobe svojega otroka.

Čas, ki ga otroci preživijo v drugem domu, lahko podpremo tako, da pozitivno govorimo o drugem staršu (Če težko najdete pozitivne besede, se osredotočite na komentiranje stvari, ki jih otroci pri drugem staršu cenijo.). Otrokom damo vedeti, da bo z nami vse v redu, medtem ko bodo oni pri drugem staršu. Poudarimo, da je preživljanje časa z vsakim od staršev pomembno. Otrokom pomagamo drugega starša ceniti ob posebnih dnevih (na materinski dan, ob rojstnih dnevih in praznikih) ter tako, da pokažemo iskreno zanimanje, kadar otroci z nami delijo podrobnosti, kako so preživeli čas z drugim staršem (McGhee, 2015, str. 182, 183).

1.6.5 Obrekovanje drugega starša

Kadar starši ne podpirajo otrokovega odnosa z drugim staršem oziroma imajo o svojem nekdanjem partnerju na splošno slabo mnenje, se velikokrat zgodi, da drugega starša pred otrokom tudi obrekujejo. McGhee (2015, str. 175, 176) pravi, da je mnenje mame o očetu svojih otrok in obratno izjemno pomembno, ker so starši ene najpomembnejših in najvplivnejših oseb v življenju svojih otrok. Razumevanje med mamo in očetom in način kako starša obravnavata drug drugega, pozitivno ali negativno, ima za otroke veliko težo. Igra namreč izjemno vlogo pri tem, kako so otroci zmožni komunicirati s svetom in prav tako oblikuje pričakovanja otrok glede prihodnjih razmerij.

Mnogim ločenim staršem uspe dobro sodelovati. Na žalost pa obstajajo tudi primeri, ko se otroci počutijo ujete med starševske prepire. Eden od staršev se pritožuje čez drugega pred otroki ali otroke sprašuje o življenju svojih nekdanjih partnerjev in jih morda celo prosi, da nekdanjemu partnerju prenesejo kakšna sporočila. Otroke to lahko zelo razburi. Od mladostnikov ne bi smeli nikoli pričakovati, da se opredelijo glede starševskih prepиров (Bingham, 2006, str. 39).

V nadaljevanju povzemam besede Christine McGhee (2015, str. 315-316), ki govori o obrekovanju drugega starša in o tem, kakšen vpliv ima to na otroke. S preprostimi besedami povedano je obrekovanje tisto, kar eden od staršev reče ali naredi v zvezi z

drugim staršem in kar zavrača ali zmanjšuje otrokovo pozitivno podobo drugega starša. Načini, kako starši obrekujejo, so:

- zmerjanje, psovanje ali prostaške besede ("Kakšna prasica");
- neposredne ponižujoče izjave, namenjene drugemu staršu ali izrečene vpričo otrok ("Tvoj oče je lažnivec.");
- izjave, ki obsojajo, kritizirajo ali zmanjšujejo vrednost drugega starša ("Kako to misliš, da ti tvoj oče dovoli jesti čokoladne krofe za zajtrk? Kako je neodgovoren.");
- negativne primerjave med drugim staršem in otrokom ("Preobleci se, v tej obleki izgledaš ceneno. Nekaj takega bi oblekla tvoja mati, ki nikoli ni imela nobenega okusa.");
- zaničevalni komentarji o nečem, kar dela drugi starš ("Naj ugibam. Tvoja mati te je naučila zlagati perilo. Vedno sem sovražil, kako je zlagala moja oblačila. Naj ti jaz pokažem, kako se zлага.");
- besnenje vpričo otroka glede nečesa, kar je naredil drugi starš, tako da starša posredno kritizira ("Ne boš verjel, kaj je tvoj oče pravkar naredil. Hotela sem se pogovoriti z njim glede tega vikenda, da bi lahko šla midva taborit, in je bil čisto nerazumen. Kako je trmast.");
- interne šale ali komaj opazne negativne izjave glede drugega starša ("In, a je tvoja mami letos spet poskušala speči Martinovo gos? Sigurno je bil ptič okusen. Ta ženska bi lahko zažgala še vodo, grem stavit.").

Te načine obrekovanja, ki jih opisuje McGhee, lahko zelo tesno povežemo z Gordonom in Glasserjem, ki pišeta o komunikaciji. Gordon (1983, str. 37-39) govori o jeziku nesprejemanja in o tem, da je vsa možna sporočila nesprejemanja možno uvrstiti v dvanajst kategorij, ki so ovire na poti h komunikaciji. Te ovire so:

- 1) ukazovanje,
- 2) opozarjanje in grožnje,
- 3) moraliziranje,
- 4) svetovanje in sugeriranje,
- 5) poučevanje in navajanje logičnih argumentov,

- 6) ocenjevanje, kritiziranje in sramotenje,
- 7) dajanje imen in etiketiranje,
- 8) interpretiranje, analiziranje in diagnosticiranje,
- 9) priznavanje vrednosti,
- 10) opogumljanje, simpatiziranje in podpora,
- 11) spraševanje in navzkrižno zasliševanje,
- 12) umik, sarkazem in humor.

Gordon (1983, str. 43-44) pravi, da teh 12 ovir pri jeziku nesprejemanja sporoča človeku, da bi bilo bolje, da bi se spremenil ali preprosto, da naj bi se spremenil, torej je ta način komuniciranja neučinkovit. Bolj ustrezen način komunikacije je jezik sprejemanja, ki sem ga že omenila in malo bolj opisala v enem od prejšnjih poglavij.

Tudi Glasser (2002, 19-20) govori o oblikah, ki blokirajo ali krepijo komunikacijo, oziroma o sedmih uničujočih navadah in sedmih povezovalnih navadah. Sedem uničujočih navad, ki uničujejo odnose: *grajanje, obtoževanje, pritoževanje, sitnarjenje, grožnje, kaznovanje in podkupovanje ljudi, da bi jih nadzorovali* (na primer: "Če ti narediš zame to, bom jaz zate ono."). Zatekanje k tem navadam škoduje vsakemu odnosu in ga čez čas uniči. Namesto uničujočih navad Glasser predlaga sedem povezovalnih navad, ki jih dosežemo s *skrbnostjo, zaupanjem, poslušanjem, podpiranjem, prispevanjem, prijateljstvom, spodbujanjem*.

Za otroke ni pomembno, ali gre za komaj opazen komentar, ki ga starši izrečejo mimogrede, ali pa za neposredno zmerljivko, usmerjeno proti drugemu staršu. Rezultat je za otroke eden. Vpliv negativnih besed je močan. Obrekovanje drugega starša ima v sebi ravno tolikšno moč, kot da bi neposredno užalili svoje otroke. Kadar so otroci preveč izpostavljeni negativnim besednim izjavam med starši, imajo več možnosti, da postanejo samokritični. Otroci, ki negativno govorijo o sebi, so dovzetnejši za depresijo, anksiozne motnje in nizko samospoštovanje. Nekateri starši si morda mislijo, da besede, ki jih rečejo na račun bivšega partnerja, niso pomembne. Toda tudi kadar so negativne izjave jasno usmerjene v drugega starša, otroci kljub vsemu čutijo njihove posledice. Brez dvoma imajo starši vso pravico, da do bivšega partnerja čutijo, kakor koli želijo. Vendar pa je nujno, da zaščitijo otroke pred svojimi negativnimi čustvi. Otrokom bi

morali omogočiti, da imajo dobro mnenje o tem, kdo so njihovi starši, ne glede na to, kaj si drug o drugem mislita mama in oče (McGhee, 2015, str. 317-318).

Gostečnik (2009, str. 124) v tem kontekstu poudarja, da se morata starša pred otrokom povsem izogibati vsakega razpravljanja o bivšem partnerju, saj to otroka samo še globlje rani. Štadler in drugi (2009, str. 69) svetujejo, da naj starši otroka ne ščuvajo. Ker ima otrok rad oba starša, to v njem povzroči močan notranji konflikt. Nasprotujoča si sporočila staršev povečajo njegovo negotovost in zmedo. Starejši otroci lahko blatenje med staršema uporabijo tudi kot strategijo nasprotovanja obema.

2 FORMULACIJA PROBLEMA

Z diplomskim delom želim raziskati, kako otroci doživljajo in občutijo ločitev svojih staršev. Zanima me, kako so doživljali razhod staršev in spremembe, ki jih je ločitev prinesla v njihovo življenje, koliko so bili vključeni v pomembne odločitve glede nadaljnega življenja, kako so se počutili, ko so si jih starši "delili", kako so se spopadali z vsem tem, kako je potekala vzgoja po ločitvi in dogovarjanje med staršema, kako so potekali stiki z odsotnim staršem, če so jih sploh imeli, ter kako so jih otroci doživljali, skratka zanimajo me njihovo doživljanje, njihovi občutki, njihova perspektiva. Na temo, ki jo bom raziskovala, je sicer napisane že kar nekaj teorije, čeprav se mi zdi, da še vedno premalo glede na to, kako pogoste so danes ločitve, a jaz si želim to teorijo podkrepiti z osebnimi izpovedmi in izkušnjami. Idejo za raziskovanje te teme sem dobila na praksi v 3. letniku, ki sem jo opravljala na CSD Vič-Rudnik. Moja mentorica je delala na področju razvez in omogočila mi je, da sem bila prisotna pri nekaj razgovorih, ki jih je imela s starši v postopku razveze. Velikokrat me je prav razjezilo, ko sta se kakšna starša cel čas prepirala okoli tega, kako si bosta otroke razdelila dobesedno "na pol", zato da bosta oba v tednu z njimi preživela točno enako časa. Med temi razgovori sem se večkrat vprašala, kako se morajo počutiti ti otroci, ko si jih starši tako podajajo. Spraševala sem se, če te otroke sploh kdo vpraša, česa si oni želijo in kako bi njim najbolj ustrezalo življenje po ločitvi. Mislila sem si, da je zanje verjetno vse skupaj zelo stresno in velikokrat sem si želela, da bi jih lahko vprašala, kako se počutijo in kaj bi jim v teh trenutkih pomagalo, da bi se počutili bolje. Ugotovitve in rezultate, do katerih sem prišla v diplomski nalogi, bom po zagovoru diplomskega dela na Fakulteti za socialno delo posredovala tudi moji mentorici na učni bazi iz 3. letnika. Predlagala ji bom, da povzetek ugotovitev in rezultatov, ki ga bom pripravila, posreduje svojim kolegom (in ti svojim uporabnikom, če se jim bo to zdelo smiselno), predvsem tistim, ki delajo na področju razvez in tudi staršem, ki k njej prihajajo v zvezi z razveznim postopkom. Z diplomskim delom si želim doseči predvsem to, da bi se slišalo otroke ločenih staršev in da bi s pomočjo mojih ugotovitev starši in strokovni delavci bolje razumeli, kaj otroci ločenih staršev preživljajo, in bi tako otrokom pomagali, da bi vse skupaj čim lažje prenesli ter da bi v procesu ločitve in tudi po njej starši pomislili tudi na svoje otroke in sprejemali take odločitve, ki ne bodo samo v njihovo korist, ampak tudi v korist in dobro otrok.

Raziskovalna vprašanja, na katera želim dobiti odgovore v okviru raziskave, so:

- Kako so otroci doživljali ločitev takrat, ko je do nje prišlo ter kako nanjo gledajo zdaj?
- Kakšne spremembe je v življenje otrok prinesla ločitev in kako so te spremembe sprejeli?
- Koliko so bili otroci vključeni v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi in kako so bili zadovoljni s stopnjo vključenosti?
- Kako so potekali stiki otrok s staršem, ki ni več živel z otrokom/ki in kako so jih otroci doživljali?
- Kako je po ločitvi potekala vzgoja ter dogovarjanje med staršema in kako so otroci to doživljali?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Ta raziskava je empirična, kvalitativna in eksplorativna oziroma poizvedovalna. Empirična zato, ker sem s spraševanjem zbirala novo, neposredno izkustveno gradivo (Mesec, 1997, 84). Kvalitativna zato, ker osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, sestavljajo besedni opisi ali pripovedi in ker sem gradivo tudi obdelala in analizirala na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec, 2014/2015, 11). Eksplorativna oziroma poizvedovalna pa je zato, ker se v tej vrsti raziskav seznanimo z nekaterimi osnovnimi značilnostmi nekega pojava ali področja problematike in skušamo te osnovne značilnosti opredeliti, jih definirati in poiskati njihove sestavine. Za te vrste raziskav je značilno tudi to, da lahko uporabljamo manj sistematične postopke zbiranja podatkov in si ne prizadevamo proučiti celotne populacije ali reprezentativnega vzorca, ampak se pogosto omejimo na manjše število primerov, kar velja tudi za mojo raziskavo (Mesec 1997: 80).

Teme, ki so upoštevane v raziskavi:

- otrokovo doživljanje ločitve in sprememb, ki jih je ločitev prinesla;
- stopnja vključenosti otroka v odločitve o življenju po ločitvi;
- stiki z odsotnim staršem;
- vzgoja po ločitvi;
- dogovarjanje med staršema po ločitvi.

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Kot merski instrument sem uporabila vprašanja za delno strukturiran intervju, ki sem jih sestavila sama, in sicer na podlagi literature, ki sem jo prebrala, in na podlagi tega, kaj sem v intervjujih želela izvedeti. Ker sem izvedla delno strukturirane intervjuje, so ta vprašanja predstavljala le smernice za intervju, saj sem pri nekaterih intervjujih po potrebi dodala še kakšno podvprašanje, če sem želela od intervjuvanca izvedeti kaj več, kot mi je že sam povedal. Vprašanja za intervju prilagam v prilogi 10.1.

3.3 Populacija in vzorec

Populacijo raziskave sestavljajo osebe, stare med 18 in 26 let, katerih starši so se v preteklosti (ko so bile te osebe stare med 4 in 14 let) ločili (ne glede na to, ali so bili poročeni ali ne) in ki živijo na ozemlju Slovenije po stanju na dan 1. 1. 2018. Moj vzorec je neslučajnostni in priročni. Vanj sem zajela osem oseb, ki ustrezajo kriterijem opredeljene populacije.

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem pridobila z intervjuvanjem oseb. Ker se nisem hotela omejiti na strogo vnaprej zastavljena vprašanja in sem želela od intervjuvancev izvedeti kar največ, sem se odločila za metodo delno strukturiranega intervjuja. Ko sem imela pripravljena vprašanja, ki so predstavljala smernice za moje intervjuje, sem intervju, še preden sem pridobila vse intervjuvance, najprej testirala na moji bližnji prijateljici, ki mi je svetovala, katera vprašanja naj spremenim, oziroma mi povedala, ali je kakšno vprašanje preveč osebno. Tudi jaz sem s tem testiranjem opravila neke vrste "generalko" pred pravimi intervjuji. Intervjuvala sem osem oseb. Te osebe sem pridobila tako, da sem najprej vprašala moje prijatelje in znance, ki spadajo v populacijo moje raziskave, če bi bili pripravljene sodelovati. Tako sem pridobila prve tri intervjuvance, ki sem jih prosila, če bi mi pomagali pri ostalih intervjuvancih, in sicer tako, da bi mi posredovali kontakte svojih prijateljev in znancev, ki ustrezajo kriterijem moje populacije in se jim zdi, da bi bili pripravljene sodelovati. Vsak mi je posredoval dva ali tri kontakte in dokaj hitro sem se za intervju dogovorila še s petimi od njih. Intervjuje sem izvajala sama in sicer od 19. 2. 2018 do 12. 3. 2018. Z vsakim intervjuvancem posebej sem se dogovorila za čas in kraj intervjuja, ki njemu najbolj ustreza. S tremi intervjuvanci sem intervju izvedla pri meni doma, z ostalimi pa v različnih mirnih lokalih v Ljubljani. Intervjuji so trajali od ene ure do ure in pol. Vprašanj ni bilo potrebno veliko prilagajati, saj sem bila z odgovori intervjuvancev večinoma zadovoljna. V redkih primerih sem dodala kakšno podvprašanje. Na začetku vsakega intervjuja sem intervjuvancu na kratko predstavila, kaj je tema mojega diplomskega dela, povedala, da je intervju strogo

anonimen, in prosila, če lahko pogovor snemam z mobilnim telefonom, da ga bom lahko kasneje lažje prepisala na računalnik in bom tako pri pogovoru tudi bolj prisotna, kot če bi odgovore sproti zapisovala. Vsi intervjuvanci so se strinjali s tem, da intervju snemam, če bom posnetek kasneje izbrisala. Intervjuji so potekali veliko bolj gladko, kot sem pričakovala. Mislila sem namreč, da bo intervjuvancem o tej temi zelo težko govoriti, a se je izkazalo, da je od te izkušnje preteklo že toliko časa, da o tej temi lahko govorijo brez večjih težav. Seveda so se mi nekateri odprli in razgovorili veliko bolj kot drugi, kar se mi zdi popolnoma običajno. Osebe, ki so me videle prvič, so bile bolj zadržane kot intervjuvanci, ki so bili moji prijatelji oziroma znanci.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Ko sem opravila vse intervjuje, sem jih kvalitativno obdelala. Najprej sem s pomočjo programa Microsoft Word vse pretvorila iz zvočne v pisno obliko, nato pa sem določila enote kodiranja tako, da sem odgovore razčlenila na več delov in pri tem izpustila za rezultate nepomembne dele odgovorov. Nadaljevala sem z odprtim kodiranjem, kar pomeni, da sem vsaki enoti kodiranja pripisala pojem, ki jo po mojem mnenju najbolje opisuje. Sledilo je osno kodiranje, pri katerem sem sorodne pojme združila v kategorije, ki sem jih zopet poimenovala in te kategorije razporedila še med teme. Da je vse bolj pregledno, sem vse to naredila v obliki tabel. Na koncu sem izvedla še odnosno kodiranje, pri katerem sem vzpostavljala odnose med kategorijami in znotraj določene kategorije. Tako sem oblikovala ugotovitve, ki sem jih povezala s teorijo.

4 REZULTATI

V okviru delno strukturiranih intervjujev sem se z intervjuvanci pogovarjala o okoliščinah ločitve njihovih staršev, o tem, kako so izvedeli za ločitev in kako so se ob tem počutili ter kako so doživljali sam proces ločitve. Vprašala sem jih tudi, kako danes gledajo na ločitev in če se njihov današnji pogled na ločitev kaj razlikuje od pogleda, ki so ga imeli takrat, ko je do ločitve prišlo. Zanimalo me je, kaj se jim zdi, da bi bilo danes drugače, če se njihovi starši ne bi ločili, kakšne spremembe je ločitev prinesla v njihovo življenje in kako so jih doživljali. Pogovarjali smo se tudi o tem, pri kom od staršev so živeli po ločitvi in koliko so si želeli biti ter koliko so dejansko bili vključeni v odločitev o življenju po ločitvi, kako so potekali stiki z odsotnim staršem po ločitvi ter kako so jih doživljali. Nato sem jih povprašala o vzgoji po ločitvi in v kakšnem odnosu so bili po ločitvi z mamo in očetom, na koncu pa še o tem, kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi in kako so vse skupaj doživljali. S pomočjo intervjujev o omenjenih temah, sem prišla do naslednjih ugotovitev. Ker za namen moje raziskave spol intervjuvancev ni pomemben, bom v nadaljevanju za vse intervjuvance (ne glede na to, ali je šlo za moškega ali žensko) uporabljala moško obliko in termin "intervjuvanec".

Eden od mojih intervjuvancev je bil ob uradni ločitvi staršev star pet let, eden sedem, eden devet, eden enajst in štirje šest let, od tega eden ob neuradni ločitvi staršev štiri leta. Ko sem se z intervjuvanci pogovarjala o tem, kako je potekala ločitev, mi je pet intervjuvancev povedalo, da je šlo za sporazumno ločitev. Pri petih intervjuvancih je šlo za hitro ločitev staršev, pri treh pa je bila ločitev precej dolgotrajna. Eden od intervjuvancev je o poteku ločitve povedal: *"Potekala je sporazumno (G3) in uradno zelo na hitro (G4), a je do uradne ločitve trajalo dolgo časa (G5)"*. Šest od osmih intervjuvancev je omenilo dolgotrajne prepire staršev pred ločitvijo, od česar so štirje intervjuvanci vsakodnevno prisostvovali preprirom in jih poslušali. Pri dveh intervjuvancih sta poskušala starša prepire skriti pred otrokom in samo en intervjuvanec pa je o prepirih staršev povedal: *"Nista se veliko prepirala vpričo mene (F14)..."*.

Glede resnice o ločitvi so bili vsi moji intervjuvanci soočeni v okviru pogovora z mamo, razen dveh intervjuvancev, ki sta bila deležna pogovora tudi z očetom. Eden od intervjuvancev je bil deležen zelo podrobne obrazložitve ločitve s strani obeh staršev.

Povedal je: *"...mami mi je vse dobro razložila/(F15) in mi dala vedeti, da bo z mano vse v redu (F16). Kasneje se je z mano pogovoril tudi ati (F17)".* Eden od intervjuvancev je omenil trud staršev za to, da bi otroka občutila čim manj sprememb: *"Rekla sta, da se bosta potrudila, da bova občutili čim manj sprememb (H5) in da bo življenje za naju ostalo enako kot do zdaj (H6)".* Eden od intervjuvancev je izpostavil, da mu mama ni želela razložiti razlogov za ločitev: *"Na začetku mi ni želela razložiti točno, zakaj se to dogaja (E65), saj po njeni nisem bila dovolj stara da bi razumela (E66)".* Poleg pogovora so intervjuvanci začeli dojemati, da se bosta starša ločila tudi na druge načine. Dva sta sumila, da se nekaj dogaja, ker je bil oče vedno več odsoten od doma. Pri enem se je oče odselil od doma, dva pa sta se odselila z mamo in tako videla, da je življenja v družinski obliki, kot sta jo poznala do sedaj, konec.

Glede tega, kako so se počutili, ko so bili soočeni s tem, da se bosta starša ločila, so intervjuvanci navajali celo paleto čustev. Omenjali so šok, strah, veselje, jezo, žalost, zmedenost, občutek olajšanja, presenečenost, razočaranje, zmedenost zaradi izgube občutka pripadnosti, strah, empatijo, skrb zaradi stikov z drugim staršem in zamero do staršev. Najbolj pogosto omenjeno čustvo je bila žalost, ki so jo omenili štirje intervjuvanci. Trije so mi povedali, da jih je bilo strah postavljati vprašanja glede ločitve svojim staršem, dva pa sta izpostavila, da nista razumela, kaj ločitev sploh pomeni. Eden od njiju je na primer povedal: *"...mislim, da niti nisem dobro razumela, kaj se dogaja (G13)".*

Ko sem intervjuvance vprašala, kako so doživljali sam proces ločitve, sem dobila zelo različne odgovore. En intervjuvanec je ločitev doživljal kot težko preizkušnjo. Bil je razdvojen, ker je imel občutek, da mora izbirati ali bo potegnil z mamo ali očetom in tudi jezen, da se starša nista dovolj potrudila za ohranitev njunega odnosa. Dva intervjuvanca sta občutila veliko krivdo glede ločitve. Eden od njiju je na primer povedal: *"Imela sem tudi občutek, da se to dogaja zaradi mene (A16), vendar še danes ne znam pojasniti zakaj".* Štirje intervjuvanci niso razumeli, kaj ločitev sploh pomeni in zakaj je do nje prišlo, od česar dva intervjuvanca od teh štirih ob ločitvi nista občutila posebnih občutkov. Eden od njiju je ločitev celo ignoriral. Občutki, ki so jih intervjuvanci še navajali, so: šok, stres, strah, žalost, bolečina, zbežanost, izgubljenost in jeza do enega ali obeh staršev. Dva intervjuvanca sta izpostavila, da sta ločitev doživljala dokaj mirno in se hitro prilagodila novemu življenju. Eden od intervjuvancev

je občutil neljubljenost s strani staršev zaradi ločitve in enemu se je zdelo, da mu starša z ločitvijo uničujeta otroštvo, čeprav vesta, da mu s tem škodujeta. Dva intervjuvanca sta bila zelo navezana na očeta in si nista želela, da bi se odselil. Enemu od njiju se je zdelo, da ga je oče zapustil.

Intervjuvance sem spraševala tudi o tem, kako danes gledajo na ločitev svojih staršev. Kar šest intervjuvancev je izpostavilo, da danes takratno odločitev za ločitev podpirajo. Eden od preostalih dveh je povedal, da se mu zdi, da je imel zaradi ločitve boljše otroštvo in sedaj ločitev dojema kot povezovalni dejavnik, ki je družino povezal bolj kot prej, ko so še živeli skupaj, drugi pa je v otroštvu ločitev doživljal zelo stresno, a si danes ne zna predstavljati staršev skupaj, tako da na nek način prav tako podpira to odločitev. Eden od intervjuvancev je povedal, da danes razume, da je bila ločitev za starša zelo težka. Dva intervjuvanca danes veliko bolj razumeta celotno situacijo, kot sta jo takrat, ko je do ločitve prišlo. Dva intervjuvanca menita, da sta imela boljše otroštvo, ker sta se starša ločila. Dva se zavedata, da nista imela možnosti vpliva na ločitev staršev in danes ne občutita več krivde. Eden od njiju je na primer povedal: *"Takrat sem imela občutek krivde (A30), danes ga nimam več (A31), ker vem, da se nista ločila zaradi mene, ampak samo zaradi njunega odnosa in nestrinjanja (A32)"*.

Šest intervjuvancev ima danes drugačen in en intervjuvanec delno drugačen pogled na ločitev, kot so ga imeli takrat, ko je do ločitve prišlo. En intervjuvanec svojega takratnega pogleda na ločitev do danes ni spremenil in je že kot otrok ločitev doživljal kot nekaj običajnega, kar bi lahko morda povezali s tem, da je bil deležen zelo podrobne obrazložitve pomena ločitve in tega, kaj to pomeni za nadaljnje življenje; bil je prisoten pri zelo malo preprih med staršema.

Intervjuvance sem spraševala tudi o tem, kaj bi bilo danes drugače, če do ločitve staršev ne bi prišlo. Štirje intervjuvanci so povedali, da bi bili v tem primeru danes verjetno drugačni. Eden od njih je izpostavil, da bi bili v primeru nadaljnega skupnega življenja vsi družinski člani nesrečni in da bi se sam počutil zelo krivo, če bi starša vztrajala v odnosu zaradi njega. Enemu intervjuvancu se zdi, da bi imel v primeru, da do ločitve ne bi prišlo, v teku odraščanja veliko manj priložnosti. Eden je izpostavil, da bi odraščal v okolju preprirov in slabe volje. Enemu se zdi, da bi bilo v primeru nadaljnega skupnega

življenja več posledic, kot jih je pustila ločitev: *"Če se ne bi ločila, bi bili vsi zoprni (G24) in bi šele takrat imela posledice (G25). Ločitev mi je pustila samo pozitivne posledice (G26). Mislim, da sem zrasla v boljšo osebo, kot če se ne bi ločila (G27)"*.

Z intervjuvanci sem se med drugim pogovarjala o posledicah, za katere menijo, da jih je na njih pustila ločitev. En intervjuvanec meni, da je ločitev na njem pustila veliko pozitivnih in negativnih posledic. Izpostavil je, da je zaradi ločitve bolj trdna oseba, ki se lažje spopada z življenjskimi preizkušnjami. Je zelo samostojen, manj zaupa ljudem in še posebej nasprotnemu spolu, je čustveno zaprt, ima težave z občutkom pripadnosti, ne zaupa v večno trajajoči ljubezenski odnos in ga je strah, da ga bo kdo prizadel. Dva intervjuvanca ne občutita izrazitih posledic ločitve. Eden od njiju pravi: *"Nimam nobenih izrazitih posledic (B22), le slabe spomine in uničeno otroštvo, ker se starša nista ločila takoj, ko sta se nehala razumeti (B23)"*. Eden od intervjuvancev meni, da je ločitev na njem pustila samo pozitivne posledice. Eden meni, da zaradi ločitve manj zaupa sebi in drugim. Eden mi je povedal, da izrazitih posledic pri samem sebi ne zazna, so pa posledice zaznali drugi, in sicer: *"Naj bi postala nekoliko bolj zaprta po ločitvi (D21). Verjetno spremeni tudi tisti naiven otroški pogled na ljubezen (D22). Mogoče sem bolj previdna v ljubezni, kot če ločitve ne bi bilo (D23)"*.

Glede sprememb, ki jih je prinesla ločitev, in tega, kako so te spremembe sprejeli, sem izvedela naslednje. Dva intervjuvanca sta kot opažene spremembe ob ločitvi navedla več preživetega časa s staršema. Ostali so navajali spremembe, povezane z menjavo okolja in novim partnerjem starša. O novem partnerju starša sta mi pripovedovala dva intervjuvanca, od katerih se je eden od njiju prilagodil temu dejstvu, drugi pa je novega partnerja zelo dobro sprejel. Pet intervjuvancev mi je povedalo, da so se ob ločitvi odselili od očeta skupaj z mamo. Trije so ohranili isto okolje kot do ločitve. Dva intervjuvanca sta bila zaradi selitve primorana zamenjati osnovno šolo in oba sta posledično tudi zgubila prijatelje iz prejšnjega okolja. Vsak od intervjuvancev je spremembe, povezane z menjavo okolja, sprejel na svoj način. Eden od njiju, ki je zamenjal osnovno šolo, ter se pogosto selil, je spremembe na primer sprejel z veliko težavo. Druga dva intervjuvanca, ki sta ohranila isto okolje, pa sta spremembe zelo dobro sprejela.

Vsi moji intervjuvanci so po ločitvi živeli z mamo, razen enega, ki je po polnoletnosti živel z očetom. Posledično sem se z vsemi pogovarjala o stikih z očetom. Sedem

intervjuvancev je imelo stike z očetom, medtem ko en intervjuvanec prvi dve leti po ločitvi ne, potem pa. Pri enem intervjuvancu so bili stiki zelo redki v puberteti. Eden mi je povedal, da je imel sčasoma vedno manj stikov, nato pa jih je popolnoma opustil: *"...sem nekaj let po ločitvi ugotovila, da nisva istih mnenj pri določenih stvareh (E75), zato sem tudi stike z njim malo opustila (E76)"*. Stiki so bili izvedeni zelo različno. Pri večini so se stiki izvajali med vikendi, pri nekaterih vsak vikend, pri drugih vsak drugi vikend in podobno. Sedem od osmih intervjuvancev mi je povedalo, da je njihova mama stike z očetom podpirala, en intervjuvanec pa mi je povedal, da je mama stike z očetom le odobraval: *"Mislim, da mami ni bilo všeč, da se dobivam z očetom (H63), ker je velikokrat grdo govorila o njem (H64) in imela kakšne cinične pripombe (H65), vseeno pa je rekla, da mi stikov ne bo prepovedala in da naj kar grem k njemu, če si tega želim (H66)"*. Večino mater je tudi zanimalo, kako stiki potekajo in kaj se na njih dogaja. Dva intervjuvanca sta mi povedala, da njune mame potek stikov nikoli ni zanimal in ju glede tega nista nikoli nič vprašali. Skoraj vsi intervjuvanci so stike z očetom dojemali pozitivno, razen enega intervjuvanca, ki je stike doživljal kot obvezo in je nestrpno pričakoval konec vsakega stika. Ugotovila sem, da bi lahko potegnili vzporednice s tem, koliko mama podpira in se zanima za stike in otrokovim doživljanjem stikov ter tudi doživljanjem odnosa z očetom. Ko se mama za stike ni zanimala in je bila ob njih nezadovoljna, je otrok stike dojemal kot obvezo. Očeta se je bal in ga ni dojemal kot očeta. Ko se je mama zanimala za potek stikov in jih tudi podpirala, pa so otroci stike z očetom doživljali pozitivno in tudi odnos z očetom doživljajo dokaj dobro.

Glede doživljanja odnosa z očetom sem dobila dokaj različne odgovore. Dva intervjuvanca sta očeta po ločitvi doživljala kot prijatelja, a tudi kot starša, eden pa je izpostavil, da je očeta po ločitvi doživljal le kot prijatelja in nič več kot starša. Dva intervjuvanca sta bila z očetom v še kar dobrem odnosu, a je bila njihova povezava šibkejša kot povezava z mamo. En intervjuvanec se je zaradi očeta počutil zelo varno zaradi materialne preskrbljenosti, drugače pa se je z očetom veliko prepiral in odnos z njim označil kot zaprt. En intervjuvanec je povedal, da se je očeta bal in mu tudi zameril: *"Očeta sem se zelo bala (H80) in nanj sem bila jezna zaradi odnosa, ki ga ima do mame (H81). Do njega sem gojila neko zamero (H82), tako da sem ga večkrat kar ignorirala (H83). V slabem odnosu sva bila (H84)..."* Je pa večina intervjuvancev povedala, da se jim zdi, da je njihov oče po ločitvi ohranil starševsko funkcijo, razen

dveh, ki menita, da jo je po ločitvi opustil. Glede komunikacije z očetom sem ugotovila, da je imela približno polovica intervjuvancev po ločitvi dobro in pogosto komunikacijo z očetom, druga polovica pa je imela precej redko komunikacijo, pri čemer me je malo presenetilo dejstvo, da so trije intervjuvanci, ki so pri odnosu z očetom navajali prijateljski odnos, občutek finančne varnosti in sprejetosti, pri komunikaciji z očetom omenili redko komunikacijo. Večina intervjuvancev mi je povedala, da se je avtoriteta njihovega očeta po ločitvi spremenila. Štirje očetje so bili po ločitvi veliko bolj popustljivi kot prej. Ko sem intervjuvance spraševala o ciljih in načrtih pri očetu, jih je večina povedala, da ciljev in načrtov pri očetu ni bilo. Dva intervjuvanca sta izpostavila prisotnost nedogovorjenih ciljev, postavljenih s strani očeta. Pet intervjuvancev mi je povedalo, da po ločitvi pri očetu ni bilo pravil oziroma so bila vsaj manj striktno določena kot pri mami. Dva intervjuvanca sta izpostavila veliko pravil, ki niso bila dogovorjena. Avtoriteto očeta sem povezala s pravili in cilji pri očetu ter ugotovila, da pri večini intervjuvancev, pri katerih je bil oče po ločitvi bolj popustljiv kot pred ločitvijo, pravil in ciljev ni ali pa so manj striktno določena kot pri mami.

Glede tega, kako doživljajo odnos z mamo, mi je večina intervjuvancev povedala, da je njihova mama po ločitvi ohranila starševsko funkcijo. Prav vsi so odnos z mamo opisovali pozitivno. En intervjuvanec je sicer izpostavil, da se je z mamo po ločitvi veliko prepiral, a je njun odnos vseeno označil kot dober. Izpostavila bi le enega intervjuvanca, ki je povedal: *"Najin odnos mi je bil zelo všeč, še posebno ta najin prijateljski, topel odnos (A98). Je pa bilo včasih zaradi njene službe in drugih dejavnikov kar naporno, da sem morala biti tako samostojna (A99) saj se mi zdi, da sem posledično preskočila del svojega otroštva (A100)."* Pri večini intervjuvancev je komunikacija z mamo po ločitvi ostala nespremenjena in opisovali so jo kot pogosto, odprto, dobro, s poslušanjem in upoštevanjem in podobno. Le en intervjuvanec je izpostavil, da mama njegovega mnenja nikoli ni upoštevala. Ugotovila sem tudi, da je bilo pri mamah po ločitvi prisotno veliko več načrtov in ciljev kot pri očetih in pri večini intervjuvancev so bili ti načrti dogovorjeni. Avtoriteta mam je pri večini intervjuvancev ostala nespremenjena. Veliko intervjuvancev je omenilo, da je bilo pri mami prisotnih veliko pravil in pri večini so bila ta pravila nedogovorjena. Komunikacijo z mamo sem poskušala povezati z otrokovim doživljanjem odnosa z mamo in ugotovila, da so intervjuvanci, ki so navajali dobro in odprto komunikacijo z mamo, tudi odnos z mamo opredelili kot dober.

Z intervjuvanci sem se med drugim pogovarjala tudi o tem, koliko so bili vključeni v odločitve o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi in kako so bili zadovoljni s stopnjo vključenosti. Eden od intervjuvancev je imel možnost izbirati bivališče, a ni imel te želje; eden je lahko izbral, pri kom bo živel, ko je dopolnil dvanajst let, česar si je tudi želel; en intervjuvanec si je želel izbirati, a mu to ni bilo ponujeno; ostalih pet intervjuvancev ni želelo izbirati, pri kom bodo živeli po ločitvi in jim ta možnost tudi ni bila ponujena. Pri ostalih odločitvah so trije intervjuvanci želeli sodelovati in tudi so. Trije so želeli sodelovati, a jim to ni bilo omogočeno, dva pa nista želela sodelovati in jima to tudi ni bilo omogočeno. Razlogi za odsotnost želje po sodelovanju pri izbiri bivališča in drugih odločitvah so bili prenizka starost, občutek nezrelosti in občutek, da bi se kateremu od staršev zamerili.

Razlike med vzgojnimi pristopi mame in očeta po ločitvi so opazili vsi intervjuvanci, a so te razlike različno doživljali. Nekateri so te razlike dojemali kot nekaj običajnega in nemotečega, nekateri pa so jih kar težko sprejeli. Enemu intervjuvancu so bile razlike pravzaprav všeč, saj jih je na nek način izkoriščal: *"Všeč so mi bile razlike (A136), ker sem tako lažje uveljavljala svoj prav. Vedno sem vedela, za katero stvar se h komu obrniti. Nekako sta se tudi dopolnjevala. Kar nisem dobila pri enem, sem dobila pri drugemu (A137)".* Tudi dogovarjanje med staršema po ločitvi so mi intervjuvanci opisovali precej različno. Štirje intervjuvanci so povedali, da so njihovi starši komunicirali razumno; pri dveh je bila komunikacija med staršema zelo redkobesedna in je potekala preko telefona; pri enem sta se starša pogovarjala samo po potrebi; pri čemer je bil posrednik otrok, kar mu je sicer ugajalo; en intervjuvanec mi je povedal, da sta se starša tudi po ločitvi zelo veliko prepirala. Ugotovila sem, da so intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala, dogovarjanje med staršema doživljali zelo pozitivno, razlike med vzgojnimi pristopi očeta in mame pa kot običajne in nemoteče. Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, so se pojavili nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema ter zaznavanje razlik v vzgoji pri avtoriteti, komunikaciji in dojetanju obeh staršev. Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša vpričo otroka, je to vodilo do negativnih občutkov, kot so slabo počutje in podoživljanje preprirov staršev, ko so še vsi živeli skupaj. Na temo dogovarjanja med staršema po ločitvi bi omenila še osamljen primer intervjuvanca, ki je imel veliko željo po posredovanju pri dogovarjanju med

staršema, in izboljšanje odnosa med staršema po ločitvi pri treh intervjuvancih, kar lahko povežemo s pozitivnim doživljanjem otroka.

5 RAZPRAVA

Z intervjuvanjem sem ugotovila, da so bili z resnico o ločitvi vsi moji intervjuvanci soočeni preko pogovora z mamo, razen dveh intervjuvancev, ki sta bila deležna pogovora tudi z očetom. Razlog za to je morda v tem, da se je, kot pravijo Štadler idr. (2009, str. 51), o vsebini, kot je ločitev, staršem težko pogovarjati, saj je prisotne veliko bolečine in tudi prave besede, s katerimi bi otroku na razumljiv način pojasnili dogajanje, je včasih težko najti. Sama se glede prvega pogovora o ločitvi z otrokom strinjam z McGhee (2015, str. 153), ki pravi, da je najbolj idealno, da sta pri prvem pogovoru o razvezi z otroki prisotna oba starša. Vendar je to primerno samo takrat, ko sta oba starša zmožna obvladovati svoja čustva in znata otroke zaščititi pred napetostjo ali spori. Najbolje je, da se starša pogovorita o vsebini pogovora z otroki še pred dejanskim pogovorom, da bodo otroci slišali dosledno zgodbo. Četudi se z otroki ne moreta pogovoriti skupaj, je priporočljiv vnaprejšnji dogovor o vsebini, saj je za otroke koristno izvedeti enake informacije od obeh staršev. Eden od mojih intervjuvancev je bil deležen zelo podrobne obrazložitve ločitve s strani obeh staršev. Povedal je: *"...mami mi je vse dobro razložila/(F15) in mi dala vedeti, da bo z mano vse v redu (F16). Kasneje se je z mano pogovoril tudi ati (F17)".* Eden od intervjuvancev je omenil trud staršev za to, da bi otroka občutila čim manj sprememb: *"Rekla sta, da se bosta potrudila, da bova občutili čim manj sprememb (H5) in da bo življenje za naju ostalo enako kot do zdaj (H6)".* Menim, da je podrobna obrazložitev ločitve res ključnega pomena, da otrok občuti čim manj posledic, razume, kaj se dogaja in ima občutek, da se zanj ne bo veliko stvari spremenilo, o čemer piše tudi McGhee (2015, str. 151), ki pravi, da bo razumna, odkrita in neobsojajoča razlaga glede spremembe v družini pomagala razumeti situacijo in zmanjšala njihovo zaskrbljenost pri soočanju z velikimi spremembami v življenju. Eden od intervjuvancev je izpostavil, da mu mama ni želela razložiti razlogov za ločitev, česar staršem ne bi svetovala, saj se strinjam z McGhee (2015, str. 150, 151), ki pravi, da otroke s tem, da jim ne povemo ničesar (ali zelo malo), postavimo v položaj, ko so prepuščeni sami sebi in svojim razlagam za nastalo situacijo. Otroci si zaslužijo razlago in če je ne dobijo, bodo našli nek način, da si situacijo razložijo. Trije intervjuvanci so na temo pogovora o ločitvi povedali, da jih je bilo strah postavljati vprašanja glede ločitve svojim staršem, na kar opozarja Charlish (1998, str. 41), ki pravi, da to, da otroci ne zastavljajo nobenih vprašanj, še ne pomeni,

da jih družinsko ozračje in občutek grozeče spremembe ne begata, temveč da so preprosto preveč prestrašeni, da bi se s tem soočili.

Glede tega, kako so se počutili, ko so bili soočeni s tem, da se bosta starša ločila, so intervjuvanci navajali celo paleto čustev. Omenjali so šok, strah, veselje, jezo, žalost, zmedenost, občutek olajšanja, presenečenost, razočaranje, zmedenost zaradi izgube občutka pripadnosti, strah, empatijo, skrb zaradi stikov z drugim staršem in zamero do staršev. Najbolj pogosto omenjeno čustvo je bila žalost, ki so jo omenili štirje intervjuvanci. Tudi glede doživljanja samega procesa ločitve sem dobila zelo različne odgovore. En intervjuvanec je ločitev doživljal kot težko preizkušnjo. Bil je razdvojen, ker je imel občutek, da mora izbirati, ali bo potegnil z mamo ali očetom, in tudi jezen, da se starša nista dovolj potrudila za ohranitev njunega odnosa. Štirje intervjuvanci niso razumeli, kaj ločitev sploh pomeni in zakaj je do nje prišlo, od katerih dva intervjuvanca od teh štirih ob ločitvi nista občutila posebnih občutkov; eden od njiju je ločitev celo ignoriral. Občutki, ki so jih intervjuvanci še navajali, so: šok, stres, strah, žalost, bolečina, zbežanost, izgubljenost in jeza do enega ali obeh staršev. Dva intervjuvanca sta izpostavila, da sta ločitev doživljala dokaj mirno in se hitro prilagodila novemu življenju. Eden od intervjuvancev je občutil neljubljenost s strani staršev zaradi ločitve in enemu se je zdelo, da mu starša z ločitvijo uničujeta otroštvo, čeprav vesta, da mu s tem škodujeta. Dva intervjuvanca sta bila zelo navezana na očeta in si nista želela, da bi se odselil. Enemu od njiju se je zdelo, da ga je oče zapustil. Doživljali so torej celo paleto različnih čustev, kar potrjuje besede Bingham (2006, str. 24), ki piše o tem, da so otroci, ko spoznajo, da se njihovi starši ločujejo, običajno čustveno zmedeni. Prvih nekaj tednov ali mesecev se čustva ves čas spreminjajo. Teorija, ki jo povzemam v teoretičnem delu, navaja podobne občutke otrok, kot so jih doživljali moji intervjuvanci. Nekateri avtorji dodajajo še nekaj občutkov, ki jih moji intervjuvanci niso navedli. Bingham (2006, str. 26) na primer piše, da mnogo mladostnikov opisuje občutek odrezanosti od celotne okolice, celo od najboljših prijateljev, česar moji intervjuvanci niso omenjali. Lüpkes (2012, str. 130, 131) navaja, da otroke ločenih staršev muči samozavest (Toliko lastnosti, zaradi katerih zdaj starši zmerjajo drug drugega, sem podedoval/-a po očetu/mami. Ali sem zato slab/-a?), sram (Moja družina ni delovala, a pri drugih je vse v redu. Ali sem zato izobčenec?), spolna identifikacija (Mama ima očeta za značilnega napihnjenega mača. In kaj sem jaz?) in tihe želje (Če bom močno verjel/-a v to, bo spet vse dobro, saj vendar sodimo skupaj.), česar moji intervjuvanci

prav tako niso omenili. Rada bi izpostavila še dva intervjuvanca, ki sta občutila veliko krivdo za ločitev, kar različni avtorji zelo poudarjajo. Bingham (2006, str. 26-29) na primer pravi, da je veliko mladih prepričanih, da so nekako krivi za ločitev. Sprašujejo se, ali bi mama in oče ostala skupaj, če bi se lepše obnašali, prosili za manj denarja ali preprosto bolj osrečili svoje starše. Včasih v prepirih staršev slišijo svoje ime in mislijo, da so starši jezni ali razburjeni zaradi njih, čeprav se morda le poizkušajo dogovoriti, kaj je najbolje za otroke.

Z intervjuvanci sem se med drugim pogovarjala o posledicah, za katere menijo, da jih je na njih pustila ločitev. En intervjuvanec meni, da je ločitev na njem pustila veliko pozitivnih in negativnih posledic. Izpostavil je, da je zaradi ločitve bolj trdna oseba, ki se lažje spopada z življenjskimi preizkušnjami; je zelo samostojen, manj zaupa ljudem in še posebej nasprotnemu spolu, je čustveno zaprt, ima težave z občutkom pripadnosti, ne zaupa v večno trajajoči ljubezenski odnos in ga je strah, da ga bo kdo prizadel. Dva intervjuvanca ne občutita izrazitih posledic ločitve. Eden od njiju pravi: *"Nimam nobenih izrazitih posledic (B22), le slabe spomine in uničeno otroštvo, ker se starša nista ločila takoj, ko sta se nehala razumeti (B23)"*. Eden od intervjuvancev meni, da je ločitev na njem pustila samo pozitivne posledice. Eden meni, da zaradi ločitve manj zaupa sebi in drugim. Eden mi je povedal, da izrazitih posledic pri samem sebi ne zazna, so pa posledice zaznali drugi, in sicer: *"Naj bi postala nekoliko bolj zaprta po ločitvi (D21). Verjetno spremeni tudi tisti naiven otroški pogled na ljubezen (D22). Mogoče sem bolj previdna v ljubezni, kot če ločitve ne bi bilo (D23)"*. Na večini intervjuvancev je ločitev torej pustila določene posledice, na kar opozarja Andrejč (2014, str. 29, 30), ki meni, da lahko izkušnja razveze staršev in njeni negativni vplivi v otroštvu tako kot druge negativne izkušnje v otroštvu na posameznika vplivajo dolgoročno, tudi na njegovo funkcioniranje v odraslosti. Dva intervjuvanca sta omenila strah oziroma previdnost v partnerskem odnosu, o čemer piše Gostečnik (2009, str. 125, 126), ki pravi, da otroci ločenih staršev v sebi velikokrat nosijo občutek strahu in manjvrednosti, saj je njihova originalna družina razpadla, kar se bo lahko predvsem pokazalo ob izbiri njihovega bodočega življenjskega partnerja. Tedaj se bodo lahko pojavili vsi stari strahovi. Strah jih bo npr., da jih bo njihov partner kar enostavno zapustil. Zato se bodo bali vsakega konflikta. Bali se bodo lahko celo izraziti svoja občutja, saj bodo vedno znova lahko doživljali, da niso sprejemljivi, da so njihove želje in potrebe preveč za partnerja, ki jih lahko zaradi tega tudi zapusti.

Charlish (1998, str. 85) pravi, da se moramo potruditi, da po ločitvi zagotovimo nadaljevanje prožnih stikov z obema roditeljema. Tudi Lüpkes (2012, str. 77) piše podobno, in sicer, da se morata partnerja, kakor hitro je ločitev izvedena, tudi fizično, sporazumeti, pri kom bodo v prihodnosti živeli otroci in kako naj se uredijo stiki (pravica do obiskovanja otrok), kar so starši mojih intervjuvancev kar dobro upoštevali, saj je sedem intervjuvancev imelo stike z očetom; en intervjuvanec prvi dve leti po ločitvi sicer ne, potem pa. Res pa je, da so bili pri enem intervjuvancu stiki zelo redki v puberteti. Eden mi je povedal, da je imel sčasoma vedno manj stikov, nato pa jih je popolnoma opustil. Sedem od osmih intervjuvancev mi je povedalo, da je njihova mama stike z očetom podpirala. En intervjuvanec mi je povedal, da je mama stike z očetom le odobraval: *"Mislim, da mami ni bilo všeč, da se dobivam z očetom (H63), ker je velikokrat grdo govorila o njem (H64) in imela kakšne cinične pripombe (H65), vseeno pa je rekla, da mi stikov ne bo prepovedala in da naj kar grem k njemu, če si tega želim (H66)"*. Večino mater je tudi zanimalo, kako stiki potekajo in kaj se na njih dogaja; dva intervjuvanca sta mi povedala, da njune mame potek stikov nikoli ni zanimal in ju nista nikoli nič vprašali glede tega. Podpiranje otrokovega odnosa z drugim staršem in zanimanje za potek stikov se mi zdi zelo pomembno, ker je otrok drugače postavljen v nelagodni položaj in ima lahko občutek, da se mora postaviti na stran enega starša ali na primer, da bo en starš jezen, če se bo imel lepo z drugim staršem. Skozi intervjuvanje sem ugotovila tudi, da bi lahko potegnili vzporednice s tem, koliko mama podpira in se zanima za stike in med otrokovim doživljanjem stikov ter tudi doživljanjem odnosa z očetom. Ko se mama za stike ni zanimala in je bila ob njih nezadovoljna, je otrok stike dojemal kot obvezo; očeta se je bal in ga ni dojemal kot očeta. Ko se je mama zanimala za potek stikov in jih tudi podpirala, pa so otroci stike z očetom doživljali pozitivno in tudi odnos z očetom doživljali dokaj dobro. Charlish (1998, str. 89, 90) piše o tem, da se je zaradi otrok vredno potruditi in se z njimi pogovoriti o obiskih pri roditelju, ki ne živi z njimi, ne da bi bili pri tem brez potrebe radovedni ali ljubosumni. S tem namreč pokažemo, da res odobravamo stike, ki jih imajo z drugim roditeljem, da jih sprejemamo in da bomo storili vse, da bi jih olajšali. Popolnoma naravno je, da otroke vprašamo, kaj so delali, kaj so jedli in ali so se lepo imeli. Vse, kar moramo narediti, je, da pokažemo prijateljsko zanimanje za to, kako so preživeli čas s svojim drugim roditeljem, in da jim, če to potrebujejo, ponudimo priložnost, da na glas spregovorijo o težavah, ki jih morda imajo z obiski. Dobro je, če jih spodbujamo, da tako pogosto, kot si želijo, tudi telefonirajo in pišejo kratka sporočila odsotnemu roditelju.

V teoriji se zelo poudarja, kako pomembno je, da starša ostaneta starša otroku tudi po ločitvi. Charlish (1998, str. 33) piše, da je življenjskega pomena, da se starši zavedajo, da jim je roditeljska vloga namenjena za vse življenje. Starševskega odnosa do otrok ni mogoče kar opustiti, ko enkrat ni več osebno osrečujoč in zadovoljiv. Pozitivno me je presenetilo dejstvo, da mi je večina intervjuvancev povedala, da se jim zdi, da sta tako oče kot mama po ločitvi ohranila starševsko funkcijo, kar kaže na to, da se ti starši očitno zavedajo, da je njihova starševska vloga dosmrtna.

Z intervjuvanci sem se med drugim pogovarjala tudi o tem, koliko so bili vključeni v odločitve o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi in kako so bili zadovoljni s stopnjo vključenosti. Eden od intervjuvancev je imel možnost izbirati bivališče, a ni imel te želje. Eden je lahko izbral, pri kom bo živel, ko je dopolnil dvanajst let, česar si je tudi želel. En intervjuvanec si je želel izbirati, a mu to ni bilo ponujeno; ostalih pet intervjuvancev ni želelo izbirati, pri kom bodo živeli po ločitvi, in jim ta možnost tudi ni bila ponujena. Pri ostalih odločitvah so trije intervjuvanci želeli sodelovati in tudi so. Trije so želeli sodelovati, a jim to ni bilo omogočeno. Dva nista želela sodelovati in jima to tudi ni bilo omogočeno. Pri izbiri bivališča torej prevladujejo tisti, ki bivališča niso želeli izbirati, a večini ta možnost tudi ni bila ponujena. Glede ostalih odločitev si je večina intervjuvancev želela sodelovati, a so lahko sodelovali le trije. Glede tega, ali naj bi bili otroci vključeni pri odločitvah, imajo avtorji različna mnenja. Robinson (1993, str. 266, 272, 274) navaja, da je več raziskav pokazalo, da lahko izključevanje otrok pri odločitvah vodi do vedenjskih težav pri teh otrocih, a vseeno meni, da mlajši otroci sploh ne bi smeli biti vprašani, pri katerem od staršev želijo živeti. Starejši otroci bi morali biti vprašani za mnenje, a končna odločitev bi naj bila še vedno odgovornost staršev. Otroku namreč ne smemo spodbujati, da bi se postavili na stran očeta ali mame. Glede stikov otroka s staršem, ki po ločitvi ne živi več z njim, Robinson pravi, da se morajo pri mlajših otrocih za termine stikov dogovoriti starši, starejši otroci pa se lahko ob podpori in pomoči glede terminov dogovarjajo tudi sami. Tudi Lüpkes (2012, str. 153, 154) pravi, da otroci pred puberteto pravzaprav sploh ne želijo o ničemer odločiti, saj je to zanje preveč obremenjujoče. Oni bi hoteli le živeti z obema staršema, kar pogosto tudi povedo in že s to željo zaidejo v konflikt, ker nove družinske okoliščine te želje ne morejo več uresničiti. Če otrokova želja ni uresničljiva, mu je treba to jasno razložiti. Tem besedam navkljub Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 34) pravi: "Ampak do besede je treba priti. Dati besedo drug drugemu.". Velja namreč, da je, kot pravi

Magajna (2008, str. 73), v delovnem odnosu soustvarjanja otrok v svet odraslih vključen kot "slišan sogovornik in dejavni sodelavec". Sama mislim, da je otroke treba vključiti v vse odločitve in pri tem ne obsojati njihovega mnenja. Potrebno pa jim je tudi ponuditi možnost, da pri odločitvah ne sodelujejo, če tega ne želijo.

Da bi starša po ločitvi uspela ohraniti čim bolj uspešen odnos, McGhee (2015, str. 55) svetuje, da naj na svoj odnos z bivšim partnerjem gledata tako, kot da se spreminja iz odnosa med možem in ženo v odnos dosmrtnih poslovnih partnerjev. Posel, ki ga imata od zdaj naprej med sabo, je vzgajati srečne in uspešne otroke. Za uspešen odnos med starši, ki skupaj vzgajajo otroke, je potrebno, da dasta starša na stran osebna čustva in mnenja, se oddaljita od močnih čustev, ostaneta osredotočena na nalogo pred sabo, sta spoštljiva drug do drugega, se naučita iskati kompromise in zmanjšujeta priložnosti za prepir. Način, kako starša komunicirata po ločitvi in v kakšnem odnosu sta, se je izkazal za zelo pomembnega tudi v moji raziskavi, saj sem ugotovila, da so intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala, dogovarjanje med staršema doživljali zelo pozitivno in razlike med vzgojnimi pristopi očeta in mame kot običajne in nemoteče. Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, so se pojavili nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema ter zaznavanje razlik v vzgoji pri avtoriteti, komunikaciji in dojetanju obeh staršev. Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša vpričo otroka, je to vodilo do negativnih občutkov, kot so slabo počutje in podoživljanje preprirov staršev, ko so še vsi živeli skupaj.

Če bi se danes diplomskega dela lotila še enkrat, bi kar nekaj stvari naredila enako, določenih stvari pa bi se lotila malce drugače. Glede na namen mojega raziskovanja, mislim, da sem izbrala pravo vrsto raziskave. Tudi način pridobivanja gradiva z delno strukturiranimi intervjuji se mi zdi ustrezen, saj mislim, da sem tako od intervjuvancev izvedela največ, kar sem lahko. Oviro je predstavljalo to, da me veliko intervjuvancev ni dobro ali pa me sploh ni poznalo, ločitev pa je precej osebna zadeva in zato se mi zdi, da se jih veliko ni tako razgovorilo, kot bi se, če bi jih intervjuval nekdo, ki ga zelo dobro poznajo in mu zaupajo. Glede okolja za intervjuje se mi zdi ustrezno, da sem se z vsakim intervjuvancem dogovorila za kraj, ki njemu najbolj ustreza. Tudi vzorec raziskave se mi zdi za moj namen raziskave dovolj velik, a morda bi lahko intervjuvala še koga moškega spola, čeprav primerjanje spola ni bil prvotni namen mojega

diplomskega dela. Če bi se odločila za primerjanje, bi moral biti tudi vzorec verjetno večji. Pri populaciji imam manjše pomisleke glede starosti mojih intervjuvancev. Mogoče bi se bilo zanimivo lotiti intervjuvanja mlajših oseb, saj bi bil njihov spomin na ločitev tako bolj svež. Res pa je, da mlajših oseb morda ne bi bilo toliko smiselno spraševati o njihovem današnjem pogledu na ločitev. Če bi se intervjuvanja lotila še enkrat, bi intervjuvance vprašala tudi, kaj so pogrešali s strani staršev, socialnih delavcev ali koga drugega in kaj mislijo, da bi jim v procesu ločitve najbolj pomagalo. Tako bi lahko prišla do bolj konkretnih predlogov, kako otrokom čim bolj olajšati celotno situacijo. Zanimivo bi bilo intervjuvati tudi starše teh otrok, da bi spoznala še njihovo perspektivo in doživljanje. Končna obdelava in analiza podatkov, ki sem jih pridobila z intervjuji, mi je vzela kar veliko časa, tako da bi (če bi se stvari lotila še enkrat od začetka) kakšno raziskovalno vprašanje morda izpustila.

6 SKLEPI

Na podlagi intervjujev, ki sem jih opravila z osmimi intervjuvanci, sem prišla do naslednjih sklepov:

- 6 intervjuvancev je bilo z resnico o ločitvi soočeno v pogovoru z mamo, dva intervjuvanca pa sta bila deležna tudi pogovora z očetom.
- Poleg pogovora so intervjuvanci začeli sumiti, da se bosta starša ločila tudi na druge načine (odsotnost očeta od doma, odselitev očeta, odselitev otroka skupaj z mamo).
- Ko so intervjuvanci izvedeli za ločitev, so se počutili zelo različno. Omenjali so šok, strah, veselje, jezo, žalost, zmedenost, občutek olajšanja, presenečenost, razočaranje, zmedenost zaradi izgube občutka pripadnosti, strah, empatijo, skrb zaradi stikov z drugim staršem in zamero do staršev.
- Najbolj pogosto doživeto čustvo ob soočenju z ločitvijo je bila žalost.
- Tri intervjuvance je bilo strah postavljati vprašanja staršem, ko so izvedeli za ločitev.
- Štirje intervjuvanci niso razumeli, kaj ločitev sploh pomeni in zakaj je do nje prišlo, od česar dva intervjuvanca od teh štirih ob ločitvi nista občutila posebnih občutkov; eden od njiju je ločitev ignoriral.
- Proces ločitve so intervjuvanci doživljali zelo različno. Omenjali so težko preizkušnjo, razdvojenost, jezo, da se starša nista potrudila za ohranitev odnosa, občutek krivde, šok, stres, strah, žalost, bolečino, zbežanost, izgubljenost, jezo do enega ali obeh staršev, občutek neljubljenosti s strani staršev in občutek zapustitve s strani očeta.
- Dva intervjuvanca sta izpostavila, da sta ločitev doživljala dokaj mirno in se hitro prilagodila novemu življenju.
- Večina intervjuvancev danes odločitev staršev za ločitev podpira.
- Sedem od osmih intervjuvancev ima danes drugačen pogled na ločitev kot takrat, ko je do nje prišlo.
- Intervjuvanec, ki je bil deležen zelo podrobne obrazložitve pomena ločitve in tega, kaj to pomeni za nadaljnje življenje, ter je bil prisoten pri zelo malo prepirih med staršema, svojega takratnega pogleda na ločitev do danes ni spremenil in je že kot otrok ločitev doživljal kot nekaj običajnega.

- Dva intervjuvanca sta kot opažene spremembe ob ločitvi navedla več preživetega časa s staršema; ostali so navajali spremembe, povezane z menjavo okolja in novim partnerjem starša.
- Dva intervjuvanca sta po ločitvi dobila očima, katerega je en intervjuvanec zelo dobro sprejel, drugi pa se je prilagodil.
- Pet intervjuvancev se je ob ločitvi odselilo od očeta skupaj z mamo; trije so ohranili isto okolje kot do ločitve.
- Dva intervjuvanca sta bila zaradi selitve primorana zamenjati osnovno šolo in oba sta posledično tudi izgubila prijatelje iz prejšnjega okolja.
- Vsak od intervjuvancev je spremembe, povezane z menjavo okolja, sprejel na svoj način. Eden od njih, ki je zamenjal osnovno šolo, ter se pogosto selil, je spremembe sprejel z veliko težavo; druga dva intervjuvanca, ki sta ohranila isto okolje, sta spremembe zelo dobro sprejela.
- Vsak od intervjuvancev je spremembe po ločitvi sprejel na svoj način. Nekateri zelo dobro in hitro, drugi z večjimi težavami. Eden od njih, ki je zamenjal osnovno šolo, ter se pogosto selil, je spremembe sprejel z veliko težavo. Dva intervjuvanca, ki sta ohranila isto okolje, sta spremembe zelo dobro sprejela.
- Vsi intervjuvanci so po ločitvi živeli z mamo, razen enega, ki je po polnoletnosti živel z očetom.
- Sedem intervjuvancev je imelo stike z očetom, en intervjuvanec pa prvi dve leti po ločitvi ne, potem pa.
- Pri enem intervjuvancu so bili stiki zelo redki v puberteti; eden je imel sčasoma vedno manj stikov, nato pa jih je popolnoma opustil.
- Stiki z odsotnim staršem so bili izvedeni zelo različno. Pri večini so se stiki izvajali med vikendi, pri nekaterih vsak vikend, pri drugih vsak drugi vikend in podobno.
- Sedem od osmih mam je stike otroka z očetom podpiralo; ena mama je stike z očetom le odobraval.
- Šest mam je zanimalo, kako stiki potekajo in kaj se na njih dogaja, dveh pa potek stikov nikoli ni zanimal in otroka nista nikoli nič vprašali glede tega.
- Skoraj vsi intervjuvanci so stike z očetom dojemali pozitivno, razen enega intervjuvanca, ki je stike doživljal kot obvezo in je nestrpno pričakoval konec vsakega stika.

- V primeru, ko se mama za stike ni zanimala in je bila ob njih nezadovoljna, je otrok stike dojemal kot obvezo; očeta se je bal in ga ni dojemal kot očeta.
- V primerih, ko se je mama zanimala za potek stikov in jih tudi podpirala, so otroci stike z očetom doživljali pozitivno in tudi odnos z očetom doživljajo dokaj dobro.
- Intervjuvanci so odnos z očetom doživljali dokaj različno. Dva intervjuvanca sta očeta po ločitvi doživljala kot prijatelja, a tudi kot starša, medtem ko je eden izpostavil, da je očeta po ločitvi doživljal le kot prijatelja in nič več kot starša. Dva intervjuvanca sta bila z očetom še v kar dobrem odnosu, a je bila njihova povezava šibkejša kot povezava z mamo. En intervjuvanec se je zaradi očeta počutil zelo varno zaradi materialne preskrbljenosti, drugače pa se je z očetom veliko prepiral in odnos z njim označil kot zaprt. En intervjuvanec je povedal, da se je očeta bal in mu tudi zameril.
- Večini intervjuvancev se zdi, da je njihov oče po ločitvi ohranil starševsko funkcijo, razen dveh, ki menita, da jo je po ločitvi opustil.
- Približno polovica intervjuvancev je imela po ločitvi dobro in pogosto komunikacijo z očetom, druga polovica pa je imela precej redko komunikacijo.
- Večina intervjuvancev mi je povedala, da se je avtoriteta njihovega očeta po ločitvi spremenila. Štirje očetje so bili po ločitvi veliko bolj popustljivi kot prej.
- Pri večini intervjuvancev ciljev in načrtov z očetom ni bilo. Dva intervjuvanca sta izpostavila prisotnost nedogovorjenih ciljev, postavljenih s strani očeta.
- Pri večini intervjuvancev po ločitvi pri očetu ni bilo pravil oziroma so bila vsaj manj striktno določena kot pri mami. Dva intervjuvanca sta izpostavila veliko pravil, ki niso bila dogovorjena.
- Pri večini intervjuvancev, pri katerih je bil oče po ločitvi bolj popustljiv kot pred ločitvijo, pravil in ciljev ni bilo ali pa so bila manj striktno določena kot pri mami.
- Večina mam je po ločitvi ohranila starševsko funkcijo.
- Vsi intervjuvanci so odnos z mamo opisovali pozitivno kot dober odnos.
- En intervjuvanec je izpostavil primoranost k hitri samostojnosti zaradi mamine pogoste odsotnosti od doma.
- Komunikacija z mamo je pri večini intervjuvancev ostala nespremenjena.

- Komunikacija z mamo je bila pogosta, odprta, dobra, s poslušanjem in upoštevanjem in podobno. Le en intervjuvanec je izpostavil, da mama njegovega mnenja nikoli ni upoštevala.
- Pri mamah je bilo po ločitvi prisotno veliko več načrtov in ciljev kot pri očetih.
- Pri večini intervjuvancev so bili načrti in cilji pri mami dogovorjeni.
- Avtoriteta mam je pri večini intervjuvancev ostala nespremenjena.
- Pri večini intervjuvancev je bilo pri mami prisotnih veliko pravil in pri večini so bila ta pravila nedogovorjena.
- Intervjuvanci, ki so navajali dobro in odprto komunikacijo z mamo, so tudi odnos z mamo opredelili kot dober.
- Eden od intervjuvancev je imel možnost izbirati bivališče, a ni imel te želje. Eden je lahko izbral, pri kom bo živel, ko je dopolnil dvanajst let, česar si je tudi želel. En intervjuvanec si je želel izbirati, a mu to ni bilo ponujeno. Ostalih pet intervjuvancev ni želelo izbirati, pri kom bodo živeli po ločitvi, in jim ta možnost tudi ni bila ponujena. Torej sta le dva intervjuvanca želela izbirata bivališče in le dva sta imela možnost izbirati bivališče.
- Pri ostalih odločitvah so trije intervjuvanci želeli sodelovati in tudi so. Trije so želeli sodelovati, a jim to ni bilo omogočeno, dva pa nista želela sodelovati in jima to tudi ni bilo omogočeno. Torej je šest intervjuvancev želelo sodelovati pri odločitvah in trije so imeli možnost sodelovati pri odločitvah.
- Razlogi za odsotnost želje po sodelovanju pri izbiri bivališča in drugih odločitvah so bili prenizka starost, občutek nezrelosti in občutek, da bi se kateremu od staršev zamerili.
- Vsi intervjuvanci so opazili razlike med vzgojnimi pristopi mame in očeta.
- Nekateri intervjuvanci so te razlike dojemali kot nekaj običajnega in nemotečega; nekateri so jih kar težko sprejeli.
- Enemu intervjuvancu so bile razlike všeč, saj jih je na nek način izkoriščal.
- Dogovarjanje med staršema po ločitvi so intervjuvanci doživljali precej različno. Štirje intervjuvanci so povedali, da so njihovi starši komunicirali razumno. Pri dveh je bila komunikacija med staršema zelo redkobesedna in je potekala preko telefona. Pri enem sta se starša pogovarjala samo po potrebi, pri čemer je bil posrednik otrok, kar mu je sicer ugajalo. Pri enem intervjuvancu sta se starša tudi po ločitvi zelo veliko prepirala.

- Intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala, so dogovarjanje med staršema doživljali zelo pozitivno, razlike med vzgojnimi pristopi očeta in mame pa kot običajne in nemoteče.
- Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, so se pojavili nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema ter zaznavanje razlik v vzgoji pri avtoriteti, komunikaciji in dojemanju obeh staršev.
- Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša vpričo otroka, je to vodilo do negativnih občutkov, kot so slabo počutje in podoživljanje prepиров staršev, ko so še vsi živeli skupaj.

7 PREDLOGI

Ugotovitve, do katerih sem prišla v teku moje raziskave, bom posredovala moji mentorici na učni bazi iz 3. letnika. Predlagala ji bom, da povzetek ugotovitev in mojih predlogov, ki ga bom pripravila, posreduje svojim kolegom (in ti svojim uporabnikom, če se jim bo zdelo to smiselno), predvsem tistim, ki delajo na področju razvez, in pa tudi staršem, ki k njej prihajajo v zvezi z razveznim in ločitvenim postopkom. Strokovnim delavcem predlagam predvsem to, da staršem povedo, da je ločitev težka preizkušnja ne le zanje, ampak tudi za njihove otroke, in jih podprejo, da bodo lahko otrokom pomagali, da bodo vse skupaj čim lažje prenesli in občutili čim manj posledic. Podprejo jih lahko z naslednjimi predlogi, do katerih sem prišla na podlagi prebrane literature ter izvedbe in analize osmih intervjujev:

- Vpričo otroka se poskusite čim manj prepirati.
- Otroku resnice o ločitvi ne skrivajte predolgo, saj bo verjetno sumil, da se nekaj dogaja, a ne bo razumel kaj.
- Otroku podrobno, njegovi starosti primerno, obrazložite, kaj ločitev pomeni, in povejte, da vam lahko zastavi kakršnokoli vprašanje.
- Otroku zagotovite, da ga starša ne bosta zapustila, ampak bosta ostala njegova starša in bosta poskusila, da bo občutil čim manj posledic. Povejte mu, da ga imate še vedno radi in da ima lahko on še vedno rad oba starša, čeprav onadva ne bosta več živela skupaj.
- Otroku zagotovite, da nikakor ni kriv za razpad zveze in ne more vplivati na to, ali bosta starša kdaj zopet skupaj. Povejte mu, da se ločujete zato, da bo sčasoma vsem boljše.
- Sprejmite vse občutke otroka in mu povejte, da ni nič narobe, da se zaradi ločitve počuti tako, kot se.
- Po ločitvi poskusite preživeti čim več časa z otrokom. Naj otrok ne dobi občutka, da ste ga zapustili.
- Če se mora otrok odseliti, poskusite, da ohrani isti vrtec ali osnovno šolo. Če je to neizogibno, mu pomagajte, da ohrani stik s prejšnjimi prijatelji in vzpostavi stik z novimi.

- Starš, ki ne živi več z otrokom, naj z njim ohranja stike, ki naj bodo redni, kvalitetno preživeti in dogovorjeni tako, da bodo otrokovim obveznostim in željam čim bolj ustrezali.
- Drugi starš naj poskuša stike podpirati in se zanimati za njihov potek.
- Ne obrekujte in zaničujte drugega starša pred otrokom.
- Povejte otroku, da ima lahko rad oba starša in da mu ni treba izbirati ene strani.
- Ohranite starševsko funkcijo tudi po ločitvi in ne bodite le otrokov prijatelj. Otrok mora imeti občutek, da ste še vedno njegov starš.
- Po ločitvi ne bodite veliko bolj popustljivi kot prej in otroka ne podkupujte ter obračajte na svojo stran.
- Potrudite se, da z otrokom po ločitvi ohranite ali vzpostavite čim boljši odnos. Z njim se pogovarjajte, dogovarjajte, ga aktivno poslušajte in upoštevajte njegovo mnenje.
- Po ločitvi poskusite ostati vključeni v otrokovo odraščanje. Z njim se dogovarjajte o ciljnih in načrtih.
- Če imate novega partnerja, otroku razložite, kdo je to, drugi starš pa naj otroku zagotovi, da ima lahko rad tudi novega partnerja očeta ali mame.
- Novemu partnerju ne dajte prednosti pred otrokom.
- Otroku ponudite možnost, da pove, pri kom bi rad živel, in mu povejte, da mu ne boste zamerili, če ne izbere vas. Dajte mu tudi možnost, da svojega mnenja ne izrazi.
- Otroku ponudite možnost, da sodeluje tudi pri drugih odločitvah v zvezi z življenjem po ločitvi, če želi, in poskusite upoštevati njegovo mnenje.
- Po ločitvi naj starša poskusita imeti čim bolj podoben vzgojni pristop (jaz predlagam dogovorni pristop), saj je lahko otrok v nasprotnem primeru zelo zmeden. Glede razlik, ki vseeno obstajajo, otroku povejte, da se mora pri vas držati nekih pravil, pri drugem staršu pa drugih. Vzgojnega pristopa drugega starša ne zaničujte.
- Po ločitvi poskušajta starša čim bolj razumno komunicirati in čim boljše sodelovati v dobro otroka. Čeprav se na osebni ravni morda ne razumeta, morata delovati kot čim bolj složen starševski par.

8 ZAKLJUČEK

Z diplomskim delom sem se želela osredotočiti predvsem na otrokovo doživljanje same ločitve, na spremembe, ki jih je ločitev prinesla, na stike in vzgojo po ločitvi, vključenost otroka v odločitve in na dogovarjanje staršev po ločitvi. Z intervjuvanjem osmih oseb, katerih starši so se med njihovim četrtem in štirinajstim letom ločili, sem ugotovila, da so intervjuvanci ločitev doživljali zelo različno, a so bila večini skupna čustva, ki jih običajno označimo kot negativna, torej gre za predvsem negativno izkušnjo, ki se dotakne vsakega otroka. Prav zato menim, da je potrebno otroku podrobno razložiti, kaj ločitev pomeni, in mu zagotoviti, da se bomo potrudili, da bo občutil čim manj posledic, in najpomembneje, ostati njihovi starši tudi po ločitvi. Menim, da se tega dandanes še vedno zaveda premalo staršev. Kar šest mojih intervjuvancev je bilo namreč z resnico o ločitvi soočenih le preko pogovora z mamo. Dokaz pomembnosti podrobnega obrazložitve tega, kaj ločitev pomeni, je intervjuvanec, ki je bil deležen zelo podrobne obrazložitve pomena ločitve in tega, kaj to pomeni za nadaljnje življenje, ter je bil prisoten pri zelo malo prepirih med staršema in je edini, ki svojega takratnega pogleda na ločitev do danes ni spremenil, ter je že kot otrok ločitev doživljal kot nekaj običajnega.

Glede sprememb, ki jih je prinesla ločitev, je večina intervjuvancev navajala spremembe, povezane z menjavo okolja. Vsi intervjuvanci so po ločitvi živeli z mamo, razen enega, ki je po polnoletnosti živel z očetom. Pet jih je bilo primorano zamenjati okolje, v katerem so prej živeli, trije pa so ostali v istem okolju. Vsak od intervjuvancev je spremembe ob ločitvi sprejel na svoj način. Nekateri zelo dobro in hitro, drugi z večjimi težavami. Vsekakor mislim, da bi moralo biti sprememb za otroke čim manj; posledično jih bodo otroci tudi lažje sprejeli.

Sedem mojih intervjuvancev je imelo stike z očetom, en intervjuvanec pa prvi dve leti po ločitvi ne, potem pa. Stiki so se izvajali zelo različno, večinoma med vikendi. Skoraj vsi intervjuvanci so stike z očetom dojemali pozitivno, kar še bolj dokazuje, da se stiki s staršem, ki ne živi več z otrokom, morajo ohranjati, saj si jih otroci želijo.

Večina mojih intervjuvancev ni želela izbirati, pri kom bi radi živeli po ločitvi, in jim ta možnost tudi ni bila ponujena. Pri ostalih odločitvah so trije intervjuvanci želeli sodelovati in tudi so. Trije so želeli sodelovati, a jim to ni bilo omogočeno, dva pa nista želela sodelovati in jima to tudi ni bilo omogočeno. Menim, da bi morali starši otroku vedno ponuditi možnost, da sodeluje pri odločitvah, in mu povedati, da mu ne bodo zamerili ne glede na to, kako se bo odločil glede česa. Dati mu morajo tudi možnost, da se odloči, da svojega mnenja ne bo podal, če tega ne želi.

Vsi moji intervjuvanci so opazili razlike med vzgojnimi pristopi mame in očeta. Nekateri so te razlike dojemali kot nekaj običajnega in nemotečega, nekateri pa so jih kar težko sprejeli. Glede razlik med vzgojnimi pristopi mislim, da bi jih moralo biti čim manj, saj otroka zbegajo in kmalu ne ve več, kaj lahko in kaj ne. Seveda je običajno, da do vsaj minimalnih razlik pride, pri čemer se mi zdi zelo pomembno, da starši otroku razložijo, da mora upoštevati oba starša in ne zaničujejo vzgojnega pristopa drugega starša.

Dogovarjanje med staršema po ločitvi so intervjuvanci doživljali precej različno. Intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala, so dogovarjanje med staršema doživljali zelo pozitivno in razlike med vzgojnimi pristopi

očeta in mame kot običajne in nemoteče. Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, so se pojavili nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema. Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša vpričo otroka pa je to vodilo do negativnih občutkov. V kakšnem odnosu sta starša po ločitvi, je torej ključnega pomena. Čeprav imata lahko med seboj veliko nerazčiščenih stvari in sta morda jezna drug na drugega, menim, da se morata zaradi otroka potruditi in poskusiti sodelovati kot čim bolj složna starša.

Upam, da bom z diplomskim delom lahko pomagala staršem in strokovnim delavcem, ki so v stiku s starši, ki se ločujejo, da bi bolje razumeli, kaj otroci ločenih staršev preživljajo, in bi ravnali tako, da bi vse skupaj čim lažje prenesli ter sprejemali take odločitve, ki so v korist otrok, kar je bil tudi namen tega diplomskega dela.

9 UPORABLJENA LITERATURA

Andrejč, A. (2014). Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike. *Socialno delo*, 53(1), 25-41. Pridobljeno 10.1.2018 s

[https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QMDJ47FR/?euapi=1&query=%27keywords%3dnegativni+u%C4%8Dinki+razveze+star%C5%A1ev+na+otroke+in+mladostnike%27&pageSize=25)

[QMDJ47FR/?euapi=1&query=%27keywords%3dnegativni+u%C4%8Dinki+razveze+star%C5%A1ev+na+otroke+in+mladostnike%27&pageSize=25](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QMDJ47FR/?euapi=1&query=%27keywords%3dnegativni+u%C4%8Dinki+razveze+star%C5%A1ev+na+otroke+in+mladostnike%27&pageSize=25)

Barnes, G., G. (1998). *Family Therapy in Changing Times*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire RG21 6XS and London: MACMILLAN PRESS LTD

Bingham, J. (2006). *Zakaj se družine razidejo?*. Ljubljana: Grlica.

Clark, C. D. (2011). *In A Younger Voice. Doing Child-Centered Qualitative Research*. Oxford, New York: Oxford University Press, Inc.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (2011). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Charlis, A. (1998). *Med dvema ognjema*. Ljubljana: DZS.

Dodič, D. (2016). *Ločitev*. Ljubljana: Corason. – (Zbirka Vodniki za vsako družino)

Dogenik, S. (2013). Primer uporabe slikovnega podpornega gradiva pri delu z učenci in straši v posvetovalnici. V T. Kodele & N. Mešl (ur.), *OTROKOV glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše* (str. 192-207). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Gehart, D. (2007). Creating space for Children's Voices: A Collaborative and Playful Approach to Working with Children and Families. V Anderson, H., Gehart, D. (ur.). *Collaborative Therapy* (str. 183-197). New York, London: Routledge.

- Goldstein, S., Solnit, A. J. (1984). *Divorce and Your Child: Practical Suggestions for Parents*. New Haven and London: Yale University Press.
- Glasser, W. (2002), *Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stiki z njimi*. Radovljica: Mca.
- Golobič, K. B. (2013). Upoštevanje otrokovega glasu je kulturno dejanje. V T. Kodele & N. Mešl (ur.), *OTROKOV glas v procesu učenja in pomoči: priročnik za vrtce, šole in starše* (str. 41–64). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Gordon, T. (1983). *Trening večje učinkovitosti za učitelje*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Gostečnik, C. (2009). *Me imata kaj rada*. Ljubljana: Brat Frančišek, Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2014). *So res vsega krivi starši?*. Ljubljana: Brat Frančišek, Teološka fakulteta, Frančiškanski družinski inštitut.
- Košiček, M. (1993). *Zakon na razpotju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Košiček, M. & Košiček, T. (1980). *Starši-nestarši: kako se starši sprevržejo v antistarše*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Lüpkes, S. (2012). *Zapuščam te: Priročnik za odhajajoče*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Magajna, L., Kavkler, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Pečjak, S., Bregar Golobič, K. (2008). *Učne težave v osnovni šoli. Koncept dela*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
Pridobljeno 6.2.2018 s
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf
- McGhee, C. (2015). *Vzgajati ločeno: kako lahko ločeni in razvezani starši vzgojijo srečne in brezskrbne otroke*. Grosuplje: Svetovalno izobraževalni center MIT.
- Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I. del*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Mesec, B. (2014/2015), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Kvalitativne raziskave*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (druga izdaja).
- Miller, K. (2000). *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.
- Poštrak, M. (2015), Koncepti socialnega dela z mladimi. Revija *Socialno delo*, 54(5), 269-280. Pridobljeno 19.2.2018 s
file:///C:/Users/Veronika/Downloads/Koncepti_URN_NBN_SI_DOC-6I9TMWUA.pdf.
- Poštrak, M. (2016), Zapiski predavanj pri predmetu Koncepti socialnega dela z mladimi, UL, Fakulteta za socialno delo.
- Robinson, M. (1993). *Family transformation through divorce and remarriage: a systemic approach*. London: Routledge Publication.
- Statistični urad Republike Slovenije. (b.d.). *Osnovni podatki o razvezah zakonskih zvez (absolutni podatki in kazalniki), statistične regije, Slovenija, letno*. Pridobljeno 9.1.2018 s
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05M4004S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/36_Razveze/10_05M40_razveze-RE-OBC/&lang=2
- Stražar, N. (2007). Bolečina in izziv ločitvenega procesa. *Socialna pedagogika (Ljubljana)*, letnik 11, številka 2, str. 213-235. Pridobljeno 8.1.2018 s
<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-WBMMR8FR/?euapi=1&query=%27keywords%3dbole%C4%8Dina+in+izziv+lo%C4%8Ditvenega+procesa%27&pageSize=25>
- Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucky, V., Križan Lipnik, A., Černetič, M., Perpar, I. & Valenčak, K. (2009). *Otrok in ločitev staršev: Da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Založba Otroci.
- Tepavšević, Ž. (2005). Razveza zakonske zveze in uspešnost svetovanja zakoncem na CSD Ljubljana – Šiška. *Socialno delo*, 44(3), 211-222. Pridobljeno 31.1.2018 s
[https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RUSQV9SD/?euapi=1&query=%27keywords%3drazveza+zakonske+zveze+in+uspe%](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RUSQV9SD/?euapi=1&query=%27keywords%3drazveza+zakonske+zveze+in+uspe%27)

C5%A1nost+svetovanja+zakoncem+na+csd+ljubljana+-
+%C5%A1i%C5%A1ka%27&pageSize=25

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (ZZZDR-UPB1) (2004). Ur. l. RS 69/2004.

Zupančič, K. (1999). *Družinsko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

10 PRILOGE

10.1 VPRAŠANJA ZA INTERVJU

1. Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?
2. Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?
3. Kako si izvedel_a za ločitev?
4. Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?
5. Kako si doživljal_a sam proces ločitve?
6. Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?
7. Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?
8. Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?
9. Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?
10. Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?
11. Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?
12. Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?
13. Kako si se počutil_a ob tem?
14. Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?
15. Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?
16. Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?
17. Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?
18. Če ja, na kakšen način?
19. Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?
20. Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?
21. Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?
22. Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?
23. Kako pa z očetom?
24. Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?
 - 24b. Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?
 - 24c. Kako si se počutil_a ob tem?
25. Kaj pa glede odnosa z očetom?
 - 25b. Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?
 - 25c. Kako si se počutil_a ob tem?
26. Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?
27. Navedi kakšen primer.
28. Kako je to argumentirala?
29. Kaj pa oče?
30. Navedi kakšen primer.
31. Kako je to argumentiral?
32. Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?
 - 32b. O katerih?
33. Kaj pa oče?
 - 33b. O katerih?
34. Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?
35. In z očetom?
36. Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?
37. In z očetom?
38. Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?
39. Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?
40. Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?
41. Kako si se ob tem počutil_a?

10.2 INTERVJU A

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Ločila sta se, ko sem bila stara 6 let/ (A1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

Spomnim se, da sta se /prepirala zelo dolgo časa/ (A2), dejansko /narazen pa sta šla kar naenkrat, čez noč/ (A3) /in to brez sodišč/ (A4).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

Pravzaprav sem /izvedela, ko sva se z mamo čez noč odselili/ (A5). Že, ko sem prišla iz vrtca sem videla, da mama pakira najine obleke, ampak /si nisem upala nič vprašati/ (A6). Očeta takrat ni bilo doma. Ko se je stemnilo mi je /mama rekla, da se bova odselili, ker se bosta z očetom ločila./ (A7) Rekla je, da bova sedaj živeli sami, nekje drugje in potem sva kar šli.

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Bila sem zelo šokirana, čeprav sem vedela, da nista v dobrih odnosih./ (A8) Bila sem tudi /zelo prestrašena/ (A9), /jezna/ (A10) in /zmedena, ker nisem imela več občutka pripadnosti/ (A11). /Skrbelo me je tudi, ker nisem vedela kako bo z obiski drugega starša./ (A12)

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

/Bilo je zelo težko/ (A13), ker /sem imela občutek, da moram biti na strani enega od staršev in da mi bo drugi zameril, če ne bom na njegovi/ (A14). /Zelo sem bila razdvojena/ (A15). /Imela sem tudi občutek, da se to dogaja zaradi mene/ (A16), vendar še danes ne znam pojasniti zakaj. /Bila sem tudi zelo jezna na oba, ker se nista dovolj potrudila, da bi ostala skupaj in bila v dobrih odnosih/ (A17).

5a. Torej, če sem te prav razumela, si imela med drugim tudi občutek krivde?

Ja ja, /zelo pogosto sem imela občutek krivde. Da sem jaz kriva, da se vse to sploh dogaja/ A18).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Vesela sem, da sta se odločila kot sta se/ (A19), /ker sta bila po tem v veliko boljših odnosih/ (A20). /Tudi njun odnos do mene se je spremenil, na pozitivno/ (A21), ker /sta mi posvečala več časa/ (A22). Tudi /čas z vsakim posebej je bil bolj izkoriščen/ (A23) /in večinoma manj napet kot prej, ko smo bili še skupaj/ (A24). Glede na to da sem jima /v otroštvu mogoče zamerila, da se nista potrudila vsaj zaradi mene/ (A25), /danes to odločitev zelo podpiram/ (A26), ker /mislim, da bi se počutila še bolj krivo, če bi ostala skupaj zaradi mene/ (A27), glede na to da skupaj nista mogla funkcionirati. /Noben od nas ne bi bil srečen, če bi prisilno vztrajala v tem odnosu/ (A28).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Ja zelo se razlikuje/ (A29). /Takrat sem imela občutek krivde/ (A30), /danes ga nimam več/ (A31), ker /vem, da se nista ločila zaradi mene, ampak samo zaradi njunega odnosa in nestrinjanja/ (A32). Delala sem razliko med njima (A33), /vedno sem krivila očeta in gojila zamere do njega/ (A34), /mamo pa sem branila za vsako stvar/ (A35). /Danes vem, da sta bila za to potrebna oba, da je imel vsak svoje napake in da sta se vseeno trudila najbolj kakor sta se znala/ (A36), /čeprav se mi takrat to ni zdelo niti malo/ (A37).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

/Verjetno, da bi bila drugačna/ (A38), /saj po mojem mnenju to zelo vpliva na otroka in njegov psihični razvoj/ (A39). /Meni je ločitev pustila veliko pozitivnih in negativnih posledic, to sem začela opazovati zadnje leto/ (A40). /Zaradi ločenega načina življenja in vseh s tem povezanih situacij, se mi zdi, da sem

bolj trdna oseba/ (A41), /lažje se znam spopasti s težjimi preizkušnjami v življenju/ (A42). Opažam pa tudi, da /sem verjetno zaradi tega manj zaupljiva do ljudi/ (A43), /še posebno do nasprotnega spola, takoj sem pripravljena na obrambo/ (A44). /Zelo sem čustveno zaprta/ (A45). Strah, da bi bila prizadeta/ (A46), če bi mi oseba prišla do živega. /Težko tudi čutim pripadnost v neki skupini ljudi npr. družina, prijatelji, sodelavci, ali pri partnerju/ (A47). /Težko verjamem, da bi lahko nek odnos trajal večno, še pred začetkom najdem razlog da se bo končal/ (A48).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Pri mami/ (A49), /očeta pa sem videla kadarkoli je on želel/ (A50).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Veliko sem se selila/ (A51). /Najtežje je bilo priti v drugo regijo, zaradi naglasa/ (A52), /še posebno se je bilo težko navaditi mesta in na življenje v bloku, ker smo prej živeli v hiši na vasi/ (A53). /Morala sem tudi zamenjati osnovno šolo v 2. razredu/ (A54) /in se tako vklopiti z novimi sošolci/ (A55).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Sprejela sem jih dokaj lahko/ (A56), ker ni bilo druge izbire/ (A57), /sem se pa zato zelo zaprla vase/ (A58).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ne/ (A59). /To je bilo nekako logično, da bom ostala pri mami/ (A60).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/V redu, ker po spominu se nisem rabila sama odločit, da se nebi komu zamerila. To mi je bilo všeč/ (A61).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ne, nihče me ni nič vprašal/ (A62).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Ne/ (A63), vse se je samo zelo hitro odvijalo.

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ne, ni bilo upoštevano./ (A64)

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Ja/ (A65), /samo pri tem ne, pri komu naj ostanem/ (A66).

18. *Če ja, na kakšen način?*

/Želela sem si ostati vsaj v istem okolju, na isti šoli, a se moja želja ni izpolnila/ (A67). Ni se izšlo, da ostanemo skupaj.

19. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Ja./ (A68)

20. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Glede stikov ni bilo postavljenih nobenih posebnih pravil/ (A69), zato /sem imela kar pogoste stike z očetom. Na začetku sva se videvala dokaj pogosto/ (A70), /čim sem začela odraščati in sem prišla v puberteto, so se stiki zelo zmanjšali, na približno 1x do 2x mesečno/ (A71). /Vedno sem bila zelo vesela, kadar sva se z očetom dobila/ (A72), /vendar po koncu skupnega druženja sem bila vedno slabe volje/ (A73), /zato ker je šel in ker nisem vedela, kdaj ga bom spet videla, če ga bom/ (A74) in zato ker /sem imela vedno občutek krivde, ko sem odšla od njega, ker bo on ostal sam/ (A75), /ker mi je dal denar, da nebo on ostal brez/ (A76), /ker je govoril grdo čez mami/ (A77) in podobno. /Če ga dolgo ni bilo sem vedno imela občutek, da česa nisem prav naredila oz. da si ne zaslužim, da bi prišel, da si ne vzame časa, da mu drugi ljudje več pomenijo/ (A78).

21. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Ja, mami je najine stike vedno spodbujala in podpirala/ (A79). /Vedno jo je zanimalo kako sem se imela, kaj sva počela in tako naprej, ampak na pozitiven način, ne kot nadzorovanje, ker mu nebi zaupala/ (A80).

22. *Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?*

/Z mamo sva vedno imeli odprt odnos glede vseh tem/ (A81). /Skoraj nikoli ni prišlo do trenj/ (A82), /odnos je bil miren/ (A83) in /zelo veliko zaupanja/ (A84). /Je pa bilo to bolj na mentalni ravni, kot na čustveni/ (A85).

23. *Kako pa z očetom?*

/Z očetom sva zelo malo komunicirala/ (A86), /odnos je bil bolj zaprt/ (A87), /skoraj vedno sva se skregala, ko sva se slišala ali videla/ (A88). Tudi /on nikoli ni znal izkazovati čustev/ (A89) in je /bil zelo vzkipljiv in impulziven/ (A90).

24. *Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?*

/Zelo dober/ (A91). /Vse sva si zaupali/ (A92), /pogovarjali sva se lahko o vseh temah/ (A93). /Zelo sva bili povezani/ (A94).

24b. *Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

Menim, da je /odnos z mamo bil bolj na prijateljski ravni kot starš-otrok/ (A95). /Ker je mama večinoma delala, sem skrbela sama zase, zelo hitro sem odrasla in bila zelo samostojna že kot otrok/ (A96). /Občasno je prišlo tudi do obrnjene situacije, da sem kdaj jaz skrbela za njo oz. sem imela občutek, da moram skrbeti za njo/ (A97).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Najin odnos mi je bil zelo všeč, še posebno ta najin prijateljski, topel odnos/ (A98). /Je pa bilo včasih zaradi njene službe in drugih dejavnikov kar naporno, da sem morala biti tako samostojna/ (A99) saj /se mi zdi, da sem posledično preskočila del svojega otroštva/ (A100).

25. *Kaj pa glede odnosa z očetom?*

/Na začetku sva se zelo veliko družila, hodila na razne izlete/ (A101), /kasneje sva se družila vedno manj/ (A102) /in bilo je vedno več trenj in nestrinjanja/ (A103). /Najin odnos se je izboljšal šele po približno 20. letu/ (A104).

25b. *Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ja/ (A105), /vedno sem ga gledala kot nekoga, ki mi bo dal finančno varnost in poskrbel zame na tem področju. Nikoli mi od njega nič ni manjkalo kar se tiče denarja in materialnih dobrin/ (A106).

25c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Po eni strani pomirjeno, ker mami nikoli ni imela toliko denarja kot on in sem vedela da se lahko kadarkoli obrnem na njega/ (A107). /Po drugi strani pa sem do njega spet čutila kot, da mu bom vse mogla vrniti/ (A108). /Slabo sem se počutila, ker je bilo vedno vse v materialnih dobrinah, kar se tiče pa čustvenih potreb pa skoraj da niso bile zadovoljene/ (A109). Zato sem /bila pogosto žalostna in nervozna, ko sem pomislila na najin odnos/ (A110).

26. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

Nisem občutila nobene drastične razlike. /Mogoče malo več/ (A111).

27. *Navedi kakšen primer.*

/Lahko sem bila npr. dlje časa zunaj kakor, če bi bil oče zraven/ (A112).

28. *Kako je to argumentirala?*

/Rekla je, da se moram sama naučiti kaj je prav in kaj ne/ (A113).

29. *Kaj pa oče?*

/Dovolil mi je isto kot prej/ (A114). /Me je pa na nek način "podkupoval" z materialnimi dobrinami bolj kot prej/ (A115).

30. *Navedi kakšen primer.*

/Katerokoli igračo, obleko, karkoli sem si zaželela, sem dobila prej, kot pred ločitvijo/ (A116).

31. *Kako je to argumentiral?*

/Nikoli se nisva pogovarjala o tem/ (A117).

32. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ja/ (A118).

32b. *O katerih?*

/Skoraj o vseh. O oblekah, krožkih, prijateljih, hišnih ljubljenci, kako dolgo bom gledala Tv, bila zunaj/ (A119).

33. *Kaj pa oče?*

/Ja in ne/ (A120).

33b. *O katerih?*

/Vedno se je trudil biti strog in me nadzorovati pri vseh stvareh (obleke, krožki, barva las...)/ (A121), /vendar je po mojem uporu vedno popustil in sem se odločila po svoje/ (A122).

34. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

/Ne skoraj nikoli/ (A123). /Vedno mi je dala nasvet kaj naj oz. česa ne, kaj je in kaj ni primerno/ (A124), /vendar mi je pustila, da se sama odločim in se učim iz svojih napak/ (A125).

35. *In z očetom?*

/Z očetom sva se dogovarjala o pravilih velikokrat/ (A126), /ampak samo pogovarjala, ker ga večinoma nisem upoštevala/ (A127).

36. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, vedno sva se pogovarjali o vseh teh stvareh in delali skupaj načrte/ (A128), /ampak še vedno je pustila, da se na koncu sama odločim, kot mi najbolj ustreza/ (A129). /Vedno je podpirala moje odločitve/ (A130).

37. *In z očetom?*

/Sva se pogovarjala, ampak bolj malo/ (A131), /ker se nikoli nisva uskladila/ (A132). /Vedno je imel drugačne želje in pričakovanja zame kot jaz/ (A133).

38. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Ja, je prihajalo/ (A134), /še posebno pri komunikaciji in odnosu/ (A135).

39. *Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?*

/Všeč so mi bile razlike/ (A136), /ker sem tako lažje uveljavljala svoj prav. Vedno sem vedela za katero stvar se h komu obrniti. Nekako sta se tudi dopolnjevala. Kar nisem dobila pri enem sem dobila pri drugemu/ (A137).

40. *Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?*

/Na začetku večinoma preko mene/ (A138), /kasneje, ko sta bila v boljših odnosih, sta se dogovarjala medsebojno, če je bilo potrebno/ (A139).

41. *Kako si se ob tem počutil_a?*

/Dokler sta komunicirala preko mene mi je ugajalo, oziroma kadar sta se pogovarjala v moji prisotnosti/ (A140). /Kadar sta se pogovarjala brez moje vednosti mi nekako ni bilo všeč, ker nisem vedela na katero področje bo tema nanesla/ (A141).

10.3 INTERVJU B

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Ko sem bila stara sedem let/ (B1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Potekala je zelo dolgo časa/ (B2), ker je /bilo vpleteno tudi sodišče/ (B3).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Zelo dolgo obdobje sem vsakodnevno poslušala njune prepire/ (B4), potem /oče sploh ni več prihajal domov, oziroma bolj poredko. Ni bil doma vsako noč/ (B5). Ko je prišlo do dejanske ločitve mi je pa /mama povedala, da se bosta ločila, ampak to je bil zelo hiter pogovor. Vse je povedala v parih besedah/ (B6), /jaz pa nisem upala nič spraševati/ (B7).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Po eni strani sem bila vesela/ (B8), ker so bili prepiri res neznosni, /po drugi strani pa sem želela imeti oba starša ob sebi, doma/ (B9), tako da /sem bila tudi žalostna/ (B10).

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

/Nisem popolnoma vedela kaj se dogaja in kako poteka/ (B11), tako da /nisem imela posebnih občutkov/ (B12). Mislim, da /sem kar malo ignorirala, da se sploh kaj dogaja/ (B13).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Zdi se mi prav, da sta se ločila in drug drugemu prihranila trpljenje/ (B14).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Seveda/ (B15). /Ko sem bila manjša nisem popolnoma razumela zakaj sta se ločila/ (B16). /Mislila sem, da sem jaz povod/ (B17) in /da me nimata rada/ (B18). /Danes vem, da je bila to njuna odločitev, na katero nisem imela vpliva/ (B19).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

/Verjetno bi bila drugačna/ (B20). /Očeta ne vidim pogosto, zaradi obveznosti v šoli in ga včasih potrebujem, pa ga ni ob meni/ (B21). /Nimam nobenih izrazitih posledic/ (B22), le /slabe spomine in uničeno otroštvo, ker se starša nista ločila takoj, ko sta se nehala razumeti/ (B23).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Živela sem pri mami/ (B24), ki je /spoznala novega moškega/ (B25) in /sva se vselili v njegovo hišo/ (B26).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Zamenjala sem osnovno šolo/ (B27) in /se preselila na vas, kjer nisem nikogar poznala/ (B28), tako /sem izgubila veliko prijateljev/ (B29).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Ni mi bila preveč všeč sprememba življenjskega okolja/ (B30), vendar /sem se prilagodila/ (B31).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ko sta se ločila ne/ (B32). /Ko sem bila 12 mi je mama rekla, da če želim, lahko živim tudi pri očetu/ (B33).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Všeč mi je bilo, da mi je mama kljub temu, da ne želi, da grem k očetu, ponudila to možnost/ (B34).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ne/ (B35). /Sem pa imela izbiro hoditi v šolo na vasi kamor sva se preselili z mamo ali v Ljubljani/ (B36).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/O večini stvari ne, čeprav me je mama vprašala za mnenje/ (B37).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ne ravno/ (B38).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Seveda/ (B39).

18. *Če ja, na kakšen način?*

/Želela sem, da živiva sami z mamom/ (B40). /Ker sta se starša ločila mi ni bilo prijetno živeti takoj z drugim moškim, kot z očetom/ (B41). /Želela sem se počutiti vključeno v dogajanje/ (B42).

19. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Ja/ (B43).

20. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Vsak drug vikend sem preživela pri očetu in pa vsako sredo popoldan sem bila pri njemu/ (B44). /Želela sem si ohranjati stike z njim, tako, da mi je bilo všeč, da sva imela stike/ (B45). /Vedno sem rada šla k njemu/ (B46), /sem pa bila malo žalostna, ker se mi je zdelo, da on ni tako zainteresiran za stike kot jaz/ (B47). Saj sva se imela vedno v redu, a /se mi je vedno zdelo, da se me ne razveseli toliko kot jaz njega in mu je vseeno, če stikov sploh ne bi bilo/ (B48).

21. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Ja, seveda/ (B49).

22. *Kako si se pogovarjal_a z mamom po ločitvi?*

/Najina komunikacija je bila dokaj odprta, povedala sem ji kaj si mislim o čemerkoli/ (B50), je pa res, da je/ v določenih trenutkih želela prikazati očeta v slabši luči/ (B51).

23. *Kako pa z očetom?*

/Pogovarjala sva se vsakdanje, tako kot prej/ (B52). /Nisva bila tako povezana kot z mamom/ (B53) in /ni bilo tako odprte komunikacije/ (B54). /Bolj malo sva se pogovarjala že od zmeraj/ (B55).

24. *Kakšen odnos sta imela z mamom po ločitvi?*

/Bili sva v zelo dobrem odnosu/ (B56).

24b. Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja, zelo/ (B57).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Zelo lepo. Vedela sem, da se lahko vedno zanesem nanjo/ (B58).

25. *Kaj pa glede odnosa z očetom?*

/Po ločitvi sva se malo oddaljila/ (B59).

25b. Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (B60).

25c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Počutila sem se sprejeto. Da me sprejme, čeprav ne živim več z njim/ (B61).

26. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

/Malo več/ (B62).

27. *Navedi kakšen primer.*

/Lahko sem hodila na več plesnih predstav kot prej in na plesni tečaj/ (B63).

28. *Kako je to argumentirala?*

/Nič posebnega. Rekla je, da če mi je zelo všeč, seveda lahko grem/ (B64).

29. *Kaj pa oče?*

/Rekla bi, da kar enako, ni bilo nobenih sprememb/ (B65). /V bistvu mi je kar vse dovolil/ (B66).

30. *Navedi kakšen primer.*

/Pri njem sem lahko delala kar sem hotela/ (B67).

31. *Kako je to argumentiral?*

/Ni argumentiral/ (B68).

32. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ja/ (B69).

32b. *O katerih?*

/O izbiri dodatnih dejavnosti/ (B70) in /o tem kdaj želim videti očeta, čeprav za stik nisva dogovorjena/ (B71).

33. *Kaj pa oče?*

/Ko sem bila pri njem sem se lahko o vsem sama odločala/ (B72).

34. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

/Ja, sva se dogovarjali/ (B73).

35. *In z očetom?*

/Ne, ne bi rekla, ni bilo nekih pravil/ (B74).

36. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, delali sva veliko načrtov. Kdaj bom pospravila sobo, kaj moram pospraviti, kakšne ocene bom poskušala dobiti in podobno/ (B75).

36a. *Bi rekla, da so bili ti načrti dogovorjeni ali bolj vsiljeni?*

/Dogovorjeni/ (B76).

37. *In z očetom?*

/Ne, z njim nikoli ni bilo nobenih načrtov/ (B77).

38. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Ja/ (B78).

39. *Če ja, kako si doživiljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?*

/Razlike me niso preveč motile/ (B79), zato /ker sem večino časa preživela pri mami in je bilo normalno, da malo več zahteva kot pa oče pri katerem sem bila manj časa/ (B80).

40. *Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?*

/Po telefonu ali pa na kavi/ (B81). /Pogovarjala sta se zelo razumno/ (B82).

41. *Kako si se ob tem počutil_a?*

/Bilo mi je zelo všeč, da starša lahko normalno komunicirata/ (B83).

10.4 INTERVJU C

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Imel sem 11 let/ (C1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Ločitev je potekala na sodišču/ (C2) in /dalj časa/ (C3).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Izvedel sem od mame, ko mi je povedala, da sta se odločila, da se ločita/ (C4).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/V nekem smislu olajšano/ (C5) saj sta se /starša že kar nekaj časa močno kregala/ (C6), /po drugi strani pa sem bil zmeden, saj nisem vedel kaj naj pričakujem od tam naprej/ (C7).

5. *Kako si doživiljal_a sam proces ločitve?*

/Doživiljal sem jo dokaj mirno, kot, da se ni zgodilo nič takega/ (C8).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Da je bilo dobro da se je zgodilo, saj starša skupaj enostavno nista več funkcionirala/ (C9).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Niti ne/ (C10), /imam pa več razumevanja o vsem skupaj kot takrat/ (C11).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

Nikoli nisem prav dosti razmišljal o tem. /Verjetno bi bilo kaj drugače/ (C12), /vendar pa se mi ne zdi, da mi je ločitev pustila kakšne pretirane posledice/ (C13).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Pri mami/ (C14).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Preselili smo se iz hiše v blok, drugih sprememb pa ni bilo/ (C15).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

Razen samega procesa selitve ni bilo nobenih posledic in sprememb, tako da je bilo kar znosno. / Vse sem še kar lahko sprejel/ (C16).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ne/ (C17), /nekako je bilo jasno, da bom ostal pri mami/ (C18).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Čisto okej, nisem želel zbirati/ (C19).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ja/ (C20), /najpomembneje mi je bilo, da ostanemo v tistem okolju kjer smo bili/ (C21).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Bil sem vključen ravno dovolj/ (C22).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ja/ (C23).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Ravno toliko kot je bilo potrebno/ (C24) in tako je bilo.

18. *Če ja, na kakšen način?*

/Pomembno mi je bilo, da ne menjam okolja, na primer, da bi se moral preseliti iz Ljubljane v Marib/ (C25) in tu /sem bil vključen oziroma so me vprašali po mnenju/ (C26) /in ga upoštevali/ (C27).

19. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Približno dve leti najprej ne/ (C28), /potem pa ja/ (C29).

20. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Najprej mi je bilo čudno, da ne vidim očeta/ (C30), ko smo ponovno vzpostavili stike pa je /bilo po navadi tako, da sem pri njemu preživljal proste vikende/ (C31), kar /mi je bilo v bistvu fajn/ (C32), /ker sem vedel, da bomo šli ali na bazen, ali v kino, bowling, biljard, karkoli takega/ (C33).

21. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Ja, ko sem prišel domov me je mami vedno vprašala kje smo bili in kako smo se imeli/ (C34).

22. *Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?*

/Enako kot prej, ni bilo posebnih sprememb/ (C35).

23. *Kako pa z očetom?*

/Drugače/ (C36), saj /najprej komunikacije sploh ni bilo/ (C37), /kasneje je bila drugačna kot prej, saj sva se manj videla/ (C38).

23b. *Rekel si, da je bila komunikacija drugačna kot prej. Kaj je bilo drugače?*

Težko razložim. /Tako, kakor, da bi bilo vse zavito v vato, olepšano. Kakor, da se že v naprej izogibava prepiranju, preden je sploh blizu tega/ (C39).

24. *Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?*

/Enak kot prej/ (C40). /Najin odnos bi opredelil kot dober/ (C41), čeprav je /imela mami še vedno glavno besedo/ (C42) in /sva se večkrat skregala, tako kot pred ločitvijo/ (C43).

24b. *Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ja/ (C44).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Okej, saj se mi je to zdelo normalno/ (C45).

25. *Kaj pa glede odnosa z očetom?*

/Odnos se je spremenil/ (C46), saj /sva se manj videla/ (C47), in tudi /ni bil več vključen v moj proces odraščanja/ (C48).

25b. *Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Samo še deloma/ (C49).

25c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Hitro sem se navadil na to/ (C50).

26. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

/Enako, ni bilo sprememb/ (C51).

27. *Navedi kakšen primer.*

V vseh primerih je bilo tako, da ni bila niti bolj popustljiva niti bolj stroga.

28. *Kako je to argumentirala?*

Ni bilo potrebno argumentirati, ker ni bilo sprememb.

29. *Kaj pa oče?*

/Več/ (C52), saj smo bili manj v stikih in /je želel, da se imam čim lepše kadar sva skupaj/ (C53).

30. *Navedi kakšen primer.*

/Dlje časa sem lahko bil pokonci na primer/ (C54).

31. *Kako je to argumentiral?*

/O tem se nikoli nismo pogovarjali/ (C55).

32. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ne/ (C56), /šele ko sem bil dovolj star/ (C57).

32b. *O katerih?*

/Kaj bom počel v prostem času je bila ena prvih takih stvari, o katerih sem se lahko sam odločal/ (C58).

33. *Kaj pa oče?*

/Ja/ (C59).

33b. *O katerih?*

/Puščal mi je, da sem se sam odločil kaj bom počel, ko sem pri njemu/ (C60).

34. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

/Ni bilo potrebno, saj smo imeli pravila še od prej/ (C61). /Ta pravila je postavila mama in se o njih nismo dogovarjali/ (C62). /Ko sem bil starejši pa smo jih prilagodili in se tudi dogovarjali o njih/ (C63).

35. *In z očetom?*

/Ja, o osnovnih pravilih pri njemu doma. Pravila niti niso bila tako striktno določena kot pri mami/ (C64), ker nisem bil nikoli dlje kot dve noči pri njem, /je pa pravila bolj on določal, kot da bi se o njih skupaj dogovarjala/ (C65).

36. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, ko je prišel čas za to/ (C66). /Glede šolanja se takoj po ločitvi nisva toliko pogovarjala, kasneje, ko sem bil starejši pa sva delala določene načrte/ (C67). /Ostale stvari so bile pa že iz njene strani določene od prej, pred ločitvijo in se o njih nisva po ločitvi nič dogovarjala/ (C68).

37. *In z očetom?*

/Oče me je spraševal kakšne načrte imam/ (C69) in /povedal kaj si misli o tem/ (C70). /Ni bil preveč vključen v same načrte o šolanju in podobnih stvareh/ (C71). /Jaz sem mu povedal kaj sva se z mami pogovarjala/ (C72), on mi je povedal kaj si misli o tem in /mi vsiljeval neke svoje načrte/ (C73), /ampak njegovo mnenje ni imelo velikega vpliva name/ (C74).

38. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Ja/ (C75).

39. *Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?*

/Zdelo se mi je normalno, saj sem z mamo preživel večino časa, z očetom pa bolj malo in mi je bilo logično, da je mami bolj stroga, oče pa želi da se imam tisti kratek čas pri njemu čim lepše, da bom še prišel k njemu/ (C76).

40. *Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?*

/Kako je bilo takoj po ločitvi ne vem/ (C77), /po nekaj letih sta odnos toliko popravila/ (C78), da /sta se o meni normalno pogovarjala in dogovarjala in tako je še danes/ (C79).

41. *Kako si se ob tem počutil_a?*

Nisem vedel kakšne so stvari na začetku tako, da težko rečem kako sem se počutil. Kasneje /sem bil vesel, da se lahko vsaj o tem normalno pogovarjata/ (C80).

10.5 INTERVJU D

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Ko sem bila stara 9 let/ (D1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Sporazumno/ (D2) in /dokaj na hitro/ (D3).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Za ločitev sem izvedela od mame ko sva prispeli v stanovanje, kamor sva se kasneje preselile/ (D4). Rekla je, da mi more nekaj pokazati in peljala me je v stanovanje. Tam /mi je povedala, da se bova v kratkem preselili sem, ker ne bova več živeli z očetom, saj se ne razumeta več in se preveč kregata/ (D5).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Bila sem presenečena/ (D6) in /zelo razočarana/ (D7), saj /ločitve sploh nisem pričakovala/ (D8). /Nikoli nisem imela občutka, da bi bilo do takrat kaj narobe/ (D9).

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

Separacija se je zgodila hitro, tako da /je bil velik šok/ (D10). /Prej se mi nikoli ni zdelo, da se kregata, saj sta to očitno dobro skrivala pred mano/ (D11). Izvedela sem, ko je bilo vse že narejeno. Takrat pa me je zadel velik šok, ampak /sem se hitro prilagodila/ (D12).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Bolje biti sam, kot v nedelujočem zakonu/ (D13).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Malo/ (D14). Če ne drugega, je minilo veliko časa. /Ko si nekoliko starejši pa dogodke tudi lažje "osmisliš."/ (D15) /Zdaj razumem zakaj sta se ločila/ (D16) in /se s tem strinjam/ (D17), /takrat pa mi ni bilo jasno zakaj je prišlo do tega/ (D18).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

/Sama nekih posledic ne opazim/ (D19). /Mi pa je bilo rečeno, da so posledice prisotne/ (D20). /Naj bi postala nekoliko bolj zaprta po ločitvi/ (D21). /Verjetno spremeni tudi tisti naiven otroški pogled na ljubezen/ (D22). /Mogoče sem bolj previdna v ljubezni, kot, če ločitve ne bi bilo/ (D23).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Pri mami/ (D24), oziroma /vsak dan po šoli sem šla k drugemu staršu, vikendi pa so bili izmenični/ (D25).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Šole nisem hotela menjati/ (D26), tako da /sem ostala na isti/ (D27). /Sva se pa z mamo odselili/ (D28) in tako /sem imela veliko manj stikov s prijatelji iz prejšnjega okolja/ (D29).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Sem se vdala v usodo/ (D30). /Ni mi bilo všeč, da sem izgubila prijatelje in da sva se z mamom odselili/ (D31), ampak /se mi je zdelo, da nimam nobene izbire, zato sem vse pač sprejela/ (D32).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Mislim, da ne/ (D33).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Ni mi bilo všeč, da sva se z mamom odselili/ (D34), a vseeno /sem bila vesela, da mi ni bilo treba odločiti pri kom bom živeła, ker bi me to spravilo v velik stres/ (D35).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ja, mama in oče sta me vprašala/ (D36).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Ja/ (D37).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upošteevano?*

/V bistvu ja, kolikor sem ga želela izraziti/ (D38).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Ja/ (D39), /ampak ne pri tem, pri kom bom živeła/ (D40).

18. *Če ja, na kakšen način?*

/Na primer kje bom za počitnice, med vikendom in podobno/ (D41).

19. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Ja, redne stike/ (D42).

20. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Stiki so bili redni, /k očetu sem šla vsak drugi dan in vsak drugi vikend sem preživela z njim/ (D43). /Stiki so mi bili okej/ (D44), ker /se mi zdi, da so pomagali, da situacija ni bila preveč drugačna od predhodnega življenja/ (D45).

21. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Ja, mama je stike podpirala/ (D46) in /tudi vedno me je vprašala kako stiki potekajo/ (D47).

22. *Kako si se pogovarjal_a z mamom po ločitvi?*

/Tako kot prej, najina komunikacija se ni spremenila/ (D48). /Mislim, da sva se vedno čisto v redu pogovarjali/ (D49). /Vedno me je poslušala in upoštevala/ (D50).

23. *Kako pa z očetom?*

/Tudi z očetom se najina komunikacija ni spremenila/ (D51). /Z njim se že pred ločitvijo nisem toliko pogovarjala z mamom/ (D52), /a kar sem se, mislim da sva se v redu pogovarjala/ (D53).

24. *Kakšen odnos sta imela z mamom po ločitvi?*

/Podoben kot prej/ (D54). /Dober odnos sva imeli/ (D55), ampak /od začetka, takoj po ločitvi sem bila nanjo nekoliko jezna, ker sva se odselili/ (D56).

24b. Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja, je bila/ (D57).

24c. Kako si se počutil_a ob tem?

/V redu/ (D58), /počutila sem se varno zaradi tega/ (D59).

25. Kaj pa glede odnosa z očetom?

V redu. /Najin odnos se po ločitvi ni spremenil. Imela sva enak odnos kot prej/ (D60). /Nisva bila tako povezana kot sva bili z mamom/ (D61). /Nisem pa bila nanj nič jezna po ločitvi, kot sem bila na mamom, ker se mi je zdelo kot, da ni on ničesar kriv, ampak je mama odšla/ (D62).

25b. Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (D63).

25c. Kako si se počutil_a ob tem?

/V redu. Všeč mi je bilo, da sem tudi po ločitvi imela občutek, da imam še vedno oba starša, čeprav ne živimo več skupaj/ (D64).

26. Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?

/Čisto enako, ni bilo nobenih sprememb/ (D65).

27. Kako je to argumentirala?

/Rekla je, da se ni nič spremenilo, če smo se ločili in se me zato pri ničemer ne bo usmilila ampak bo vse ostalo tako, kot je bilo prej/ (D66).

28. Kaj pa oče?

/On mi je pa dovolil več/ (D67).

29. Navedi kakšen primer.

/Ni mi bilo treba pospravljati, ko sem bila pri njem na primer/ (D68).

30. Kako je to argumentiral?

/Da ne rabim pospravljati, ker nisem ves čas pri njem/ (D69).

31. Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?

/Takoj po ločitvi sem bila razmeroma mlada za neke resne odločitve, tako da bi rekla da ne/ (D70). /Šele potem, čez par let se je to spremenilo/ (D71).

32b. O katerih?

/Šele potem čez par let po ločitvi mi je dovolila, da se sama odločam kaj bom počela po šoli in s kom se bom družila/ (D72).

32. *Kaj pa oče?*

Enako kot pri mami, /najprej ne/ (D73), /potem pa ja/ (D74).

33b. *O katerih?*

/Ko mi je dovolil, da se sama odločam sem se lahko jaz odločala kaj bova počela, ko bom pri njem/ (D75).

33. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

Ja, /veliko je bilo pravil/ (D76), ampak /jih je večinoma ona določila, o njih se nisva dogovarjali/ (D77).

34. *In z očetom?*

Tudi, a /je bilo pravil manj/ (D78) in /o nekaterih sva se lahko dogovorila skupaj/ (D79).

35. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, skupaj sva delali sva načrte kam bom šla na srednjo šolo in kaj bom počela v življenju/ (D80). To je vse kar se spomnim glede načrtov, tako da /drugih ni bilo/ (D81).

36. *In z očetom?*

/Z njim sva delala načrte samo glede tega, kako bodo potekali popoldnevi in vikendi, ki jih bom preživela pri njem/ (D82), /drugače pa ne/ (D83). /Sva se pa o teh načrtih dogovarjala/ (D84).

37. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Malo, a ne dosti/ (D85).

38. *Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?*

/Me niso motile/ (D86). /Zdelo se mi je normalno, da imata malo drugačen pristop/ (D87).

39. *Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?*

/Normalno, s pogovorom sta se vse zmenila/ (D88). /Po telefonu, ali pa ob predaji mene/ (D89).

40. *Kako si se ob tem počutil_a?*

/V redu/ (D90). Že prej se mi ni zdelo, da se kaj kregata, tako da /sem tudi pričakovala, da se bosta tudi po ločitvi normalno pogovarjala/ (D91).

10.6 INTERVJU E

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/6 let/ (E1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Sporazumno/ (E2) in /hitro, kar se tiče dejanske ločitve, papirjev in administracije/ (E3). /Sem pa vedela, da se ne razumeta/ (E4), /ker sta se velikokrat prepirala pred mano in to kar dolgo obdobje/ (E5).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Povedala mi je mati, ko je že bilo dogovorjeno, da se oče seli/ (E6). /Da gre zares pa sem videla, ko je oče res odšel/ (E7).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Na začetku nisem vedela točno, kaj to pomeni/ (E8), zato /sem podzavestno te misli potlačila/ (E9).

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

/Stresno/ (E10). /Najbolj mi je v spominu ostalo, ko se je oče selil/ (E11), saj /sem nanj bila takrat navezana/ (E12) in /si nisem želela tega/ (E13). /Grozno sem se počutila tudi ob vseh prepirih, ki sem jim bila prisotna še preden se je odselil/ (E14).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Menim, da je bila to prava odločitev/ (E15), saj /se starša med sabo nista razumela/ (E16). /Še, ko smo živeli skupaj, sem s sestrama vsak večer poslušala kreganje/ (E17), /čeprav sta to poskušala pred nami skriti/ (E18). /Menim, da sem boljše vzgojena samo s strani mame, kot pa če bi še vedno živeli skupaj/ (E19).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Da/ (E20). /Takrat sem bila jezna na mami/ (E21), ker je to storila nam, saj /sem krivila mamo, da se ločujeta/ (E22) in /je takrat nisem marala/ (E23), /zdaj pa vem, da je bila to najboljša in edina rešitev/ (E24). /Mislim, da sem v svojem odraščanju brez očeta imela več, kot bi imela z očetom/ (E25).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

Bilo bi drugače. /Ne bi imela toliko priložnosti, kot mi jih je ponudila mati v mojem odraščanju/ (E26). /Z očetom imamo precej različne poglede na svet/ (E27), /v večini stvari se ne strinjamo/ (E28). /Mislim, da sem v svojem odraščanju v enostarševski družini zaradi mame imela več priložnosti poskusiti nove stvari in se v čem novem tudi preizkusiti/ (E29).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Pri materi/ (E30).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Nobenih, razen tega, da ne živimo več vsi skupaj. Preselil se je oče, zato je bilo vse ostalo isto/ (E31), edino /vikende sem na začetku zaradi lažjega prehoda preživljala pri njem/ (E32).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Mislim, da čisto v redu/ (E33). /Sprememb res ni bilo veliko, samo oče se je odselil, tako da okolja nisem zamenjala/ (E34).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ne/ (E35).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Dobro, ker nisem želela izbirati/ (E36).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ne/ (E37).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Ne/ (E38).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ne/ (E39), /ampak ga tudi nisem želela dosti izraziti/ (E40).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Ne, nisem želela/ (E41). /Niti nisem bila dovolj stara, da bi se zavedala svojih odločitev/ (E42).

18. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Ja/ (E43).

19. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Vikende sem na začetku preživljala pri očetu/ (E44), /ki me je vzel zraven v službo ob sobotah/ (E45). Delal je dostave s kombijem. /Stiki so mi bili všeč/ (E46), /ker sem ga imela rada/ (E47) in /bi me verjetno zelo prizadelo, če ne bi imela stikov/ (E48). /Zelo sem bila navezana na njega/ (E49), zato /sem zelo uživala v skupnih vikendih/ (E50), /vendar jih je kasneje bilo čedalje manj, ker je imel obiske drugih žensk/ (E51), zato /so se vikendi preživeti pri njemu počasi končali, kar me je zelo prizadelo/ (E52).

20. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Mama je stike podpirala/ (E53), vendar /je ni zanimal njihov potek/ (E54).

21. *Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?*

/Pogovarjali sva se kar v redu/ (E55). /Ni pa upoštevala mojega mnenja, to me je motilo/ (E56). /Za vsako stvar je rekla, da sem še premajhna in da veliko stvari ne razumem/ (E57). /Ni me ravno poslušala/ (E58).

22. *Kako pa z očetom?*

/Na začetku v redu/ (E59), /ko je bilo stikov vedno manj pa se je tudi najina komunikacija spremenila/ (E60). /Bilo jo je bolj malo, oziroma skoraj nič/ (E61).

23. *Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?*

/Na začetku sem bila nanjo jezna/ (E62), /saj nisem razumela, zakaj se to dogaja/ (E63), vendar /smo se dogovorili da sem čez teden pri njej, za vikend pri očetu/ (E64), s čimer je bila zadovoljna. /Na začetku mi ni želela razložiti točno, zakaj se to dogaja/ (E65), saj /po njeno nisem bila dovolj stara da bi razumela/ (E66).

23b. *Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ja/ (E67).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Mami mi je vedno bila in mi vedno bo, edini pravi starš/ (E68). /Je odgovorna za to, da smo vse, s sestrama vred, odrasle in da nas je vzgojila v dobre ljudi/ (E69). /Vedno nas je podpirala v odločitvah/ (E70) in /dovolila, da se na svojih napakah učimo/ (E71), za kar /ji bom vedno hvaležna/ (E72). /Že takrat sem vedela, da ji lahko zaupam, da bo dobro poskrbela za nas/ (E73).

24. *Kaj pa glede odnosa z očetom?*

/Nanj sem bila v otroštvu zelo navezana/ (E74), /a sem nekaj let po ločitvi ugotovila, da nisva istih mnenj pri določenih stvareh/ (E75), /zato sem tudi stike z njim malo opustila/ (E76). /Ni mi bilo všeč očitjanje iz njegove strani, da nas mati ne vzgaja pravilno/ (E77).

24b. *Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ne/ (E78).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Nisem si jemala k srcu/ (E79). /Oče mi je bil vedno kot nek prijatelj/ (E80). Čeprav sem bila navezana na njega, /ga nikoli nisem gledala kot mojega starša, nekoga ki mu lahko brezpogojno zaupam in ki mi bo pomagal, ko bom to potrebovala/ (E81).

25. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

/Nič več in nič manj/ (E82).

26. *Navedi kakšen primer.*

/Ni pustila, da bi ločitev vplivala na naše življenje/ (E83) in /ni pustila, da ločitev uporabljamo kot izgovor/ (E84).

27. *Kako je to argumentirala?*

/Na začetku ločitve nam je razložila, da lahko očeta vidimo, ko si želimo/ (E85), /vendar pa bodo pravila ostala ista/ (E86) in /nam ne bo nič popuščala/ (E87). /Tudi njen odnos do nas pa se ne bo spremenil/ (E88).

28. *Kaj pa oče?*

/On mi je dovolil več/ (E89).

29. *Navedi kakšen primer.*

/Ko sem vikende preživljala pri njemu, nisem imela ure, kdaj moram spat, lahko sem gledala televizijo kolikor sem želela in jedla, kar sem hotela/ (E90).

30. *Kako je to argumentiral?*

/Ni argumentiral/ (E91), preprosto /mi je dal vedeti da pri njem ni omejitev/ (E92).

31. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ja/ (E93).

32b. *O katerih?*

/O tem, katere krožke želim obiskovati, kaj hočem početi v glasbeni šoli in tako, bolj izobraževalno povezane stvari/ (E94).

32. *Kaj pa oče?*

Težko odgovorim, ker nisem imela toliko stikov z njim. /Ko sem bila z njim sem se lahko o vsem sama odločala/ (E95).

33b. O katerih?

/Kaj bom jedla, kaj bom počela, kdaj bom šla spat/ (E96).

33. Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?

/Bilo je veliko pravil/ (E97), a /jih je kar mama določila sama/ (E98).

34. In z očetom?

/Ne, ni bilo nobenih pravil/ (E99).

35. Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?

/Ja, o tem pa sva se skupaj dogovarjali ja/ (E100). /Silila me je samo kdaj moram pospraviti svojo sobo, druge stvari pa so bile stvar dogovora/ (E101).

36. In z očetom?

/Nikoli nisva delala načrtov/ (E102).

37. Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?

/Ja/ (E103), /oče mi je bil kot prijatelj in nekdo, s katerim se le zabavam/ (E104), /mami je bila tista ki me je vzgajala/ (E105).

38. Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?

/Vedno bolj sem mamo doživljala kot starša/ (E106) in /očeta kot prijatelja/ (E107). /Mami je bila tipičen starš, na katerega si kdaj pa kdaj jezen, ker ti česa ne pusti in se kasneje zaveš, da je ravnala prav/ (E108). /Oče pa tega ni imel v sebi/ (E109).

39. Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?

/Po telefonu/ (E110), ampak /bolj le z odgovori ja in ne/ (E111). /Čimbolj na hitro in s čim manj besedami/ (E112).

40. Kako si se ob tem počutil_a?

/Nisem se ubadala s tem vprašanjem/ (E113), /tako da sem se takrat počutila v redu/ (E114). /Kasneje sem izvedela veliko stvari, ki so se dogajale po ločitvi, kar me je prizadelo/ (E115), /vendar sem hvaležna mami, da je vztrajala pri tem, da gresta z očetom narazen/ (E116).

10.7 INTERVJU F

Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?

/Ko sem imela 6 let/ (F1).

Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?

/Potekala je sporazumno/ (F2), /ampak kar nekaj časa/ (F3).

Kako si izvedel_a za ločitev?

/Sumila sem že dlje časa, saj atija že pred uradno ločitvijo nekaj časa ni bilo doma/ (F4). Počasi je prihajal po svoje stvari. /Vse v zvezi z ločitvijo pa mi je odlično razložila mami/ (F5). /Odgovorila je na vsa moja vprašanja in to kar podrobno/ (F6).

Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?

/Bila sem vesela/ (F7), /saj se starša res nista razumela/ (F8). /Po ločitvi je šlo vse v naših življenjih na bolje/ (F9).

Kako si doživljal_a sam proces ločitve?

/Žalostna sem bila ob odhodu atija/ (F10), /saj je bila takrat žalostna mami/ (F11). /Samega procesa ločitve niti nisem preveč občutila/ (F12), saj sta /starša zadevo izpeljala tako, da sem bila čim manj vpletena/ (F13). /Nista se veliko pripravala v pričo mene/ (F14), pa tudi /mami mi je vse dobro razložila/ (F15) /in mi dala vedeti, da bo z mano vse v redu/ (F16). /Kasneje se je z mano pogovoril tudi ati/ (F17). Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?

/Na ločitev danes gledam enako kot sem takrat/ (F18). /Nič posebnega se mi ni zdelo, da sta se moja starša ločila/ (F19). /Zdi se mi, da nas je to na nek način še bolj povežalo/ (F20). /Ati si je ustvaril novo družino/ (F21), /s katero sem v odličnih odnosih/ (F22), /prav tako se razumemo tudi mi pri mami/ (F23). /Mami in ati pa sta ostala prijatelja/ (F24). Za skupaj pač nista bila.

Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?

/Ne razlikuje se/ (F25), saj /sta mi starša cel proces ločitve že takrat zelo lepo razložila/ (F26).

Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?

/Če ločitve ne bi bilo, bi bila jaz zelo drugačna/ (F27), saj /bi odraščala v okolju nenehnih preprirov in slabe volje/ (F28). /Tako pa se je naša družina razdelila na pol in se na vsaki strani še malenkost povečala/ (F29).

Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?

/Z mami/ (F30). /Ponovno se je poročila, tako da sem dobila očima ter polsestro/ (F31).

Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?

/Zame so bile edine spremembe očim/ (F32), ter /čez nekaj let polsestra/ (F33).

Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?

/Očima sem lepo sprejela/ (F34), /vendar ga nisem nikoli klicala oči. Še vedno ga kličem po imenu, imam le enega atija/ (F35). /Na očima nisem nikoli gledala kot na očeta/ (F36), /je pa bil pomembna odrasla oseba skozi moje odraščanje/ (F37). /Pol sestrice pa sem bila zelo vesela, saj končno nisem bila več edinka/ (F38).

Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?

/Ne/ (F39), /bilo je samoumevno da bom pri mami, saj ima ati tako službo, da je tudi po več mesecev odsoten/ (F40).

Kako si se počutil_a ob tem?

/Nič posebnega nisem čutila/ (F41), saj /se mi je zdelo vse samoumevno/ (F42).

Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?

/Ne/ (F43), saj /zame ni bilo večjih sprememb, ker sem ostala doma/ (F44).

Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?

/Da/ (F45), saj /sem lahko sama odločala kdaj sem želela na obisk k atiju/ (F46). /Nismo imeli določenih dni v tednu/ (F47). /Kadar sem si zaželela, smo se dogovorili za obisk/ (F48).

Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?

/Ja/ (F49).

Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?

/Ja/ (F50), pri načrtovanju obiskov. /Za ostale reči sem bila premalo zrela/ (F51).

Če ja, na kakšen način?

/Pri načrtovanju obiskov sem želela sodelovati/ (F52).

Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?

/Ja/ (F53).

Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?

/Potekali so kadar sem si zaželela videti atija/ (F54). /Po navadi sem tudi vsak drugi vikend preživela z njim/ (F55). /Vedno sva se imela super in rada sem se družila z njim/ (F56).

Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?

/Ja/ (F57), nikoli ni bilo težav, da mi mami ne bi pustila k njemu. /Vedno jo je tudi zanimalo kaj sva delala/ (F58).

Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?

/Z mami sva se ogromno pogovarjali/ (F59). /Tako pred kot po ločitvi/ (F60). /Za vsako večjo spremembo je vprašala za moje mnenje, pa čeprav sem bila zelo majhna/ (F61).

Kako pa z očetom?

/Z očetom sva komunicirala na enak način kot prej/ (F62). /Veliko sva se pogovarjala/ (F63), /a ne veliko o sami ločitvi/ (F64). /Je pa tudi on veliko spraševal za moje mnenje/ (F65) in /me res poslušal in upošteval/ (F66).

Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?

/Zelo lep/ (F67). /Nekaj mesecev sva živeli sami/ (F68) in /sva se imeli res super (F69), /potem pa se nama je pridružil očim in kuža/ (F70), /kar mi je bilo prav tako v redu/ (F71) in /ni nič vplivalo na najin odnos z mamo/ (F72).

24b. Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (F73).

24c. Kako si se počutil_a ob tem?

/Nevtralno, saj se mi je to zdelo samoumevno/ (F74) in je /najin odnos ostal enak kot pred ločitvijo/ (F75).

Kaj pa glede odnosa z očetom?

/Zdi se mi, da sva po ločitvi več počela skupaj/ (F76). /Vendar se časa pred ločitvijo niti ne spominjam najbolje, saj sem bila se res majhna/ (F77). /Sva pa po ločitvi počela veliko zabavnih reči/ (F78). /Vedno mi je posvetil veliko pozornosti, ko sem bila z njim/ (F79).

25b. Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (F80), /vendar tudi prijatelj/ (F81).

25c. Kako si se počutil_a ob tem?

/Odlično/ (F82). /Bil je "ta zabavni" starš/ (F83). /Mami je morala postavljati meje in me vzgajati, saj sem z njo živela/ (F84). /Z atikom pa sem bila praktično na počitnicah/ (F85).

Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?

/Enako/ (F86).

Navedi kakšen primer.

/Spat sem morala ob enaki uri pred ločitvijo in po njej/ (F87).

Kako je to argumentirala?

/Rekla je, da so pravila, ki se jih je treba držati/ (F88).

Kaj pa oče?

/Več/ (F89).

Navedi kakšen primer.

/Lahko sem šla spat pozneje, saj sva se videvala večinoma med vikendi/ (F90).

Kako je to argumentiral?

/Rekel je, da je vikend in da me zelo redko vidi/ (F91).

Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?

/Ja/ (F92).

32b. O katerih?

/Kdaj grem k atiju/ (F93).

Kaj pa oče?

/Ja/ (F94).

33b. O katerih?

/Kaj bova počela, ko sem z njim/ (F95).

Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?

/Ja/ (F96), /o enim pravilih sva se dogovarjali/ (F97), /druga pa so mi bila določena že od majhnega/ (F98).

In z očetom?

/Včasih/ (F99). /Ko sva se, sva se o vseh pravih skupaj dogovorila/ (F100).

Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?

/Ja/ (F101), /kdaj se bom učila, kdaj bom pospravljala, to sva načrtovali skupaj/ (F102). Drugače pa ni bilo veliko potrebno, ker sem bila priden otrok.

In z očetom?

/Niti ne/ (F103).

Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?

/Ja/ (F104).

Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?

/Mami je bila vedno, od kar se spomnim, nekoliko strožji starš kot ati/ (F105). /Ona je postavljala pravila zame in tako je ostalo tudi po ločitvi/ (F106). /Všeč mi je bilo, da je ostalo enako kot prej/ (F107).

Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?

/Ko sem si zaželela obisk, je mami to sporočila atiju, in skupaj smo se dogovorili in se uskladili/ (F108). /Odlično sta komunicirala/ (F109).

Kako si se ob tem počutil_a?

/Super/ (F110). /Vesela sem bila, ker sta se veliko bolje razumela kot prej/ (F111).

10.8 INTERVJU G

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Neuradno pri mojih 4 letih/ (G1), /uradno pri mojih 6 letih/ (G2).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Potekala je sporazumno/ (G3) in /uradno zelo na hitro/ (G4), /a je do uradne ločitve trajalo dolgo časa/ (G5).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Izvedela sem tako, da očeta velikokrat ni bilo doma, ko sem bila stara 4 leta/ (G6). /Tudi v vrtec me je vedno prišla iskat mami/ (G7). /Začela sem spraševati kje je oči/ (G8) in /mami mi je na začetku vedno odgovorila, da oči veliko dela in zato nima časa in ga ni doma/ (G9). /Ko se je oči dokončno odselil, mi je povedala/ (G10), /da oči ne bo več živel z nama, ampak da je še vedno moj oči, samo da se z mami ne razumeta več in ne bomo več živeli skupaj/ (G11).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Bila sem žalostna/ (G12), ampak /mislim, da niti nisem dobro razumela kaj se dogaja/ (G13).

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

/Bila sem zbegana/ (G14), ker /nisem razumela kaj se dogaja/ (G15) in pa /zelo žalostna, ker sem pogrešala očeta/ (G16) /in sem mislila, da me je zapustil/ (G17).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Hvala bogu, da sta se ločila/ (G18).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Ja/ (G19), /takrat sploh nisem razumela kaj se dogaja/ (G20). /Mislila sem, da me je oče zapustil/ (G21). /Danes sem vesela, da sta se takrat ločila/ (G22), /ker vem, da sem imela veliko boljše otroštvo, kot, če bi vztrajala pri zakonu, ki ni peljal nikamor/ (G23).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

/Če se nebi ločila, bi bili vsi zopni/ (G24) /in bi šele takrat imela posledice/ (G25). /Ločitev mi je pustila samo pozitivne posledice/ (G26). /Mislim, da sem zrasla v boljšo osebo, kot, če se ne bi ločila/ (G27). /Zato sem vesela, da sta se/ (G28).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Z mami/ (G29), /po moji polnoletnosti pa z očetom/ (G30).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Nobene, razen tega, da oče ni več živel z nama/ (G31).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Očeta sem na začetku zelo pogrešala/ (G32), /a sem dejstvo sprejela, ko sem videla, da ga še vedno redno videvam/ (G33).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ne/ (G34).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/V redu, ker sem imela vrtec dve minuti stran od mami/ (G35). /Če bi ga morala zamenjati, bi bilo to zame verjetno zelo stresno in bi bila žalostna/ (G36).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ne/ (G37), /ker sem bila premajhna/ (G38).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Ne/ (G39).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ne/ (G40).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Če bi me takrat vprašali, bi verjetno rekla ja/ (G41), /ampak sem bila tako majhna, da ne bi ravno razumela zakaj gre/ (G42).

18. Če ja, na kakšen način?

/Takrat sem si želela, da bi me vprašali, če si želim, da se oči odseli od naju z mami/ (G43).

19. Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?

/Ja, vedno/ (G44).

20. Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?

/Vsak drugi vikend sem bila pri očetu/ (G45). /K njemu sem šla zelo rada/ (G46), /saj sva se vedno veliko igrala/ (G47) /in skupaj šla na kakšen izlet/ (G48).

21. Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?

/Ja, mama jih je vedno podpirala/ (G49) /in tudi očeta vprašala kako je šlo in kaj sva počela/ (G50).

22. Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?

/Z mamo sem se že od malega zelo rada pogovarjala/ (G51), /ker se mi je zdelo, da me res posluša in da mi verjame/ (G52). /Tudi po ločitvi se najina komunikacija ni spremenila/ (G53).

23. Kako pa z očetom?

/Dokler sem bila majhen otrok sva se veliko pogovarjala med igro in izleti/ (G54). /Ko sem prišla v puberteto se je najina komunikacija poslabšala/ (G55), /ker mi je poskušal postavljati pravila/ (G56), /s katerimi se nisem strinjala/ (G57). /Se je pa po puberteti najina komunikacija izboljšala/ (G58) /in se zdaj spet normalno pogovarjava/ (G59).

24. Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?

/Dober/ (G60). /Nanjo sem bila zelo zavezana in težko sem se ločila od nje/ (G61), /saj sem jo vedno, ko je ni bilo, zelo pogrešala/ (G62).

24b. Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (G63).

24c. Kako si se počutil_a ob tem?

/Mislim, da mi je bilo to samoumevno/ (G64), /ker je zame od nekdanj zelo dobro skrbela/ (G65).

25. Kaj pa glede odnosa z očetom?

/Takoj po ločitvi je bil odnos zelo dober/ (G66), /v puberteti se je poslabšal/ (G67), /ker me je hotel nadzorovati/ (G68). /V zadnjih letih pa imava spet dober odnos/ (G69). /Kot, da sva prijatelja/ (G70).

25b. Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?

/Ja/ (G71).

25c. Kako si se počutil_a ob tem?

/Super/ (G72), /saj sem vedela, da tudi, če se vmes nisva dobro razumela, se lahko vedno zanesem nanj/ (G73). /Vedela sem, da bo vedno tu zame, če ga bom potrebovala/ (G74).

26. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

/Isto/ (G75).

27. *Navedi kakšen primer.*

/Še vedno je bilo med nama vse kot prej, nisem je mogla nič bolj izkoriščati/ (G76).

28. *Kako je to argumentirala?*

Ni argumentirala, ker ni bilo sprememb.

29. *Kaj pa oče?*

/Oče mi je dovolil najprej več/ (G77), /v puberteti pa veliko manj kot pred ločitvijo/ (G78).

30. *Navedi kakšen primer.*

/Ko sem bila majhna mi je na primer dovolil, da zvečer jem sladkarije, česar prej nisem smela/ (G79). /Ko sem bila v puberteti pa mi ni pustil, da hodim zvečer ven/ (G80).

31. *Kako je to argumentiral?*

/Ko sem bila majhna je rekel, da mi ne more reči "ne"/ (G81), /ko sem bila v puberteti pa je vedno govoril, da sem še premlada, da bi sama hodila okrog/ (G82).

32. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ne, takoj po ločitvi ne, ker sem bila premajhna/ (G83). /V puberteti pa mi je dosti puščala proste roke, ja/ (G84).

32b. *O katerih?*

/V puberteti mi je na primer dovolila, da sem šla zvečer ven in ni spraševala s kom grem, samo dogovorili sva se za uro, kdaj moram biti doma/ (G85).

33. *Kaj pa oče?*

/Oče mi je na začetku veliko stvari puščal, da se sama odločim/ (G86), /kasneje pa ne/ (G87).

33b. *O katerih?*

/Pustil mi je, da se sama odločim kdaj bom šla spat na primer/ (G88), /kasneje pa ni nič pustil, da se sama odločim/ (G89).

34. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

/Ja/ (G90). /Pravila, ki sem se jih morala držati je določila ona/ (G91), /sva jih pa z dogovorom lahko malo prilagodili mojim željam/ (G92).

35. *In z očetom?*

/Pri njemu na začetku sploh ni bilo pravil/ (G93), /potem pa jih je bilo preveč/ (G94), /saj mi jih je vsiljeval na vsakem koraku/ (G95).

36. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, sva se dogovarjali, a na začetku ne veliko, ker sem bila premajhna/ (G96). /Kasneje pa sva jih delali več/ (G97). /Na primer glede šole in ocen/ (G98).

37. *In z očetom?*

/Nisva delala načrtov/ (G99).

38. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Ja/ (G100).

39. *Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?*

/Razlike so me zelo begale/ (G101), /ker sem težko sprejela, da so mi nekatere stvari pri nekom dopuščene, pri drugem pa ne/ (G102). /Težko sem jih sprejela/ (G103).

40. *Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?*

/Dogovarjala sta se po telefonu/ (G104), /ampak sta se pogovarjala samo o nujnih stvareh/ (G105).

41. *Kako si se ob tem počutil_a?*

/Dobro, ker se nisem preveč ukvarjala s tem/ (G106). /Ni me preveč zanimalo kakšen odnos imata/ (G107).

10.8 INTERVJU H

1. *Kdaj sta se tvoja starša ločila (Koliko si bil_a takrat star_a)?*

/Stara sem bila 5 let/ (H1).

2. *Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, zelo na hitro ali dalj časa...)?*

/Sporazumno/ (H2) in /kar na hitro/ (H3).

3. *Kako si izvedel_a za ločitev?*

/Mama in oče sta nama s sestro enkrat zvečer povedala, da sta se odločila, da ne bosta več živela skupaj, ker bo tako bolje za vse nas/ (H4). /Rekla sta, da se bosta potrudila, da bova občutili čim manj sprememb/ (H5) /in da bo življenje za naju ostalo enako kot do zdaj/ (H6). /Spomnim se, da s sestro nisva ničesar spraševali, ampak sva bili samo tiho in poslušali/ (H7).

4. *Kako si se počutil_a, ko si izvedel_a za ločitev?*

/Bila sem šokirana/ (H8), /izgubljena/ (H9) in /zelo žalostna/ (H10). /Uro zatem, ko sem izvedela sem močno jokala/ (H11).

5. *Kako si doživljal_a sam proces ločitve?*

/Zelo boleče/ (H12) /in stresno je bilo to zame/ (H13). /Bila sem izgubljena, ker se je vse zgodilo tako na hitro/ (H14). /Sta se pa starša že prej veliko kregala v pričo naju s sestro/ (H15). /Vključene so bile tudi grožnje očeta/ (H16). /Mami je velikokrat grozil, da jo bo pretepel, če mu ne bo nehala težiti/ (H17). /Takrat me je bilo zelo strah/ (H18). /Bila sem žalostna/ (H19) /in zelo jezna na očeta/ (H20).

6. *Kako na ločitev tvojih staršev gledaš danes?*

/Mislim, da je bila zelo jezna in travmatična za vse vpletene/ (H21), /vendar se pa sedaj zavedam, da drugače takrat nista znala speljati stvari in sta oba mislila, da delata najboljše za vse/ (H22).

7. *Se tvoj današnji pogled na ločitev tvojih staršev kaj razlikuje od pogleda, ki si ga imel_a takrat, ko sta se starša ločila in kako?*

/Ja/ (H23), /zdaj bolje razumem, kako težko jima je moglo biti/ (H24) /in resnično verjamem, da sta oba mislila, da delata dobro za svoje otroke/ (H25). /Takrat se mi je zdelo ravno obratno/ (H26). /Zdelo se mi je, da mi uničujeta otroštvo/ (H27). /Bila sem jezna nanju/ (H28).

8. *Ali si kdaj razmišljal_a kaj bi bilo danes drugače, če se tvoja starša ne bi ločila?*

/Najverjetneje bi bila bolj zaupljiva v druge/ (H29) /in v sebe/ (H30). /Je pa res, da si danes ne predstavljam mojih staršev skupaj, saj se mi zdita čisto preveč različni osebi/ (H31).

9. *Pri kom si živel_a po ločitvi in na kakšen način?*

/Pri mami, skupaj s sestro/ (H32).

10. *Kakšne spremembe je zate prinesla ločitev staršev?*

/Z mamo in sestro smo se preselile v drugo stanovanje/ (H33), /a je bilo blizu prejšnjega, tako, da ni bilo tako drugače, kot prej/ (H34). /S sestro sva ostali v istem vrtcu kot prej/ (H35) /in obdržali iste prijateljčke/ (H36).

11. *Kako si sprejel_a in doživljal_a te spremembe, ki jih je prinesla ločitev?*

/Zame je bilo vse skupaj zelo stresno/ (H37), predvsem zato, ker /sta se starša še po ločitvi veliko kregala/ (H38). /Vedno, ko sta se srečala sta pričela nov prepir/ (H39). /Vse v pričo naju s sestro/ (H40).

12. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala pri kom bi rad_a živel_a?*

/Ja/ (H41). /Med staršema je bilo veliko kreganja glede skrbništva/ (H42) /in naju s sestro so veliko vmešavali v to in želeli, da poveva najine želje pri socialni delavki/ (H43).

13. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Zelo slabo/ (H44), /saj nisem želela izbirati strani/ (H45), /ker sem se bala, da se bom zamerila staršu, za katerega ne bom rekla, da želim živeti pri njemu/ (H46).

14. *Sta te starša ali morda socialna delavka/socialni delavec na CSD vprašala kako bi rad_a, da poteka tvoje življenje po ločitvi (npr. ali bi rad_a še naprej hodil na isto osnovno šolo)?*

/Ne/ (H47), /razen tega, pri kom bi živela, ne/ (H48).

15. *Se ti zdi, da si bil_a vključen_a v odločanje o tem, kako bo potekalo življenje po ločitvi?*

/Ne/ (H49).

16. *Se ti zdi, da je bilo tvoje mnenje upoštevano?*

/Ne/ (H50), /a niti nisem želela, da bi bilo/ (H51).

17. *Si si želel_a sodelovati pri odločitvah?*

/Ne/ (H52), /ker sem bila premalo stara/ (H53) /in se nisem hotela nikomur zameriti/ (H54).

18. *Si imel_a po ločitvi stike s staršem, ki ni več živel s tabo?*

/Ja/ (H55).

19. *Če ja, kako so stiki potekali in kako si jih doživljal_a? Če ne, kako si to doživljal_a?*

/Vsak prvi vikend v mesecu sem preživela z njim/ (H56). /Te stike sem dojemala bolj kot neko obvezo, ker se očetu nisem hotela zameriti/ (H57). /Ampak, ko sem bila z njim sem komaj čakala, da bo stika

konec/ (H58), /saj sem se očeta kar malo bala/ (H59). /In vedno sem bila malo v stiski, saj sem imela občutek, da sta me oba poskušala obrniti na svojo stran/ (H60) /in oba sta mi govorila grdo o drugem staršu/ (H61).

20. *Je drugi starš te stike podpiral in se zanimal za to, kako potekajo?*

/Ja in ne/ (H62). /Mislim, da mami ni bilo všeč, da se dobivam z očetom/ (H63), /ker je velikokrat grdo govorila o njem/ (H64) /in imela kakšne cinične pripombe/ (H65), /vseeno pa je rekla, da mi stikov ne bo prepovedala in da naj kar grem k njemu, če si tega želim/ (H66). /Kako so stiki potekali me ni nikoli vprašala/ (H67).

21. *Kako si se pogovarjal_a z mamo po ločitvi?*

/V redu, še veliko več sva se pogovarjali kot pred ločitvijo/ (H68). /Mislim, da me je tudi bolj upoštevala/ (H69).

22. *Kako pa z očetom?*

/Z njim pa sva se zelo malo pogovarjala/ (H70), /oziroma se je on pogovarjal z mano, jaz pa sem mu samo odgovarjala. Jaz ga nikoli nisem nič vprašala/ (H71).

23. *Kakšen odnos sta imela z mamo po ločitvi?*

/Zelo dober/ (H72). /Po ločitvi sva se zelo zbližali/ (H73), /saj se je zelo spremenila/ (H74). /Postala je veliko bolj dobre volje/ (H75), kar se je tudi poznalo v najinem odnosu. /Veliko več se je igrala z nama s sestro in naju peljala na različne izlete/ (H76).

24b. *Je bila mama zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imela tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ja/ (H77).

24c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Super/ (H78), /saj si ne predstavljam kaj bi bilo z mano, če ne bi imela nje/ (H79).

24. *Kaj pa glede odnosa z očetom?*

/Očeta sem se zelo bala/ (H80) /in nanj sem bila jezna zaradi odnosa, ki ga ima do mame/ (H81). /Do njega sem gojila neko zamero/ (H82), tako da /sem ga večkrat kar ignorirala/ (H83). /V slabem odnosu sva bila/ (H84), /veliko sem jokala, ko sem bila pri njem/ (H85), /ker nikoli ni upošteval mojih želj/ (H86) /in mi ni posvečal veliko pozornosti, ko sem bila pri njem/ (H87).

25b. *Je bil oče zate še vedno oseba, ki skrbi zate, ki je odgovorna zate kot starš za otroka in je imel tebe še vedno za otroka, torej za nekoga, za katerega je treba skrbeti, biti odgovoren kot starš?*

/Ne/ (H88).

25c. *Kako si se počutil_a ob tem?*

/Zelo slabo/ (H89). /Bolelo me je, da na očeta ne morem gledati kot na pravega očeta/ (H90).

25. *Bi rekel_a, da ti je mama po ločitvi dovolila več ali manj kot prej?*

/Mogoče malo več/ (H91).

26. *Navedi kakšen primer.*

/Večkrat smo šle lahko na izlet, ko sva si s sestro tega zaželeli/ (H92).

27. *Kako je to argumentirala?*

/Rekla je, da je zdaj čas, da skupaj preživimo več časa/ (H93).

28. *Kaj pa oče?*

/Manj/ (H94).

29. *Navedi kakšen primer.*

/Ni mi na primer dovolil, da grem na rojstni dan k prijateljici, če je bilo to tisti vikend, ko sem bila pri njemu/ (H95).

30. *Kako je to argumentiral?*

/Rekel je, da se bom v njegovem stanovanju držala njegovih pravil/ (H96).

31. *Ti je mama po ločitvi puščala, da si se sam odločal_a o posameznih stvareh?*

/Ja/ (H97).

32b. *O katerih?*

/Na primer kdaj in kam bomo šle na izlet sva se lahko odločili midve s sestro/ (H98).

32. *Kaj pa oče?*

/Ne/ (H99).

33b. *O katerih?*

/O nobeni stvari se z njim ni dalo dogovarjati/ (H100).

33. *Sta se z mamo po ločitvi dogovarjala o pravilih? O tem, kaj lahko, česa ne smeš in podobno?*

/Ja, mama mi je določila kar nekaj pravil/ (H101). /Ampak za vse stvari, ki jih ne smem, mi je mama vedno razložila, zakaj jih ne smem. Na primer, ker je nevarno, ali, ker še nisem dovolj stara/ (H102).

34. *In z očetom?*

/On mi je za čas, ko sem bila pri njem določil kar nekaj pravil, ki sem se jih morala nujno držati/ (H103). /Na primer pospraviti sem morala sobo, ko je on tako rekel/ (H104), /k nama niso smeli prihajati prijatelji in podobno/ (H105).

35. *Sta se z mamo po ločitvi kaj dogovarjala ali delala kake načrte? Recimo glede šolanja, pospravljanja sobe in podobno?*

/Ja, delali sva načrte/ (H106). /Na primer kdaj in kam gremo na kakšen izlet/ (H107) /in kaj bomo jedle za kosilo/ (H108), /kdaj se bom učila kateri predmet in kako/ (H109).

36. *In z očetom?*

/On je načrte zame delal sam/ (H110) /in me je potem samo seznanil z njimi/ (H111).

37. *Bi rekel_a, da je pri teh aspektih vzgoje, o katerih sva se zdaj pogovarjala_i, prihajalo do razlik pri mami in očetu?*

/Ja/ (H112).

38. Če ja, kako si doživljal_a in se spopadal_a s temi razlikami?

/Zelo težko sem po celem mesecu pri mami, s katero se je dalo vse zmenit/ (H113), /šla k očetu, kjer je bilo vse zelo strogo in sem morala vse delati po navodilih/ (H114). /Težko sem se navadila na to, da je med njima tako veliko razlik/ (H115).

39. Kako je potekalo dogovarjanje med staršema po ločitvi (glede tebe)?

/Skoraj nič se nista dogovarjala/ (H116). /Samo, ko naju je mama s sestro peljala k očetu in prišla iskat/ (H117). /In še takrat sta se vsakič skregala/ (H118).

40. Kako si se ob tem počutil_a?

/Zelo slabo/ (H119). /Vedno, ko sem slišala, da se kregata sem se spomnila, kako je bilo, ko smo še živeli vsi skupaj/ (H120). /Vsakič sem si zamašila ušesa/ (H121), /ali pa sva s sestro kar pobegnili stran in počakali mamo pri avtu/ (H122), /saj nama je bilo zelo težko poslušati njuno prepiranje/ (H123).

10.9 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA A

Tabela 1

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
A1	Ločila sta se, ko sem bila stara 6 let	Šest let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
A2	prepirala zelo dolgo časa	Dolgotrajni prepiri	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
A3	narazen pa sta šla kar naenkrat, čez noč	Nenadna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
A4	in to brez sodišč	Izključenost sodišč	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
A5	izvedela, ko sva se z mamo čez noč odselili	Odselitev z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
A6	si nisem upala nič vprašati	Strah pred postavljanjem vprašanj	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A7	mama rekla, da se bova odselili, ker se bosta z očetom ločila	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
A8	Bila sem zelo šokirana, čeprav sem vedela, da nista v dobrih odnosih	Šok	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A9	zelo prestrašena	Strah	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A10	jezna	Jeza	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo

A11	zmedena, ker nisem imela več občutka pripadnosti	Zmedenost zaradi izgube občutka pripadnosti	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A12	Skrbelo me je tudi, ker nisem vedela kako bo z obiski drugega starša	Skrb zaradi stikov z drugim staršem	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A13	Bilo je zelo težko	Težka preizkušnja	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A14	sem imela občutek, da moram biti na strani enega od staršev in da mi bo drugi zameril, če ne bom na njegovi	Občutek primoranosti izbiranja strani	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A15	Zelo sem bila razdvojena	Razdvojenost	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A16	Imela sem tudi občutek, da se to dogaja zaradi mene	Občutek krivde	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A17	Bila sem tudi zelo jezna na oba, ker se nista dovolj trudila, da bi ostala skupaj in bila v dobrih odnosih	Jeza, da se starša nista dovolj trudila za ohranitev njunega odnosa	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A18	zelo pogosto sem imela občutek krivde. Da sem jaz kriva, da se vse to sploh dogaja	Občutek krivde	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A19	Vesela sem, da sta se odločila kot sta se	Veselje	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A20	ker sta bila po tem v veliko boljših odnosih	Veliko boljši odnos med staršema po ločitvi	Spremenjen odnos	Dogovarjanje med staršema
A21	Tudi njun odnos do mene se je spremenil, na pozitivno	Pozitivna sprememba odnosa med starši in otrokom	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
A22	sta mi posvečala več časa	Posvečanje več časa otroku	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
A23	čas z vsakim posebej je bil bolj izkoriščen	Bolj izkoriščen čas z vsakim staršem	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
A24	in večinoma manj napet kot prej, ko smo bili še skupaj	Manj napetosti	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
A25	v otroštvu mogoče zamerila, da se nista potrudila vsaj zaradi mene	Zamera, da se starša nista potrudila zaradi nje	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A26	danes to odločitev zelo podpiram	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A27	mislim, da bi se počutila še bolj krivo,	Občutek krivde v primeru vztrajanja	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na

	če bi ostala skupaj zaradi mene	staršev v odnosu zaradi otroka		ločitev
A28	Noben od nas ne bi bil srečen, če bi prisilno vztrajala v tem odnosu	Nesrečnost vseh udeleženih	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A29	Ja zelo se razlikuje	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
A30	Takrat sem imela občutek krivde	Občutek krivde	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A31	danes ga nimam več	Odsotnost občutka krivde	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A32	vem, da se nista ločila zaradi mene, ampak samo zaradi njenega odnosa in nestrinjanja	Zavedanje o nekrivdi za ločitev staršev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A33	Delala sem razliko med njima	Delanje razlike med staršema	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A34	vedno sem krivila očeta in gojila zamere do njega	Znašanje krivde in zamera do očeta	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A35	mamo pa sem branila za vsako stvar	Branjenje mame	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A36	Danes vem, da sta bila za to potrebna oba, da je imel vsak svoje napake in da sta se vseeno trudila najbolj kakor sta se znala	Zavedanje o odgovornosti obeh staršev za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A37	čeprav se mi takrat to ni zdelo niti malo	Nezavedanje, da sta za ločitev kriva oba starša	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
A38	Verjetno, da bi bila drugačna	Možnost spremenjenosti otroka v primeru vztrajanja v odnosu	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A39	Saj po mojem mnenju to zelo vpliva na otroka in njegov psihični razvoj	Vpliv na otroka in njegov psihični razvoj	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A40	Meni je ločitev pustila veliko pozitivnih in negativnih posledic, to sem začela opazati zadnje leto	Veliko pozitivnih in negativnih posledic	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A41	Zaradi ločenega načina življenja in vseh s tem	Bolj trdna oseba	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na

	povezanih situacij, se mi zdi, da sem bolj trdna oseba			ločitev
A42	lažje se znam spopasti s težjimi preizkušnjami v življenju	Lažje spopadanje s težkimi življenjskimi preizkušnjami	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A43	sem verjetno zaradi tega manj zaupljiva do ljudi	Manjša zaupljivost do ljudi	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A44	še posebno do nasprotnega spola, takoj sem pripravljena na obrambo	Manjša zaupljivost in pripravljenost na obrambo pri nasprotnem spolu	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A45	Zelo sem čustveno zaprta	Čustvena zaprtost	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A46	Strah me je, da bi bila prizadeta	Strah pred prizadetostjo	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A47	Težko tudi čutim pripadnost v neki skupini ljudi npr. družina, prijatelji, sodelavci, ali pri partnerju	Težave z občutkom pripadnosti	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A48	Težko verjamem, da bi lahko nek odnos trajal večno, še pred začetkom najdem razlog da se bo končal	Nezaupanje v možnost večno trajajočega odnosa	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
A49	Pri mami	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
A50	očeta pa sem videla kadarkoli je on želel	Izvedba vsakega stika na željo očeta	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A51	Veliko sem se selila	Pogoste selitve	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
A52	Najtežje je bilo priti v drugo regijo, zaradi naglasa	Težaven prehod v drugo regijo	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
A53	še posebno se je bilo težko navaditi mesta in na življenje v bloku, ker smo prej živeli v hiši na vasi	Težavno privajanje na mestno življenje	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
A54	Morala sem tudi zamenjati osnovno šolo v 2. razredu	Menjava osnovne šole	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
A55	in se tako vklopiti z novimi sošolci	Primoranost vklapljanja med nove sošolce	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
A56	Sprejela sem jih dokaj lahko	Dokaj lahko sprejetje sprememb	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
A57	ker ni bilo druge izbire	Vdanost v usodo	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi

A58	sem se pa zato zelo zaprla vase	Zaprto vase	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
A59	Ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
A60	To je bilo nekako logično, da bom ostala pri mami	Samoumevnost bivanja pri mami	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
A61	V redu, ker po spominu se nisem rabila sama odločit, da se nebi komu zamerila. To mi je bilo všeč	Odsotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
A62	Ne, nihče me ni nič vprašal	Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
A63	Ne	Občutek izključenosti iz odločanja	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
A64	Ne, ni bilo upoštevano	Neupoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
A65	Ja	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
A66	samo pri tem ne, pri komu naj ostanem	Odsotnost želje izbiranja bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
A67	Želela sem si ostati vsaj v istem okolju, na isti šoli, a se moja želja ni izpolnila	Neizpolnjena želja po ohranjanju iste osnovne šole in kraja bivanja	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
A68	Ja	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A69	Glede stikov ni bilo postavljenih nobenih posebnih pravil	Odsotnost pravil v zvezi z izvedbo stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A70	sem imela kar pogoste stike z očetom. Na začetku sva se videvala dokaj pogosto	Pogosti stiki v otroštvu	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A71	čim sem začela odraščati in sem prišla	Redki stiki v puberteti	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi

	v puberteto, so se stiki zelo zmanjšali, na približno 1x do 2x mesečno			
A72	Vedno sem bila zelo vesela, kadar sva se z očetom dobila	Veselje ob stikih	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A73	vendar po koncu skupnega druženja sem bila vedno slabe volje	Slaba volja ob koncu stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A74	zato ker je šel in ker nisem vedela, kdaj ga bom spet videla, če ga bom	Strah pred prekinitvijo stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A75	in zato ker /sem imela vedno občutek krivde, ko sem odšla od njega, ker bo on ostal sam	Občutek krivde zaradi osamljenosti očeta	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A76	ker mi je dal denar, da nebo on ostal brez	Občutek krivde zaradi sprejetega denarja od očeta	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A77	ker je govoril grdo čez mami	Občutek krivde zaradi poslušanja obrekovanja matere s strani očeta	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A78	Če ga dolgo ni bilo sem vedno imela občutek, da česa nisem prav naredila oz. da si ne zaslužim, da bi prišel, da si ne vzame časa, da mu drugi ljudje več pomenijo	Občutek manjvrednosti zaradi daljše odsotnosti stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A79	Ja, mami je najine stike vedno spodbujala in podpirala	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A80	Vedno jo je zanimalo kako sem se imela, kaj sva počela in tako naprej, ampak na pozitiven način, ne kot nadzorovanje, ker mu nebi zaupala	Mamino zanimanje o poteku stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A81	Z mamo sva vedno imeli odprt odnos glede vseh tem	Odperta komunikacija glede vseh tem	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
A82	Skoraj nikoli ni prišlo do trenj	Zelo redka trenja	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A83	odnos je bil miren	Miren odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A84	zelo veliko zaupanja	Medsebojno zaupanje	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A85	Je pa bilo to bolj na mentalni ravni, kot na čustveni	Mentalna povezanost	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A86	Z očetom sva zelo malo komunicirala	Redka komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
A87	odnos je bil bolj zaprt	Zaprt odnos	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi

A88	skoraj vedno sva se skregala, ko sva se slišala ali videla	Pogosti prepiri	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A89	on nikoli ni znal izkazovati čustev	Očetova nezmožnost izkazovanja čustev	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A90	bil zelo vzkipljiv in impulziven	Očetova vzkipljivost in impulzivnost	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A91	Zelo dober	Zelo dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A92	Vse sva si zaupali	Medsebojno zaupanje	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A93	pogovarjali sva se lahko o vseh temah	Možnost odprte komunikacije	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
A94	Zelo sva bili povezani	Velika povezanost	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A95	odnos z mamo bil bolj na prijateljski ravni kot starš-otrok	Prijateljski odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
A96	Ker je mama večinoma delala, sem skrbela sama zase, zelo hitro sem odrasla in bila zelo samostojna že kot otrok	Zgodnja samostojnost	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanj pogled na ločitev
A97	Občasno je prišlo tudi do obrnjene situacije, da sem kdaj jaz skrbela za njo oz. sem imela občutek, da moram skrbeti za njo	Občutek primoranosti k oskrbovanju mame	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A98	Najin odnos mi je bil zelo všeč, še posebno ta najin prijateljski, topel odnos	Pozitivno dožemanje odnosa	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A99	Je pa bilo včasih zaradi njene službe in drugih dejavnikov kar naporno, da sem morala biti tako samostojna	Občasen napor zaradi primoranosti k samostojnosti	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A100	se mi zdi, da sem posledično preskočila del svojega otroštva	Zgodnja samostojnost	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanj pogled na ločitev
A101	Na začetku sva se zelo veliko družila, hodila na razne izlete	Pogosti stiki v otroštvu	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A102	kasneje sva se družila vedno manj	Redki stiki v puberteti	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
A103	in bilo je vedno več trenj in nestrinjanja	Pogosta trenja	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A104	Najin odnos se je izboljšal šele po približno 20. letu	Izboljšanje odnosa po otrokovem 20. letu	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A105	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
A106	vedno sem ga gledala kot nekoga, ki mi bo dal finančno varnost in poskrbel zame na tem področju. Nikoli mi od	Dožemanje očeta kot nekoga, ki lahko otroka materialno preskrbi	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi

	njega nič ni manjkalo kar se tiče denarja in materialnih dobrin			
A107	Po eni strani pomirjeno, ker mami nikoli ni imela toliko denarja kot on in sem vedela da se lahko kadarkoli obrnem na njega	Pomirjenost zaradi občutka finančne varnosti	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A108	Po drugi strani pa sem do njega spet čutila kot, da mu bom vse mogla vrniti	Občutek dolgovanja očetu	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A109	Slabo sem se počutila, ker je bilo vedno vse v materialnih dobrinah, kar se tiče pa čustvenih potreb pa skoraj da niso bile zadovoljene	Negativni občutki zaradi nezadovoljenih čustvenih potreb	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A110	bila pogosto žalostna in nervozna, ko sem pomislila na najin odnos	Pogosta žalost in nervoza ob misli na odnos z očetom	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A111	Mogoče malo več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A112	Lahko sem bila npr. dlje časa zunaj kakor, če bi bil oče zraven	Malo večja popustljivost kot pred ločitvijo	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A113	Rekla je, da se moram sama naučiti kaj je prav in kaj ne	Prikrita avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A114	Dovolil mi je isto kot prej	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A115	Me je pa na nek način "podkupoval" z materialnimi dobrinami bolj kot prej	Podkupovanje	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A116	Katerokoli igračo, obleko, karkoli sem si zaželela, sem dobila prej, kot pred ločitvijo	Podkupovanje	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A117	Nikoli se nisva pogovarjala o tem	Odsotnost argumentacije podkupovanja otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A118	Ja	Možnost samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A119	Skoraj o vseh. O oblekah, krožkih, prijateljih, hišnih ljubljenceh, kako dolgo bom gledala Tv, bila zunaj	Možnost samostojnih odločitev otroka na več področjih	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A120	Ja in ne	Možnost nekaterih samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A121	Vedno se je trudil biti strog in me nadzorovati pri vseh stvareh	Strogost in nadzorovanje	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi

A122	vendar je po mojem uporu vedno popustil in sem se odločila po svoje	Neupoštevanje mnenja očeta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
A123	Ne skoraj nikoli	Redko dogovarjanje o pravilih	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
A124	Vedno mi je dala nasvet kaj naj oz. česa ne, kaj je in kaj ni primerno	Prikrita avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A125	vendar mi je pustila, da se sama odločim in se učim iz svojih napak	Prikrita avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
A126	Z očetom sva se dogovarjala o pravilih velikokrat	Pogosto pogovarjanje o pravilih	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
A127	ampak samo pogovarjala, ker ga večinoma nisem upoštevala	Otrokovo neupoštevanje pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
A128	Ja, vedno sva se pogovarjali o vseh teh stvareh in delali skupaj načrte	Jasni in dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
A129	ampak še vedno je pustila, da se na koncu sama odločim, kot mi najbolj ustreza	Možnost samostojnih odločitev glede ciljev	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
A130	Vedno je podpirala moje odločitve	Podpiranje odločitev otroka	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
A131	Sva se pogovarjala, ampak bolj malo	Nejasni cilji	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
A132	ker se nikoli nisva uskladila	Neuskklajenost ciljev otroka in očeta	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
A133	Vedno je imel drugačne želje in pričakovanja zame kot jaz	Neuskklajenost ciljev otroka in očeta	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
A134	Ja, je prihajalo	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
A135	še posebno pri komunikaciji in odnosu	Razlike pri komunikaciji in odnosu	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
A136	Všeč so mi bile razlike	Pozitivno dojetje razlik pri vzgoji	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A137	ker sem tako lažje uveljavljala svoj prav. Vedno sem vedela za katero stvar se h komu obrniti. Nekako sta se tudi dopolnjevala. Kar nisem dobila pri enem sem dobila pri drugemu	Izkoriščanje razlik s strani otroka	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
A138	Na začetku večinoma preko mene	Takoj po ločitvi dogovarjanje preko otroka	Otrok - posrednik	Dogovarjanje med staršema
A139	kasneje, ko sta bila v boljših odnosih, sta se	Nekaj časa po ločitvi medsebojno	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema

	dogovarjala medsebojno, če je bilo potrebno	dogovarjanje po potrebi		
A140	Dokler sta komunicirala preko mene mi je ugajalo, oziroma kadar sta se pogovarjala v moji prisotnosti/	Ugajanje ob in posredovanju prisostvovanju	Želja po pri posredovanju dogovarjanju	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
A141	Kadar sta se pogovarjala brez moje vednosti mi nekako ni bilo všeč, ker nisem vedela na katero področje bo tema nanesla	Negativni občutki ob dogovarjanju staršev brez vednosti otroka	Želja po prisotnosti pri dogovarjanju	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.10 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA B

Tabela 2

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
B1	Ko sem bila stara sedem let	Sedem let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
B2	Potekala je zelo dolgo časa	Dolgotrajna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
B3	bilo vpleteno tudi sodišče	Vpletenost sodišča	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
B4	Zelo dolgo obdobje sem vsakodnevno poslušala njune prepire	Dolgotrajno vsakodnevno poslušanje prepirov	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
B5	oče sploh ni več prihajal domov, oziroma bolj poredko. Ni bil doma vsako noč	Vedno bolj pogosta odsotnost očeta od doma	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
B6	mama povedala, da se bosta ločila, ampak to je bil zelo hiter pogovor. Vse je povedala v parih besedah	Zelo kratek pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
B7	jaz pa nisem upala nič spraševati	Strah pred postavljanjem vprašanj	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
B8	Po eni strani sem bila vesela	Vesetje	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B9	po drugi strani pa sem želela imeti oba starša ob sebi, doma	Želja po nadaljnji prisotnosti obeh staršev	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B10	sem bila tudi žalostna	Žalost	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje

				ločitve, ko je do nje prišlo
B11	Nisem popolnoma vedela kaj se dogaja in kako poteka	Nerazumevanje dogajanja	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B12	nisem imela posebnih občutkov	Odsotnost posebnih občutkov	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B13	sem kar malo ignorirala, da se sploh kaj dogaja	Ignoriranje ločitve	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B14	Zdi se mi prav, da sta se ločila in drug drugemu prihranila trpljenje	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B15	Seveda	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
B16	Ko sem bila manjša nisem popolnoma razumela zakaj sta se ločila	Nerazumevanje razlogov za ločitev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B17	Mislila sem, da sem jaz povod	Občutek krivde	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B18	da me nimata rada	Občutek neljubljenosti s strani staršev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
B19	Danes vem, da je bila to njuna odločitev, na katero nisem imela vpliva	Zavedanje o nezmožnosti vpliva na odločitev o ločitvi	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B20	Verjetno bi bila drugačna	Možnost spremenjenosti otroka v primeru vztrajanja v odnosu	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B21	Očeta ne vidim pogosto, zaradi obveznosti v šoli in ga včasih potrebujem, pa ga ni ob meni	Pogrešanje očeta	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B22	Nimam nobenih izrazitih posledic	Odsotnost izrazitih posledic	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B23	slabe spomine in uničeno otroštvo, ker se starša nista ločila takoj, ko sta se nehala razumeti	Uničeno otroštvo zaradi vztrajanja staršev v nedelujočem zakonu	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
B24	Živel sem pri mami	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi

B25	spoznala novega moškega	Očim	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
B26	sva se vselili v njegovo hišo	Vselitev v očimovo hišo	Menjava okolja	Spremembe po ločitvi
B27	Zamenjala sem osnovno šolo	Menjava osnovne šole	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
B28	se preselila na vas, kjer nisem nikogar poznala	Preselitev na vas	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
B29	sem izgubila veliko prijateljev	Izguba prijateljev	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
B30	Ni mi bila preveč vseč sprememba življenjskega okolja	Negativno doživljanje spremembe življenjskega okolja	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
B31	sem se prilagodila	Prilagoditev	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
B32	Ko sta se ločila ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
B33	Ko sem bila 12 mi je mama rekla, da če želim, lahko živim tudi pri očetu	Možnost izbire bivališča pri otrokovih dvanajstih letih	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
B34	Všeč mi je bilo, da mi je mama kljub temu, da ne želi, da grem k očetu, ponudila to možnost	Prisotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
B35	Ne	Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
B36	Sem pa imela izbiro hoditi v šolo na vasi kamor sva se preselili z mamo ali v Ljubljani	Možnost izbire osnovne šole	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
B37	O večini stvareh ne, čeprav me je mama vprašala za mnenje	Delna izključenost iz odločanja	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
B38	Ne ravno	Delno upoštevanje mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
B39	Seveda	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v

				odločitve ob ločitvi
B40	Želela sem, da živiva sami z mamo	Odsotnost želje po bivanju z očimom	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
B41	Ker sta se starša ločila mi ni bilo prijetno živeti takoj z drugim moškim, kot z očetom	Odsotnost želje po bivanju z očimom	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
B42	Želela sem se počutiti vključeno v dogajanje	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
B43	Ja	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
B44	Vsak drug vikend sem preživela pri očetu in pa vsako sredo popoldan sem bila pri njemu	Vsak drugi vikend in eno popoldne v tednu	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
B45	Želela sem si ohranjati stike z njim, tako, da mi je bilo všeč, da sva imela stike	Želja po ohranjanju stikov z očetom	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B46	Vedno sem rada šla k njemu	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B47	sem pa bila malo žalostna, ker se mi je zdelo, da on ni tako zainteresiran za stike kot jaz	Žalost zaradi občutka nezainteresiranosti očeta za stike	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B48	se mi je vedno zdelo, da se me ne razveseli toliko kot jaz njega in mu je vseeno, če stikov sploh ne bi bilo	Občutek o odsotnosti očetove želje po stikih	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B49	Ja, seveda	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
B50	Najina komunikacija je bila dokaj odprta, povedala sem ji kaj si mislim o čemerkoli	Odprta komunikacija glede vseh tem	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
B51	v določenih trenutkih želela prikazati očeta v slabši luči	Obrekovanje očeta s strani matere	Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom	Vzgoja po ločitvi
B52	Pogovarjala sva se vsakdanje, tako kot prej	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
B53	Nisva bila tako povezana kot z mamo	Šibkejša povezanost kot z mamo	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
B54	ni bilo tako odprte	Nezmožnost	Komunikacija z	Vzgoja po

	komunikacije	pogovarjanja o vseh temah	očetom	ločitvi
B55	Bolj malo sva se pogovarjala že od zmeraj	Redka komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
B56	Bili sva v zelo dobrem odnosu	Zelo dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
B57	Ja, zelo	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
B58	Zelo lepo. Vedela sem, da se lahko vedno zanesem nanjo	Pozitivni občutki zaradi trajne zanesljivosti matere	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B59	Po ločitvi sva se malo oddaljila	Oddaljitev po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
B60	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
B61	Počutila sem se sprejeto. Da me sprejme, čeprav ne živim več z njim	Občutek sprejetosti	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B62	Malo več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
B63	Lahko sem hodila na več plesnih predstav kot prej in na plesni tečaj	Malo večja popustljivost kot pred ločitvijo	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
B64	Nič posebnega. Rekla je, da če mi je zelo všeč, seveda lahko grem	Upoštevanje interesov in želj otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
B65	Rekla bi, da kar enako, ni bilo nobenih sprememb	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
B66	V bistvu mi je kar vse dovolil	Odsotnost pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
B67	Pri njem sem lahko delala kar sem hotela	Odsotnost omejitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
B68	Ni argumentiral	Odsotnost argumentacije vsedopuščujočega pristopa	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
B69	Ja	Možnost samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
B70	O izbiri dodatnih dejavnosti	Možnost samostojne izbire dodatnih dejavnosti	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
B71	o tem kdaj želim videti očeta, čeprav za stik nisva dogovorjena	Možnost samostojne odločitve otroka o stikih z odsotnim staršem izven dogovorjenih terminov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
B72	Ko sem bila pri njem sem se lahko o vsem sama odločala	Otrokovo samostojno odločanje o vsem	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
B73	Ja, sva se dogovarjali	Dogovarjanje o pravilih	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
B74	Ne, ne bi rekla, ni bilo	Odsotnost pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi

	nekih pravil			ločitvi
B75	Ja, delali sva veliko načrtov. Kdaj bom pospravila sobo, kaj moram pospraviti, kakšne ocene bom poskušala dobiti in podobno	Jasni cilji glede pospravljanja in šole	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
B76	Dogovorjeni	Dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
B77	Ne, z njim nikoli ni bilo nobenih načrtov	Odsotnost ciljev	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
B78	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
B79	Razlike me niso preveč motile	Dojemanje razlik kot nemotečih	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B80	ker sem večino časa preživela pri mami in je bilo normalno, da malo več zahteva kot pa oče pri katerem sem bila manj časa	Dojemanje razlik kot nekaj običajnega	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
B81	Po telefonu ali pa na kavi	Osebna komunikacija ali komunikacija preko telefona	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
B82	Pogovarjala sta se zelo razumno	Razumna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
B83	Bilo mi je zelo všeč, da starša lahko normalno komunicirata	Pozitivni občutki zaradi razumne komunikacije med staršema	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.11 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA C

Tabela 3

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
C1	Imel sem 11 let	Enajst let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
C2	Ločitev je potekala na sodišču	Vpletenost sodišča	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
C3	dalj časa	Dolgotrajna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
C4	Izvedel sem od mame, ko mi je povedala, da sta se odločila, da se ločita	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
C5	V nekem smislu olajšano	Občutek olajšanja	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
C6	starša že kar nekaj časa močno kregala	Dolgotrajni prepiri	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
C7	po drugi strani pa sem bil zmeden, saj nisem	Zmedenost	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve

	vedel kaj naj pričakujem od tam naprej			
C8	Doživiljal sem jo dokaj mirno, kot, da se ni zgodilo nič takega	Mirno doživljanje	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
C9	Da je bilo dobro da se je zgodilo, saj starša skupaj enostavno nista več funkcionirala	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
C10	Niti ne	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
C11	imam pa več razumevanja o vsem skupaj kot takrat	Boljše razumevanje situacije	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
C12	Verjetno bi bilo kaj drugače	Možnost spremenjenosti otroka v primeru vztrajanja v odnosu	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
C13	vendar pa se mi ne zdi, da mi je ločitev pustila kakšne pretirane posledice	Odsotnost izrazitih posledic	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled na ločitev
C14	Pri mami	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
C15	Preselili smo se iz hiše v blok, drugih sprememb pa ni bilo	Selitev iz hiše v blok	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
C16	Vse sem še kar lahko sprejel.	Dokaj lahko sprejetje sprememb	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
C17	Ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
C18	nekako je bilo jasno, da bom ostal pri mami	Samoumevnost bivanja pri mami	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
C19	Čisto okej	Odsotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C20	Ja	Prisotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
C21	najpomembneje mi je	Želja po ohranitvi	Želja po sodelovanju	Zadovoljstvo

	bilo, da ostanemo v tistem okolju kjer smo bili	istega okolja	pri odločitvah	otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C22	Bil sem vključen ravno dovolj	Ravno pravnjeni obseg vključenosti	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
C23	Ja	Upoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C24	Ravno toliko kot je bilo potrebno	Delna prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C25	Pomembno mi je bilo, da ne menjam kraja bivanja, na primer, da bi se moral preseliti iz Ljubljane v Maribor	Želja po ohranitvi istega okolja	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C26	sem bil vključen oziroma so me vprašali po mnenju	Ravno pravnjeni obseg vključenosti	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
C27	in ga upoštevali	Upoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
C28	Približno dve leti najprej ne	Odsotnost stikov prvi dve leti po ločitvi	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
C29	potem pa ja	Prisotnost stikov po dveh letih od ločitve	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
C30	Najprej mi je bilo čudno, da ne vidim očeta	Čuden občutek zaradi odsotnosti stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
C31	bilo po navadi tako, da sem pri njemu preživel proste vikende	Prosti vikendi pri očetu	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
C32	mi je bilo v bistvu fajn	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
C33	ker sem vedel, da bomo šli ali na bazen, ali v kino, bowling, biljard, karkoli takega	Preživljanje skupnega časa na bazenu in podobno	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi

C34	Ja, ko sem prišel domov me je mami vedno vprašala kje smo bili in kako smo se imeli	Mamino podpiranje stikov in zanimanje za potek stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
C35	Enako kot prej, ni bilo posebnih sprememb	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
C36	Drugače	Spremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
C37	najprej komunikacije sploh ni bilo	Odsotna komunikacija takoj po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
C38	kasneje je bila drugačna kot prej, saj sva se manj videla	Spremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
C39	Tako, kakor, da bi bilo vse zavito v vato, olepšano. Kakor, da se že v naprej izogibava prepiranju, preden je sploh blizu tega	"Previdna" komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
C40	Enak kot prej	Nespremenjen odnos po ločitvi	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
C41	Najin odnos bi opredelil kot dober	Dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
C42	imela mami še vedno glavno besedo	Glavna beseda mame	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
C43	sva se večkrat skregala, tako kot pred ločitvijo	Pogosti prepiri	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
C44	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
C45	Okej, saj se mi je to zdelo normalno	Samoumevnost ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
C46	Odnos se je spremenil	Spremenjen odnos po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
C47	sva se manj videla	Redkejša videvanje po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
C48	ni bil več vključen v moj proces odrasčanja	Izključenost očeta iz otrokovega procesa odrasčanja	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
C49	Samo še deloma	Delna ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
C50	Hitro sem se navadil na to	Hitro sprejetje le delne ohranitve vloge očeta	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
C51	Enako, ni bilo sprememb	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
C52	Več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
C53	je želel, da se imam čim lepše kadar sva skupaj	Očetova želja po lepo preživetem skupnem času z otrokom	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
C54	Dlje časa sem lahko bil	Večja popustljivost	Avtoriteta očeta	Vzgoja po

	pokonci na primer	kot pred ločitvijo		ločitvi
C55	O tem se nikoli nismo pogovarjali	Odsotnost argumentacije večje popustljivosti po ločitvi	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
C56	Ne	Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
C57	šele ko sem bil dovolj star	Možnost samostojnih odločitev pri višji starosti otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
C58	Kaj bom počel v prostem času je bila ena prvih takih stvari, o katerih sem se lahko sam odločal	Možnost samostojnih odločitev glede prostega časa	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
C59	Ja	Možnost samostojnih odločitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
C60	Puščal mi je, da sem se sam odločil kaj bom počel, ko sem pri njemu	Možnost samostojnih odločitev glede načina preživljanja prostega časa pri očetu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
C61	Ni bilo potrebno, saj smo imeli pravila še od prej	Ohranitev pravil, ki so veljala pred ločitvijo	Pravila mame	Vzgoja po ločitvi
C62	Ta pravila je postavila mama in se o njih nismo dogovarjali	Nedogovorjena pravila, postavljena s strani mame	Pravila mame	Vzgoja po ločitvi
C63	Ko sem bil starejši pa smo jih prilagodili in se tudi dogovarjali o njih	Dogovorjena pravila ob višji starosti otroka	Pravila mame	Vzgoja po ločitvi
C64	Ja, o osnovnih pravilih pri njemu doma. Pravila niti niso bila tako striktno določena kot pri mami	Manj striktno določena pravila kot pri mami	Pravila očeta	Vzgoja po ločitvi
C65	je pa pravila bolj on določal, kot da bi se o njih skupaj dogovarjala	Nedogovorjena pravila, postavljena s strani očeta	Pravila očeta	Vzgoja po ločitvi
C66	Ja, ko je prišel čas za to	Dogovarjanje o ciljih pri višji starosti otroka	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
C67	Glede šolanja se takoj po ločitvi nisva toliko pogovarjala, kasneje, ko sem bil starejši pa sva delala določene načrte	Delanje načrtov glede šolanja	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
C68	Ostale stvari so bile pa že iz njene strani določene od prej, pred ločitvijo in se o njih nisva po ločitvi nič dogovarjala	Jasni in nedogovorjeni cilji na drugih področjih razen šolanja	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
C69	Oče me je spraševal	Spraševanje o	Cilji pri očetu	Vzgoja po

	kakšne načrte imam	načrtih s strani očeta		ločitvi
C70	povedal kaj si misli o tem	Očetovo izražanje mnenja glede načrtov otroka	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
C71	Ni bil preveč vključen v same načrte o šolanju in podobnih stvareh	Le delna vključenost očeta v načrte	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
C72	Jaz sem mu povedal kaj sva se z mami pogovarjala	Seznanjanje očeta z načrti, ki so bili dogovorjeni med otrokom in mamo	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
C73	mi vsiljeval neke svoje načrte	Vsiljevanje načrtov s strani očeta	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
C74	ampak njegovo mnenje ni imelo velikega vpliva name	Neupoštevanje očetovega mnenja	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
C75	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
C76	Zdelo se mi je normalno, saj sem z mamo preživel večino časa, z očetom pa bolj malo in mi je bilo logično, da je mami bolj stroga, oče pa želi da se imam tisti kratek čas pri njemu čim lepše, da bom še prišel k njemu	Dojemanje razlik kot nekaj običajnega	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
C77	Kako je bilo takoj po ločitvi ne vem	Pomanjkanje informacij o dogovarjanju med staršema takoj po ločitvi	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
C78	po nekaj letih sta odnos toliko popravila	Boljši odnos med staršema po nekaj letih	Spremenjen odnos	Dogovarjanje med staršema
C79	sta se o meni normalno pogovarjala in dogovarjala in tako je še danes	Razumna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
C80	sem bil vesel, da se lahko vsaj o tem normalno pogovarjata	Pozitivni občutki zaradi razumne komunikacije med staršema	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.12 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA D

Tabela 4

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
D1	Ko sem bila stara 9 let	Devet let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
D2	Sporazumno	Sporazumna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
D3	dokaj na hitro	Dokaj hitra ločitev	Potek ločitve	Okoliščine

				ločitve
D4	Za ločitev sem izvedela od mame ko sva prispeli v stanovanje, kamor sva se kasneje preselile	Prihod v novo stanovanje	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
D5	mi je povedala, da se bova v kratkem preselili sem, ker ne bova več živeli z očetom, saj se ne razumeta več in se preveč kregata	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
D6	Bila sem presenečena	Presenečenje	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
D7	zelo razočarana	Razočaranje	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
D8	ločitve sploh nisem pričakovala	Odsotnost pričakovanja ločitve	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
D9	Nikoli nisem imela občutka, da bi bilo do takrat kaj narobe	Odsotnost zavedanja partnerskih težav staršev	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
D10	je bil velik šok	Šok	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
D11	Prej se mi nikoli ni zdelo, da se kregata, saj sta to očitno dobro skrivala pred mano	Skrivanje preprirov pred otrokom	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
D12	sem se hitro prilagodila	Hitra prilagoditev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
D13	Bolje biti sam, kot v nedelujočem zakonu	Stališče o nesmiselnosti vztrajanja v nedelujočem zakonu	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D14	Malo	Delno spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
D15	Ko si nekoliko starejši pa dogodke tudi lažje "osmisliš."	Lažja osmislitev dogodkov	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D16	Zdaj razumem zakaj sta se ločila	Večje razumevanje razlogov za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D17	se s tem strinjam	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D18	takrat pa mi ni bilo jasno zakaj je prišlo do tega	Nerazumevanje razlogov za ločitev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
D19	Sama nekih posledic ne opazim	Odsotnost posledic zaznanih pri sami	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled

		sebi		na ločitev
D20	Mi pa je bilo rečeno, da so posledice prisotne	Zaznanje posledic na otroku s strani drugih	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D21	Naj bi postala nekoliko bolj zaprta po ločitvi	Večja zaprtost	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D22	Verjetno spremeni tudi tisti naiven otroški pogled na ljubezen	Sprememba naivnega otroškega pogleda na ljubezen	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D23	Mogoče sem bolj previdna v ljubezni, kot, če ločitve ne bi bilo	Večja previdnost v ljubezni	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitev
D24	Pri mami	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
D25	vsak dan po šoli sem šla k drugemu staršu, vikendi pa so bili izmenični	Vsak dan pri drugem staršu in izmenični vikendi	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
D26	Šole nisem hotela menjati	Želja po ohranitvi osnovne šole	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
D27	sem ostala na isti	Ohranitev iste osnovne šole	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
D28	Sva se pa z mamo odselili	Odselitev z mamo	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
D29	sem imela veliko manj stikov s prijatelji iz prejšnjega okolja	Manj stikov s prijatelji iz prejšnjega okolja	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
D30	Sem se vdala v usodo	Vdanost v usodo	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
D31	Ni mi bilo všeč, da sem izgubila prijatelje in da sva se z mamo odselili	Negativni občutki zaradi menjave okolja	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
D32	se mi je zdelo, da nimam nobene izbire, zato sem vse pač sprejela	Občutek nemožnosti vplivanja na spremembe	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
D33	Mislim, da ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
D34	Ni mi bilo všeč, da sva se z mamo odselili	Negativni občutki zaradi primoranosti odselitve	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
D35	sem bila vesela, da mi ni bilo treba odločati pri kom bom živela, ker	Odsotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo

	bi me to spravilo v velik stres			vključenosti v odločitve ob ločitvi
D36	Ja, mama in oče sta me vprašala	Prisotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
D37	Ja	Vključenost v odločitve	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
D38	V bistvu ja, kolikor sem ga želela izraziti	Upoštevanost mnenja	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
D39	Ja	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
D40	ampak ne pri tem, pri kom bom živela	Odsotnost želje izbiranja bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
D41	Na primer kje bom za počitnice, med vikendom in podobno	Želja po sodelovanju pri odločitvah glede počitnic in vikendov	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
D42	Ja, redne stike	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
D43	k očetu sem šla vsak drugi dan in vsak drugi vikend sem preživela z njim	Vsak drugi dan in vsak drugi vikend	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
D44	Stiki so mi bili okej	Dokaj pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D45	se mi zdi, da so pomagali, da situacija ni bila preveč drugačna od predhodnega življenja	Dojemanje stikov kot pomoč pri prilagoditvi na ločeno življenje	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D46	Ja, mama je stike podpirala	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
D47	tudi vedno me je vprašala kako stiki potekajo	Mamino zanimanje o poteku stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
D48	Tako kot prej, najina komunikacija se ni spremenila	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi

D49	Mislim, da sva se vedno čisto v redu pogovarjali	Dobra komunikacija	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
D50	Vedno me je poslušala in upoštevala	Poslušanje in upoštevanje otroka s strani mame	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
D51	Tudi z očetom se najina komunikacija ni spremenila	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
D52	Z njim se že pred ločitvijo nisem toliko pogovarjala z mamo	Bolj redka komunikacija kot z mamo	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
D53	a kar sem se, mislim da sva se v redu pogovarjala	Dobra, a redka komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
D54	Podoben kot prej	Podoben odnos kot pred ločitvijo	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
D55	Dober odnos sva imeli	Dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
D56	od začetka, takoj po ločitvi sem bila nanjo nekoliko jezna, ker sva se odselili	Začetna jeza otroka na mamo zaradi odselitve	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D57	Ja, je bila	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
D58	V redu	Pozitivni občutki zaradi ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D59	počutila sem se varno zaradi tega	Občutek varnosti	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D60	Najin odnos se po ločitvi ni spremenil. Imela sva enak odnos kot prej	Nespremenjen odnos po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
D61	Nisva bila tako povezana kot sva bili z mamo	Šibkejša povezanost kot z mamo	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
D62	Nisem pa bila nanj nič jezna po ločitvi, kot sem bila na mamo, ker se mi je zdelo kot, da ni on ničesar kriv, ampak je mama odšla	Znašanje krivde za ločitev na mamo	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
D63	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
D64	V redu. Všeč mi je bilo, da sem tudi po ločitvi imela občutek, da imam še vedno oba starša, čeprav ne živimo več skupaj	Občutek o ohranitvi obeh staršev	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D65	Čisto enako, ni bilo nobenih sprememb	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
D66	Rekla je, da se ni nič spremenilo, če smo se ločili in se me zato pri ničemer ne bo usmilila	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi

	ampak bo vse ostalo tako, kot je bilo prej			
D67	On mi je pa dovolil več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D68	Ni mi bilo treba pospravljati, ko sem bila pri njem na primer	Večja popustljivost kot pred ločitvijo	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D69	Da ne rabim pospravljati, ker nisem ves čas pri njem	Neobveznost pospravljanja zaradi malega obsega preživetega časa pri očetu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D70	Takoj po ločitvi sem bila razmeroma mlada za neke resne odločitve, tako da bi rekla da ne	Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
D71	Šele potem, čez par let se je to spremenilo	Možnost samostojnih odločitev pri višji starosti otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
D72	Šele potem čez par let po ločitvi mi je dovolila, da se sama odločam kaj bom počela po šoli in s kom se bom družila	Možnost samostojnih odločitev glede prostega časa	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
D73	najprej ne	Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D74	potem pa ja	Možnost samostojnih odločitev pri višji starosti otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D75	Ko mi je dovolil, da se sama odločam sem se lahko jaz odločala kaj bova počela, ko bom pri njem	Možnost samostojnih odločitev glede načina preživljanja prostega časa pri očetu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
D76	veliko je bilo pravil	Prisotnost veliko pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
D77	jih je večinoma ona določila, o njih se nisva dogovarjali	Jasna in nedogovorjena pravila	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
D78	je bilo pravil manj	Manj pravil kot pri mami	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
D79	o nekaterih sva se lahko dogovorila skupaj	Možnost dogovarjanja glede nekaterih pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
D80	Ja, skupaj sva delali sva načrte kam bom šla na srednjo šolo in kaj bom počela v življenju	Jasni in dogovorjeni cilji glede srednje šole in poklica	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
D81	drugih ni bilo	Odsotnost načrtov, razen glede srednje šole in poklica	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
D82	Z njim sva delala načrte samo glede tega, kako bodo potekali	Prisotnost načrtov glede preživljanja skupnega časa	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi

	popoldnevi in vikendi, ki jih bom preživela pri njem			
D83	drugače pa ne	Odsotnost načrtov na vseh drugih področjih, razen glede preživljanja skupnega časa	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
D84	Sva se pa o teh načrtih dogovarjala	Dogovorjeni cilji	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
D85	Malo, a ne dosti	Delna prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
D86	Me niso motile	Dojemanje razlik kot nemotečih	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D87	Zdelo se mi je normalno, da imata malo drugačen pristop	Dojemanje razlik kot nekaj običajnega	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
D88	Normalno, s pogovorom sta se vse zmenila	Razumna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
D89	Po telefonu, ali pa ob predaji mene	Dogovarjanje po telefonu ali osebno ob predaji otroka	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
D90	V redu	Pozitivni občutki zaradi razumne komunikacije med staršema	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
D91	sem tudi pričakovala, da se bosta tudi po ločitvi normalno pogovarjala	Pričakovanje razumne komunikacije med staršema s strani otroka	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.13 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA E

Tabela 5

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
E1	6 let	Šest let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
E2	Sporazumno	Sporazumna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E3	hitro, kar se tiče dejanske ločitve, papirjev in administracije	Hitra ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E4	Sem pa vedela, da se ne razumeta	Zavedanje otroka o nerazumevanju staršev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E5	ker sta se velikokrat prepirala pred mano in	Dolgotrajno vsakodnevno	Potek ločitve	Okoliščine ločitve

	to kar dolgo obdobje	poslušanje preprirov		
E6	Povedala mi je mati, ko je že bilo dogovorjeno, da se oče seli	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
E7	Da gre zares pa sem videla, ko je oče res odšel	Odhod očeta od doma	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
E8	Na začetku nisem vedela točno, kaj to pomeni	Nerazumevanje pomena ločitve	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
E9	sem podzavestno te misli potlačila	Potlačenje misli o ločitvi	Občutki ob soočenju z resnico	Okoliščine ločitve
E10	Stresno	Stres	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E11	Najbolj mi je v spominu ostalo, ko se je oče selil	Odselitev očeta kot najmočnejši spomin	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E12	sem nanj bila takrat navezana	Navezanost na očeta	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E13	si nisem želela tega	Odsotnost želje po odselitvi očeta	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E14	Grozno sem se počutila tudi ob vseh preprirov, ki sem jim bila prisotna še preden se je odselil	Grozni občutki ob poslušanju preprirov staršev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E15	Menim, da je bila to prava odločitev	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E16	se starša med sabo nista razumela	Nerazumevanje staršev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E17	Še, ko smo živeli skupaj, sem s sestrama vsak večer poslušala kreganje	Dolgotrajno vsakodnevno poslušanje preprirov	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E18	čprav sta to poskušala pred nami skriti	Skrivanje preprirov pred otrokom	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
E19	Menim, da sem bolje vzgojena samo s strani mame, kot pa če bi še vedno živeli skupaj	Stališče o boljši vzgojenosti samo s strani mame	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E20	Da	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
E21	Takrat sem bila jezna na mami	Jeza do mame	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E22	sem krivila mamo, da se ločujeta	Znašanje krivde za ločitev na mamo	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje

				ločitve, ko je do nje prišlo
E23	je takrat nisem marala	Jeza do mame	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E24	zdaj pa vem, da je bila to najboljša in edina rešitev	Doživljanje ločitve kot najboljše in edine rešitve	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E25	Mislím, da sem v svojem odraščanju brez očeta imela več, kot bi imela z očetom	Stališče o bolj polnem življenju brez očeta	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E26	Ne bi imela toliko priložnosti, kot mi jih je ponudila mati v mojem odraščanju	Manj priložnosti v odraščanju	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E27	Z očetom imamo precej različne poglede na svet	Različen pogled na svet	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
E28	v večini stvari se ne strinjamo	Nestrinjanje v večini stvari	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
E29	Mislím, da sem v svojem odraščanju v enostarševski družini zaradi mame imela več priložnosti poskusiti nove stvari in se v čem novem tudi preizkusiti	Manj priložnosti in možnosti za preizkušanje novih stvari v odraščanju	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E30	Pri materi	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
E31	Nobenh, razen tega, da ne živimo več vsi skupaj. Preselil se je oče, zato je bilo vse ostalo isto	Ohranitev istega okolja	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
E32	vikende sem na začetku zaradi lažjega prehoda preživljala pri njem	Preživljanje vikendov pri očetu zaradi lažjega prehoda	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E33	Mislím, da čisto v redu	Dobro sprejetje sprememb	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
E34	Sprememb res ni bilo veliko, samo oče se je odselil, tako da okolja nisem zamenjala	Ohranitev istega okolja	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
E35	Ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
E36	Dobro, ker nisem želela izbirati	Odsotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi

E37	Ne	Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
E38	Ne	Občutek izključenosti iz odločanja	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
E39	Ne	Neupoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
E40	ampak ga tudi nisem želela dosti izraziti	Odsotnost želje po izražanju mnenja	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
E41	Ne, nisem želela	Odsotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
E42	Niti nisem bila dovolj stara, da bi se zavedala svojih odločitev	Prenizka starost za zavedanje svojih odločitev	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
E43	Ja	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E44	Vikende sem na začetku preživljala pri očetu	Vikendi	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E45	ki me je vzel zraven v službo ob sobotah	Preživljanje skupnega časa v službi	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E46	Stiki so mi bili všeč	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E47	ker sem ga imela rada	Ljubezen do očeta	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E48	bi me verjetno zelo prizadelo, če ne bi imela stikov	Prizadetost ob prekinitvi izvajanja stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E49	Zelo sem bila navezana na njega	Navezanost na očeta	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E50	sem zelo uživala v skupnih vikendih	Uživanje ob skupnih vikendih	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim	Otrokovo doživljanje

			staršem	vzgoje po ločitvi
E51	vendar jih je kasneje bilo čedalje manj, ker je imel obiske drugih žensk	Sčasoma vedno manj stikov zaradi obiskov drugih žensk	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E52	so se vikendi preživeti pri njemu počasi končali, kar me je zelo prizadelo	Prizadetost ob prekinitvi izvajanja stikov	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E53	Mama je stike podpirala	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E54	je ni zanimal njihov potek	Mamino nezanimanje za potek stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E55	Pogovarjali sva se kar v redu	Kar dobra komunikacija	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
E56	Ni pa upoštevala mojega mnenja, to me je motilo	Neupoštevanje mnenja otroka	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
E57	Za vsako stvar je rekla, da sem še premajhna in da veliko stvari ne razumem	Neupoštevanje otroka zaradi nizke starosti	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
E58	Ni me ravno poslušala	Neposlušanje otroka	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
E59	Na začetku v redu	Dobra komunikacija takoj po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
E60	ko je bilo stikov vedno manj pa se je tudi najina komunikacija spremenila	Spremenjena komunikacija ob redkejših stikih	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
E61	Bilo jo je bolj malo, oziroma skoraj nič	Redka komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
E62	Na začetku sem bila nanjo jezna	Začetna jeza otroka na mamo	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E63	saj nisem razumela, zakaj se to dogaja	Nerazumevanje razlogov za ločitev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
E64	smo se dogovorili da sem čez teden pri njej, za vikend pri očetu	Vikendi	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E65	Na začetku mi ni želela razložiti točno, zakaj se to dogaja	Mamino nasprotovanje obrazložitvi razlogov za ločitev otroku	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
E66	po njeno nisem bila dovolj stara da bi razumela	Mamino opravičevanje odsotnosti obrazložitve razlogov za ločitev z nizko starostjo otroka	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
E67	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi

E68	Mami mi je vedno bila in mi vedno bo, edini pravi starš	Dojemanje mame kot edinega pravega starša	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E69	Je odgovorna za to, da smo vse, s sestrama vred, odrasle in da nas je vzgojila v dobre ljudi	Priznavanje odgovornosti mami za vzgojenost otrok v "dobre ljudi"	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E70	Vedno nas je podpirala v odločitvah	Podpiranje pri odločitvah otroka	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
E71	dovolila, da se na svojih napakah učimo	Dovoljenje učenja iz lastnih napak	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
E72	ji bom vedno hvaležna	Večna hvaležnost	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E73	Že takrat sem vedela, da ji lahko zaupam, da bo dobro poskrbela za nas	Zaupanje za dobro preskrbljenost	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E74	Nanj sem bila v otroštvu zelo navezana	Navezanost na očeta v otroštvu	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
E75	a sem nekaj let po ločitvi ugotovila, da nisva istih mnenj pri določenih stvareh	Različna mnenja pri določenih stvareh	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
E76	zato sem tudi stike z njim malo opustila	Opustitev stikov zaradi različnih mnenj	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
E77	Ni mi bilo všeč očitjanje iz njegove strani, da nas mati ne vzgaja pravilno	Negativni občutki zaradi očitjanja nepravilne vzgoje mame	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E78	Ne	Opustitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
E79	Nisem si jemala k srcu	Neobremenjenost z opustitvijo starševske funkcije očeta	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E80	Oče mi je bil vedno kot nek prijatelj	Dojemanje očeta kot prijatelja	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E81	ga nikoli nisem gledala kot mojega starša, nekoga ki mu lahko brezpogojno zaupam in ki mi bo pomagal, ko bom to potrebovala	Odsotnost dojemanja očeta kot starša	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E82	Nič več in nič manj	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E83	Ni pustila, da bi ločitev vplivala na naše življenje	Nič večja popustljivost zaradi ločitve	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E84	ni pustila, da ločitev uporabljamo kot izgovor	Nedopuščanje izgovarjanja na ločitev	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E85	Na začetku ločitve nam je razložila, da lahko očeta vidimo, ko si	Mamino dopuščanje stikov z očetom kadarkoli si otroci	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi

	želimo	tega želijo		
E86	vendar pa bodo pravila ostala enaka	Ohranitev pravil, ki so veljala pred ločitvijo	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
E87	nam ne bo nič popuščala	Nič večja popustljivost zaradi ločitve	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E88	Tudi njen odnos do nas pa se ne bo spremenil	Nespremenjen odnos po ločitvi	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
E89	On mi je dovolil več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E90	Ko sem vikende preživljala pri njemu, nisem imela ure, kdaj moram spat, lahko sem gledala televizijo kolikor sem želela in jedla, kar sem hotela	Večja popustljivost kot pred ločitvijo	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E91	Ni argumentiral	Odsotnost argumentacije večje popustljivosti po ločitvi	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E92	mi je dal vedeti da pri njem ni omejitev	Odsotnost omejitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E93	Ja	Možnost samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E94	O tem, katere krožke želim obiskovati, kaj hočem početi v glasbeni šoli in tako, bolj izobraževalno povezane stvari	Možnost samostojnih odločitev na področju šolanja	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
E95	Ko sem bila z njim sem se lahko o vsem sama odločala	Možnost samostojnih odločitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E96	Kaj bom jedla, kaj bom počela, kdaj bom šla spat	Možnost samostojnih odločitev na vseh področjih	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
E97	Bilo je veliko pravil	Prisotnost veliko pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
E98	jih je kar mama določila sama	Nedogovorjena pravila, postavljena s strani mame	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
E99	Ne, ni bilo nobenih pravil	Odsotnost pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
E100	Ja, o tem pa sva se skupaj dogovarjali ja	Dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
E101	Silila me je samo kdaj moram pospraviti svojo sobo, druge stvari pa so bile stvar dogovora	Nedogovorjeni načrti glede pospravljanja sobe	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
E102	Nikoli nisva delala načrtov	Odsotnost ciljev	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
E103	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
E104	oče mi je bil kot	Oče-prijatelj	Razlike med vzgojo	Vzgoja po

	prijatelj in nekdo, s katerim se le zabavam		enega in drugega starša	ločitvi
E105	mati je bila tista ki me je vzgajala	Mati-starš	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
E106	Vedno bolj sem mamdo doživljala kot starša	Doživljanje mame kot starša	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E107	očeta kot prijatelja	Doživljanje očeta kot prijatelja	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E108	Mati je bila tipičen starš, na katerega si kdaj pa kdaj jezen, ker ti česa ne pusti in se kasneje zaveš, da je ravnala prav	Doživljanje mame kot starša	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E109	Oče pa tega ni imel v sebi	Doživljanje očeta kot prijatelja	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
E110	Po telefonu	Komunikacija po telefonu	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
E111	bolj le z odgovori ja in ne	Redkobesedna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
E112	Čimbolj na hitro in s čim manj besedami	Redkobesedna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
E113	Nisem se ubadala s tem vprašanjem	Nezanimanje za komunikacijo med staršema	Nevtralni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
E114	tako da sem se takrat počutila v redu	Dobri občutki	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
E115	Kasneje sem izvedela veliko stvari, ki so se dogajale po ločitvi, kar me je prizadelo	Prizadetost zaradi kasneje razkritih dejstev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
E116	vendar sem hvaležna mami, da je vztrajala pri tem, da gresta z očetom narazen	Hvaležnost mami za vztrajanje pri ločitvi	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev

10.14 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA F

Tabela 6

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
F1	Ko sem imela 6 let	Šest let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
F2	Potekala je sporazumno	Sporazumna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
F3	ampak kar nekaj časa	Dolgotrajna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine

				ločitve
F4	Sumila sem že dlje časa, saj atija že pred uradno ločitvijo nekaj časa ni bilo doma	Otrokov sum zaradi očetove odsotnosti od doma	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F5	Vse v zvezi z ločitvijo pa mi je odlično razložila mami	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F6	Odgovorila je na vsa moja vprašanja in to kar podrobno	Mamini podrobni odgovori na otrokova vprašanja	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F7	Bila sem vesela	Veselje	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F8	saj se starša res nista razumela	Nerazumevanje staršev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
F9	Po ločitvi je šlo vse v naših življenjih na bolje	Boljše življenje po ločitvi	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
F10	Žalostna sem bila ob odhodu atija	Žalost	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F11	saj je bila takrat žalostna mami	Empatija do žalostne mame	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F12	Samega procesa ločitve niti nisem preveč občutila	Odsotnost posebnih občutkov	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F13	starša zadevo izpeljala tako, da sem bila čim manj vpletena	Nevmešavanje otroka v proces ločitve s strani staršev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F14	Nista se veliko prepirala v pričo mene	Zelo malo prepiranja staršev pred otrokom	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
F15	mami mi je vse dobro razložila	Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani mame	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F16	in mi dala vedeti, da bo z mano vse v redu	Mamina zagotovitev otroku, da bo vse v redu	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F17	Kasneje se je z mano pogovoril tudi ati	Kasnejši pogovor z očetom	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F18	Na ločitev danes gledam enako kot sem takrat	Nespremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
F19	Nič posebnega se mi ni zdelo, da sta se moja starša ločila	Dojemanje ločitve kot nekaj običajnega	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
F20	Zdi se mi, da nas je to na nek način še bolj	Ločitev kot povezovalni	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled

	povezalo	dejavnik		na ločitev
F21	Ati si je ustvaril novo družino	Novo ustvarjena družina očeta	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F22	s katero sem v odličnih odnosih	Dobri odnosi otroka z novo družino očeta	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F23	prav tako se razumemo tudi mi pri mami	Dobri odnosi otroka z novo družino mame	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F24	Mami in ati pa sta ostala prijatelja	Ohranjanje prijateljstva med staršema	Spremenjen odnos	Dogovarjanje med staršema
F25	Ne razlikuje se	Nespremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
F26	sta mi starša cel proces ločitve že takrat zelo lepo razložila	Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani obeh staršev	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
F27	Če ločitve ne bi bilo, bi bila jaz zelo drugačna	Spremenjenost otroka v primeru vztrajanja v odnosu	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedANJI pogled na ločitev
F28	bi odraščala v okolju nenehnih preprirov in slabe volje	Odraščanje v okolju preprirov in slabe volje	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedANJI pogled na ločitev
F29	Tako pa se je naša družina razdelila na pol in se na vsaki strani še malenkost povečala	Očim in krušna mati	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F30	Z mami	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
F31	Ponovno se je poročila, tako da sem dobila očima ter polsestro	Ponovna poroka mame	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F32	Zame so bile edine spremembe očim	Očim	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F33	čez nekaj let polsestra	Polsestra	Nov partner starša	Spremembe ob ločitvi
F34	Očima sem lepo sprejela	Dobro sprejetje očima	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
F35	vendar ga nisem nikoli klicala oči. Še vedno ga kličem po imenu, imam le enega atija	Klicanje očima po imenu	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
F36	Na očima nisem nikoli gledala kot na očeta	Odsotnost dojetanja očima kot očeta	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
F37	je pa bil pomembna odrasla oseba skozi moje odraščanje	Dojetanje očima kot pomembno osebo v obdobju odraščanja	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
F38	Pol sestrice pa sem bila zelo vesela, saj končno nisem bila več edinka	Veselje ob prihodu polsestre	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi

F39	Ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F40	bilo je samoumevno da bom pri mami, saj ima ati tako službo, da je tudi po več mesecev odsoten	Samoumevnost bivanja pri mami	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F41	Nič posebnega nisem čutila	Samoumevnost bivanja pri mami	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F42	se mi je zdelo vse samoumevno	Samoumevnost bivanja pri mami	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F43	Ne	Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F44	zame ni bilo večjih sprememb, ker sem ostala doma	Ohranitev istega okolja	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
F45	Da	Vključenost v odločanje	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
F46	sem lahko sama odločala kdaj sem želela na obisk k atiju	Izvedba stikov na željo otroka	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F47	Nismo imeli določenih dni v tednu	Nedoločeni redni termini stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F48	Kadar sem si zaželela, smo se dogovorili za obisk	Izvedba stikov na željo otroka	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F49	Ja	Upoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
F50	Ja	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
F51	Za ostale reči sem bila premalo zrela	Občutek nezrelosti za sodelovanje pri odločitvah, ki se ne tičejo stikov z odsotnim staršem	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
F52	Pri načrtovanju obiskov	Prisotnost želje po	Želja po sodelovanju	Zadovoljstvo

	sem želela sodelovati	sodelovanju pri odločitvah v zvezi s stiki z odsotnim staršem	pri odločitvah	otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
F53	Ja	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F54	Potekali so kadar sem si zaželela videti atija	Možnost odločanja otroka o izvedbi stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F55	Po navadi sem tudi vsak drugi vikend preživela z njim	Skoraj vsak drugi vikend	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F56	Vedno sva se imela super in rada sem se družila z njim	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F57	Ja	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F58	Vedno jo je tudi zanimalo kaj sva delala	Mamino zanimanje o poteku stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
F59	Z mami sva se ogromno pogovarjali	Veliko pogovarjanja	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
F60	Tako pred kot po ločitvi	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
F61	Za vsako večjo spremembo je vprašala za moje mnenje, pa čeprav sem bila zelo majhna	Spraševanje otroka po mnenju	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
F62	Z očetom sva komunicirala na enak način kot prej	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
F63	Veliko sva se pogovarjala	Veliko pogovarjanja	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
F64	a ne veliko o sami ločitvi	Zelo malo komunikacije na temo ločitve	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
F65	Je pa tudi on veliko spraševal za moje mnenje	Spraševanje otroka za mnenje	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
F66	me res poslušal in upošteval	Aktivno poslušanje in upoštevanje otroka	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
F67	Zelo lep	Dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
F68	Nekaj mesecev sva živeli sami	Bivanje samo z mamo prvih nekaj mesecev po ločitvi	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
F69	sva se imeli res super	Pozitivno doživljanje bivanja samo z mamo	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
F70	potem pa se nama je pridružil očim in kuža	Priselitev očima in psa	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
F71	kar mi je bilo prav tako v redu	Dobro sprejetje očima	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob

				ločitvi
F72	ni nič vplivalo na najin odnos z mamo	Nespremenjen odnos z mamo zaradi prihoda očima	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
F73	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
F74	Nevtralno, saj se mi je to zdelo samoumevno	Samoumevnost ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F75	najin odnos ostal enak kot pred ločitvijo	Nespremenjen odnos po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
F76	Zdi se mi, da sva po ločitvi več počela skupaj	Več skupno preživetega časa po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
F77	Vendar se časa pred ločitvijo niti ne spominjam najbolje, saj sem bila se res majhna	Slabo spominjanje časa pred ločitvijo	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
F78	Sva pa po ločitvi počela veliko zabavnih reči	Dojemanje dejavnosti z očetom kot zabavne	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F79	Vedno mi je posvetil veliko pozornosti, ko sem bila z njim	Posvečanje veliko pozornosti otroku	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
F80	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
F81	vendar tudi prijatelj	Dojemanje očeta kot starša in prijatelja	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F82	Odlično	Pozitivni občutki	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F83	Bil je "ta zabavni" starš	Dojemanje očeta kot zabavnega starša	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F84	Mami je morala postavljati meje in me vzgajati, saj sem z njo živela	Dojemanje mame kot starša, ki vzgaja	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F85	Z atikom pa sem bila praktično na počitnicah	Povezovanje časa preživetega z očetom s počitnicami	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F86	Enako	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
F87	Spat sem morala ob enaki uri pred ločitvijo in po njej	Enaka ura za spanje pred in po ločitvi	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
F88	Rekla je, da so pravila, ki se jih je treba držati	Argumentiranje ohranjanja avtoritete z obstojem pravil, ki se jih je treba držati	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
F89	Več	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi

F90	Lahko sem šla spat pozneje, saj sva se videvala večinoma med vikendi	Večja popustljivost glede ure za spanje po ločitvi	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
F91	Rekel je, da je vikend in da me zelo redko vidi	Argumentiranje večje popustljivosti z malo skupaj preživetega časa	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
F92	Ja	Možnost samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
F93	Kdaj grem k atiju	Možnost samostojnih odločitev glede terminov za stike z očetom	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
F94	Ja	Možnost samostojnih odločitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
F95	Kaj bova počela, ko sem z njim	Možnost samostojnih odločitev glede načina skupaj preživetega časa	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
F96	Ja	Obstoj pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
F97	o enih pravilih sva se dogovarjali	Nekaj dogovorjenih pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
F98	druga pa so mi bila določena že od majhnega	Nekaj nedogovorjenih pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
F99	Včasih	Občasno pogovarjanje o pravilih	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
F100	Ko sva se, sva se o vseh pravilih skupaj dogovorila	Dogovorjena pravila	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
F101	Ja	Jasni in dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
F102	kdaj se bom učila, kdaj bom pospravljala, to sva načrtovali skupaj	Skupno načrtovanje učenja in pospravljanja	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
F103	Niti ne	Zelo malo ciljev	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
F104	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
F105	Mami je bila vedno, od kar se spomnim, nekoliko strožji starš kot ati	Strožja mama	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
F106	Ona je postavljala pravila zame in tako je ostalo tudi po ločitvi	Postavljanje pravil s strani mame	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
F107	Všeč mi je bilo, da je ostalo enako kot prej	Pozitivni občutki zaradi očetove in mamine ohranitve enakih vlog kot pred ločitvijo	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
F108	Ko sem si zaželela	Sprotno skupno	Stiki z odsotnim	Vzgoja po

	obisk, je mami to sporočila atiju, in skupaj smo se dogovorili in se uskladili	dogovarjanje glede terminov	staršem	ločitvi
F109	Odlično sta komunicirala	Dobra komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
F110	Super	Dobri občutki	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
F111	Vesela sem bila, ker sta se veliko bolje razumela kot prej	Veselje zaradi izboljšanega odnosa staršev	Pozitivni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.15 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA G

Tabela 7

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
G1	Neuradno pri mojih 4 letih	Neuradna ločitev pri štirih letih	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
G2	uradno pri mojih 6 letih	Šest let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
G3	Potekala je sporazumno	Sporazumna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
G4	uradno zelo na hitro	Hitra uradna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
G5	a je do uradne ločitve trajalo dolgo časa	Dolgo časa do uradne ločitve	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
G6	Izvedela sem tako, da očeta velikokrat ni bilo doma, ko sem bila stara 4 leta	Pogosta odsotnost očeta od doma	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G7	Tudi v vrtec me je vedno prišla iskat mami	Pobiranje otroka v vrtcu s strani mame	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G8	Začela sem spraševati kje je oči	Spraševanje o očetu s strani otroka	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G9	mami mi je na začetku vedno odgovorila, da oči veliko dela in zato nima časa in ga ni doma	Mamine laži glede tega, kje je oče	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G10	Ko se je oči dokončno odselil, mi je povedala	Soočenje otroka z odselitvijo očeta s strani mame	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G11	da oči ne bo več živel z nama, ampak da je še vedno moj oči, samo da se z mami ne razumeta več in ne bomo več živeli skupaj	Pogovor z mamo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
G12	Bila sem žalostna	Žalost	Občutki ob soočenju	Otrokovo

			z resnico	doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G13	mislim, da niti nisem dobro razumela kaj se dogaja	Nerazumevanje pomena ločitve	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G14	Bila sem zbegana	Zbeganost	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G15	nisem razumela kaj se dogaja	Nerazumevanje dogajanja	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G16	zelo žalostna, ker sem pogrešala očeta	Žalost zaradi pogrešanja očeta	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G17	in sem mislila, da me je zapustil	Občutki zapustitve s strani očeta	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G18	Hvala bogu, da sta se ločila	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G19	Ja	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev
G20	takrat sploh nisem razumela kaj se dogaja	Nerazumevanje dogajanja	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G21	Mislila sem, da me je oče zapustil	Občutki zapustitve s strani očeta	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
G22	Danes sem vesela, da sta se takrat ločila	Podpiranje odločitve za ločitev	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G23	ker vem, da sem imela veliko boljše otroštvo, kot, če bi vztrajala pri zakonu, ki ni peljal nikamor	Zavedanje o boljšem otroštvu zaradi ločitve	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G24	Če se nebi ločila, bi bili vsi zopni	"Zoprnost" vseh članov družine	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G25	in bi šele takrat imela posledice	Možnost obstoja več posledic na otroku	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G26	Ločitev mi je pustila samo pozitivne posledice	Samo pozitivne posledice	Obstoj posledic ločitve	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G27	Mislim, da sem zrastle v boljše osebo, kot, če se	Stališče o danes boljši osebi, kot, če	V primeru, da do ločitve ne bi prišlo	Otrokov sedanji pogled

	ne bi ločila	do ločitve ne bi prišlo		na ločitev
G28	Zato sem vesela, da sta se	Vesetje zaradi ločitve	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
G29	Z mami	Bivanje pri mami do polnoletnosti	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
G30	po moji polnoletnosti pa z očetom	Bivanje pri očetu po polnoletnosti	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
G31	Nobene, razen tega, da oče ni več živel z nama	Ohranitev istega okolja	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
G32	Očeta sem na začetku zelo pogrešala	Začetno pogrešanje očeta	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
G33	a sem dejstvo sprejela, ko sem videla, da ga še vedno redno videvam	Sprejetje odsotnosti očeta ob zavedanju obstoja rednih stikov	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
G34	Ne	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
G35	V redu, ker sem imela vrtec dve minuti stran od mami	Pozitivni občutki zaradi ohranitve istega vrtca	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
G36	Če bi ga morala zamenjati, bi bilo to zame verjetno zelo stresno in bi bila žalostna	Stres in žalost v primeru menjave vrtca	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
G37	Ne	Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
G38	ker sem bila premajhna	Prenizka starost otroka za sodelovanje pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
G39	Ne	Občutek izključenosti iz odločanja	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
G40	Ne	Neupoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
G41	Če bi me takrat vprašali, bi verjetno rekla ja	Takratna prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob

				ločitvi
G42	ampak sem bila tako majhna, da ne bi ravno razumela zakaj gre	Prenizka starost otroka za sodelovanje pri odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
G43	Tokrat sem si želela, da bi me vprašali, če si želim, da se oči odseli od naju z mami	Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvi, ali naj se oče odseli ali ostane	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
G44	Ja, vedno	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G45	Vsak drugi vikend sem bila pri očetu	Vsak drugi vikend	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G46	K njemu sem šla zelo rada	Veselje ob stikih	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G47	saj sva se vedno veliko igrala	Veliko igranja	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G48	in skupaj šla na kakšen izlet	Skupni izleti	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G49	Ja, mama jih je vedno podpirala	Mamino podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G50	in tudi očeta vprašala kako je šlo in kaj sva počela	Mamino zanimanje za potek stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
G51	Z mamo sem se že od malega zelo rada pogovarjala	Dobra komunikacija od nekdaj	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
G52	ker se mi je zdelo, da me res posluša in da mi verjame	Poslušanje in verjetje otroku	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
G53	Tudi po ločitvi se najina komunikacija ni spremenila	Nespremenjena komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
G54	Dokler sem bila majhen otrok sva se veliko pogovarjala med igro in izleti	Dobra komunikacija v otroštvu	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
G55	Ko sem prišla v puberteto se je najina komunikacija poslabšala	Poslabšana komunikacija v puberteti	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
G56	ker mi je poskušal postavljati pravila	Poskus vsiljevanja pravil s strani očeta	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G57	s katerimi se nisem strinjala	Nestrinjanje z očetovimi pravili	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G58	Se je pa po puberteti najina komunikacija izboljšala	Izboljšana komunikacija po puberteti	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
G59	in se zdaj spet normalno pogovarjava	Trenutno dobra komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
G60	Dober	Dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
G61	Nanjo sem bila zelo zavezana in težko sem	Navezanost na mamo	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi

	se ločila od nje			
G62	saj sem jo vedno, ko je ni bilo, zelo pogrešala	Pogrešanje mame ob njeni odsotnosti	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
G63	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
G64	Mislím, da mi je bilo to samoumevno	Samoumevnost ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G65	ker je zame od nekdaj zelo dobro skrbela	Dobra skrb za otroka	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G66	Takoj po ločitvi je bil odnos zelo dober	Dober odnos takoj po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
G67	v puberteti se je poslabšal	Poslabšanje odnosa takoj po ločitvi	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
G68	ker me je hotel nadzorovati	Očetov poskus nadzorovanja otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G69	V zadnjih letih pa imava spet dober odnos	Dober odnos zadnjih nekaj let	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
G70	Kot, da sva prijatelja	Dojemanje očeta kot prijatelja	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G71	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
G72	Super	Pozitivni občutki zaradi ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G73	saj sem vedela, da tudi, če se vmes nisva dobro razumela, se lahko vedno zanesem nanj	Dojemanje očeta kot zanesljive osebe	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G74	Vedela sem, da bo vedno tu zame, če ga bom potrebovala	Občutek večne možnosti opore na očeta	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G75	Isto	Nespremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
G76	Še vedno je bilo med nama vse kot prej, nisem je mogla nič bolj izkoriščati	Nezmožnost izkoriščanja mame zaradi ločitve	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
G77	Oče mi je dovolil najprej več	Večja popustljivost v otroštvu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G78	v puberteti pa veliko manj kot pred ločitvijo	Manjša popustljivost v puberteti	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G79	Ko sem bila majhna mi je na primer dovolil, da zvečer jem sladkarije, česar prej nisem smela	Večja popustljivost kot pred ločitvijo	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G80	Ko sem bila v puberteti pa mi ni pustil, da hodim zvečer ven	Neodobravanje večernih izhodov v puberteti	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G81	Ko sem bila majhna je rekel, da mi ne more reči "ne"	Argumentacija večje popustljivosti z nezmožnostjo reči	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi

		"ne"		
G82	ko sem bila v puberteti pa je vedno govoril, da sem še premlada, da bi sama hodila okrog	Argumentacija neodobranja večernih izhodov v puberteti s prenizko starostjo otroka	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G83	Ne, takoj po ločitvi ne, ker sem bila premajhna	Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
G84	V puberteti pa mi je dosti puščala proste roke, ja	Možnost samostojnih odločitev v puberteti	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
G85	V puberteti mi je na primer dovolila, da sem šla zvečer ven in ni spraševala s kom grem, samo dogovorili sva se za uro, kdaj moram biti doma	Odobranje večernih izhodov v puberteti	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
G86	Oče mi je na začetku veliko stvari puščal, da se sama odločim	Možnost samostojnih odločitev v otroštvu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G87	kasneje pa ne	Odsotnost možnosti samostojnih odločitev v puberteti	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G88	Pustil mi je, da se sama odločim kdaj bom šla spat na primer	Možnost samostojne odločitve glede ure za spanje v otroštvu	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G89	kasneje pa ni nič pustil, da se sama odločim	Odločitve v puberteti sprejete s strani očeta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
G90	Ja	Obstoj pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
G91	Pravila, ki sem se jih morala držati je določila ona	Nedogovorjena pravila, postavljena s strani mame	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
G92	sva jih pa z dogovorom lahko malo prilagodili mojim željam	Možnost delne prilagoditve pravil z dogovorom	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
G93	Pri njemu na začetku sploh ni bilo pravil	Odsotnost pravil takoj po ločitvi	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G94	potem pa jih je bilo preveč	Prisotnost zelo veliko pravil kasneje po ločitvi	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G95	saj mi jih je vsiljeval na vsakem koraku	Poskus vsiljevanja pravil s strani očeta	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G96	Ja, sva se dogovarjali, a na začetku ne veliko, ker sem bila premajhna	Dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
G97	Kasneje pa sva jih delali več	Več načrtov v puberteti, kot v otroštvu	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
G98	Na primer glede šole in ocen	Načrti glede šole in ocen	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
G99	Nisva delala načrtov	Odsotnost ciljev	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
G100	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega	Vzgoja po ločitvi

			starša	
G101	Razlike so me zelo begale	Zbeganost zaradi razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G102	ker sem težko sprejela, da so mi nekatere stvari pri nekom dopuščene, pri drugem pa ne	Težko sprejetje različnih meja	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G103	Težko sem jih sprejela	Težko sprejetje razlik v vzgoji	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
G104	Dogovarjala sta se po telefonu	Komunikacija po telefonu	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
G105	ampak sta se pogovarjala samo o najnujnih stvareh	Redkobesedna komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
G106	Dobro, ker se nisem preveč ukvarjala s tem	Nezanimanje za komunikacijo med staršema	Nevtralni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
G107	Ni me preveč zanimalo kakšen odnos imata	Nezanimanje za odnos med staršema	Nevtralni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.16 ODPRTO KODIRANJE INTERVJUJA H

Tabela 8

ŠT. IZJAVE	IZJAVA	POJEM	KATEGORIJA	TEMA
H1	Stara sem bila 5 let	Pet let	Starost otroka ob ločitvi	Okoliščine ločitve
H2	Sporazumno	Sporazumna ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
H3	kar na hitro	Dokaj hitra ločitev	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
H4	Mama in oče sta nama s sestro enkrat zvečer povedala, da sta se odločila, da ne bosta več živela skupaj, ker bo tako bolje za vse nas	Pogovor z mamo, očetom in sestro	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
H5	rekla sta, da se bosta potrudila, da bova občutili čim manj sprememb	Zagotovitev staršev za trud, da bosta otroka občutila čim manj sprememb	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
H6	in da bo življenje za naju ostalo enako kot do zdaj	Zagotovitev staršev otrokom, da se življenje ne bo spremenilo	Način soočenja z resnico	Okoliščine ločitve
H7	Spomnim se, da s sestro nisva ničesar	Strah pred postavljanjem	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje

	spraševali, ampak sva bili samo tiho in poslušali	vprašanj		ločitve, ko je do nje prišlo
H8	Bila sem šokirana	Šok	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H9	izgubljena	Izgubljenost	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H10	zelo žalostna	Žalost	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H11	Uro zatem, ko sem izvedela sem močno jokala	Jok	Občutki ob soočenju z resnico	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H12	Zelo boleče	Bolečina	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H13	in stresno je bilo to zame	Stres	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H14	Bila sem izgubljena, ker se je vse zgodilo tako na hitro	Izgubljenost zaradi hitrega odvijanja dogodkov	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H15	Sta se pa starša že prej veliko kregala v pričo naju s sestro	Dolgotrajno vsakodnevno poslušanje preprirov	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
H16	Vključene so bile tudi grožnje očeta	Grožnje očeta	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
H17	Mami je velikokrat grozil, da jo bo pretepel, če mu ne bo nehala težiti	Nasilne grožnje mami s strani očeta	Potek ločitve	Okoliščine ločitve
H18	Takrat me je bilo zelo strah	Strah	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H19	Bila sem žalostna	Žalost	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H20	in zelo jezna na očeta	Jeza na očeta	Otrokov način odzivanja na ločitev	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H21	Mislím, da je bila zelo jezna in travmatična za vse vpletene	Travmatična izkušnja	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev
H22	vendar se pa sedaj zavedam, da drugače takrat nista znala speljati stvari in sta oba	Zavedanje o ravnanju staršev, kot sta najbolje znala	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitev

	misli, da delata najboljše za vse.			
H23	Ja	Spremenjen pogled	Sprememba pogleda	Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitve
H24	zdaj bolje razumem, kako težko jima je moglo biti	Razumevanje težavnosti situacije za starša	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitve
H25	in resnično verjamem, da sta oba misli, da delata dobro za svoje otroke	Zavedanje o mišljenju staršev, da bi naredila najboljše za otroke	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitve
H26	Takrat se mi je zdelo ravno obratno	Mnenje, da starša vesta, da škodujeta otrokom	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H27	Zdelo se mi je, da mi uničujeta otroštvo	Uničevanje otroštva s strani staršev	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H28	Bila sem jezna nanju	Jeza na starša	Doživljanje procesa ločitve	Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo
H29	Najverjetneje bi bila bolj zaupljiva v druge	Manjša zaupljivost v druge	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitve
H30	in v sebe	Manjše samozaupanje	Dolgoročne posledice ločitve na otroku	Otrokov sedanji pogled na ločitve
H31	Je pa res, da si danes ne predstavljam mojih staršev skupaj, saj se mi zdita čisto preveč različni osebi	Nezmožnost predstave staršev skupaj	Sedanje doživljanje	Otrokov sedanji pogled na ločitve
H32	Pri mami, skupaj s sestro	Bivanje pri mami	Način bivanja	Vzgoja po ločitvi
H33	Z mamo in sestro smo se preselile v drugo stanovanje	Preselitev v drugo stanovanje	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
H34	a je bilo blizu prejšnjega, tako, da ni bilo tako drugače, kot prej	Novo stanovanje v bližini prejšnjega	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
H35	S sestro sva ostali v istem vrtcu kot prej	Ohranitev istega vrtca	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
H36	in obdržali iste prijateljčke	Ohranitev prijateljev	Menjava okolja	Spremembe ob ločitvi
H37	Zame je bilo vse skupaj zelo stresno	Stres	Način sprejemanja sprememb	Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi
H38	sta se starša še po ločitvi veliko kregala	Pogosti prepiri staršev tudi po	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema

		ločitvi		
H39	Vedno, ko sta se srečala sta pričela nov prepir	Prepir med staršema ob vsakem srečanju po ločitvi	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
H40	Vse v pričo naju s sestro	Prepiranje staršev v prisotnosti otroka	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
H41	Ja	Odsotna možnost izbire bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H42	Med staršema je bilo veliko kreganja glede skrbništva	Veliko preprirov med staršema glede skrbništva	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H43	in naju s sestro so veliko vmešavali v to in želeli, da poveva najine želje pri socialni delavki	Spraševanje po mnenju pri socialni delavki	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H44	Zelo slabo	Slabi občutki zaradi primoranosti izbire bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H45	saj nisem želela izbirati strani	Odsotnost želje po izbiri bivališča	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H46	ker sem se bala, da se bom zamerila staršu, za katerega ne bom rekla, da želim živeti pri njemu	Strah pred zamero starša, ki ne bo izbran	Želja po izbiri bivališča	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H47	Ne	Odsotna možnost sodelovanja pri skoraj vseh odločitvah	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H48	razen tega, pri kom bi živila, ne	Možnost sodelovanja pri izbiri bivališča	Izbira bivališča	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H49	Ne	Občutek izključenosti iz odločanja	Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi	Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi
H50	Ne	Neupoštevano mnenje	Upoštevanost mnenja otroka	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi

H51	a niti nisem želela, da bi bilo	Odsotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H52	Ne	Odsotnost želje po sodelovanju pri odločitvah	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H53	ker sem bila premalo stara	Odsotnost želje po sodelovanju zaradi prenizke starosti	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H54	in se nisem hotela nikomur zameriti	Odsotnost želje po sodelovanju zaradi straha pred zamero staršev	Želja po sodelovanju pri odločitvah	Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi
H55	Ja	Prisotnost stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
H56	Vsak prvi vikend v mesecu sem preživela z njim	Prvi vikend v mesecu	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
H57	Te stike sem dojemala bolj kot neko obvezo, ker se očetu nisem hotela zameriti	Dojemanje stikov kot obvezo	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H58	Ampak, ko sem bila z njim sem komaj čakala, da bo stika konec	Nestrpno pričakanje konca vsakega stika	Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H59	saj sem se očeta kar malo bala	Strah pred očetom	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H60	In vedno sem bila malo v stiski, saj sem imela občutek, da sta me oba poskušala obrniti na svojo stran	Stiska otroka zaradi obrekovanja staršev	Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom	Vzgoja po ločitvi
H61	in oba sta mi govorila grdo o drugem staršu	Obrekovanje staršev	Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom	Vzgoja po ločitvi
H62	Ja in ne	Mamino delno podpiranje stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
H63	Mislim, da mami ni bilo všeč, da se dobivam z očetom	Mamino nezadovoljstvo ob stikih otroka z očetom	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
H64	ker je velikokrat grdo govorila o njem	Obrekovanje očeta s strani mame	Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom	Vzgoja po ločitvi
H65	in imela kakšne cinične pripombe	Cinične pripombe mame na račun očeta	Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom	Vzgoja po ločitvi
H66	vseeno pa je rekla, da	Mamino	Stiki z odsotnim	Vzgoja po

	mi stikov ne bo prepovedala in da naj kar grem k njemu, če si tega želim	odobravanje stikov	staršem	ločitvi
H67	Kako so stiki potekali me ni nikoli vprašala	Mamino nezanimanje za potek stikov	Stiki z odsotnim staršem	Vzgoja po ločitvi
H68	V redu, še veliko več sva se pogovarjali kot pred ločitvijo	Izboljšana komunikacija po ločitvi	Komunikacija z mamo	Vzgoja po ločitvi
H69	Mislím, da me je tudi bolj upoštevala	Večje upoštevanje otroka po ločitvi	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
H70	Z njim pa sva se zelo malo pogovarjala	Redka komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
H71	oziroma se je on pogovarjal z mano, jaz pa sem mu samo odgovarjala. Jaz ga nikoli nisem nič vprašala	Enosmerna komunikacija	Komunikacija z očetom	Vzgoja po ločitvi
H72	Zelo dober	Zelo dober odnos	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
H73	Po ločitvi sva se zelo zblížali	Zbližanje po ločitvi	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
H74	saj se je zelo spremenila	Spremenjena mama	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
H75	Postala je veliko bolj dobre volje	Bolj dobrovoljna mama	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
H76	Veliko več se je igrala z nama s sestro in naju peljala na različne izlete	Mamino ukvarjanje z otroki v večji meri kot pred ločitvijo	Opažene spremembe s strani otroka	Spremembe ob ločitvi
H77	Ja	Ohranitev starševske funkcije	Odnos z mamo	Vzgoja po ločitvi
H78	Super	Pozitivni občutki zaradi ohranitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H79	saj si ne predstavljam kaj bi bilo z mano, če ne bi imela nje	Nepredstavljalnost življenja brez mame	Doživljanje odnosa z mamo	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H80	Očeta sem se zelo bala	Strah pred očetom	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H81	in nanj sem bila jezna zaradi odnosa, ki ga ima do mame	Jeza zaradi očetovega odnosa do mame	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H82	Do njega sem gojila neko zamero	Zamera do očeta	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H83	Sem ga večkrat kar ignorirala	Ignoriranje očeta	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H84	V slabem odnosu sva bila	Slab odnos	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H85	veliko sem jokala, ko	Pogost jok otroka	Stiki z odsotnim	Vzgoja po

	sem bila pri njem		staršem	ločitvi
H86	ker nikoli ni upošteval mojih želj	Neupoštevanje želj otroka	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H87	in mi ni posvečal veliko pozornosti, ko sem bila pri njem	Posvečanje premalo pozornosti otroku	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H88	Ne	Opustitev starševske funkcije	Odnos z očetom	Vzgoja po ločitvi
H89	Zelo slabo	Negativni občutki zaradi opustitve starševske funkcije	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H90	Bolelo me je, da na očeta ne morem gledati kot na pravega očeta	Bolečina zaradi nezmožnosti dojetja očeta v pravem pomenu besede	Doživljanje odnosa z očetom	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H91	Mogoče malo več	Delno spremenjena avtoriteta	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
H92	Večkrat smo šle lahko na izlet, ko sva si s sestro tega zaželeli	Več izletov kot pred ločitvijo	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
H93	Rekla je, da je zdaj čas, da skupaj preživimo več časa	Argumentacija večje popustljivosti s tem, da je po ločitvi čas za več skupaj preživetega časa	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
H94	Manj	Spremenjena avtoriteta	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
H95	Ni mi na primer dovolil, da grem na rojstni dan k prijateljici, če je bilo to tisti vikend, ko sem bila pri njemu	Neodobranje rojstnih dni, ki so v času vikendov z očetom	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
H96	Rekel je, da se bom v njegovem stanovanju držala njegovih pravil	Argumentacija manjše popustljivosti z obvezo držanja očetovih pravil v očetovem stanovanju	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
H97	Ja	Možnost samostojnih odločitev otroka	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
H98	Na primer kdaj in kam bomo šle na izlet sva se lahko odločili midve s sestro	Možnost samostojnih odločitev glede lokacije skupnih izletov	Avtoriteta mame	Vzgoja po ločitvi
H99	Ne	Odsotnost možnosti samostojnih odločitev	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
H100	O nobeni stvari se z njim ni dalo dogovarjati	Nezmožnost dogovarjanja	Avtoriteta očeta	Vzgoja po ločitvi
H101	Ja, mama mi je določila kar nekaj pravil	Velika količina nedogovorjenih pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi
H102	Ampak za vse stvari, ki jih ne smem, mi je	Obrazložitev pomena pravil	Pravila pri mami	Vzgoja po ločitvi

	mama vedno razložila, zakaj jih ne smem. Na primer, ker je nevarno, ali, ker še nisem dovolj stara			
H103	On mi je za čas, ko sem bila pri njem določil kar nekaj pravil, ki sem se jih morala nujno držati	Velika količina nedogovorjenih pravil	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
H104	Na primer pospraviti sem morala sobo, ko je on tako rekel	Pospravljanje sobe na ukaz očeta	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
H105	k nama niso smeli prihajati prijatelji in podobno	Neodobravanje obiskov prijateljev	Pravila pri očetu	Vzgoja po ločitvi
H106	Ja, delali sva načrte	Dogovorjeni cilji	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
H107	Na primer kdaj in kam gremo na kakšen izlet	Načrti glede lokacije izletov	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
H108	in kaj bomo jedle za kosilo	Načrti glede prehrane	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
H109	kdaj se bom učila kateri predmet in kako	Načrti glede učenja	Cilji pri mami	Vzgoja po ločitvi
H110	On je načrte zame delal sam	Nedogovorjeni cilji	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
H111	me je potem samo seznanil z njimi	Seznanitev otroka z že določenimi cilji	Cilji pri očetu	Vzgoja po ločitvi
H112	Ja	Prisotnost razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
H113	Zelo težko sem po celem mesecu pri mami, s katero se je dalo vse zmenit	Razlike pri komunikaciji	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
H114	šla k očetu, kjer je bilo vse zelo strogo in sem morala vse delati po navodilih	Razlike pri avtoriteti	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Vzgoja po ločitvi
H115	Težko sem se navadila na to, da je med njima tako veliko razlik	Težko sprejetje razlik	Razlike med vzgojo enega in drugega starša	Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi
H116	Skoraj nič se nista dogovarjala	Redka komunikacija	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
H117	Samo, ko naju je mama s sestro peljala k očetu in prišla iskat	Edina komunikacija ob prevzemu in oddaji otrok na stikih	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
H118	In še takrat sta se vsakič skregala	Pogosti prepiri	Medsebojno dogovarjanje	Dogovarjanje med staršema
H119	Zelo slabo	Slabo počutje	Negativni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
H120	Vedno, ko sem slišala, da se kregata sem se spomnila, kako je bilo, ko smo še živeli vsi skupaj	Obuditev spominov na skupno življenje ob prepirih staršev	Negativni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

H121	Vsakič sem si zamašila ušesa	Pokritje ušes ob prepirih staršev	Negativni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
H122	ali pa sva s sestro kar pobegnili stran in počakali mamo pri avtu	Izogibanje poslušanja preprirov staršev	Negativni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema
H123	saj nama je bilo zelo težko poslušati njuno prepiranje	Doživljanje poslušanja prepiranja staršev kot nekaj težkega	Negativni občutki	Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

10.17 OSNO KODIRANJE

Okoliščine ločitve

- Starost otroka ob ločitvi
 - o Neuradna ločitev pri štirih letih (G1)
 - o Pet let (H1)
 - o Šest let (A1, E1, F1, G2)
 - o Sedem let (B1)
 - o Devet let (D1)
 - o Enajst let (C1)

- Potek ločitve
 - o Sporazumna ločitev (D2, E2, F2, G3, H2)
 - o Izključenost sodišč (A4)
 - o Vpletenost sodišča (B3, C2)
 - o Nenadna ločitev (A3)
 - o Hitra ločitev (E3)
 - o Dokaj hitra ločitev (D3, H3)
 - o Hitra uradna ločitev (G4)
 - o Dolgotrajna ločitev (B2, C3, F3)
 - o Dolgo časa do uradne ločitve (G5)
 - o Dolgotrajni prepiri (A2, C6)
 - o Dolgotrajno vsakodnevno poslušanje preprirov (B4, E5, E17, H15)
 - o Skrivanje preprirov pred otrokom (D11, E18)
 - o Zelo malo prepiranja staršev pred otrokom (F14)
 - o Vedno bolj pogosta odsotnost očeta od doma (B5)
 - o Zavedanje otroka o nerazumevanju staršev (E4)
 - o Nerazumevanje staršev (E16, F8)
 - o Grožnje očeta (H16)
 - o Nasilne grožnje mami s strani očeta (H17)

- Način soočenja z resnico
 - o Pogovor z mamo (A7, C4, D5, E6, F5, G11)
 - o Zelo kratek pogovor z mamo (B6)
 - o Mamini podrobni odgovori na otrokova vprašanja (F6)
 - o Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani mame (F15)
 - o Mamina zagotovitev otroku, da bo vse v redu (F16)
 - o Mamino nasprotovanje obrazložitvi razlogov za ločitev otroku (E65)
 - o Mamino opravičevanje odsotnosti obrazložitve razlogov za ločitev z nizko starostjo otroka (E66)

- Kasnejši pogovor z očetom (F17)
- Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani obeh staršev (F26)
- Pogovor z mamo, očetom in sestro (H4)
- Zagotovitev staršev za trud, da bosta otroka občutila čim manj sprememb (H5)
- Zagotovitev staršev otrokom, da se življenje ne bo spremenilo (H6)
- Odselitev z mamo (A5)
- Prihod v novo stanovanje (D4)
- Odhod očeta od doma (E7)
- Pogosta odsotnost očeta od doma (G6)
- Otrokov sum zaradi očetove odsotnosti od doma (F4)
- Soočenje otroka z odselitvijo očeta s strani mame (G10)
- Pobiranje otroka v vrtcu s strani mame (G7)
- Spraševanje o očetu s strani otroka (G8)
- Mamine laži glede tega, kje je oče (G9)

Otrokovo doživljanje ločitve, ko je do nje prišlo

- Občutki ob soočenju z resnico
 - Strah pred postavljanjem vprašanj (A6, B7, H7)
 - Šok (A8, H8)
 - Strah (A9)
 - Jeza (A10)
 - Zmedenost zaradi izgube občutka pripadnosti (A11)
 - Skrb zaradi stikov z drugim staršem (A12)
 - Zamera, da se starša nista potrudila zaradi nje (A25)
 - Veselje (B8, F7)
 - Želja po nadaljnji prisotnosti obeh staršev (B9)
 - Žalost (B10, F10, G12, H10)
 - Občutek olajšanja (C5)
 - Zmedenost (C7)
 - Presenečenje (D6)
 - Razočaranje (D7)
 - Odsotnost pričakovanja ločitve (D8)
 - Odsotnost zavedanja partnerskih težav staršev (D9)
 - Nerazumevanje pomena ločitve (E8, G13)
 - Potlačanje misli o ločitvi (E9)
 - Empatija do žalostne mame (F11)
 - Izgubljenost (H9)
 - Jok (H11)
- Doživljanje procesa ločitve
 - Težka preizkušnja (A13)
 - Občutek primoranosti izbiranja strani (A14)
 - Razdvojenost (A15)
 - Občutek krivde (A16, A18, A30, B17)
 - Jeza, da se starša nista dovolj trudila za ohranitev njunega odnosa (A17)
 - Nezavedanje, da sta za ločitev kriva oba starša (A37)
 - Nerazumevanje dogajanja (B11, G15, G20)
 - Odsotnost posebnih občutkov (B12, F12)
 - Ignoriranje ločitve (B13)
 - Nerazumevanje razlogov za ločitev (B16, D18, E63)
 - Občutek neljubljenosti s strani staršev (B18)
 - Mirno doživljanje (C8)
 - Šok (D10)
 - Hitra prilagoditev (D12)
 - Stres (E10, H13)
 - Odselitev očeta kot najmočnejši spomin (E11)
 - Navezanost na očeta (E12)
 - Odsotnost želje po odselitvi očeta (E13)

- Grozni občutki ob poslušanju preprirov staršev (E14)
 - Jeza do mame (E21)
 - Nevmešavanje otroka v proces ločitve s strani staršev (F13)
 - Dojemanje ločitve kot nekaj običajnega (F19)
 - Zbeganost (G14)
 - Žalost zaradi pogrešanja očeta (G16)
 - Občutki zapustitve s strani očeta (G17, G21)
 - Bolečina (H12)
 - Izgubljenost zaradi hitrega odvijanja dogodkov (H14)
 - Strah (H18)
 - Žalost (H19)
 - Mnenje, da starša vesta, da škodujeta otrokom (H26)
 - Uničevanje otroštva s strani staršev (H27)
 - Jeza na starša (H28)
- Otrokov način odzivanja na ločitev
- Delanje razlike med staršema (A33)
 - Znašanje krivde in zamera do očeta (A34)
 - Jeza na očeta (H20)
 - Znašanje krivde za ločitev na mamo (D62, E22)
 - Branjenje mame (A35)

Otrokov sedanji pogled na ločitev

- Sedanje doživljanje
- Veliko boljši odnos med staršema po ločitvi (A20)
 - Podpiranje odločitve za ločitev (A26, B14, C9, D17, E15, G18, G22)
 - Odsotnost občutka krivde (A31)
 - Zavedanje o nekrivdi za ločitev staršev (A32)
 - Zavedanje o odgovornosti obeh staršev za ločitev (A36)
 - Zavedanje o nezmožnosti vpliva na odločitev o ločitvi (B19)
 - Pogrešanje očeta (B21)
 - Stališče o nesmiselnosti vztrajanja v nedelujočem zakonu (D13)
 - Boljše razumevanje situacije (C11)
 - Lažja osmislitev dogodkov (D15)
 - Večje razumevanje razlogov za ločitev (D16)
 - Stališče o boljši vzgojenosti samo s strani mame (E19)
 - Doživljanje ločitve kot najboljše in edine rešitve (E24)
 - Stališče o bolj polnem življenju brez očeta (E25)
 - Prizadetost zaradi kasneje razkritih dejstev (E115)
 - Hvaležnost mami za vztrajanje pri ločitvi (E116)
 - Boljše življenje po ločitvi (F9)
 - Ločitev kot povezovalni dejavnik (F20)
 - Zavedanje o boljšem otroštvu zaradi ločitve (G23)
 - Veselje zaradi ločitve (G28)
 - Travmatična izkušnja (H21)
 - Zavedanje o ravnanju staršev, kot sta najbolj znala (H22)
 - Razumevanje težavnosti situacije za starša (H24)
 - Zavedanje o mišljenju staršev, da bi naredila najboljše za otroke (H25)
 - Nezmožnost predstave staršev skupaj (H31)
- V primeru, da do ločitve ne bi prišlo
- Občutek krivde v primeru vztrajanja staršev v odnosu zaradi otroka (A27)
 - Nesrečnost vseh udeležениh (A28)
 - Možnost spremenjenosti otroka v primeru vztrajanja v odnosu (A38, B20, C12, F27)
 - Manj priložnosti v odraščanju (E26)
 - Manj priložnosti in možnosti za preizkušanje novih stvari v odraščanju (E29)
 - Odraščanje v okolju preprirov in slabe volje (F28)
 - "Zoprnost" vseh članov družine

- Možnost obstoja več posledic na otroku (G24, G25)
- Stališče o danes boljši osebi, kot, če do ločitve ne bi prišlo (G27)
- Obstoj posledic ločitve
 - Veliko pozitivnih in negativnih posledic (A40)
 - Odsotnost izrazitih posledic (B22, C13)
 - Odsotnost posledic zaznanih pri sami sebi (D19)
 - Zaznanje posledic na otroku s strani drugih (D20)
 - Samo pozitivne posledice (G26)
- Dolgoročne posledice ločitve na otroku
 - Vpliv na otroka in njegov psihični razvoj (A39)
 - Bolj trdna oseba (A41)
 - Lažje spopadanje s težkimi življenjskimi preizkušnjami (A42)
 - Manjša zaupljivost do ljudi (A43)
 - Manjša zaupljivost in pripravljenost na obrambo pri nasprotnem spolu (A44)
 - Čustvena zaprtost (A45)
 - Strah pred prizadetostjo (A46)
 - Težave z občutkom pripadnosti (A47)
 - Nezaupanje v možnost večno trajajočega odnosa (A48)
 - Sprememba naivnega otroškega pogleda na ljubezen (D22)
 - Večja previdnost v ljubezni (D23)
 - Zgodnja samostojnost (A96, A100)
 - Uničeno otroštvo zaradi vztrajanja staršev v nedelujočem zakonu (B23)
 - Večja zaprtost (D21)
 - Manjša zaupljivost v druge (H29)
 - Manjše samozaupanje (H30)

Razlika v otrokovem takratnem in sedanjem pogledu na ločitev

- Sprememba pogleda
 - Spremenjen pogled (A29, B15, C10, E20, G19, H23)
 - Delno spremenjen pogled (D14)
 - Nespremenjen pogled (F18, F25)

Spremembe ob ločitvi

- Opažene spremembe s strani otroka
 - Pozitivna sprememba odnosa med starši in otrokom (A21)
 - Posvečanje več časa otroku (A22)
 - Bolj izkoriščen čas z vsakim staršem (A23)
 - Manj napetosti (A24)
 - Spremenjena mama (H74)
 - Bolj dobrovoljna mama (H75)
 - Mamino ukvarjanje z otroki v večji meri kot pred ločitvijo (H76)
- Menjava okolja
 - Pogoste selitve (A51)
 - Ohranitev istega okolja (E31, E34, F44, G31)
 - Menjava osnovne šole (A54, B27)
 - Ohranitev iste osnovne šole (D27)
 - Ohranitev istega vrtca (H35)
 - Ohranitev prijateljev (H36)
 - Vselitev v očimovo hišo (B26)
 - Preselitev na vas (B28)
 - Selitev iz hiše v blok (C15)

- Odselitev z mamó (D28)
 - Preselitev v drugo stanovanje (H33)
 - Novo stanovanje v bližini prejšnjega (H34)
 - Izguba prijateljev (B29)
 - Primoranost vklapljanja med nove sošolce (A55)
 - Manj stikov s prijatelji iz prejšnjega okolja (D29)
- Nov partner starša
 - Očim (B25, F32)
 - Očim in krušna mati (F29)
 - Novo ustvarjena družina očeta (F21)
 - Ponovna poroka mame (F31)
 - Polsestra (F33)
 - Dobri odnosi otroka z novo družino očeta (F22)
 - Dobri odnosi otroka z novo družino mame (F23)

Otrokovo sprejemanje sprememb ob ločitvi

- Način sprejemanja sprememb
 - Težaven prehod v drugo regijo (A52)
 - Težavno privajanje na mestno življenje (A53)
 - Dokaj lahko sprejetje sprememb (A56, C16)
 - Vdanost v usodo (A57, D30)
 - Občutek nemožnosti vplivanja na spremembe (D32)
 - Prilagoditev (B31)
 - Zaprtost vase (A58)
 - Negativno doživljanje spremembe življenjskega okolja (B30)
 - Negativni občutki zaradi menjave okolja (D31)
 - Negativni občutki zaradi primoranosti odselitve (D34)
 - Dobro sprejetje sprememb (E33)
 - Pozitivni občutki zaradi ohranitve istega vrtca (G35)
 - Stres in žalost v primeru menjave vrtca (G36)
 - Stres (H37)
 - Dobro sprejetje očima (F34, F71)
 - Klicanje očima po imenu (F35)
 - Odsotnost dojetanja očima kot očeta (F36)
 - Dojetanje očima kot pomembno osebo v obdobju odraščanja (F37)
 - Pozitivno doživljanje bivanja samo z mamó (F69)
 - Začetno pogrešanje očeta (G32)
 - Sprejetje odsotnosti očeta ob zavedanju obstoja rednih stikov (G33)

Vzgoja po ločitvi

- Način bivanja
 - Bivanje pri mami (A49, B23, C14, D24, E30, F30, H32)
 - Bivanje samo z mamó prvih nekaj mesecev po ločitvi (F68)
 - Priselitev očima in psa (F70)
 - Bivanje pri mami do polnoletnosti (G29)
 - Bivanje pri očetu po polnoletnosti (G30)
- Stiki z odsotnim staršem
 - Prisotnost stikov (A68, B43, D42, E43, F53, G44, H55)
 - Odsotnost stikov prvi dve leti po ločitvi (C28)
 - Prisotnost stikov po dveh letih od ločitve (C29)
 - Pogosti stiki v otroštvu (A70, A101)
 - Redki stiki v puberteti (A71, A102)

- Sčasoma vedno manj stikov zaradi obiskov drugih žensk (E51)
 - Opustitev stikov zaradi različnih mnenj (E76)
 - Izvedba vsakega stika na željo očeta (A50)
 - Možnost samostojne odločitve otroka o stikih z odsotnim staršem izven dogovorjenih terminov (B71)
 - Mamino dopuščanje stikov z očetom kadarkoli si otroci tega želijo (E85)
 - Izvedba stikov na željo otroka (F46, F48)
 - Nedoločeni redni termini stikov (F47)
 - Možnost odločanja otroka o izvedbi stikov (F54)
 - Sprotno skupno dogovarjanje glede terminov (F108)
 - Odsotnost pravil v zvezi z izvedbo stikov (A69)
 - Vsak drugi vikend in eno popoldne v tednu (B44)
 - Preživljanje skupnega časa v službi (E45)
 - Prosti vikendi pri očetu (C31)
 - Preživljanje skupnega časa na bazenu in podobno (C33)
 - Vsak dan pri drugem staršu in izmenični vikendi (D25)
 - Vsak drugi dan in vsak drugi vikend (D43)
 - Preživljanje vikendov pri očetu zaradi lažjega prehoda (E32)
 - Vikendi (E44, E64)
 - Skoraj vsak drugi vikend (F55)
 - Prvi vikend v mesecu (H56)
 - Vsak drugi vikend (G45)
 - Veliko igranja (G47)
 - Skupni izleti (G48)
 - Pogost jok otroka (H85)
 - Mamino delno podpiranje stikov (H62)
 - Mamino nezadovoljstvo ob stikih otroka z očetom (H63)
 - Mamino odobravanje stikov (H66)
 - Mamino podpiranje stikov (A79, B49, D46, E53, F57, G49)
 - Mamino zanimanje o poteku stikov (A80, D47, F58, G50)
 - Mamino podpiranje stikov in zanimanje za potek stikov (C34)
 - Mamino nezanimanje za potek stikov (E54, H67)
- Komunikacija z mamo
- Odprta komunikacija glede vseh tem (A81, B50)
 - Možnost odprte komunikacije (A93)
 - Nespremenjena komunikacija po ločitvi (B52, C35, D48, D51, F60, G53)
 - Dobra komunikacija (D49)
 - Kar dobra komunikacija (E55)
 - Veliko pogovarjanja (F59)
 - Dobra komunikacija od nekdaj (G51)
 - Poslušanje in upoštevanje otroka s strani mame (D50)
 - Spraševanje otroka po mnenju (F61)
 - Poslušanje in verjetje otroku (G52)
 - Neupoštevanje mnenja otroka (E56)
 - Neupoštevanje otroka zaradi nizke starosti (E57)
 - Neposlušanje otroka (E58)
 - Izboljšana komunikacija po ločitvi (H68)
- Komunikacija z očetom
- Redka komunikacija (A86, B55, E61, H70)
 - Nezmožnost pogovarjanja o vseh temah (B54)
 - Spremenjena komunikacija po ločitvi (C36, C38)
 - Spremenjena komunikacija ob redkejših stikih (E60)
 - Nespremenjena komunikacija po ločitvi (F62)
 - Odsotna komunikacija takoj po ločitvi (C37)
 - Zelo malo komunikacije na temo ločitve (F64)
 - Enosmerna komunikacija (H71)

- "Previdna" komunikacija (C39)
 - Bolj redka komunikacija kot z mamo (D52)
 - Trenutno dobra komunikacija (G59)
 - Dobra, a redka komunikacija (D53)
 - Dobra komunikacija takoj po ločitvi (E59)
 - Veliko pogovarjanja (F63)
 - Spraševanje otroka za mnenje (F65)
 - Aktivno poslušanje in upoštevanje otroka (F66)
 - Dobra komunikacija v otroštvu (G54)
 - Poslabšana komunikacija v puberteti (G55)
 - Izboljšana komunikacija po puberteti (G58)
- Odnos z mamo
- Ohranitev starševske funkcije (B57, C44, D57, E67, F73, G63, H77)
 - Zelo redka trenja (A82)
 - Miren odnos (A83)
 - Medsebojno zaupanje (A84, A92)
 - Mentalna povezanost (A85)
 - Zelo dober odnos (A91, B56, H72)
 - Dober odnos (C41, D55, F67, G60)
 - Velika povezanost (A94)
 - Prijateljski odnos (A95)
 - Nespremenjen odnos po ločitvi (C40, E88)
 - Podoben odnos kot pred ločitvijo (D54)
 - Podpiranje pri odločitvah otroka (E70)
 - Dovoljenje učenja iz lastnih napak (E71)
 - Nespremenjen odnos z mamo zaradi prihoda očima (F72)
 - Navezanost na mamo (G61)
 - Pogrešanje mame ob njeni odsotnosti (G62)
 - Večje upoštevanje otroka po ločitvi (H69)
 - Zbližanje po ločitvi (H37)
 - Pogosti prepiri (C43)
- Odnos z očetom
- Ohranitev starševske funkcije (A105, B60, D63, F80, G71)
 - Delna ohranitev starševske funkcije (C49)
 - Opustitev starševske funkcije (E78, H88)
 - Zaprt odnos (A87)
 - Pogosti prepiri (A88)
 - Očetova nezmožnost izkazovanja čustev (A89)
 - Očetova vzkipljivost in impulzivnost (A90)
 - Pogosta trenja (A103)
 - Šibkejša povezanost kot z mamo (B53, D61)
 - Oddaljitev po ločitvi (B59)
 - Spremenjen odnos po ločitvi (C46)
 - Nespremenjen odnos po ločitvi (D60, F75)
 - Redkejša videvanje po ločitvi (C47)
 - Izključenost očeta iz otrokovega procesa odraščanja (C48)
 - Strah pred očetom (H59)
 - Ignoriranje očeta (H83)
 - Slab odnos (H84)
 - Neupoštevanje želj otroka (H86)
 - Posvečanje premalo pozornosti otroku (H87)
 - Različna mnenja pri določenih stvareh (E75)
 - Izboljšanje odnosa po otrokovem 20. letu (A104)
 - Dober odnos takoj po ločitvi (G66)
 - Poslabšanje odnosa takoj po ločitvi (G67)
 - Dober odnos zadnjih nekaj let (G68)

- Očetova želja po lepo preživetem skupnem času z otrokom (C53)
 - Navezanost na očeta v otroštvu (E74)
 - Več skupno preživetega časa po ločitvi (F76)
 - Slabo spominjanje časa pred ločitvijo (F77)
 - Posvečanje veliko pozornosti otroku (F79)
- Avtoriteta mame
- Spremenjena avtoriteta (A111, B62)
 - Nespremenjena avtoriteta (C51, D65, D66, E82, F86, G75)
 - Delno spremenjena avtoriteta (H91)
 - Malo večja popustljivost kot pred ločitvijo (A112, B63)
 - Nič večja popustljivost zaradi ločitve (E83, E87)
 - Nedopuščanje izgovarjanja na ločitev (E84)
 - Nezmožnost izkoriščanja mame zaradi ločitve (G76)
 - Prikrita avtoriteta (A113, A124, A125)
 - Možnost samostojnih odločitev otroka (A118, B69, E93, F92, H97)
 - Možnost samostojnih odločitev glede lokacije skupnih izletov (H98)
 - Možnost samostojnih odločitev glede terminov za stike z očetom (F93)
 - Možnost samostojnih odločitev otroka na več področjih (A119)
 - Možnost samostojnih odločitev na področju šolanja (E94)
 - Možnost samostojne izbire dodatnih dejavnosti (B70)
 - Možnost samostojnih odločitev pri višji starosti otroka (C57, D71)
 - Možnost samostojnih odločitev glede prostega časa (C58, D72)
 - Možnost samostojnih odločitev v puberteti (G84)
 - Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka (C56, D70, G83)
 - Upoštevanje interesov in želj otroka (B64)
 - Glavna beseda mame (C42)
 - Enaka ura za spanje pred in po ločitvi (F87)
 - Argumentiranje ohranjanja avtoritete z obstojem pravil, ki se jih je treba držati (F88)
 - Argumentacija večje popustljivosti s tem, da je po ločitvi čas za več skupaj preživetega časa (H93)
 - Odobravanje večernih izhodov v puberteti (G85)
 - Več izletov kot pred ločitvijo (H92)
- Avtoriteta očeta
- Nespremenjena avtoriteta (A114, B65)
 - Spremenjena avtoriteta (C52, D67, E89, F89, H94)
 - Podkupovanje (A115, A116)
 - Večja popustljivost kot pred ločitvijo (C54, D68, E90, G79)
 - Neobveznost spravljavanja zaradi malega obsega preživetega časa pri očetu (D69)
 - Odsotnost argumentacije večje popustljivosti po ločitvi (C55, E91)
 - Odsotnost argumentacije podkupovanja otroka (A117)
 - Možnost nekaterih samostojnih odločitev otroka (A120)
 - Možnost samostojnih odločitev (C59, E95, F94)
 - Možnost samostojnih odločitev na vseh področjih (E96)
 - Možnost samostojnih odločitev pri višji starosti otroka (D74)
 - Možnost samostojnih odločitev glede načina preživljanja prostega časa pri očetu (C60, D75)
 - Možnost samostojnih odločitev glede načina skupaj preživetega časa (F95)
 - Možnost samostojnih odločitev v otroštvu (G86)
 - Možnost samostojne odločitve glede ure za spanje v otroštvu (G88)
 - Otrokovo samostojno odločanje o vsem (B72)
 - Večja popustljivost glede ure za spanje po ločitvi (F90)
 - Argumentiranje večje popustljivosti z malo skupaj preživetega časa (F91)
 - Večja popustljivost v otroštvu (G77)
 - Odsotnost omejitev (B67, E92)
 - Odsotnost argumentacije vsedopuščujočega pristopa (B68)
 - Argumentacija večje popustljivosti z nezmožnostjo reči "ne" (G81)

- Odsotnost možnosti samostojnih odločitev (H99)
 - Odsotna možnost samostojnih odločitev pri nižji starosti otroka (D73)
 - Odsotnost možnosti samostojnih odločitev v puberteti (G87)
 - Nezmožnost dogovarjanja (H100)
 - Odločitve v puberteti sprejete s strani očeta (G89)
 - Strogost in nadzorovanje (A121)
 - Neupoštevanje mnenja očeta (A122)
 - Manjša popustljivost v puberteti (G78)
 - Neodobravanje večernih izhodov v puberteti (G80)
 - Očetov poskus nadzorovanja otroka (G68)
 - Neodobravanje rojstnih dni, ki so v času vikendov z očetom (H95)
 - Argumentacija neodobravanja večernih izhodov v puberteti s prenizko starostjo otroka (G82)
 - Argumentacija manjše popustljivosti z obvezo držanja očetovih pravil v očetovem stanovanju (H96)
- Pravila pri mami
 - Obstoj pravil (F96, G90)
 - Prisotnost veliko pravil (D76, E97)
 - Redko dogovarjanje o pravilih (A123)
 - Dogovarjanje o pravilih (B73)
 - Nedogovorjena pravila, postavljena s strani mame (C62, E98, G91)
 - Jasna in nedogovorjena pravila (D77)
 - Dogovorjena pravila ob višji starosti otroka (C63)
 - Nekaj dogovorjenih pravil (F97)
 - Nekaj nedogovorjenih pravil (F98)
 - Možnost delne prilagoditve pravil z dogovorom (G92)
 - Velika količina nedogovorjenih pravil (H101)
 - Ohranitev pravil, ki so veljala pred ločitvijo (C61, E86)
 - Obrazložitev pomena pravil (H102)
- Pravila pri očetu
 - Pogosto dogovarjanje o pravilih (A126)
 - Občasno pogovarjanje o pravilih (F99)
 - Otrokovo neupoštevanje pravil (A127)
 - Odsotnost pravil (B66, B74, E99)
 - Odsotnost pravil takoj po ločitvi (G93)
 - Prisotnost zelo veliko pravil kasneje po ločitvi (G94)
 - Manj pravil kot pri mami (D78)
 - Manj striktno določena pravila kot pri mami (C64)
 - Velika količina nedogovorjenih pravil (H103)
 - Nedogovorjena pravila, postavljena s strani očeta (C65)
 - Možnost dogovarjanja glede nekaterih pravil (D79)
 - Dogovorjena pravila (F100)
 - Poskus vsiljevanja pravil s strani očeta (G56, G95)
 - Nestrinjanje z očetovimi pravili (G57)
 - Pospravljanje sobe na ukaz očeta (H104)
 - Neodobravanje obiskov prijateljev (H105)
- Cilji pri mami
 - Jasni in dogovorjeni cilji (A128, F101)
 - Možnost samostojnih odločitev glede ciljev (A129)
 - Podpiranje odločitev otroka (A130)
 - Jasni cilji glede pospravljanja in šole (B75)
 - Dogovorjeni cilji (B76, E100, G96, H106)
 - Dogovarjanje o ciljih pri višji starosti otroka (C66)
 - Delanje načrtov glede šolanja (C67)
 - Jasni in nedogovorjeni cilji na drugih področjih razen šolanja (C68)

- Jasni in dogovorjeni cilji glede srednje šole in poklica (D80)
 - Odsotnost načrtov, razen glede srednje šole in poklica (D81)
 - Nedogovorjeni načrti glede pospravljanja sobe (E101)
 - Skupno načrtovanje učenja in pospravljanja (F102)
 - Več načrtov v puberteti, kot v otroštvu (G97)
 - Načrti glede šole in ocen (G98)
 - Načrti glede lokacije izletov (H107)
 - Načrti glede prehrane (H108)
 - Načrti glede učenja (H109)
- Cilji pri očetu
- Odsotnost ciljev (B77, E102, G99)
 - Neusklajenost ciljev otroka in očeta (A132, A133)
 - Spraševanje o načrtih s strani očeta (C69)
 - Očetovo izražanje mnenja glede načrtov otroka (C70)
 - Vsiljevanje načrtov s strani očeta (C73)
 - Le delna vključenost očeta v načrte (C71)
 - Seznanjanje očeta z načrti, ki so bili dogovorjeni med otrokom in mamo (C72)
 - Neupoštevanje očetovega mnenja (C74)
 - Prisotnost načrtov glede preživljanja skupnega časa (D82)
 - Odsotnost načrtov na vseh drugih področjih, razen glede preživljanja skupnega časa (D83)
 - Dogovorjeni cilji (D84)
 - Nedogovorjeni cilji (H110)
 - Seznanitev otroka z že določenimi cilji (H111)
 - Zelo malo ciljev (F102)
- Razlike med vzgojo enega in drugega starša
- Prisotnost razlik (A134, B78, C75, E103, F104, G100, H112)
 - Delna prisotnost razlik (D85)
 - Razlike pri komunikaciji in odnosu (A135)
 - Razlike pri komunikaciji (H113)
 - Razlike pri avtoriteti (H114)
 - Oče-prijatelj (E104)
 - Mati-starš (E105)
 - Strožja mama (F105)
 - Postavljanje pravil s strani mame (F106)
- Prikaz drugega starša v slabi luči pred otrokom
- Obrekovanje očeta s strani matere (B51)
 - Obrekovanje staršev (H61)
 - Obrekovanje očeta s strani mame (H64)
 - Cinične pripombe mame na račun očeta (H65)
 - Stiska otroka zaradi obrekovanja staršev (H60)

Otrokovo doživljanje vzgoje po ločitvi

- Otrokovo doživljanje stikov z odsotnim staršem
- Veselje ob stikih (A72, G46)
 - Slaba volja ob koncu stikov (A73)
 - Strah pred prekinitvijo stikov (A74)
 - Občutek krivde zaradi osamljenosti očeta (A75)
 - Občutek krivde zaradi sprejetega denarja od očeta (A76)
 - Občutek krivde zaradi poslušanja obrekovanja matere s strani očeta (A77)
 - Občutek manjvrednosti zaradi daljše odsotnosti stikov (A78)
 - Želja po ohranjanju stikov z očetom (B45)

- Pozitivni občutki (B46, C32, E46, F56)
 - Dokaj pozitivni občutki (D44)
 - Dojemanje stikov kot pomoč pri prilagoditvi na ločeno življenje (D45)
 - Ljubezen do očeta (E47)
 - Prizadetost ob prekinitvi izvajanja stikov (E48, E52)
 - Navezanost na očeta (E49)
 - Uživanje ob skupnih vikendih (E50)
 - Dojemanje stikov kot obvezo (H57)
 - Nestrpno pričakovanje konca vsakega stika (H58)
 - Žalost zaradi občutka nezainteresiranosti očeta za stike (B47)
 - Občutek o odsotnosti očetove želje po stikih (B48)
 - Čuden občutek zaradi odsotnosti stikov (C30)
- Doživljanje odnosa z mamo
- Pozitivno dojemanje odnosa (A98)
 - Pozitivni občutki zaradi trajne zanesljivosti matere (B58)
 - Samoumevnost ohranitve starševske funkcije (C45, F74, G64)
 - Pozitivni občutki zaradi ohranitve starševske funkcije (D58, H78)
 - Občutek varnosti (D59)
 - Dojemanje mame kot edinega pravega starša (E68)
 - Dojemanje mame kot starša, ki vzgaja (F84)
 - Priznavanje odgovornosti mami za vzgojenost otrok v "dobre ljudi" (E69)
 - Večna hvaležnost (E72)
 - Zaupanje za dobro preskrbljenost (E73)
 - Dobra skrb za otroka (G65)
 - Nepredstavljenost življenja brez mame (H79)
 - Začetna jeza otroka na mamo zaradi odselitve (D56)
 - Začetna jeza otroka na mamo (E62)
 - Občasen napor zaradi primoranosti k samostojnosti (A99)
 - Občutek primoranosti k oskrbovanju mame (A97)
- Doživljanje odnosa z očetom
- Dojemanje očeta kot nekoga, ki lahko otroka materialno preskrbi (A106)
 - Pomirjenost zaradi občutka finančne varnosti (A107)
 - Občutek sprejetosti (B61)
 - Občutek o ohranitvi obeh staršev (D64)
 - Dojemanje očeta kot prijatelja (E80, G70)
 - Odsotnost dojemanja očeta kot starša (E81)
 - Dojemanje očeta kot starša in prijatelja (F81)
 - Pozitivni občutki (F82)
 - Dojemanje očeta kot zabavnega starša (F83)
 - Povezovanje časa preživetega z očetom s počitnicami (F85)
 - Pozitivni občutki zaradi ohranitve starševske funkcije (G72)
 - Dojemanje očeta kot zanesljive osebe (G73)
 - Občutek večne možnosti opore na očeta (G74)
 - Strah pred očetom (H80)
 - Jeza zaradi očetovega odnosa do mame (H81)
 - Zamera do očeta (H82)
 - Negativni občutki zaradi opustitve starševske funkcije (H89)
 - Bolečina zaradi nezmožnosti dojemanja očeta v pravem pomenu besede (H90)
 - Občutek dolgovanja očetu (A108)
 - Negativni občutki zaradi nezadovoljenih čustvenih potreb (A109)
 - Pogosta žalost in nervoza ob misli na odnos z očetom (A110)
 - Negativni občutki zaradi očitane nepravilne vzgoje mame (E77)
 - Neobremenjenost z opustitvijo starševske funkcije očeta (E79)
 - Hitro sprejetje le delne ohranitve vloge očeta (C50)
- Razlike med vzgojo enega in drugega starša

- Pozitivno dojetanje razlik pri vzgoji (A136)
- Izkoriščanje razlik s strani otroka (A137)
- Dojetanje razlik kot nemotečih (B79, D86)
- Dojetanje razlik kot nekaj običajnega (B80, C76, D87)
- Doživljanje mame kot starša (E106, E108)
- Doživljanje očeta kot prijatelja (E107, E109)
- Pozitivni občutki zaradi očetove in mamine ohranitve enakih vlog kot pred ločitvijo (F107)
- Zbeganost zaradi razlik (G101)
- Težko sprejetje različnih meja (G102)
- Težko sprejetje razlik v vzgoji (G103, H115)

Stopnja vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi

- Izbira bivališča
 - Odsotna možnost izbire bivališča (A59, B32, C17, D33, E35, F39)
 - Možnost sodelovanja pri izbiri bivališča (H48)
 - Samoumevnost bivanja pri mami (A60, C18, F40, F41, F42)
 - Možnost izbire bivališča pri otrokovih dvanajstih letih (B33)
 - Veliko preprirov med staršema glede skrbništva (H42)
 - Spraševanje po mnenju pri socialni delavki (H43)
- Pomembne odločitve v zvezi s potekom življenja po ločitvi
 - Odsotna možnost sodelovanja pri odločitvah (A62, B35, E37, G37)
 - Odsotna možnost sodelovanja pri skoraj vseh odločitvah (H47)
 - Občutek izključenosti iz odločanja (A63, E38, G39, H48)
 - Prisotna možnost sodelovanja pri odločitvah (C20, D36)
 - Možnost izbire osnovne šole (B36)
 - Vključenost v odločitve (D37, F45)
 - Ravno pravnji obseg vključenosti (C22, C26)
 - Delna izključenost iz odločanja (B37)
 - Prenizka starost otroka za sodelovanje pri odločitvah (G38, G42)

Zadovoljstvo otroka s stopnjo vključenosti v odločitve ob ločitvi

- Želja po izbiri bivališča
 - Odsotnost želje po izbiri bivališča (A61, A66, D35, D40, E36, H45)
 - Prisotnost želje po izbiri bivališča (B34)
 - Slabi občutki zaradi primoranosti izbire bivališča (H44)
 - Strah pred zamero starša, ki ne bo izbran (H46)
- Upoštevanost mnenja otroka
 - Neupoštevano mnenje (A64, E39, G40, H50)
 - Delno upoštevano mnenje (B38)
 - Upoštevano mnenje (C23, C27, D38, F49)
- Želja po sodelovanju pri odločitvah
 - Neizpolnjena želja po ohranjanju iste osnovne šole in kraja bivanja (A67)
 - Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah (B39, B42, D39, F50)
 - Delna prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah (C24)
 - Želja po ohranitvi istega okolja (C21, C25)
 - Želja po ohranitvi osnovne šole (D26)
 - Želja po sodelovanju pri odločitvah glede počitnic in vikendov (D41)
 - Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah v zvezi s stiki z odsotnim staršem (F52)
 - Takratna prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvah (G41)

- Prisotnost želje po sodelovanju pri odločitvi, ali naj se oče odseli ali ostane (G43)
- Odsotnost želje po sodelovanju pri odločitvah (E41, H51, H52)
- Odsotnost želje po sodelovanju zaradi prenizke starosti (H53)
- Odsotnost želje po sodelovanju zaradi straha pred zamero staršev (H54)
- Odsotnost želje po izražanju mnenja (E40)
- Odsotnost želje po bivanju z očimom (B40, B41)
- Prenizka starost za zavedanje svojih odločitev (E42)
- Občutek nezrelosti za sodelovanje pri odločitvah, ki se ne tičejo stikov z odsotnim staršem (F51)

Dogovarjanje med staršema

- Spremenjen odnos
 - Veliko boljši odnos med staršema po ločitvi (A20)
 - Boljši odnos med staršema po nekaj letih (C78)
 - Ohranjanje prijateljstva med staršema (F24)
- Otrok – posrednik
 - Takoj po ločitvi dogovarjanje preko otroka (A138)
- Medsebojno dogovarjanje
 - Nekaj časa po ločitvi medsebojno dogovarjanje po potrebi (A139)
 - Osebna komunikacija ali komunikacija preko telefona (B81)
 - Dogovarjanje po telefonu ali osebno ob predaji otroka (D89)
 - Komunikacija po telefonu (E110, G104)
 - Razumna komunikacija (B82, C79, D88)
 - Dobra komunikacija (F109)
 - Pomanjkanje informacij o dogovarjanju med staršema takoj po ločitvi (C77)
 - Redkobesedna komunikacija (E111, E112, G105)
 - Pogosti prepiri staršev tudi po ločitvi (H38)
 - Prepri med staršema ob vsakem srečanju po ločitvi (H39)
 - Prepiranje staršev v prisotnosti otroka (H40)
 - Redka komunikacija (H116)
 - Edina komunikacija ob prevzemu in oddaji otrok na stikih (H117)
 - Pogosti prepiri (H118)

Otrokovo doživljanje dogovarjanja med staršema

- Želja po posredovanju pri dogovarjanju
 - Ugajanje ob posredovanju in prisostvovanju (A140)
 - Negativni občutki ob dogovarjanju staršev brez vednosti otroka (A141)
- Pozitivni občutki
 - Pozitivni občutki zaradi razumne komunikacije med staršema (B83, C80, D90)
 - Pričakovanje razumne komunikacije med staršema s strani otroka (D91)
 - Dobri občutki (E114, F110)
 - Veselje zaradi izboljšanega odnosa staršev (F111)
- Nevtralni občutki
 - Nezanimanje za komunikacijo med staršema (E113, G106)
 - Nezanimanje za odnos med staršema (G107)
- Negativni občutki

- Slabo počutje (H119)
- Obuditev spominov na skupno življenje ob prepirih staršev (H120)
- Pokritje ušes ob prepirih staršev (H122)
- Izogibanje poslušanja preprirov staršev (H123)
- Doživljanje poslušanja prepiranja staršev kot nekaj težkega (H124)

OTROKOVO DOŽIVLJANJE LOČITVE

STAROST OTROKA OB LOČITVI

- Šest let (F1, A1, G2)
- Pet let (H1)

POTEK LOČITVE

- Sporazumna ločitev (D2, E2, F2, G3, H2)
- Vpletenost sodišča (B3, C2)
- Nenadna ločitev (A3)
- Dolgotrajna ločitev (B2, C3, F3)
- Dolgotrajni prepiri (A2, C6)
- Dolgotrajno vsakodnevno poslušanje preprirov (B4, E5, E17, H15)
- Zelo malo prepiranja staršev pred otrokom (F14)
- Vedno bolj pogosta odsotnost očeta od doma (B5)
- Grožnje očeta (H16)
- Nasilne grožnje mami s strani očeta (H17)

NAČIN SOOČENJA Z RESNICO

- Pogovor z mamo (A7, C4, D5, E6, F5, G11)
- Zelo kratek pogovor z mamo (B6)
- Mamini podrobni odgovori na otrokova vprašanja (F6)
- Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani mame (F15)
- Mamina zagotovitev otroku, da bo vse v redu (F16)
- Kasnejši pogovor z očetom (F17)
- Zelo dobra obrazložitev ločitve s strani obeh staršev (F26)
- Pogovor z mamo, očetom in sestro (H4)
- Zagotovitev staršev za trud, da bosta otroka občutila čim manj sprememb (H5)
- Zagotovitev staršev otrokom, da se življenje ne bo spremenilo (H6)
- Pogosta odsotnost očeta od doma (G6)
- Soočenje otroka z odselitvijo očeta s strani mame (G10)
- Spraševanje o očetu s

OBČUTKI OB SOOČENJU Z RESNICO

- Strah pred postavljanjem vprašanj (A6, B7, H7)
- Šok (A8, H8)
- Strah (A9)
- Jeza (A10)
- Skrb zaradi stikov z drugim staršem (A12)
- Zamera, da se starša nista potrudila zaradi nje (A25)
- Veselje (B8, F7)
- Žalost (B10, F10, G12)
- Nerazumevanje pomena ločitve (E8, G13)
- Izgubljenost (H9)
- Žalost (H10)
- Jok (H11)

DOŽIVLJANJE PROCESA LOČITVE

- Težka preizkušnja (A13)
- Razdvojenost (A15)
- Občutek krivde (A16, A18, A30, B17)
- Jeza, da se starša nista dovolj trudila za ohranitev njunega odnosa (A17)
- Odsotnost posebnih občutkov (B12, F12)
- Občutek neljubljenosti s strani staršev (B18)
- Dojemanje ločitve kot nekaj običajnega (F19)
- Občutki zapustitve s strani očeta (G17, G21)
- Bolečina (H12)
- Izgubljenost zaradi hitrega odvijanja dogodkov (H14)
- Mnenje, da starša vesta, da škodujeta otrokom (H26)
- Uničevanje otroštva s strani staršev (H27)

OTROKOV NAČIN ODZIVANJA NA LOČITEV

- Delanje razlike med staršema (A33)
- Znašanje krivde in zamera do očeta (A34)
- Jeza na očeta (H20)

SEDANJE DOŽIVLJANJE

- Podpiranje odločitve za ločitev (A26)
- Odsotnost občutka krivde (A31)
- Zavedanje o odgovornosti obeh staršev za ločitev (A36)
- Boljše življenje po ločitvi (F9)
- Ločitev kot povezovalni dejavnik (F20)
- Travmatična izkušnja (H21)

V PRIMERU, DA DO
LOČITVE NE BI
PRIŠLO

- Občutek krivde v primeru vztrajanja staršev v odnosu zaradi otroka (A27)
- Nesrečnost vseh udeleženi (A28)
- Odraščanje v okolju prepirov in slabe volje (F28)

OBSTOJ POSLEDIC

- Veliko pozitivnih in negativnih posledic (A40)

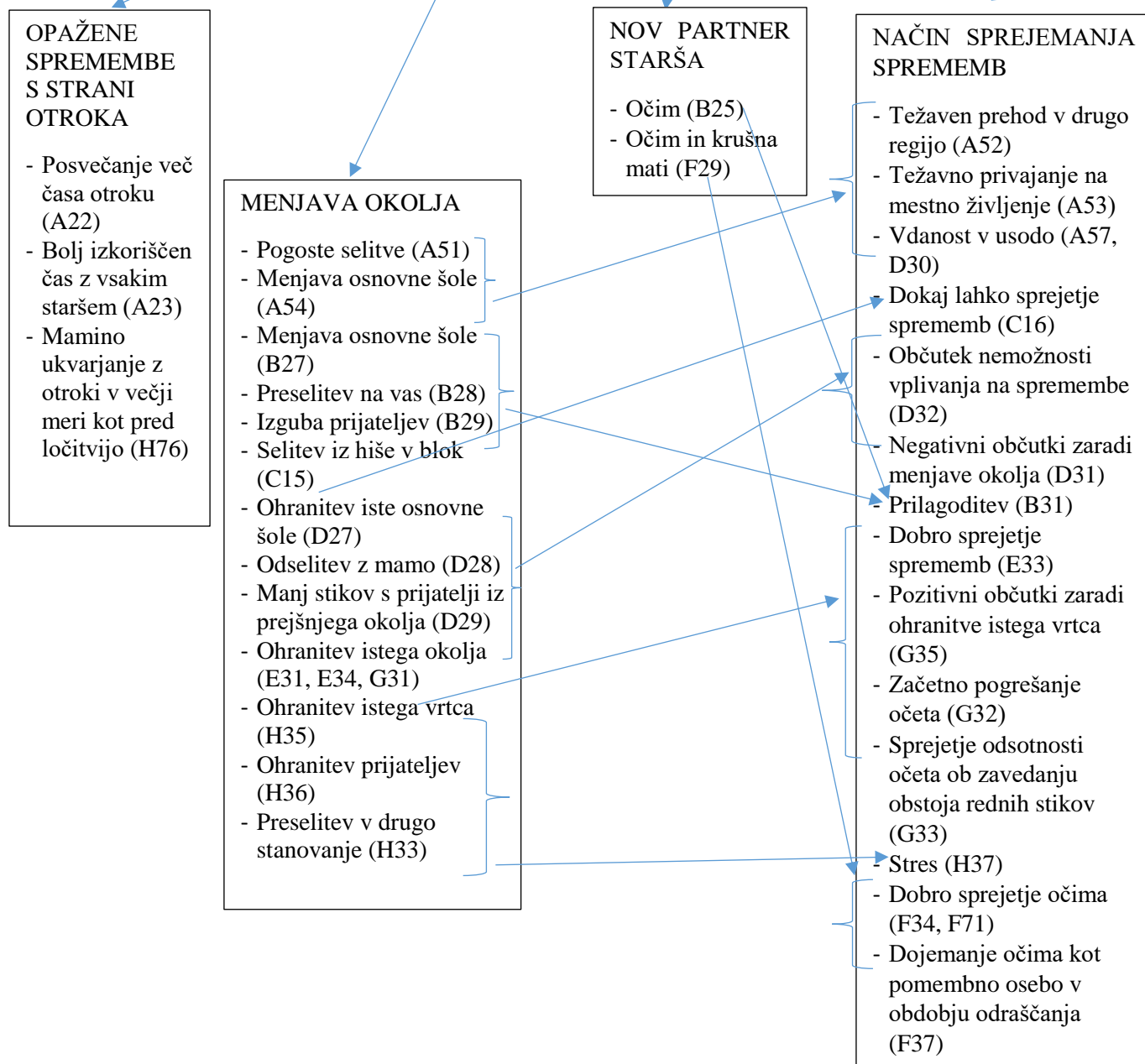
DOLGOROČNE POSLEDICE

- Bolj trdna oseba (A41)
- Manjša zaupljivost do ljudi (A43)
- Čustvena zaprtost (A45)
- Težave z občutkom pripadnosti (A47)
- Manjša zaupljivost v druge (H29)
- Manjše samozaupanje (H30)

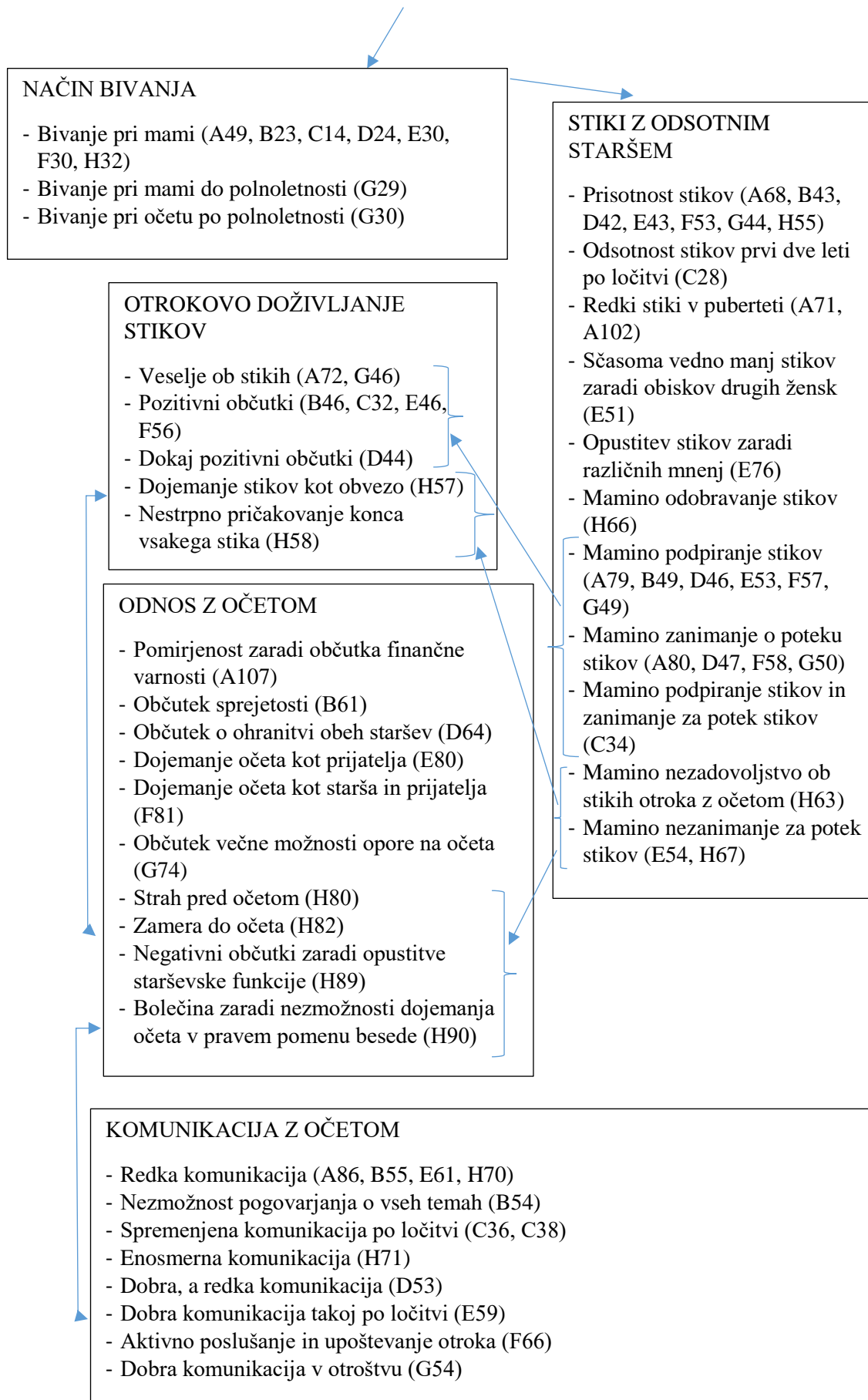
SPREMEMBA POGLEDA NA LOČITEV

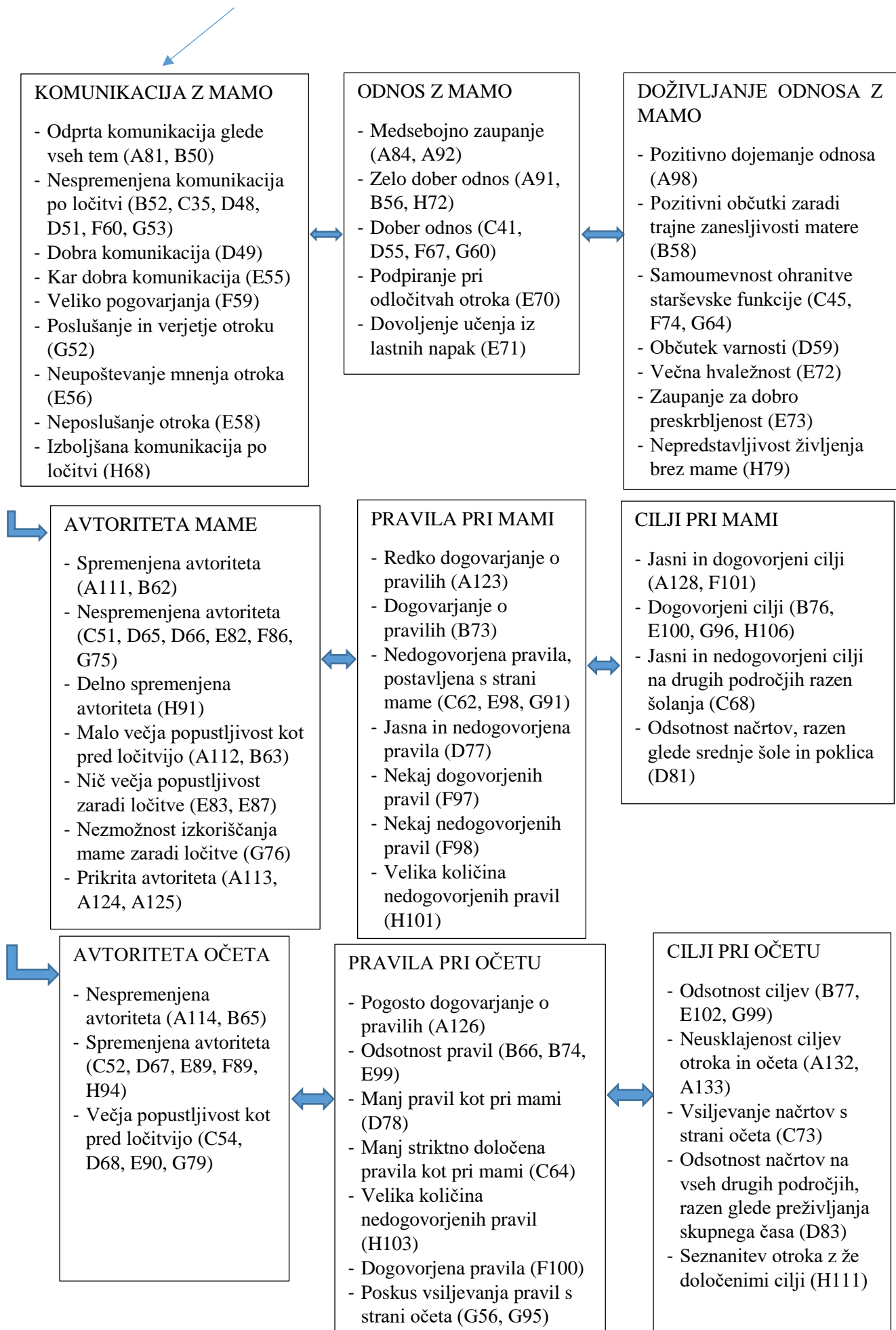
- Spremenjen pogled (A29, B15, C10, E20, G19, H23)
- Delno spremenjen pogled (D14)
- Nespremenjen pogled (F18, F25)

SPREMEMBE OB LOČITVI

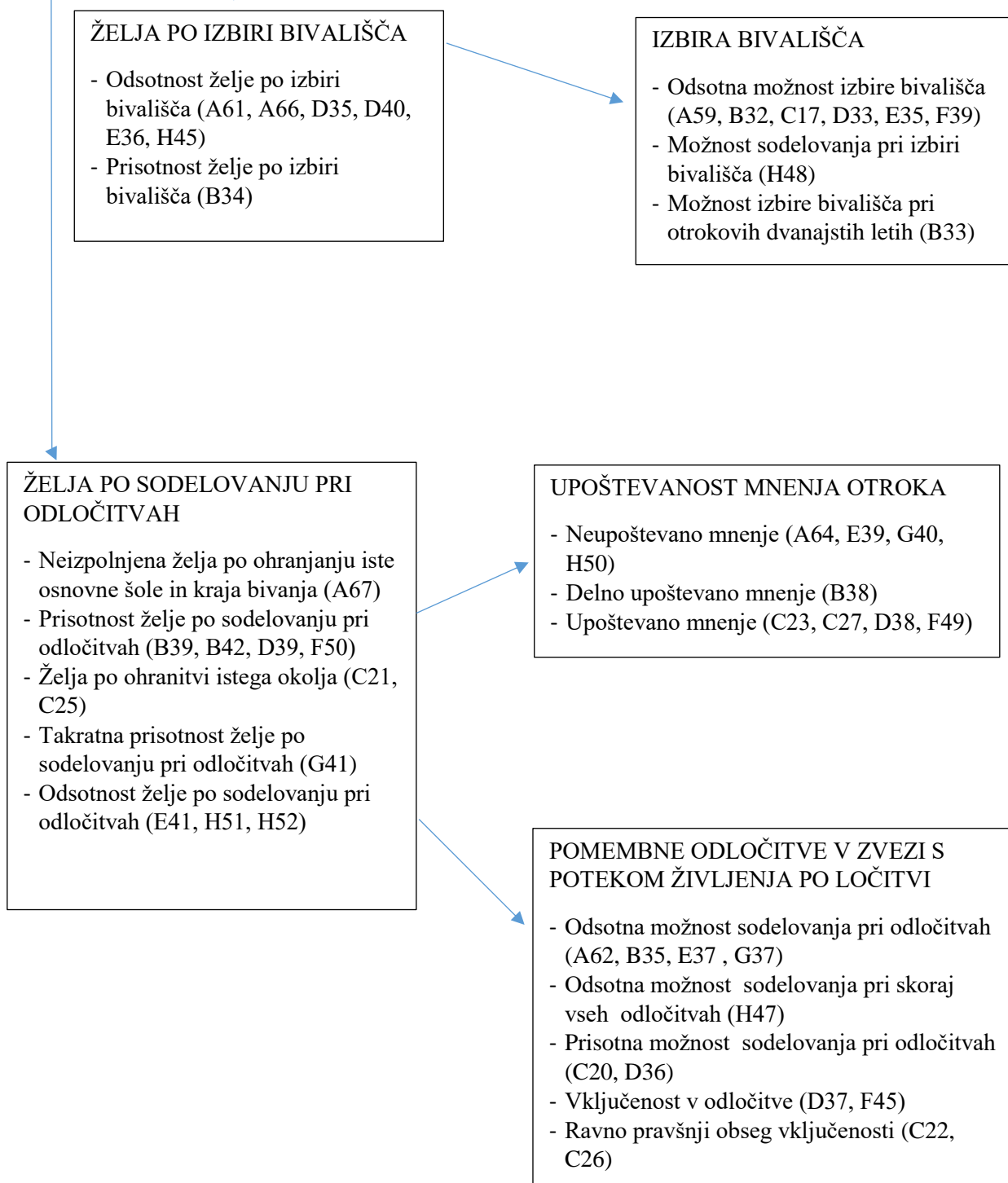

VZGOJA PO LOČITVI

STOPNJA VKLJUČENOSTI OTROKA V ODLOČITVE OB LOČITVI

DOGOVARJANJE MED STARŠEMA

RAZLIKE MED VZGOJO ENEGA IN DRUGEGA STARŠA

- Prisotnost razlik (A134, B78, C75, E103, F104, G100, H112)
- Delna prisotnost razlik (D85)
- Razlike pri komunikaciji (H113)
- Razlike pri avtoriteti (H114)
- Oče-prijatelj (E104)
- Mati-starš (E105)
- Dojemanje razlik kot nemotečih (B79, D86)
- Dojemanje razlik kot nekaj običajnega (B80, C76, D87)
- Doživljanje mame kot starša (E106, E108)
- Doživljanje očeta kot prijatelja (E107, E109)
- Zbeganost zaradi razlik (G101)
- Težko sprejetje razlik v vzgoji (G103, H115)

PRIKAZ DRUGEGA STARŠA V SLABI LIČU PRED OTROKOM

- Obrekovanje očeta s strani mame (H64)
- Cinične pripombe mame na račun očeta (H65)
- Stiska otroka zaradi obrekovanja staršev (H60)

MEDSEBOJNO DOGOVARJANJE

- Razumna komunikacija (B82, C79, D88)
- Dobra komunikacija (F109)
- Komunikacija po telefonu (E110, G104)
- Redkobesedna komunikacija (E111, E112, G105)
- Pogosti prepiri staršev tudi po ločitvi (H38)
- Prepri med staršema ob vsakem srečanju po ločitvi (H39)
- Prepiranje staršev v prisotnosti otroka (H40)

ŽELJA PO POSREDOVANJU PRI DOGOVARJANJU

- Ugajanje ob posredovanju in prisostvovanju (A140)
- Negativni občutki ob dogovarjanju staršev brez vednosti otroka (A141)

POZITIVNI OBČUTKI

- Pozitivni občutki zaradi razumne komunikacije med staršema (B83, C80, D90)
- Dobri občutki (E114, F110)
- Veselje zaradi izboljšanega odnosa staršev (F111)

NEVTRALNI OBČUTKI

- Nezanimanje za komunikacijo med staršema (E113, G106)
- Nezanimanje za odnos med staršema (G107)

NEGATIVNI OBČUTKI

- Slabo počutje (H119)
- Obuditev spominov na skupno življenje ob preprih staršev (H120)
- Doživljanje poslušanja preprih staršev kot nekaj težkega (H124)

SPREMENJEN ODNOS MED STARŠEMA PO LOČITVI

- Veliko boljši odnos med staršema po ločitvi (A20)
- Boljši odnos med staršema po nekaj letih (C78)
- Ohranjanje prijateljstva med staršema (F24)

Iz zgornjih tabel je mogoče razbrati povezavo med okoliščinami ločitve (starost otroka ob ločitvi, potek ločitve in način soočenja z resnico) in takratnim ter sedanjim doživljanjem ločitve s strani otroka in obstojem posledic ločitve na otroku. Na primer eden izmed intervjuvancev, ki je bil ob ločitvi star šest let in je bil z ločitvijo in odselitvijo očeta soočen le s strani mame, ki se mu je tudi lagala glede tega, kje je oče, mi je povedal, da takrat ni razumel pomena ločitve in je imel občutek, da ga je oče zapustil. Z resnico o ločitvi so bili vsi moji intervjuvanci soočeni s pogovorom z mamo, razen dveh intervjuvancev, ki sta bila deležna pogovora tudi z očetom. Šest intervjuvancev ima danes drugačen in en intervjuvanec delno drugačen pogled na ločitev, kot so ga imeli takrat, ko je do ločitve prišlo, en intervjuvanec pa svojega takratnega pogleda na ločitev do danes ni spremenil in je že kot otrok ločitev doživljal kot nekaj običajnega, kar bi lahko povežali s tem, da je bil deležen zelo podrobne obrazložitve pomena ločitve in tega, kaj to pomeni za nadaljnje življenje ter je bil prisoten pri zelo malo prepirih med staršema. Iz tabel je razvidno tudi, da sta dva intervjuvanca kot opažene spremembe ob ločitvi navedla več preživetega časa s staršema. Spremembe kot so menjava okolja in nov partner starša je mogoče povezati z načinom sprejemanja sprememb s strani otrok. O novem partnerju starša sta mi pripovedovala dva intervjuvanca, od katerih se je eden od njiju prilagodil na to dejstvo, drugi pa je novega partnerja zelo dobro sprejel. Vsak od intervjuvancev je spremembe sprejel na svoj način. Na primer eden izmed njih, ki je zamenjal osnovno šolo, ter se pogosto selil, je spremembe sprejel z veliko težavo, druga dva intervjuvanca, ki sta ohranila isto okolje, pa sta spremembe zelo dobro sprejela. Vsi moji intervjuvanci so po ločitvi živeli z mamo, razen enega, ki je po polnoletnosti živel z očetom. Posledično sem se z vsemi pogovarjala o stikih z očetom. Mamino podpiranje in zanimanje za stike oziroma neodobravanje in nezanimanje za stike sem v tabeli pod temo Vzgoja po ločitvi povezala z otrokovim doživljanjem stikov in otrokovim doživljanjem odnosa z očetom. V primeru, ko se mama za stike ni zanimala in je bila ob njih nezadovoljna, je otrok stike dojemal pod obvezo, očeta se je bal in ga ni dojemal kot očeta. V primeru, ko se je mama zanimala za potek stikov in jih tudi podpirala, pa so otroci stike z očetom doživljali pozitivno in tudi odnos z očetom doživljajo dokaj dobro. Odnos z očetom sem povezala s komunikacijo otroka z očetom, kjer me je presenetilo dejstvo, da so trije intervjuvanci, ki so pri odnosu z očetom navajali prijateljski odnos, občutek finančne varnosti in sprejetosti, pri komunikaciji z očetom omenili redko komunikacijo. Komunikacijo z mamo sem povezala z odnosom in otrokovim doživljanjem odnosa z mamo. Intervjuvanci, ki so navajali dobro in odprto komunikacijo z mamo, so tudi odnos z mamo opredelili kot dober. Avtoriteto mame sem povezala s pravili in cilji pri mami. Pri enem izmed intervjuvancev je na primer avtoriteta mame po ločitvi ostala nespremenjena in mame se ni dalo izkoriščati zaradi ločitve. Pravila so bila tako nedogovorjena in postavljena s strani mame. Tudi avtoriteto očeta sem povezala s pravili in cilji pri očetu, kjer sem ugotovila, da pri večini intervjuvancev, pri katerih je bil oče po ločitvi bolj popustljiv kot pred ločitvijo, pravil in ciljev ni, ali pa so manj striktno določena kot pri mami. Pri stopnji vključenosti otroka v odločitve ob ločitvi sem povezala željo otroka po izbiri bivališča in sodelovanju pri drugih odločitvah ter dejansko sodelovanje, oziroma upoštevanje ali neupoštevanje mnenja otroka. Iz tabele je razvidno, da je imel eden izmed intervjuvancev možnost izbirati bivališče, a ni imel te želje, eden je lahko izbral pri kom bo živel, ko je dopolnil dvanajst let, česar si je tudi želel, ostalih šest intervjuvancev pa ni želelo izbirati pri kom bodo živeli po ločitvi. Pri ostalih odločitvah so trije intervjuvanci želeli sodelovati in tudi so, trije so želeli sodelovati, a jim to ni bilo omogočeno, dva pa nista želela sodelovati in jima to tudi ni bilo omogočeno. Iz tabel je razvidna tudi povezava med dogovarjanjem med staršema po ločitvi, občutki otrok ob tem, ter obstojem in doživljanjem razlik v vzgoji po ločitvi s strani otroka. Intervjuvanci, katerih starša sta po ločitvi dobro in razumno komunicirala so to doživljali zelo pozitivno, vseeno pa so vsi opazili razlike med vzgojnimi pristopi mame in očeta po ločitvi, a so ti intervjuvanci, pri katerih je bila komunikacija med staršema dobra, te razlike doživljali kot običajne in nemoteče. Pri dveh intervjuvancih, pri katerih sta starša komunicirala zelo redko in preko telefona, se pojavijo nevtralni občutki in nezanimanje za komunikacijo in odnos med staršema ter zaznavanje razlik v vzgoji pri avtoriteti, komunikaciji in dojemanju obeh staršev. Pri enem intervjuvancu, ki je omenil zelo pogoste prepire staršev tudi po ločitvi in obrekovanje drugega starša v pričo otroka, pa je to vodilo do negativnih občutkov, kot so slabo počutje in podoživljanje preprirov staršev, ko so še vsi živeli skupaj. Na temo dogovarjanja med staršema po ločitvi bi omenila še osamljen primer intervjuvanca, ki je imel veliko željo po posredovanju pri dogovarjanju med staršema in pa izboljšanje

odnosa med staršema po ločitvi pri treh intervjuvancih, kar lahko povežemo s pozitivnim doživljanjem otroka.